

Vervolg van
**Aanmerkingen over het recht gebruik van het Evangelie eenvoudig
afgeleid uit enige evangelische stoffen**

DEEL 2B

door Johannes Conradus Appelius
Dienaar des Woords te Zuidbroek en Muntendam

Opnieuw gezet in de huidige spelling, naar de uitgave van Weduwe Jurien Spandaw,
Groningen, 1762

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG 2005

Inhoud DEEL 2A

1. Op het boekwerk .. 5
2. Aanspraak 9
3. Voorrede 13
4. Aanmerkingen over Psalm 119:75 74
5. Aanmerkingen over 2 Korinthe 4:6 96

Inhoud DEEL 2B

6. Aanmerkingen over Jesaja 55:7 169
7. Aanmerkingen over Lukas 22:62 209
8. Aanmerkingen over Titus 3:8 230
9. Index 278

6. Aanmerkingen over Jesaja 55:7

De goddeloze verlate zijn weg, en de ongerechte man zijn gedachten; en hij bekere zich tot den HEERE, zo zal Hij Zich zijner ontfermen, en tot onzen God, want Hij vergeeft menigvuldiglijk. Of, meer woordelijk, naar de grondtekst: *De goddeloze ZAL zijn weg verlaten, en de man der ijdelheid zijn gedachten; en hij ZAL zich tot den HEERE bekeren, WANT Hij ZAL Zich zijner ontfermen; en tot onzen God, want Hij ZAL het vergeven GROOT EN MENIGVULDIG MAKEN.*

§ 1. In de direct voorafgaande hoofdstukken was voorzeggd (1) hoe de Heere Messias in een staat van diepe vernedering voor rampzalige zondaren de zaligheid door Zijn volmaakte gehoorzaamheid zou *verdienen*, (2) en het aan de uitverkorenen uit Joden en heidenen krachtdadig *toepassen*.

§ 2. Omdat nu (1) het vijandig en ongelovig vlees, bijzonder van de vleselijke Joden, tegen die waarheid allerlei misselijke *misvattingen, vooroordelen* en *zwarigheden* zou inbrengen, (2) daarom laat de Heere in dit en enige volgende hoofdstukken, *die toepassing* van de zaligheid, zoals het onder het Nieuwe Testament zou uitgevoerd worden, wat nader *verklaren* en *bevestigen*; (3) om (a) die vleselijke *misvattingen tegen te gaan*, (b) en alle ongegronde *zwarigheden weg te nemen*; (4) teneinde (a) een ieder, aan wie die verworven zaligheid werd aangeboden, het zonder prijs en geld vrijmoedig mocht *aannemen*, (b) en zij, die het reeds ontvangen hadden, zich in de genieting ervan op vaste gronden mochten *verblijden*.

§ 3. Daarom zou dan,

- A. God Zelf, Die door de dood van de Messias volkomen verzoend is, na de volbrachte vernedering en verhoging van die Middelaar, *allerlei ellendige, ledige, onwaardige en krachteloze zondaars* en wel *eerst onder de Joden* tot het vrije en ruime genot van die heerlijke goederen van het Nieuwe Testament direct welmenend *uitnodigen*, vs. 1.
- B. Hij zou die nodiging niet alleen voorstellen, maar ook door krachtige beweegredenen aandringen, om er een *ernstig, gelovig, ruim* en *spoedig* gebruik van te maken, vs. 2-6.
  - A. Die ellendigen moesten van die aanbieding een *ernstig* gebruik maken, omdat zij (1) in al die dingen, waarbij ze zich tot hiertoe hadden opgehouden, *geen wezen en zaligheid konden vinden*; (2) maar in die genadegoederen die de Heere hen aanbood, *een overvloedige zaligheid genieten* zouden, vs. 2.
  - B. Ze zouden er een *gelovig en vrijmoedig* gebruik van maken, door Gods verklaring aandachtig op te merken, en vrijmoedig tot Hem te komen. Want Hij wilde hen uit kracht van eeneeuwig verbond, waarin Hij ze wilde opnemen, de gewisse weldadigheden van David geven, vs. 3.
  - C. In dit gebruikmaken behoefden ze ook *niet bekrompen* te zijn. Want de Heere Messias, en alle genadegoederen die door Hem aangebracht zijn, zouden ook tot vreemde en heidense volken uitgebreid worden, vs. 4, 5.
  - D. En dit diende dan ook om hen, in het bijzonder de Joden, krachtig aan te sporen dat zij van die nodiging een *spoedig* gebruik maakten, terwijl de Heere nog te vinden is en nabij hen was, en eer zij, na de roeping van de heidenen, verworpen zouden worden, vs.6.

C. Hier meent het ongeloof een onoplosbare moeilijkheid te vinden. Strijdt het niet tegen Gods heiligheid dat Hij die heerlijke goederen aan zulke goddeloze zondaren zou aanbieden, meedelen, en met hen gemeenschap hebben? Is het wel mogelijk dat de goddeloze verijdelde zondaars, gelijk onbekeerde Joden en bijzonder de ijdele woeste heidenen zijn, deelgenoten van zulke heilige, heerlijke en zalige goederen zouden worden? Hoe zal dit gebeuren? Zullen zij op hun wegen blijven, en toch zalig worden? Of hoe zullen zulke goddeloze en verijdelde mensen van hun wegen toch afkomen? Maar deze zwaarigheid wordt grondig weggenomen door een verklaring van de rechte en verheven weg, waarlangs de grootste zondaar een deelgenoot van deze goederen worden zou, op een Gode betamelijke wijze.

A. Want de goddelooste en ijdelste man zal zich door ontfermende en menigvuldig vergevende genade, van zijn uitwendige en inwendige zondewegen tot God bekeren, vs. 71.

B. Hoewel dit het begrip van alle mensen te boven gaat, echter mag men er zich op verlaten. Want Gods gedachten en wegen zijn hoger dan de onze, en de Heere kan en zal al Zijn woorden, in het bijzonder ook dit, vervullen, vs. 8-13.

§ 4. Dus ontmoeten wij in onze voorgenomen woorden: (1) een heerlijke, opwekkende en bemoedigende *beloftenis*, (a) dat de bekerende genade tot goddeloze en ijdele zondaars zou worden uitgebreid, (b) uit het beginsel van Gods ontfermende en menigvuldig vergevende genade, (2) strekkend (a) tot nadere *verklaring* van de rechte weg, waarlangs God de verworven heilgoederen aan ellendigen wilde toepassen, (b) tot *oplossing* van een door het ongeloof geopperde zwaarigheid, (c) en tot een krachtige *aansporing* om van de voorgestelde nodiging een spoedig gebruik te maken.

§ 5. De woorden zelf stellen ons daarom *twee* gewichtige zaken voor. (1) Eerst een *beloftenis*, dat goddeloze en ijdele zondaars zich van hun zonden tot de Heere bekeren zullen. (2) Dan de *genoegzame grond*, waaruit dat gebeuren zal, namelijk de vrijmachtige oefening van Gods ontfermende en menigvuldig vergevende genade.

§ 6. De belofte verzekert ons dat er *twee* aanmerkelijke zaken gebeuren zouden. (1) De goddeloze en ijdele zondaar zou zich van zijn verderfelijke wegen afscheiden. (2) Hij zou zich tot de Heere onze God waarachtig bekeren.

§ 7. Het eerste wordt zo beloofd. **DE GODDELOZE ZAL ZIJN WEG VERLATEN, EN DE MAN DER IJDELHEID ZIJN GEDACHTEN.**

§ 8. Het komt ons waarschijnlijker eenvoudiger voor dat de *profeet* zelf deze taal in Gods Naam en plaats spreekt, dan dat hij de evangeliedienaars van het Nieuwe Testament hier 1 Ik merk dit vers niet aan als een *vermaning*, maar als *een belofte*, tot nadere verklaring van de weg waarlangs God de genadegoederen wilde toepassen, en tot oplossing van een bedekte zwaarigheid, die het ongeloof hier kon maken, voorgesteld. Ik meen ook voldoende *gronden* voor deze opvatting te hebben. Want

(1) alle werkwoorden staan in de grondtekst in de *toekomende* tijd. Men kan geen zweem van redenen uitdenken, waarom men bij deze *eerste* en *eenvoudigste* betekenissen niet blijven zou.

(2) Het komt ook met de *samenhang* het allerbest en eenvoudigst overeen. Immers, de volgende verzen, die buiten alle twijfel een belofte en oplossing van de zwaarigheden behelzen, worden als een nadere opheldering en bevestiging met dit vers, door het woord *want* samengehecht. sprekend zou invoeren. Want die hier

spreekt, schijnt in het 12e en 13e vers zijn aanspraak tot de evangelieboden, die met het evangeliewoord zouden uittrekken, als tot andere personen te richten.

§ 9.

Maar dit mag men met volstrekte zekerheid geloven, dat de spreker door Gods onfeilbare Geest gedreven, ons *in Gods Naam en plaats* deze verzekering geeft, dat Gods bekerende genade tot DE GODDELOZE, EN DE MAN DER IJDELHEID, zou worden uitgebreid.

§ 10.

Een GODDELOZE, ?' ?(rasha), betekent:

- (1) eigenlijk een *oproermaker*.
- (2) De Heilige Schriften gebruiken dit woord van een *zondaar*, die door de *beroerende bewegingen* van zijn begeerlijkheden *voortgedreven*, tegen God, zichzelf en de naaste een schandelijk *oproer* verwekt, en allerlei schande *opschuimt*. *De goddelozen zijn als een voortgedreven zee, want die kan niet rusten, en haar wateren werpen slijk en modder op*. Jes. 57:20.
- (3) Het wordt in het bijzonder vaak aan zo'n zondaar toegeëigend, die om zijn ongerechtigheden *veroordeeld* is, en tegenover een *rechtvaardige* staat. Ezech. 3:18-20; 23:12; vergelijk met 1 Petrus 4:18. Men behoeft dit woord hier niet of tot *Joden* of tot *heidenen* alleen te bepalen, omdat het naar de samenhang *op beide* ziet. Want in vers 1 waren allerlei zondaars tot de heilsgoederen van het Nieuwe Testament genodigd. In het bijzonder waren de Joden opgewekt om dit aanbod spoedig aan te nemen, omdat de heidenen geroepen en zij verworpen zouden worden, vs. 6. Hier deed zich een zwaarigheid op, of goddeloze Joden en heidenen tot het zalige genot van die dierbare heilsgoederen wel ooit komen konden. En deze zwaarigheid wordt weggenomen door een belofte dat die goddeloze, hij mag een Jood of een heiden zijn, zich bekeren zal. Immers, elke *natuurlijke onbekeerde* zondaar, van welk geslacht en hoe bescheiden of gruwelijk hij ook mag zijn, kan met recht de naam van *goddeloos* dragen.
  - (1) Want hij heeft een *verdorven natuur*, een zee van boze begeerlijkheden.
  - (2) En zoals de zee, al schijnt hij stil te zijn, toch in een gedurige beweging is, zo is die vervloekte natuur, hoe bedaard en zedig het ook mag schijnen, in een gedurige *onrustige beweging* van allerlei snode begeerlijkheden, Gen. 8:21.
  - (3) Het *beroert* alle vermogens van ziel en lichaam zodanig, dat ze bij geen geestelijke zaken naar behoren stilstaan, of zoals het betaamde daarmee werken kunnen.
  - (4) Het *schuimt* van oproerige gedachten, woorden en werken, jegens God, de naaste en zichzelf. Matth. 15:19. Als de winden van de verzoeking van de satan en van de wereld daaronder waaien, kan het bovenmate *onstuimig* worden, en over alle dammen en dijken heen stromen.
  - (5) Het woedt echter niet op één en dezelfde *manier*.
    - (a) In sommigen werkt het de slijk van *uitspattende grove goddeloosheden* op.
    - (b) In anderen schuimt het van *aardsgezindheid, zorgen* en verleidingen van de *rijkdom*.
    - (c) In de bescheidenste en zedigste lieden brengt het *overleggingen* van eigen deugdzaamheid en van eigen gerechtigheid, benevens ongelovige en vijandige bewegingen tegen Christus, Zijn weg en kinderen, onstuimig tevoorschijn.

- (d) Ja, het kan in een onrustige beweging zijn, terwijl de mensen onder een zedige gedaante hun godsdienst verrichten. Daar beroert hij het gemoed door afleidende, ijdele, ongelovige, vijandige, ongehoorzame, en soms vuile overleggingen; zodat die gehele godsdienstoefening niets anders is dan enkel schuim van een huichelachtig sleurwerk en schijnwerk, waaraan alle geest en leven ontbreekt, en waar het vuilste slijk en modder onder verborgen is.
- (e) En wat een gedachten zo'n goddeloze van zijn deugdzaamheid ook maken mag, toch is hij naar Gods rechtvaardig oordeel als een oproermaker veroordeeld. Gal. 3:10.

§ 11.

De bekerende genade zal niet alleen zegepralen over mensen die met hun goddeloosheid *openlijk* voor de dag komen, hun schande oproerig opschuimen, en op openlijke wegen van de goddeloosheid wandelen; maar ook over *bedektere* zondaren, die de gedachten der ijdelheid in het *binnenste* laten vernachten; over de MAN DER IJDELHEID.

§ 12.

Het woord (ʔawèn), dat onze overzetters door ONGERECHTIGHEID vertaald hebben, (1) betekent eigenlijk *ledigheid, ijdelheid, nietigheid*. (2) Het betekent dan in het algemeen zo iets, dat van alle wezen, nuttigheid en heil ontbloot is. (3) Hierom wordt het in het bijzonder toegeëigend:

(a) aan *een afgod*, die naar de taal van Paulus *niets is in de wereld*, 1 Kor. 8:4.

(b) Het drukt ook allerlei *zondige dingen*, waarmee het verdorven vlees zich pleegt te vermaken, naar het leven uit. Immers, , ongegronde *dwalingen*; , , de *wereld* met zijn *begeerlijkheden* van de ogen, van het vlees, en van de grootsheid van dit leven; , , , *zondige lusten* en overleggingen; , , , om kort te gaan, alles dat in vs. 2 *geen brood, hetwelk niet verzadigen kan*, genoemd was, mag men hier zonder enige uitzondering onder de naam van ijdelheid verstaan. Al deze dingen kunnen ook die naam in volkomen nadruk dragen. Want ze zijn van alle *wezen*, dat enig waarachtig of bestendig nut aan ziel of lichaam toebrengt, volstrekt ontbloot. Het vermaak dat zij opleveren, is niets dan een ijdele verbeelding, droom en bedrog, dat eindelijk op de grootste schade, schande en smart moet uitlopen. Die zich daaraan overgeven *weiden zich met wind, en jagen den oostenwind na*, Hos 12:1. *Ze zijn gelijk aan een hongerige die droomt, en ziet, hij eet; maar als hij ontwaakt, zo is zijn ziel ledig; of, aan een dorstige die droomt, en ziet, hij drinkt; maar als hij ontwaakt, ziet, zo is hij nog mat, en zijn ziel is begerig*, Jes. 29:8.

§ 13.

Hoe nietig en ijdel deze dingen zijn mogen, echter heeft de zonde het gemoed van de zondaar zo verijdeld, dat het met verachting van alle raad en wezen, zich aan die ijdelheid geheel kan overgeven. Hij is EEN MAN DER *ijdelheid*. Het woord MAN (ʔesh), betekent eigenlijk een *sterke dappere man*. Een *man DER ijdelheid* is, naar de aard van de taal, een mens (1) die zich aan de ijdelheid *overgeeft*, (2) en het met *alle macht aanhangt* en voorstaat; gelijk een man des bedrogs zich aan het bedriegen geheel heeft overgegeven. Men kan deze beschrijving hier gevoeglijk op *allerlei onbekeerde zondaars*, die door het Evangelie tot de genadegoederen genodigd zouden worden, zonder onderscheid toepassen.

Want (1) *iedere onherboren zondaar*, hoe bescheiden hij ook is, is toch zolang hij in zijn natuurstaat blijft, een ellendige man der ijdelheid. Hij maakt van allerlei schepselen *ijdele afgoden*, die hem geen wezenlijk heil kunnen aanbrengen. Hij is aan allerlei

dwalingen en begeerlijkheden, die hem geen nut maar schade doen, dienstbaar. Tit. 3:3. (2) In het bijzonder mag men die naam ook aan onbekeerde *Joden* geven. Want die beide hebben zich met al hun vermogen gekoppeld aan de ijdelheden van enige afgeschafte schaduwen, en verschillende menselijke inzetten, die geen nut doen, behalve al de ijdelheden die aan alle onherborenen eigen zijn. *Wie een os slacht, slaat een man; wie een lam offert, breekt een hond den hals; wie spijsoffer offert, is als die zwijnenbloed offert; wie wierook brandt ten gedenkoffer, is als die een afgod zegent. Dezen verkiezen ook hun wegen, en hun ziel heeft lust aan hun verfoeiselen*, Jes. 66:3. (3) En wie twijfelt of de *heidenen*, die naast de ijdelheden die aan alle natuurlijke mensen eigen zijn, nog de afgoden en heidense gruwelen in een grovere zin aankleven, de naam van mannen der ijdelheid kunnen dragen? Immers, *zij zijn verijdeld geworden in hun overleggingen en hun onverstandig hart is verduisterd geworden*, Rom. 1:21.

§ 14.

Hoe goddeloos en ijdel deze mensen ook mogen zijn, echter zullen zij veranderd worden. Niet alleen in enige omstandigheden, maar ook *in weg en gedachten*. ***De goddeloze zal ZIJN WEG, en de man der ijdelheid ZIJN GEDACHTEN verlaten***

§ 15. Een WEG is:

(1) eigenlijk een *plaats* waarop iemand staat en gaat, om daardoor als een *middel* van de ene plaats tot de andere over te komen.

(2) Deze weg is in de Heilige Bladen een *zinnebeeld* van verschillende zaken. (a) Dan betekent het een *staat* of *toestand*, waarin iemand zich bevindt. *Hun weg zij duister en gans slibberig*, Ps. 35:6. (b) Dan geeft het te kennen de *werken*, waarin iemand, om zekere doeleinden te bereiken, bezig is, en de *ontmoetingen* die hem overkomen. *Wentel uw weg op den HEERE*, Ps. 37:5, en, *wentel uw werken op den HEERE*, Spr. 16:3, betekent ééne hetzelfde. Zo worden ook *wegen* en *handelingen* met elkaar verwisseld, Ezech. 36:31.

Daarom moet men hier door de *weg* die de goddeloze verlaten zal, verstaan:

(1) zijn ongelukkige *natuurstaat* waarin hij zich bevindt, en die ellendige *gronden* waarop hij staat, steunt, en bezig is om zijn doeleinden te bereiken. Dit is de *weg der goddelozen*, die *vergaan zal*, Ps. 1:6, en die *brede weg, die tot het verderf leidt*, Matth. 7:13.

(2) Hiertoe behoren verder die *goddeloze handelingen en bedrijven* waarin een goddeloze bezig is om zijn zondige doeleinden te bereiken. *De kwade weg*, Spr. 8:13. *De boze wegen en handelingen*, Ezech. 36:31. In het bijzonder alle grovere of fijnere werken van *goddeloosheid, onrechtvaardigheid en onmatigheid*.

(a) Van *goddeloosheid*, wanneer de goddeloze, God en Zijn dienst, of *verloochent* en bestrijdt, zeggende met sprekende daden tot God: *wijk van ons, want aan de kennis Uwer wegen hebben wij geen lust. Wat is de Almachtige, dat wij Hem zouden dienen? En wat baat zullen wij hebben, dat wij Hem aanlopen zouden?* Job 21:14, 14. , , Of, wanneer hij de godsdienst verderft. Dit doet hij c dan eens door een grovere *afgoderij*. Dit wordt genoemd *de weg Jerobeams*, 1 Kon. 13:13, *de weg der koningen van Israël*, 2 Kon. 8:18. cc Dan verandert hij de godsdienst in een enkel dood, ongelovig, liefdeloos en huichelachtig *sleurwerk*. *Hij nadert tot God met de mond, en doet zijn hart verre van Hem*, Jes. 29:13.

(b) Van *onrechtvaardigheid*: wanneer de goddeloze zijn naaste naar ziel of lichaam onrecht doet.

(c) Van *onmatigheid*, wanneer hij door wereldse begeerlijkheden, van gierigheid, wellustigheid of hovaardigheid, zijn ziel en lichaam bederft. De bovengenoemde

staat en handelingen dragende naam van een *weg*, (1) omdat de goddelozenerin *staat*, en zich met ziel en lichaam daaraan heeft *overgegeven*, gelijk iemand die zich op een *weg* bevindt. (2) Verder, omdat hij in die dingen uit een inwendig beginsel met genoeg *werkzaam* is, om zijn goddeloze *einden te bereiken*, gelijk iemand die een gemakkelijke *weg* bewandelt. Omdat deze *weg* hier *onderscheiden* wordt van de *gedachten* die de man der ijdelheid in zijn binnenste laat vernachten, daarom zou men het hier kunnen aanmerken als een zinnebeeld van de staat en het bedrijf van een goddeloze, voorzover die *meer naar buiten vertoond worden*.

§ 16.

Hoe openbaar die *weg* ook is, en hoe zeker het ook mag zijn dat het einde daarvan de dood is, echter kan hij door geen natuurlijke krachten daarvan afgebracht worden, omdat het **ZIJN** *weg* is. Maar de overwinnende genade zal de goddeloze te machtig worden, dat hij niet alleen de *weg* van anderen, maar ook in het bijzonder **ZIJN** *weg* verlaten zal. Door dit woord wordt hier de allernauwste *betrekking* die de goddeloze op zijn *weg* heeft, aangewezen. Het is *zijn* *weg*,

- (1) waarop hij zich *daadwerkelijk bevindt*. Hij is daarop geboren. Want zal iemand door de nauwe *weg* ingaan, dan moet hij die eerst zoeken *en vinden*. Maar door de brede *weg* kan men *ingaan, zonder* die eerst te *vinden*; omdat men er op ter wereld is gekomen. Matth. 7:13, 14.
- (2) Die *weg* is *hem* ook *in het bijzonder* eigen. Hoewel alle goddeloze op dezelfde brede *weg* wandelen, heeft echter een ieder zijn *bijzonder pad*, naar zijn bijzondere omstandigheden en zinnelijkheden ingericht. Deze wandelen meer in openbare *grove* ongerechtigheden. Andere in een uiterlijke *bescheidenheid* en beschaafde goddeloosheid. Deze zijn meer aan de *gierigheid*, die aan de *hovaardigheid*, en weer andere aan de vleselijke *wellustigheden* overgegeven.
- (3) Het is *zijn* *weg*, die hij zich, door dikwijls heen en weer te gaan, *zo eigen* heeft gemaakt, dat hij op geen andere komen kan.
- (4) Hij heeft die *weg* naar zijn eigen zinnelijkheid *zelf* voor zich uitgekozen. Het is *de* *weg* *zijns harten*, Pred. 11:9, die hij *naar het goeddunken van zijn boos hart* bewandelt, Jer. 16:12.
- (5) Het is *zijn geliefde* *weg*, die hem *goed schijnt*, en waarin hij een groot *behagen* heeft. Spr. 12:15; 13:12.

§ 17.

Omdat de uitgangen van het leven uit het hart zijn, daarom kan niemand zijn *weg* verlaten; of hij moet zich ook van **ZIJN GEDACHTEN** door een waarachtige bekering afscheiden.

§ 18.

De *gedachten* beduiden in de Heilige Bladen alle *inwendige gestalten* en *werkzaamheden*, die de mensen met hun *verstand* en *wil* oefenen. Gen. 6:5; 1 Kron. 28:9; Ps. 94:11. Hier zijn het de boze *gedachten van de ijdelheid*, die in het binnenste van de *man der ijdelheid* vernachten, Jer. 4:14, die dode, blinde, ongelovige, vijandige, boze *gemoedsgestalten*, overdenkingen, neigingen en begeerlijkheden, die in het hart van een onboetvaardige zondaar huisvesten. *Het gedichtsel van 's mensen hart, dat boos is van zijn jeugd aan*, Gen. 8:21. Het zijn in onderscheiding van de wegen en handelingen, die zich meer naar buiten vertonen, de *verborgen* en meer bedekte goddeloosheden. Hiertoe behoren nu in het bijzonder (1) de verdorven gemoedsgestalte en vleselijke *gezindheid*, Rom. 8:7; (2) de *dwalende begrippen* en *redeneringen*

aangaande God, de mens en de godsdienst; die *gedachten der goddelozen dat er geen God is*, Ps. 10:4; die twee gedachten waarop de twijfelaars hinken, of de Heere, dan of Baäl God is, 1 Kon. 18:21; (3) de *vijandige neigingen* tegen God, tegen Zijn wet, beeld, volk, wegen; en tegen de naaste, Rom. 8:7; (4) eindelijk de zondige *begeerlijkheden*, lusten, raadslagen en overleggingen, die *ondeugdzame gedachten* die het gruwelijk harte van een ijdele zondaar *smeedt*, Spr. 6:18. Van zulke gedachten wordt hier *in het meervoudige getal, zonder bepaling* gesproken(1) omdat de man der ijdelheid aan *vele en allerlei* ijdele gedachten onderhevig is, (2) en die *alle*, zonder enige uit te zonderen, verlaten zal. Ps. 119:113, 128.

§ 19.

Hij zal ze verlaten, hoe nauw en sterk zijn betrekking erop, die hier door het woord ZIJNE wordt uitgedrukt, ook mag zijn. Want die ijdele gedachten hebben op de man der ijdelheid diezelfde betrekkingen, die de weg op de goddeloze had, welke wij boven, § 16, hebben aangewezen, en hier nu niet herhalen.

§ 20.

Ja, het zal *beide* gebeuren. De goddeloze zal zijn weg EN de man der ijdelheid zijn gedachten verlaten. Het ene kan ook van het andere niet gescheiden worden. Want niemand kan zijn weg recht verlaten, als hij niet eerst van zijn gedachten scheidt. En niemand kan van zijn gedachten recht afscheiden, als hij niet ook zijn weg verlaat. Want *uit het hart zijn de uitgangen des levens*, Spr. 4:23.

§ 21.

Hoewel nu de goddeloze aan zijn weg, ende man der ijdelheid aan zijn gedachten zodanig vast gebonden is, dat hij door geen eindige krachten daarvan *kan* en ook niet, naar het recht van de wet, daarvan *mag* afgebracht worden; toch zal de verzoende en onafhankelijk heersende genade hem door de gerechtigheid en sterkte van de Heere Messias overwinnen, en daartoe brengen **dat hij zijn weg en zijn gedachten VERLATEN ZAL.**

§ 22.

Dit VERLATEN behoort tot die dingen, die tot de zaligheid volstrekt noodzakelijk, maar ook allerbezwaarlijkst zijn, om ze recht te verstaan en in waarheid te doen. Wij moeten ons daarom verbonden achten om dit stuk met de uiterste zorgen omzichtigheid te behandelen, zo onderscheiden en grondig als ons ooit mogelijk is. Het woord (זָזַב), *verlaten*, (1) betekent in het algemeen *zich van iets af te scheiden, en ver weg te maken*. (2) In het bijzonder wordt het toegeëigend aan iemand die zich van enig *voedsel*, waarmee hij zich *overladen* had, afkeert. (a) Zo gebruiken de Arabieren het van beesten die, omdat ze al te gulzig gegeten hebben, niet eten of drinken willen. (b) In de Heilige Bladen wordt het toegepast op mensen die zich met *spijs overladen hebben, daarvan walgen, het uitspuwen, het zonder walgen niet zien of ruiken kunnen, en zich daarom er vanaf wenden, en met een bijblijvende tegenzin weggaan*. Men kan deze toespeling duidelijk ontdekken in de taal van Zofar, Job. 20:12, 13, waar het *kwaad te verlaten* gesteld wordt tegen het bestaan van de goddelozen, voor wie *het kwaad in zijn mond zoet is, die het verbergt onder zijn tong, die het spaart, en het niet verlaat, maar dat in het midden van zijn gehemelte inhoudt*. (c) Men kan verder uit deze plaats duidelijk bemerken dat dit woord in deze toespeling van zedelijke dingen, en van de werkzaamheden van de *bekering* gevoeglijke gebruikt wordt. Zo vindt men het zinnebeeld van een walging meermalen toegepast op de waarachtige bekering, Ezech.

6:9; 20:43; 36:31, *dan zult gij gedenken aan uw boze wegen en uw handelingen, die niet goed waren; en gij zult een walging van u zelf hebben over uw ongerechtigheden en over uw gruwelen.* Immers hier moet men door het *verlaten* van weg en gedachten, verstaan een *werkzaamheid van de waarachtige bekering*, waardoor men uit het beginsel van het *geestelijk leven* bezig is om zich van zijn *boze wegen* en *ijdele gedachten* met een innige *walging af te scheiden*.

Als wij van deze werkzaamheid een waarachtig, duidelijk, onderscheiden en gegrond begrip wensen te hebben, dan moeten wij (1) eerst het *beginsel*, (2) en dan de *werkzaamheid* die daaruit voortvloeit, *zelf* beschouwen. Wanneer men een daad grondig wil onderzoeken, dan dient men eerst zijn aandacht op het *beginsel* ervan te vestigen. Want daaruit zal men niet alleen van zijn mogelijkheid, maar ook van zijn natuur en wezenlijke eigenschappen, waardoor het van alle andere die hem gelijk schijnen wezenlijk onderscheiden is, een helderder begrip kunnen maken. Het *beginsel* nu, waaruit een zondaar die zijn weg en gedachten verlaat, werkzaam wordt, is buiten alle twijfel het *geestelijke leven*. Want zoals het onmogelijk is dat een dode, zonder leven, het graf verlaat, zo is het ook niet mogelijk dat een zondaar, zonder het geestelijke leven, zou werkzaam zijn om zijn weg en gedachten te verlaten. Dit geestelijk leven is een *bovennatuurlijke hebbelijkheid*, door God, Die de doden levend maakt, in de ziel *geschapen*, waardoor die ziel en *nieuw vermogen* van licht en gezindheid ontvangt, om de waarheid van Gods volmaaktheden, van de plicht van de mens, zijn zonde, schuld en onmacht, en van de weg van de verlossing in Christus, bevindelijk en levendig *te kennen*, en zich overeenkomstig de natuur ervan *te gedragen*.

De eerste, wezenlijke en natuurlijke *oefeningen* van dit geestelijke leven zijn voornamelijk een bevindelijke en levendige *overtuiging* van volslagen ellendigheid, een *levend geloof* in Christus, en een ongeveinsde *liefde* tot God, Die in Christus, met een rampzalige zondaar verzoend is. Wenst men nu wat duidelijker te overwegen hoe dit geestelijk leven in de ziel van een zondaar, die zijn weg en gedachten verlaten zal, *komt* en *werkt*, dan moet men zich die zaak zo voorstellen. De onafhankelijk heersende genade *grijpt* de goddeloze op zijn weg, en de man der ijdelheid in het midden van zijn gedachten, en brengt hem door zeer verschillende wegen aan *het bedaren, stilstaan* en *toezien*. Jer. 6:16; Hand. 9:3, 4; Filip. 3:12. God, Die gezegd heeft dat het licht uit de duisternis zou schijnen, *schept* in een ogenblik, dat geen mens op aarde nauwkeurig bepalen kan, in zijn ziel die bovennatuurlijke hebbelijkheid van het geestelijke leven. Dat *openbaart* zich hoe langer hoe helderder en onderscheidener, in een *levend geloof* en *liefde*. Hoewel deze uitvloeiingen van deze geestelijke specerijen, uit die boom van het geestelijke leven, in tijd *samen kunnen gaan*, echter gaat in orde van de natuur, en ook vaak tenaanzien van de tijd, de overtuiging van zonde vooraf, dan volgt de oefening van het geloof in Christus, en daaruit wordt de liefde geboren.

Eerst komt dan de zondaar tot een levendige *erkenntenis* van zijn *rampzaligheid*, wat het wezen van de zaak aangaat, op deze wijze.

(1) Hij wordt bij zijn *weg* en *gedachten* onderscheiden *bepaald*. Meestentijds wordt een zondaar eerst op zijn weg, en op deze of gene uiterlijke handelingen van woorden of werken, die niet goed waren, geweest. Daarna leidt de Geest der overtuiging hem ook naar *binnen*, en brengt hem ook *de ijdele gedachten van het hart* onder het oog. Dan bemerkt hij dat zijn hart een grote overeenkomst heeft met dat vertrek, waarin Ezechiël geleid werd, waar hij *zag, en ziet, er was alle beeltenis van kruipende dieren en verfoeilijke beesten, en van alle drekgoden van het huis Israëls, geheel rondom aan*

den wand gemaald, Ezech. 8:10. Terwijl hij bezig is het een of ander te verbeteren, en om te zien of hij niet iets dat goed is tot zijn vertroosting kan vinden, dan worden hem nog *meer bijzonderheden* van zijn weg en gedachten, die hij nooit had opgemerkt en die hij nooit van zichzelf gedacht zou hebben, zeer levendig voor de ogen afgeschilderd. Verschillende boosheden van zijn kindsheid en jeugd, waaraan hij in jaren niet gedacht had, worden hem zo levendig voor het aangezicht gelegd, alsof de Godheid hem in dit ogenblik er op betrapt. Terwijl hij zich inspant om het beter te maken, wordt het van tijd tot tijd in zijn ogen met hem erger. Want hij bemerkt duidelijk dat zijn weg en gedachten in het toekomstige niet beter zullen worden. Daar staat hij! Ziet hij terug op zijn weg die hij afgelegd heeft: het ziet er zeer ellendig uit. Ziet hij op zijn weg daar hij nu staat: het is nog ellendiger. Ziet hij vooruit op de weg die nog voor hem is: het zal niet beter maar erger met hem worden. Om kort te gaan, hij ontdekt ontelbare goddeloosheden en ijdelheden in zijn weg en gedachten. Alles wat hij ziet van het verleden, tegenwoordige en toekomstige, is zeer ellendig. Hij roept in verlegenheid uit: *wie zou de afdwalingen verstaan?* Ps. 19:13.

(2) De *rampzaligheid* van zijn weg en gedachten wordt hem allengs nader en helderder opgelegd.

(a) De Geest der overtuiging leidt hem onderscheidener in, om de *zondigheid* ervan op te merken. Hij ziet nu de *plicht* om die onafhankelijke God, Die uit kracht van schepping en onderhouding het opperste recht over zijn ziel en lichaam heeft, in Zijn heilige, rechtvaardige en goede wet van hem vordert. Hij erkent dat God, Die een Geest is, en Die de ziel, een redelijke geest, geschapen heeft, niet alleen het lichaam maar ook het gehele gemoed met alle krachten voor Zich hebben wil. Hij wordt gewezen op de plichten die hij aan God, aan de naaste en zichzelf schuldig is. Hem wordt ontdekt dat alles uit een levend geloof en een ongeveinsde liefde, tot eer van God en tot nut van de naaste, wanneer het goed zal zijn, verricht moet worden. Hij gelooft dat hij tot dit alles zo volstrekt verbonden is, dat hij, zolang de Heere God blijft, en hij schepsel blijft, van die plicht niet kan ontslagen worden. Maar hij ziet nu ook dat zijn gehele weg en alle gedachten tegen alles, wat God van hem vordert, regelrecht strijdig zijn. Hij beschouwt zijn weg als een onrechtvaardige oproerigheid tegen zijn rechtmatige Opperheer. Hij zegt: *ik heb gezondigd, en onrecht gedaan, en goddelooslijk gehandeld, en gerebelleerd, met af te wijken van Uw geboden, en van Uw rechten!* Dan. 9:5. Hij ziet zijn gedachten, zelfs de godsdienstige en allerbeste, niet anders aan dan als de ijdelste gedachten der ijdelheid, die zich op niets dan op ijdelheid gevestigd hebben, en waarin niets van het wezen dat Gods wet vordert, te vinden is. *Zij weiden zich met wind, en jagen den oostenwind na*, Hos. 12:2.

(b) Hij gelooft dat hij zich door dit alles bij God en alle heiligen recht *walgelig* gemaakt heeft. Hij heeft een walging van zichzelf, Ezech. 36:31. Hij denkt: hoe oneindig groot is dan de walging die een volmaakte heilige God van mij hebben moet. Hij oordeelt soms dat Gods kindsren te heilig zijn, dan dat hij met hen omgaan zou; dat Gods huis en hemel te rein zijn, dan dat hij ze met zijn onreine voeten zou betreden, en met zijn vuile ogen zou mogen aanschouwen. Hij staat met de tollenaar van verre, en durft zijn ogen niet op te heffen naar de hemel, Luk. 18:13.

(4) Hij merkt op dat een rechtvaardige Rechter over al zijn handelingen en gedachten *recht moet doen*. Hij kent zich schuldig en verbonden in ziel en lichaam, waarmee hij gezondigd heeft, tijdelijke en eeuwige straffen te ondergaan. De uitspraak van de wet, “*vervloekt is een iegelijk die niet blijft in alles dat geschreven is*”, dondert menigmaal vreselijk in zijn hart. Wanneer hij Gal. 3:10 eens leest, kan hij in zijn

binnenste gesteld zijn als een misdadiger die zijn doodvonnis in handen en voor ogen heeft. Hij vreest dikwijls dat dit vonnis spoedig uitgevoerd zal worden. Sommigen zijn bevreesd dat ze de nacht niet zullen overleven. Ze beginnen zich sterk te verwonderen en verblijden, wanneer ze het daglicht, tegen verwachting, nog weer aanschouwen mogen. Een verlegen zondaar roept vaak in zijn binnenste uit: *tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan, dat kwaad is in Uw ogen; opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken, en rein zijt in Uw richten*, Ps. 51:6.

- (5) Eindelijk overtuigt de Heilige Geest hem van zijn volslagen *onmacht* om zichzelf te verlossen. Een bekommerde zondaar erkent dat tot zijn zaligheid twee stukken nodig zijn. Eerst moet God met hem *verzoend* worden. Dan moet hij ook zijn weg en gedachten *verlaten*. Hij probeert vaak dit eerst zelf te doen, en hij probeert tot dat doel op een geheel verkeerde wijze van het laatste een begin te maken, om daardoor het eerste te verkrijgen. Want hij denkt, als ik mijn weg en gedachten kon verlaten, en God om Zijn genade met een gebroken en verslagen hart, met tranen van boetvaardigheid en berouw, gelovig bidden kon, dan zou Hij Zich over mij misschien erbarmen. Maar terwijl hij bezig is om zich in deze dingen in te dringen, wordt hem gaandeweg onder het oog gebracht dat hij volstrekt onmacht is, om het een en ander uit en door zichzelf teweeg te brengen. Want,
- hij ondervindt nu levendig dat hij zich *niet veranderen kan*. Zo onmachtig als hij is om iets uit niets te scheppen, om bovennatuurlijke wonderwerken te verrichten en de loop van de natuur om te keren, zo onmachtig is hij ook om zijn weg en gedachten te verlaten. Want hij kan zijn hart niet herscheppen, en ook niet beletten dat een kwade boom ook kwade vruchten draagt. Dit bevestigt de dagelijkse ondervinding hem. Want onder al zijn woelen zakt hij, als een mens die op een holle grond staat, er nog dieper in. Wanneer de zondaar begint te ontwaken, spannen zijn vijanden, de duivel, de wereld, en de verdorvenheid, meer krachten in om hem gevangen te houden. Vele slapende begeerlijkheden worden wakker. Want wanneer het gebod komt, kan de zonde levend worden. En de zonde, oorzaak genomen hebbende door het gebod, kan hem verleiden door datzelfde gebod, en boven mate zondigen door het gebod, Rom. 7:9-13. Zijn hart wordt harder. Hij kan niet wenen, en ook niet geloven. Dit maakt hem nog ongelukkiger. Want het Evangelie veroordeelt hem door deze uitspraak: *die niet gelooft, is alrede veroordeeld*, Joh. 3:18. Bovendien merkt hij op dat hij naar Gods rechtvaardig oordeel van de zonde niet *mag* ontbonden worden. Hij heeft zich door de zonde laten overwinnen. Hij heeft het dikwijls zelf opgezocht, en ziel en lichaam er vrijwillig aan overgegeven. Hierdoor wordt hij naar alle rechten een dienstknecht van de zonde gesteld. Behalve dit is hij door Adams bondsbreuk, die hem wordt toegerekend, *een geboren slaaf* van de zonde, waarop de zonde en satan een wettig erfrecht hebben.
  - En al was het dat hij zich in enige dingen veranderde, vloeden van tranen en gebeden stortte; ja dat hij zich nooit meer aan enige zonde opnieuw schuldig maakte, dan zou hij daardoor God toch niet kunnen verzoenen. Want God wil dat aan Zijn gerechtigheid genoeg geschiede. Die gerechtigheid vordert dat de zondaar zo'n straf, in ziel en lichaam, uitstaat en doorstaat, die met de zonden en het ongenoegen van God daartegen, een juiste evenredigheid heeft. Dat is, de straf moet zodanig zijn dat de schikkelijkheid van de zonde, waardoor een oneindige Majesteit beledigd en geschonden is, volkomen vertoond wordt, en Gods oneindig ongenoegen ertegen, zoals het in God is, volstrekt ten toon wordt gesteld; zodanig, dat geen schepsel Hem van enige onvolmaaktheid verdenken kan. Het eist ook een gehoorzaamheid, waardoor alles wat de zondaar verzuimd heeft, weer

volkomen vergoed wordt. Want Gods onafhankelijke opperheerschappij is zo hoog en onveranderlijk, dat het van de gehoorzaamheid, die een schepsel er aan schuldig is, voor geen één ogenblik het allerminste kan nageven. Wanneer de verlegen zondaar deze eis van de gerechtigheid bedoord en onderscheiden beschouwt, dan bevindt hij zich volstrekt onmachtig om een stuk daarvan te betalen. Het is hem *onmogelijk* de gevorderde *straf te doorstaan*. Want al was zijn hart nog zo verbroken, al verweende hij al zijn vuchten tot tranen, en al leed hij in zijn ziel en lichaam alle straffen die op de aarde en in de hel geoefend worden, miljoenen jaren achter elkaar, dan kon hij dit alles niet aanmerken als een voldoende straf, die de Goddelijke gerechtigheid van hem vordert. Want omdat hij een eindig schepsel is, daarom zou al dat lijden, al duurde het eeuwig, toch maar eindig zijn. Daarom zou het ook niet genoeg zijn om de schrikkelijkheid van de zonde, die tegen een oneindige Majesteit bedreven is, en het oneindige ongenoegen van God tegen de zonde, zoals het in God plaats heeft, genoegzaam, naar de onveranderlijke eis van Gods volmaaktheden te openbaren. De *verschuldigde gehoorzaamheid kan hij ook niet betalen*. Want hij kan niets anders dan zonde doen. En kon hij in het toekomende de gehele wet volmaakt onderhouden, dan zou hij daardoor niet kunnen vergoeden wat hij tevoren verzuimd heeft. Want hij is alles wat hij kan, aan God voor de tegenwoordige tijd schuldig. Immers, wanneer een mens, die een geheel jaar alle dagen in een winkel iets op borg gekocht heeft, betaalt wat hij voor tegenwoordig gekochte goederen schuldig is, dan kan hij daardoor de tevoren gemaakte schulden niet afdoen. Zo moet dan een verlegen zondaar opmerken dat hij Gods natuur niet kan veranderen; het gedane onrecht niet ongedaan maken; en ook niet iets van de eis van de gerechtigheid voldoen; en ook God niet op enige wijze verzoenen. Wanneer hij die volstreekte onmacht om God te verzoenen en zijn wet te verlaten, grondig begint te geloven, dan wordt hij eerst recht ziek, kan het leven zijner hand niet vinden, en zegt: het is buiten hoop, Jes. 57:10.

(3) Onder dit gezicht van zijn boze weg en gedachten, en onder die levendig erkentenis van de zondigheid, walglijkheid, schuld en onmacht daarvan, wordt de bekommerde zondaar diep *verootmoedigd*. Zijn onbesneden hart wordt gebogen. Hij kent zichzelf schuldig. Hij wijst zijn Rechter gerechtigheid toe. Hij neemt een welgevallen aan de straf van zijn ongerechtigheid. Hoewel zijn boze natuur niet zou kunnen, echter acht hij het billijk en betamelijk dat hij de Heere billijkte, wanneer Hij hem de allerzwaarste oordelen wilde toezenden in deze wereld. Want hij heeft de helse verdoemenis zelf verdiend. Daarom oordeelt hij dat God hem nog genadig behandelt, en niet naar verdiensten doet, zolang Hij hem nog niet in de afgrond stoot; hoe zwaar Hij hem anders ook straffen mocht. Ja, hoewel hij wel ziet dat zijn vervloekte natuur zijn Rechter lasteren zou, echter acht hij zich ten hoogste verbonden, op het ogenblik dat hij in de afgrond zonk, God te danken omdat Hij hem zoveel jaren gespaard had, en hem met zoveel weldaden overladen had. Wilde God het gehele menselijke geslacht in genade aanzien, en hem uit alle mensen alleen verloren laten gaan, dan zou de ootmoedige zondaar Hem daarover niet kunnen beschuldigen. Want hij heeft het eeuwig verderf rechtvaardig verdiend. Lev. 26:41; Ps. 51:6; Hos. 5:15. En deze verootmoediging onderscheidt de overtuiging, die de Geest der genade en der bekering in het hart van een uitverkoren zondaar werkt, zeer duidelijk van alle *algemene* overtuigingen en wroegingen van het geweten, waaronder het gemoed zijn Rechter van hardheid beschuldigt, of wanhopige en wrevelige handen aan zichzelf probeert te slaan. Diezelfde Geest, Die de ingeschapen hebbelijkheid van het geestelijke leven heeft opgewekt, en bestuurt om zijn ellendigheid zo levendig en ootmoedig te erkennen,

Die bewerkt het nu ook om het getuigenis van het Evangelie door een *levend geloof* te omhelzen.

(1) Het dierbaar Evangelie ontdekt een wonderbaarlijke en allergepaste *weg van behoudenis* voor de allerrampzaligste zondaar. Gods eniggeboren Zoon, Die hetzelfde oneindig allervolmaaktst Wezen met Vader en Geest bezit, is voor goddeloze mannen der ijdelheid in de eeuwige Vrederaad *Borg* geworden, en in hun plaats getreden. Hij heeft in de tijd een volmaakt heilige *menselijke natuur* tot eenheid van de Persoon aangenomen. Hij heeft in die aangenomen mensheid alle *straffen*, die de goddeloze door zijn weg, en de man der ijdelheid door zijn gedachten, verdiend hadden, in hun plaats volmaakt *doorstaan*. Een oneindige Persoon is daardoor in Zijn aangenomen mensheid bestreden, verbrijzeld en gedood. Hierdoor is de schikkelijkheid van de zonde, die tegen een oneindige Majesteit begaan is, in zijn eigenlijke natuur en volkomen grootheid volmaakt tentoongesteld. Het oneindig ongenoegen van God tegen de zonde is daardoor in zijn oneindige grootheid, zoals het in God is, openbaar gemaakt. Want Hij straft een oneindige Persoon voor de zonde. Gods Zoon heeft ook in die aangenomen mensheid alle gebiedende *eisen van de wet* in plaats van de zondaar *volmaakt onderhouden*. Hierdoor is alles vergoed wat alle uitverkorenen verzuimd of verdorven hadden, omdat een oneindige Persoon de wet volmaakt gehoorzaamde. Nu is de hoge Majesteit, de wetgevende Oppermacht, en het hoge recht van de wet in hun volkomen hoogte geopenbaard en verheerlijkt, aangezien een oneindige Persoon daaraan met vrezen en beven gehoorzaam werd. Door die lijdende en doende gehoorzaamheid *is Gods recht ten volle voldaan*. De gestrengste gerechtigheid kan geen andere of meerdere voldoening vorderen. Al de Goddelijke volmaaktheden zijn daardoor tegelijk op het allerhoogste verheerlijkt. Een zondaar die door het geloof in deze weg zalig wordt, kan geen volmaaktheid van God verdonkeren. Hij moet ze daar alle, in het aangezicht van Jezus, in hun grootste glans zien schitteren. God blijft nu rechtvaardig, wanneer Hij de zondaar, die door het geloof nu Jezus' eigendom is, om niet rechtvaardigt door deze verlossing die in Christus Jezus is. Rom. 3:26. Door deze weg is een onveranderlijk heilig een rechtvaardig Rechter met goddelozen, terwijl zij nog vijanden zijn, volkomen verzoend. Rom. 5:10; 2 Kor. 5:19-21. God kan en wil een goddeloze, een man der ijdelheid die tegen alle geboden van God zwaar gezondigd en geen één daarvan gehouden heeft en ook niet tegenwoordig houden kan, die nog steeds tot alle boosheid geneigd is, die daarom naar alle Goddelijke rechten tot de eeuwige verdoemenis veroordeeld is, en die als zo één door een levend geloof tot Christus komt, om geen ene zonde, hoe groot hij zijn mag, ooit meer straffen, maar in plaats van welverdiende vloeken, allerlei onverdiende, geestelijke en lichamelijke, tijdelijke en eeuwige zegeningen en zaligheid schenken. Niet om iets dat in de zondaar is, geweest is, of ooit zijn zal, maar zuiver en alleen uit Zijn genade, om de lijdende en doende gehoorzaamheid van Christus. Rom. 3:24. Die verzoende God kan en wil door de handen van de verhoogde Zaligmaker, en door de kracht van de verzoende Geest, dode, blinde, boze zondaars en bestrijder van de genade, al hadden zij zelf Gods Zoon gekruisigd, van hun boze wegen en gedachten afbrengen en bekeren, zonder dat zij enig licht, kracht, gezindheid of zucht daartoe uit zichzelf kunnen of behoeven bij te brengen. Hand. 3:26; 5:31. Die van een hoge steilte in een diepe afgrond zo sterk en snel aflopen, dat het zien en horen reeds vergaan is, endie door geen middel tot stilstaan of bedaren kunnen komen, wil Hij nu door een vrije en krachtige roeping eerst aan het stilstaan brengen. Hen die de genade bestrijden, zal de overwinnende genade te machtig worden. Dit geen mens overtuigen kan, zal de Geest van Christus overtuigen van zonde. Zij, die geen geschapenkracht tot geloof kan brengen, zullen de Geest des geloofs, Die

hen de hebbelijkheid van het geloof zal inscheppen, deelachtig worden. Die door geen zegeningen, oordelen of vermaningen tot God bekeerd kunnen worden, zal de Geest de hebbelijkheid van de bekering inscheppen. Deze gehele inhoud van het Evangelie wordt aan een ieder die onder het Evangelie leeft, welmenend aangeboden. Zo ontmoet een arme zondaar in het Evangelie alles wat tot zijn zaligheid nodig is, en dat hij niet in zichzelf en ook niet in enig schepsel vinden kan.

(2) De Heilige Geest laat dit Evangelie aan de bekommerde zondaar door min of meer gepaste middelen *verkondigen*, openleggen, verklaren en ernstig aandringen.

(3) Hij opent het hart om daarop acht te nemen. Hand. 16:14.

(4) Hij schenkt daaronder geopende ogen van het verstand, om de rechte betekenis, de dierbaarheid en gepastheid van die weg van het leven, gaandeweg helderder, onderscheidener en levendiger *in te zien*. Luk. 24:45.

(5) Hij *overreedt* de ziel van de waarheid, vastigheid en zekerheid van deze dingen, door hen in de vaste gronden van het Evangelie in te leiden, en ze door een verborgen werking aan het gemoed, uitdrukkelijk of erin opgesloten te verzegelen.

(6) Hieruit ontstaan verschillende *werkingen* in de ziel.

(a) Men ziet nu hoe *schrikkelijk* het is dat men dit Evangelie door *ongeloof* verloochend heeft. Men verwondert en schaamt zich over die blindheid, dat men zo'n duidelijke waarheid niet eerder heeft kunnen opmerken. Men kan nu zien dat het ongeloof de zwaarste zonde is. Want daardoor heeft men gezondigd tegen de hoogste openbaring van Gods heerlijkheid, en tegen de lieflijkste vertoning van Gods barmhartigheid. Men veroordeelt zich vrijwillig over die goddeloosheid, dat men de zaligheid in zichzelf of in het schepsel, tot verdonkering van al Gods volmaaktheden, heeft willen zoeken, die men door deze weg tot verheerlijking van al de Goddelijke deugden zo gemakkelijk had kunnen krijgen. Men wordt nu overtuigd van zonde, omdat men in Christus niet heeft willen geloven. Joh. 16:9.

(b) Men begint nu *van zich en van alle schepselen af te zien*. Men rekt eigen gerechtigheid en kracht, waarnaar men zo ijverig streefde, maar schade en drek. Filip. 3:7-10.

(c) Men neemt nu een innig *welgevallen* in die gehele weg van zaligheid, die het Evangelie openbaart en aanbiedt. Jes. 45:24.

(d) Na een bedaarde overrekening van al de kosten, *kiest men* het, zoals die voorgesteld wordt, voor zichzelf.

(e) Men *komt daar werkelijk* tot de Zaligmaker, om zich als een goddeloze veroordeelde misdadiger, en als een blinde, ongelovige, vijandige, onmachtige slaaf van de zonde, door Zijn gerechtigheid en sterkte te laten rechtvaardigen, verlichten, heiligen en verlossen. Men stelt Hem vrij. Wilde hij de gehele wereld aannemen, en ons alleen laten zitten: het zou rechtvaardig zijn. Wilde hij ons aanzien: het zou een onafhankelijke en wonderbaarlijke genade zijn. Maar omdat hij de einden van de aarde nodig, niemand uitsluit, en Zich het meest verheerlijken kan wanneer Hij de allerellendigste redt, daarom krijgt de zondaar vrijmoedigheid om zich ook, zoals hij zich bevindt, aan Hem toe te vertrouwen, en het gehele gewicht van de zaligheid op Hem te laten neerzakken.

(f) Men ziet nu met min of meer helderheid de *mogelijkheid en waarschijnlijkheid* om door die weg tot verheerlijking van God behouden te worden. (

(g) Men ondervindt nu min of meer *rust en stilte* in het binnenste.

(h) Het hart *raakt aan Jezus vast*. Wanneer sommigen in hun haasten om opnieuw en beter te beginnen, arbeiden dat ze alles kwijt mogen raken, dan worden ze gewaar

dat in hun binnenste een betrekking op Christus, en op alles wat tot Hem behoort, plaats heeft, die zij met al hun krachten, God zij dank! niet kunnen uitroeien.

- (i) Men is aan Hem vast *gegroeid*, zoals *een ent* aan een stam. Men moet nu alle geestelijke levenssappen, alle gerechtigheid, licht, geloof en kracht uit Hem als uit de stam, door verborgen buisjes aan zich zuigen. Hoewel men onder nieuwe schuld en verdorvenheid wel eens wat omzwerft, echter moet men eindelijk, vroeger of later, weer zoals men begonnen is, uit Zijn volheid, genade voor genade nemen.

Door dit levend geloof maakt de Heilige Geest de ingeschapen hebbelijkheid van het geestelijke leven ook eindelijk werkzaam in *een oprechte liefde*. Rom. 5:5; Gal. 5:6.

(1) Men *beschouwt* nu de Goddelijke dingen in een geheel *ander licht*. Men ziet nu in het aangezicht van Christus, dat de volmaaktheden die ons het meest verschrikten, verzoend zijn en onze zaligheid bedoelen. De verzoende overalometgenwoordigheid, in het gezicht waarvan alle zonden begaan worden, is nu vaardig om zijn kinderen, die in het vuur en water liggen, eruit te rukken; hoewel zij er tegen waarschuwingen onbedachtzaam in waren gedarteld. De alwetendheid, heiligheid en rechtvaardigheid zijn en blijven, op de grond van Jezus' dood, ook met vijanden verzoend. Rom. 5:10. Wanneer die volmaaktheden ons zonden, schulden en krachteloosheden ontdekken, en de vloeken die men verdiend heeft voor ogen stellen, dan gebeurt dat niet in een onverzoevende toorn, maar in een verzoende goedertierenheid, om ons maar aan te sporen dat wij de gerechtigheid en sterkte, die zij neer hebben gezet, zouden aannemen tot onze zaligheid. Hoe beminnelijk is die Vader, Die Zijn Eigen Zoon niet heeft gespaard, maar Hem voor ons heeft overgegeven, opdat hij ons met Hem alle dingen schenken zou! Hoe dierbaar is die Zoon, Die voor Zijn doodsvijanden de dood heeft willen sterven, opdat zij het leven zouden hebben! Hoe beminnenswaardig is die Geest, Die in blinde, ongelovige, vijandige, vuile harten wil komen, wonen, en daar alles wat tot een veilige toepassing van de zaligheid nodig is, onafhankelijk en krachtadig werken! Hoe aangenaam is die wet die zijn volle eis gekregen heeft, ons niet meer vloekt, en niet door onze, maar door de kracht die God verleend, gedaan wil worden!

(2) Hieruit wordt nu een innig welgevallen, gezindheid en neiging tot de Drieënige God, Zijn wet, beeld en volk, geboren. Men verblijdt zich dat de Heere zo'n God is. Men wenst niet dat Hij een stip minder heiligheid of rechtvaardigheid bezat. Men is innerlijk verheugd dat Hij ons zo'n wet gegeven heeft. Men wenst Hem in alles te gehoorzamen en welbehaaglijk te zijn¹. Dit geestelijke leven, waarvan wij de geestelijke werkingen in de verootmoediging, het geloof en de 1 De bescheiden lezer moet niet denken dat een zondaar die zijn weg verlaat, bij al die stukken *in die orde* en met die *onderscheiden helderheid*, waarin ik ze voorgesteld heb, bepaald en door de Geest geleid zou worden. Want soms zijn deze werkzaamheden onder elkaar vermengd. Hij wordt dan bij het ene, dan bij het andere bepaald. In sommigen zijn deze werkzaamheden donkerder en verwarde; in anderen helderder en onderscheidener. Sommigen komen spoediger, anderen langzamer, tot meerdere helderheid. Toch kan een evangeliëdienaar, die de Geest van onderscheid ontvangen heeft, en die er zijn werk van maakt dat hij op het werk van de Heere in de aan hem toevertrouwde zielen zorgvuldig acht heeft, genoemde stukken van verootmoediging, geloof en liefde, of in hun eerste beginselen, of in hun daadwerkelijke werkingen, in donkere en verwarde gemoederen, die hun weg in waarheid verlaten, met een zonderlinge aangenaamheid gewaar worden. Ik heb er in de voorgestelde orde van gesproken, omdat men alles niet tegelijk, maar het ene na het andere voordragen kan. De natuur van de zaken hangt in die orde samen. En men

ontmoet ook velen die naar deze orde onderscheidenlijker geleid worden. En hoewel misschien maar zeer weinige zielen met die onderscheiden helderheid bij verschillende stukken zo spoedig bepaald worden, heb ik er echter zo onderscheiden van willen spreken, opdat eenvoudigen die zaken, die ingewikkeld in hen zijn, onderscheidener leerden opmerken. Om die reden heb ik ook van deze stukken, waarin de rechte gronden van een evangelische bekering liggen, wat breder gesproken dan men in een verklaring doorgaans gewoon is. liefde, tot hiertoe beschouwd hebben, is het waarachtige beginsel waaruit de zondaar zijn wegen gedachten *verlaten* zal. In een zeker opzicht verlaat hij ook zijn wet en gedachten in de *vereniging* met Christus, in de *rechtvaardiging* en *wedergeboorte*, die met de meergenoemde oefeningen van het geestelijke leven onmiddellijk en direct vergezelschappt gaan, op een *meer lijdelijke* wijze. Want wanneer hij door dat levend *geloof* met Christus verenigd wordt, dan wordt hij uit zijn vorige gronden, waarin hij van nature stond, uitgetrokken, en in Christus, als in een nieuwe Grond en waarachtige Weg waardoor men tot de Vader komt, overgezet. Wanneer hij door dat geloof *gerechtvaardigd* wordt, van de schuld en het recht van de zonden ontslagen wordt, en tot een erfgenaam en vriend van God daadwerkelijk aangenomen wordt, dan komt hij *uit de staat des toorns* in de staat van genade en kindschap over. En *hij verandert van weg*, voorzover die een zinnebeeld is van *staat*, waarop iemand zich bevindt. Wanneer eindelijk de Heilige Geest onder en door dat geloof in het hart van de zondaar *andere gemoedsgestalten*, gedachten en gezindheden omtrent God en de weg des levens verwekt, dan verlaat hij ook zijn weg en gedachten, en hij wordt op een andere weg en gedachten gebracht. Want hoewel de vereniging met Christus, de rechtvaardiging en de vernieuwing van het gemoed onderscheiden weldaden zijn, echter zijn zij *alle vruchten* van éénen hetzelfde geloof, en worden in één en hetzelfde ogenblik aan de zondaar, met het geloof, geschonken. Maar hier schijnt het verlaten van de weg en de gedachten voornamelijk te betekenen *een werkzaamheid van de bekering*, die de gelovige, gerechtvaardigde en vernieuwde zondaar, uit het bovengenoemde beginsel *betracht*, om zich nu ook *van zijn kant*, van zijn weg en gedachten *daadwerkelijk af te scheiden*. Spr. 28:13; Jes. 1:16, 17. Dit pleegt wat het wezen van de zaak aangaat, zo te geschieden. Men heeft in de krachtdadige overtuiging de zondigheid, walgelijkheid en schuld van zijn weg en gedachten levendig en bevindelijk moeten *opmerken*. Men heeft in de oefening van het geloof deze dingen in het smartelijk lijden van Christus nog helderder onder het oog gekregen. Men ontdekte daar wat een dure en zure prijs de getrouwe Borg voor de zonde heeft moeten betalen. Men aanschouwde daar in het aangezicht van Christus de heerlijkheid en beminnelijkheid van een verzoende God, en van Zijn dierbare wet. De liefde tot God en Zijn wet werd door de Geest in het hart van de zondaar uitgegoten. Nu *verfoeit, verwalgt, veroordeelt en beweent* hij die weg en die gedachten, niet zo zeer omdat ze schande, schade en verdoemenis tot gevolgen hadden, maar voornamelijk omdat hij daardoor tegen zo'n heerlijke, beminnelijke, verzoende God en Zaligmaker, en tegen zo'n billijke wet en Evangelie beide gezondigd heeft. Het smart hem aan de ziel dat Jezus om zijn weg en gedachten, zo menige zure gang heeft moeten gaan, en zo vaak in het aangezicht is geslagen, ja als een vloek tot de doding is uitgeleid. Sommigen roepen in eenvoudigheid met tranen uit: "ach! Had ik het toch geweten dat de zonde U zo'n nood en dood heeft aangedaan. Ik zou zo ellendig niet hebben kunnen handelen. Ach! Vergeef het toch! Geef toch genade, dat ik U nooit met enige gedachte beledigen mag!" Zijn ziel gevoelt een onverzoenlijke haat tegen zijn weg en gedachten, en hij scheidt zich vrijwillig daarvan af, door een hartelijke, welberaden, werkzame wens om die weg toch nooit meer te betreden, en die gedachten nooit meer te denken. Hij *haat de kwade weg*, Spr. 8:13, *en staat af van*

ongerechtigheid, 2 Tim. 2:19. Hij *spant nu alle krachten in* om van zijn wegen gedachten voor altijd *geheel af te komen*. Hij doet dat nu niet op zo'n wijze als tevoren, toen hij zich uit eigen kracht verbeteren wilde, om God te verzoenen. Want hij ziet dat God reeds verzoend is, en dat hij door eigen kracht ook niets verbeteren kan. Maar hij biedt zich aan Christus, Die in de wereld gekomen is, om zondaars zalig te maken, aan, dat Die door Zijn Geest hem van zijn boze weg en gedachten afbrengt. Ps. 143:10. Hij geeft zich aan Zijn kracht en leiding over. Hij vertrouwt op Hem en verwacht van Hem dat hij op de bekwame tijd naar Zijn Woord geholpen zal worden. Hij zuigt door dit ootmoedige geloof zijn kracht uit Jezus' volheid, gelijk een ent uit de stam zijn sappen trekt. Hij ondervindt ook dat de getrouwe Zaligmaker een verborgen kracht, door die verborgen buisjes van het geloof, op een onbegrijpelijke wijze in zijn ziel laat vloeien. Door deze kracht *stapt* hij ook *daadwerkelijk* van zijn weg en gedachten *af*. Hij *laat* en *verlaat* ze met *de daad*. *Hij doet de boosheid zijner handelingen van voor Gods ogen weg, en laat af van kwaad te doen*, Jes. 1:16. Men moet dit goed verstaan. Ik zeg niet dat hij niet weer zondigen, of zonde in zich vinden zou. Ach nee! Hij blijft in dit leven onvolmaakt. De zonde blijft hem bij. En omdat hij nu meer licht ontvangt, en oplettender omtrent zichzelf handelt, daarom ontdekt hij nu meer gebrek in zijn hart en allerbeste verrichtingen, dan ooit tevoren. Ja, hij kan op zijn nieuwe weg, helaas! in gedachten, gene gheneden, woorden en werken, ook weer geweldig struikelen en vallen. Maar ik zeg: hij komt van zijn *weg* en *gedachten*, waarop hij *voor zijn bekering* dwaalde, nu *daadwerkelijk* af. Want iemand kan van een modderige en gevaarlijke weg, die hij bewandelde, in waarheid zijn afgegaan, hoewel hem nog veel van die oude modder aanhangt, en hoewel hij op zijn nieuwe weg zwaar en dikwijls struikelt.

(1) Er zijn verschillende zaken, waarvan hij zodanig afkomt, dat hij er *nooit meer weer kan inraken*. (a) Hij komt nooit weer op de brede weg, *in de staat* van de natuur en van de toorn, en ook niet onder het heersende recht en de macht van de zonde. Rom. 6:14. (b) Nooit kan hij weer in dat *ongeloof* en die *vijandschap*, waarin hij tevoren wandelde, vervallen. Hij houdt wel een verdorven vlees, waarin het ongelooft en de vijandschap zijn overgebleven, en dat hij verschillende gelegenheden allerlei ongelovige gedachten en vijandige neigingen, met grote kracht en onstuimigheid tevoorschijn brengt. Maar hij heeft daartegen ook een geestelijk levensbeginsel, dat eeuwig in hem blijft, en geheel andere gedachten en gezindheden oplevert. Gal. 5:17. Hoewel het vlees dit geestelijk leven zo heftig bestrijdt en overmamt, dat het niet daadwerkelijk doen kan wat het denkt en wil, echter heeft het die uitwerking, dat een kind van God nooit meer in dat ongelooft en die vijandschap, waarin het voor de bekering lag, weer geraken kan. Want hoe duister, koel en afkerig een Godzalige zich ook bevinden mag, echter heeft hij nog een ander licht en gezondheid dan voor zijn bekering. Hij kan niet weer op die gedachten komen dat men door een algemene barmhartigheid zalig zou worden, dat men van nature een goed hart en goede bedoeling heeft, ofdat men door zijn eigen gerechtigheid en kracht zou behouden worden. Hij kan er niet toekomen dat hij Gods weg, wet, beeld en volk met opzet en gerustheid zou kunnen haten en bestrijden, zoals voor de bekering. (c) Er zijn ook verschillende *grovere ongerechtigheden*, die men nu metterdaad varen laat. Sommigen waren voor hun bekering grove dwaalgeesten, afgodendienaars, vloekers, onrechtvaardigen, overspelers, hoereerders, dronkaards, pronkers, ongebondenen, enz. Maar in de bekering verlaten zij die dingen, zodat zij ze niet meer doen. Ze bestrijden nu die dwalingen en afgodendienst. Men hoort uit hun mond geen vloek meer. Ze doen niemand onrecht, maar keren het onrechtvaardig goed, met Zacheüs, weer uit. Ze leven kuis, matig, nederig en bedaard. Hoewel de satan,

de wereld, en de bijliggende verdorvenheden hen dikwijls sterk aanporren, strijden zij echter door Gods genade daartegen, dat ze tot de daden niet weer vervallen. En hoewel iemand, die bv. voor zijn bekering de drank was toegedaan, na zijn bekering in een uur of plaats van verzoeking weer in een dronkenschap mocht instorten, toch kan hij het niet zo doen als tevoren, met die gewilligheid, dat vermaak, die rust, ongevoeligheid en verschoning. Hij is tegen zijn zin en zucht overrompeld of overmand. Hij gevoelt de innigste onrust, beschuldiging, veroordeling en beschaamdheid daarover in zijn binnenste. Er is geen vrede in zijn beenderen, zolang hij geen vergeving, met belijdenis en berouw, in Christus' ediksdrank en dorst, gezocht en gevonden heeft. Hij worstelt, zucht en smeekt, om toch nooit meer daartoe te komen, en om voor alle gelegenheden en verzoeken bewaard te worden.

(2) Er zijn verschillende zaken die een zondaar in waarheid verlaat, die hij echter daarna vaak tot zijn innige droefheid weer doet. Toch heeft hij ze waarachtig verlaten, omdat hij het nooit weer doet zoals voor zijn bekering. Om de zaak met enige voorbeelden op te helderen, laat men dan de aandacht op de volgende bijzonderheden vestigen. Een kind van God verliet, toen het zich bekeerde, in waarheid alle ongelovige harde gedachten van de Heere; alle afgunstige en liefdeloze aandoeningen omtrent de naaste; en al zijn toornige, driftige of onbedachtzame woorden. Zijn ziel scheidde zich van al die zonden af. Hij wenste ze nooit meer te doen. Hij werd ook geholpen, zodat hij ze niet levendig gevoelde, maar het tegendeel met aangenaamheid oefenen kon. Maar het duurt niet lang, of hij wordt door dergelijke dingen weer overvallen. De verdorvenheid begin weer harde gedachten van de zachte Heere op te schuimen. Hij wordt tot afgunst, driftig of onbedachtzaam spreken vervoerd. Toch heeft hij die dingen in waarheid verlaten, omdat hij ze zo niet meer doet, zoals voor zijn bekering. Want hij heeft nu een geestelijk leven, dat die zonden snel opmerkt, als schandelijk veroordeelt, bestraft, betreurt, belijdt, bestrijdt, en gedurig verlaat. Wanneer iemand uit een huis dat hij jaren bewoond heeft, met al zijn huisraad uittrekt, dan heeft hij het in waarheid verlaten, hoewel hij naderhand door een baldadig mens daarin gestoten werd; en hij direct dacht: "ach! dat ik hier vandaan was!" en spoedig weer wegging. Men kan met waarheid van iemand zeggen dat hij een ijdel gezelschap verlaten heeft, wanneer hij met een innig ongenoegen daaruit weggaat; hoewel hem één van die ijdele liedentegen zijn wil en worstelen naliep, inhaalde, en vasthield. Zo mag men ook denken dat die begenadigde genoemde zonden, waarin hij voor zijn bekering gerust en zorgeloos leefde, waarachtig verlaten heeft, wanneer hij in de waarachtige bekering zich van die afscheidt; hoewel hij naderhand door de kracht van de verdorvenheid, tegen zijn zin en zuchten, wordt achterhaald, vastgehouden en daarin gestoten; maar hij het direct opmerkt, en bij zichzelf denkt: "ach! Ik ellendige! Hoe kom ik hier! Ik hoor hier toch niet! Wie zal mij verlossen? enz.

Let men op *de bijzondere betekenis* van het grondwoord, boven aangewezen, dan kan men hier niet ongevoeglijk aanmerken dat de verklaarde werkzaamheden, waardoor men zijn weg en gedachten verlaat, een grote overeenkomst hebben met een *walging* en *uitspuwing* van iets, waarmee men zich overladen had. Immers, de zonde die men verlaten moet, wordt met recht *een walgelijkheid van de ziel* genoemd, Ezech. 16:5. De bekering wordt beschreven als *een walging* die men van zichzelf over zijn boze wegen en handelingen heeft. Ezech. 36:31. Die zijn weg niet verlaat, wordt vergeleken met iemand, voor wie het kwaad in zijn mond zoet is, en *het niet uitspuwt*, Job 20:12, 13. En die tot zijn wegen, die hij voorgaf verlaten te hebben, terugkeert, wordt gezegd met de

hond tot zijn *eigen uitbraaksel* weder te keren, 2 Petrus 2:22. Op deze gronden kan men zich iemand, die zijn weg en gedachten verlaat, zo voorstellen.

- (1) Zijn weg en gedachten zijn zeer verdorven en stinkende dingen, die niet goed zijn. Job 15:16; Spr. 13:5; Jes. 5:4; Ezech. 36:31.
- (2) Toen hij nog dood was in zonden en misdaden, had hij deze verdorven zaken gulzig ingezwolgen. Job. 15:16.
- (3) Zolang hij dood bleef kon hij die gruwelijke dingen inhouden. Maar toen hem het geestelijke licht geschonken werd, kon hij zich met die dingen niet verenigen, en ze ook niet verduwen. Ze stonden hem tegen. Hij gevoelde een innige beweging van walgen, en een neiging om zich daarvan te ontlasten, gelijk iemand die zich met iets verdorvens overladen heeft.
- (4) Hij spuwt het uit en verlaat het, door een ootmoedige belijdenis, een levendige geloofsoefening, en waarachtige bekering.
- (5) Maar omdat hij altijd nog enige overblijfsels overhoudt, daarom voelt hij al de dagen van zijn leven een aanprikkeling tot walgen en uitspuwen, gelijk iemand, die zich met iets verdorvens zozeer overladen heeft, dat het in de vochten van zijn lichaam een verderf veroorzaakt heeft, na de sterkste braking nog een geruime tijd een aanhoudend walging gevoelen kan.
- (6) Immers, hij behoudt zijn leven lang eentegenzin tegen zijn vorige weg en gedachten; zoals iemand die zich met iets overladen heeft, daartegen een tegenzin behoudt, zolang nog het minste overblijfsel of een denkbeeld van de vorige misselijkheid in hem over is. Hij zegt met Petrus: *het is ons genoeg*, dat wij den voorgaande tijd des levens der heidenen wil volbracht hebben, 1 Petrus 4:3. Deze werkzaamheden bestaan in geen geval in enige dode bespiegelingen, maar in waarachtige en levendige *dadens*. De goddeloze man der ijdelheid zal zijn weg en gedachten met de daad *verlaten*. Het is wel God Die dit willen en werken, naar Zijn welbehagen in hem werkt, maar de zondaar, wanneer hij door Gods Geest bewerkt en werkend gemaakt is, is ook *zelf* uit een inwendig beginsel *werkzaam*, om dit verlaten daadwerkelijk te oefenen. Filip. 2:12, 13.

§ 23.

Hoewel men op deze grond het verlaten van weg en gedachten ook als een *betamelijke plicht*, zonder betrachting waarvan geen mens behouden zal worden, gevoeglijk kan aanmerken, echter komt het hier als een *belofte* voor. **Hij ZAL zijn weg en zijn gedachten verlaten**, (Ja-azoov).

Hoewel de goddeloze en de man der ijdelheid zo onbekwaam is om zijn weg en gedachten te verlaten, als een dode om te gaan, toch *zal hij er zeker* toe komen. God zal hem de krachten, die daartoe nodig zijn, verlenen, opwekken en besturen. De satan, de wereld en de goddeloze zelf zal met al zijn goddeloosheid en ijdelheid dat niet kunnen verhinderen. Het is aan de Heere Messias als een loon op de arbeid van Zijn ziel beloofd, dat Hij die zou zien, en verzadigd worden. Jes. 53:10. Zo zeker het dan is dat de Heere Messias Zijn duur verdiende loon zal ontvangen, zo *zeker* is het dan ook dat de goddeloze zijn weg, en de man der ijdelheid zijn gedachten verlaten *zal*.

§ 24. Gelijk men de ene weg niet verlaten kan, als men niet op de andere overstapt, zo kan ook een goddeloze man der ijdelheid zijn weg en gedachten niet verlaten, of hij moet ZICH tegelijk **TOT DE HEERE ONZE GOD BEKEREN**.

§ 25. Het enige *Voorwerp* dat alleen bekwaam en genoegzaam is om een goddeloze man der ijdelheid in het genot van de zielzaligende heilsgoederen over te brengen, en

waartoe hij daarom zich bekeren moet, is niemand anders dan DE HEERE ONZE GOD.

§ 26.

Het is de HEERE, JEHOVAH,

- (1) dat noodzakelijk, allervolmaaktst, onafhankelijk, algenoegzaam en onveranderlijk getrouw Opperwezen, Dat al Zijn beloftenissen aan onwaardigen zal vervullen, en alles wat Het is, in de Heere Messias, voor ellendigen zal zijn.
- (2) Dat Zich onder deze Naam als de enige waarachtige God aan Israël heeft bekend gemaakt. *Zie de Aanmerkingen over Zach. 3, § 6.*
- (3) Die Heere is, volgens de kracht van Zijn Naam, een *allergepast* Voorwerp, waarheen de goddeloze ende man der ijdelheid zich keren mag, om in plaats van de verdiende vloeken, de aangebracht heilsgoederen deelachtig te worden. Want, bezit een goddeloze geen waardigheid waarom hij enige zegen ontvangen zou, maar nodigt, integendeel, alles wat in en aan hem is, de Goddelijke gerechtigheid uit om hem te straffen: Jehovah is de *Onafhankelijke*, Die alle zaligmakende genade aan de allerellendigste en onwaardigste, *uit, om en door Zichzelf* bewijzen wil. Jes. 43:25; Ezech. 36:22; Rom. 9:15. Is de zondaar in een oneindig verderf gezonken, en ligt hij in een blindheid, schuld en onmacht, waaruit hij door de kracht van alle schepselen niet verlost kan worden: Jehovah is de *Algenoegzame*, Die de dingen welke niet zijn roept alsof ze waren, Rom. 4:17; Die het licht uit de duisternis laat schijnen, 2 Kor. 4:6; van Wie de genade meer overvloedig is, daar de zonde meerder is geworden, en Die Zijn genade laat heersen tot het eeuwige leven, daar de zonde geheerst heeft tot de dood, Rom. 5:20, 21; en die God, Die de doden levend maakt, Rom. 4:17. Kan men het niet begrijpen hoe een hardnekkige goddeloze, en een ongestadige man der ijdelheid tot zo'n zaligheid geraken zou: Jehovah is de *onveranderlijk Getrouwe*, Die boven en tegen ons begrip, niettegenstaande alle hardnekkigheid, trouweloosheid en ongestadigheid van de zondaar, alles wat Hij beloofd heeft, vervullen zal.

§ 27.

Zo mag dan een goddeloze man der ijdelheid met *vrijmoedigheid* tot Hem komen. Men behoeft ondertussen niet te vrezen dat een man der ijdelheid door die *vrijmoedigheid oneerbiedig* zou worden. Want Jehovah is ook GOD, (Elohiem).

- (1) Hij is dat heerlijke Opperwezen, waaromtrent een ieder *met een diep ontzag, vrees en eerbied* moet aangedaan zijn. (a) Zijn deugden en volmaaktheden, voornamelijk die Hij in het genadeverbond openbaar maakt, zijn zo heerlijk, zalig en verwonderenswaardig, dat zij in een gemoed, dat ze bedaard beschouwt, een gelovige *verbaasdheid, ontzag, vrees*, en daaruit voortvloeiende *onderwerping* verwekken moeten. (b) Zijn *algenoegzaamheid, genade en macht*, die in het Evangelie geopenbaard zijn, moet in het binnenste zo'n ontzag, vrees en eerbied gaande maken, dat men met verloochening van zichzelf en alle schepselen, tot Hem *als een God van volkomen zaligheid* nadert, om van Hem alleen alle zaligheid, naar ziel en lichaam, in tijd en eeuwigheid, te zoeken, en gelovig te verwachten, onder een *innige bekommring* dat men de heerlijkheid van *Zijn algenoegzaamheid* en waarheid, door ongeloof toch *niet beledigt*. (c) Zijn wetgevende *opperheerschappij* moet het hart met zo'n ontzag, vrees en eerbied vervullen, dat men zich aan al Zijn geboden vrijwillig en gehoorzaam *onderwerpt*.
- (2) Hij is een Opperwezen, Dat in meer, en bepaald in *drie Personen* bestaat.

- (3) En zo is Hij een *allergepast Voorwerp*, tot Welk een goddeloze en een man der ijdelheid zich bekeert om zalig te worden. Hij hoort het gebed. Tot Hem zal alle vlees komen; ook zij over welke ongerechte dingen de overhand hebben, welker overtredingen Hij verzoenen wil. Ps. 65:3, 4.

§ 28.

Immers, als zo'n God had Hij Zich aan Zijn ellendig bondsvolk zeer heerlijk openbaar gemaakt. Ze noemen Hem daarom **ONZE God**. De *personen* die in Jehovah als hun God, op goede gronden roemen konden, zijn hier de *profeet, zijn medegelovigen, de ware kerk en het ellendig zaad daarvan*. Deze waren ook, gelijk alle andere mensen, van nature ellendige goddelozen, ijdele Adamskinderen. Ef. 2:3. Toch hadden zij op de Heere als op *hun* God, een allernauwste *betrekking* gekregen. Want (1) Hij had Zich als dat heerlijk, onafhankelijk, algenoegzaam, geloovens-, vrezens- en dienenswaardig Opperwezen, Waarin zij hun zaligheid moesten zoeken, en Waarvan zij in gehoorzame onderwerping moesten afhangen, aan hen zeer duidelijk *bekend gemaakt, onberouwelijk verbonden*, en in al Zijn werken bestendig *bewezen*. (2) Ze hadden Hem als God *erkend, aangenomen, en openlijk beleden*. Ze zochten en vonden in Hem hun zaligheid. Ps. 68:20, 21; Ps. 48:15. Ze *onderwierpen* zich aan Hem en werden door Hem onderhouden, geregeerd, bewaard, geholpen en gered.

Deze beschrijving heeft hier een bijzondere *nadruk*. (1) Het dient vooreerst om de Heere van alle *schepselen en afgoden te onderscheiden*. De goddeloze zal zich niet bekeren tot een schepsel of een afgod, gelijk de goden van andere volkeren zijn. Maar *tot onze* God, Die Zich als de ware God aan ons, ellendigen, zo overvloedig heeft openbaar gemaakt. (2) Daarna behelst het ook genoegzame *gronden*, waarop men verzekerd kan zijn dat de goddeloze en de man der ijdelheid zich tot Hem *mag* en *zal* bekeren. Hij, Die een God van ellendigen heeft willen zijn, Die zo algenoegzaam, genadig en barmhartig is, gelijk wij ondervinden, en Die ons beloofd heeft dat Hij ons zaad, en alle volkeren van het aardrijk zegenen wilde, is gewis een God, bij Wie voor de goddeloze en voor de man der ijdelheid ook raad is te vinden.

§ 29.

Op die gronden mag men het dan veilig verwachten, dat de goddeloze, en de man der ijdelheid zich tot de Heere onze God **BEKEREN** zal. Het woord *bekeren* betekent *eigenlijk* tot een plaats of staat, waarvan men was afgeweken, *terug te keren*. *Oneigenlijk* geeft het te kennen dat bekende genadegoed, waardoor een zondaar van de zonde tot Gods gemeenschap en dienst, of bij aanvang of bij voortgang, overkomt. Soms wordt het in een *ruimere* zin genomen, en sluit het afwijken van de zonde ook in. Maar hier, waar het van het verlaten van de weg en gedachten onderscheiden wordt, betekent het in het bijzonder het *overkomen* tot Gods gemeenschap en zalige dienst. Dit wordt dan eens beschouwd met opzicht op de daad van God, die de mens verandert en doet terugkeren. Maar hier ziet het in het bijzonder op de bekering, aangemerkt als een *werkzaamheid van de mens*, door de bekerende genade in hem gewerkt. Dus bestaat dan de bekering van een zondaar tot de Heere onze God, in een *werkzaamheid van het geestelijke leven, om in Gods zalige gemeenschap en dienst daadwerkelijk terug te keren en over te komen*. Het *beginsel* waaruit deze werkzaamheid geoefend wordt, is hier weer *het geestelijke leven*, dat zich openbaart in *armoedigheid, geloof en liefde*, waarvan wij boven breder hebben gesproken. De goddeloze wordt hier eerst in de vallei van *waarachtige verootmoediging* geleid.

1. Hij *ziet* daar met *overreding* bij de stukken in,

- (a) dat hij van God, dat hoogste Goed, zijn wettige Heere, trouweloos is *afgevallen*. Dat hij met alles wat aan hem is, niets anders gedaan heeft dan God, of rechtstreeks of van terzijde, boosaardig te bestrijden.
- (b) Dat hij dus *zonder God* in de wereld is.
- (c) Dat hij als een oproermaker tot een eeuwige gevangenis en dood *veroordeeld* is.
- (d) En dat hij dus *geen recht of macht* heeft overgehouden om in die zalige gemeenschap en dienst van God terug te keren, maar dat hij naar alle rechten verbonden is om van Gods gemeenschap en dienst afgescheiden te zijn, en een dienstknecht van de zonde, waaraan hij zich heeft overgegeven, en waarvan hij de banden niet verbreken kan, eeuwig te blijven.

2. Na allerlei tegenworstelingen en woelingen om zich te verbergen of te redden, moet hij eindelijk *buigen*, als een oproermaker voor God verschijnen, zichzelf aanklagen, zijn Rechter gerechtigheid toewijzen, aan de straf van zijn ongerechtigheid een welgevallen nemen, en het ootmoedig bij zichzelf en het gehele schepsel opgeven. Hieronder begint nu ook het *levend geloof* in het Evangelie, met min of meer helderheid aan de gang te komen.

(1) Hij wordt in *het getuigenis van het Evangelie ingeleid*.

- (a) Daar ziet hij dat Gods Zoon door God verlaten is, door Zijn vijanden als een oproermaker gevangen, beschuldigd, veroordeeld en gedood is, en dat Hij alle gehoorzaamheid in plaats van de zondaars vervuld heeft.
- (b) Hierin is God nu met zondaren verzoend, terwijl zij nog vijanden zijn, voor hen genaakbaar, en gezind om ze in Zijn gemeenschap en dienst weer op en aan te nemen. Hij nodigt ze dat ze zullen terugkeren. Jes. 27:4, 5; Jer. 3:22; 2 Kor. 5:19-21.
- (c) Hij heeft Zijn Zoon verordend en opgewekt om goddelozen, die zelf niet kunnen terugkeren, op te zoeken en hen de bekering te geven. 1 Petrus 3:18; Hand. 3:26; 5:31. Hij heeft de gaven van de Geest, die hiertoe nodig zijn, in Zijn hand gegeven, om die mee te delen aan wederhorigen. Ps. 68:19.

(2) Dit Evangelie wordt hem *dierbaar*. Hij omhelst het geheel vrijwillig. Hij *kies*t die Zaligmaker voor zichzelf, en stap zo vastberaden over op Hem, Die de Weg, de Waarheid en het Leven is, door Wie men tot God komt. Uit dit geloof wordt een waarachtige *liefde*, welgevallen en toeneiging tot God, Zijn gemeenschap en dienst geboren. Zo gauw deze beginselen in het hart levend worden, begint een zondaar ook *daadwerkelijk werkzaam* te worden, om in Gods gemeenschap en dienst dadelijk *over te komen*.

- (a) Hij *nadert* trapsgewijze tot de genadetroon. Dat is, hij merkt het gaandeweg helderder op, dat de verzoende God gezeten is op een troon, gevestigd op gerecht en gericht, terwijl goedertierenheid en waarheid voor Zijn aanschijn heengaan. Het gemoed wordt bij deze waarheid nader bepaald, en het bevindt zich onder indruk van de hoge tegenwoordigheid van die verzoende God.
- (b) Hier *belijdt* nu de arme zondaar met een *evangelische* droefheid en schaamte, zijn oproerigheid, ijdelheid, schuld en onmacht. Hij buigt zich nu een weinig dieper, aangenamer en vrijwilliger, dan in de eerste overtuiging, toen hem het Evangelie nog donker was.
- (c) Hij *verklaart* daar zijn *welgevallen* in die weg van zaligheid in Christus, en smeekt op die grond om vergeving en aanneming.
- (d) Hij *zegt* daar aan zijn oude heren, de duivel, de wereld, ende zonde, *de dienst op*, en zweert hun vriendschap en dienstbaarheid op een plechtige wijze geheel

vrijwillig af. Hij durft zich niet onderwinden om, zoals sommige onbedachtzame mensen doen, te beloven dat hij uit eigen krachten, hun dienst verlaten zal. Want het is hem in de waarachtige overtuiging anders gebleken, en het blijkt nog dagelijks helderder. Maar hij verklaart daar dat hij hun dienst moe is, en dat hij van harte begeert, naar Gods gunstig aanbod, door de overwinnende genade van hun dienstbaarheid voor eeuwig ontslagen te worden.

- (e) Hij *stapt* nu zeer vrijwillig in Gods gemeenschap en dienst *over*.
- Hij *kiest* en omhelst dat aanbod, dat *de Heere alleen zijn God*, zijn hoogste Goed, de enige Grond van zijn vertrouwen, hoop en zaligheid, en zijn Heere, Koning en Wetgever zal zijn.
  - Hij kiest en omhelst dat aanbod dat hij met ziel en lichaam voor eeuwig *het eigendom en de onderdaan van de Heere* zal zijn, om door de kracht van de Heere Zijn geboden en rechten, zonder enige uitzondering, van harte te doen. Hij voegt zich tot de Heere, om Hem tot een knecht te zijn, en Zijn Naam lief te hebben. Jes. 44:5; 56:6.
- (f) Hij ondervindt een allernauwste *betrekking en aankleving* aan de Heere, Zijn gemeenschapsoefening, dienst, geboden, volk en beeld. Gods volk wordt ook zijn volk. Hoewel een zondaar die eenmaal in waarheid tot God bekeerd is, uit Gods gemeenschap en dienst nooit meer geheel kan uitvallen, echter gebeurt het vaak dat hij in gestalten en daden struikelt, en weer afzwerft.

Hierom moet de bekering, zoals het eenmaal begonnen is, dagelijks *herhaald* worden.

(1) Hij wordt op zijn *tekortkomingen* *gewezen*. Hij doet daarvan met berouw en schaamte belijdenis. Hij smeekt om een genadige vergeving en vrijmaking. Hij probeert nu nauwer aan de Heere te kleven, en teerder voor Hem te wandelen.

(2) En deze herhaalde bekering is, of een *gewone*, of een *buitengewone*. De *gewone* is, wanneer hij met zijn gebreken, die hem altijd bijliggen, tot de Heere om vergeving en vrijmaking terugkeert. Want een begenadigde is dagelijks, ook in zijn allerbeste gestalten en verrichtingen, aan vele gebreken, onoplettendheden, donkerheden, ongelovigheden, ongevoeligheden, kwade neigingen en afzwerpingen onderhevig. Die nu eenmaal waarachtig tot God bekeerd is, merkt die ellendigheden dagelijks met min of meer levendigheid op, en keert daarmee tot de Heere onze God. De *buitengewone* bekering is, wanneer een kind van God uit buitengewone verzoeken en struikelingen, die hem niet dagelijks eigen zijn, zich tot de Heere bekeert. Zo was de bekering van Petrus, Luk. 22:32.

(3) De herhaalde gewone en buitengewone bekering is met de eerste *onafscheidelijk verbonden*, en een echte *proef* of de eerste in waarheid is gebeurd. Want als iemand meende dat hij eenmaal bekeerd was, en ondertussen van geen bekering bij voortgang wist, die mocht even zo zeker zijn dat hij nog volstrekt onbekeerd was, als men van iemand zijn kan dat hij nog dood is, wanneer hij nooit enige beweging in zijn bloed of adem had; hoewel men zich verbeeld had dat hij voor enige dagen geademd had. Immers, zo onmogelijk het is dat iemand zonder beweging in zijn bloed en zijn adem leven zou, zo onmogelijk is het ook dat iemand zonder bekering het geestelijk leven bezitten zou. Al licht hij enige tijd in een flauwte, hij zal toch eindelijk weer bijkomen.

(4) Om deze reden wordt hier ook van de bekering *onbepaald* gezegd, *hij zal zich bekeren*, namelijk gedurig aan, zolang hij leeft. Genoemde werkzaamheden van de bekering kunnen verder, of *in iets begrepen*, of *uitdrukkelijk* geoeffend worden.

(a) Het kan op een wijze *in iets begrepen* gebeuren, wanneer het gemoed zich door verborgen overdenkingen, neigingen en zuchtingen, tot de Heere keert en wendt,

zelfs onder de bezigheden van het beroep, in gezelschappen en samenspraken, ja soms in het midden van verzoeken en afzwerfingen.

- (b) Het gebeurt ook op een meer *uitdrukkelijke* en *plechtige* wijze, wanneer men zich plechtig afzondert, voor God verootmoedigt, en tot Zijn nadere gemeenschap en dienst terugkeert, dat soms een bijzondere mate van aankleving, sterkte en teerheid, voor een korte of langere tijd tot gevolg kan hebben.
- (c) Deze dingen zijn zo aan elkaar vastgehecht, dat waar het ene is, het andere op zijn tijd ook pleegt plaats te hebben. Want die zich in iets begrepen tot de Heere bekeert, zal het nu en dan ook uitdrukkelijk en plechtig doen moeten. En die zich ooit plechtig tot God bekeerd heeft, zal zich ook gedurig in iets begrepen tot Hem bekeren. Hoewel God deze werkzaamheden van de bekering in een zondaar krachtadig werkt, Klaagl. 5:21; Hand. 3:26; 5:31, toch zijn het *dad*en die de zondaars als een waarachtige oorzaak uit een inwendig beginsel vrijwillig oefent. Want God bewerkt hem niet als een stok en blok, maar maakt hem als een redelijk en levendig schepsel werkend. De goddeloze *zelf bekeert* zich tot de Heere onze God.

§ 30. Om deze reden kan men de bekering ook aanmerken als een noodzakelijke *plicht*, zonder de betrachting waarvan geen zondaar zalig kan worden. Maar omdat het een plicht is, die door de kracht van de Heere geoefend wordt, daarom kan men het tegelijk als een *belofte* beschouwen. En zo komt het hier voor. De Heere belooft het: de goddeloze (Jashov), **ZAL zich bekeren**. Het zal zeker gebeuren. God zal hem daartoe krachtadig opwekken. Want Christus heeft eens voor de zonde geleden, opdat Hij dit verwerken zou, 1 Petrus 3:18; en Hij is verhoogd opdat Hij het zou toepassen. Zo zeker het dan is dat Christus' vernedering en verhoging hun voorgestelde doeleinde bereiken moeten, zo zeker is het ook dat de zondaar zich bekeren *zal*.

§ 31.

Het zal ook met het verlaten van de weg onafscheidelijk vergezelschap gaan. Hierom worden deze beide stukken door het woordje *en* samengevoegd. *De goddeloze zal zijn weg verlaten, en de man der ijdelheid zijn gedachten; EN hij zal zich tot den Heere bekeren*. Het is onmogelijk het vaneen te scheiden. Niemand kan zijn weg verlaten, als hij zich niet op dat ogenblik tot God bekeert. Niemand kan zich tot God bekeren, als hij niet op dat ogenblik zijn weg verlaat; zoals niemand de duisternis verlaten kan dan door het overgaan tot het licht.

§ 32.

Maar is het wel *mogelijk* dat een goddeloze zijn weg, en een man der ijdelheid zijn gedachten verlaat, en zich tot de Heere onze God bekeert? Hoe zal een zondaar, die op zijn weg en in zijn gedachten dood en gebonden ligt, die naar Gods rechtvaardig oordeel daartoe verwezen is, en die onder heftige bestrijdingen van de Heere onze God aan zijn weg en gedachten vasthoudt - hoe zal die, zeg ik, daartoe komen dat hij zijn weg verlaat, en zich tot de Heere onze God bekeert? Hoe zal een heilige en rechtvaardige God zo'n goddeloze en man der ijdelheid in Zijn gemeenschap en dienst toelaten, en Zelf overbrengen? Het kan en zal op een allerbetamelijkste wijze gebeuren. De grond daarvan is niet in de zondaar zelf, maar in de ONTFERMENDE en VERGEVENDE GENADE te vinden. Laten we hier

- (1) eerst de vrije *ontferming*,
- (2) daarna de veelvuldige *vergeving*,

- (3) en dan de *betrekking* die beide op de bekering hebben, een weinig nader beschouwen.

§ 33. Het woord **ONTFERMEN**, (*רחם*), (1) betekent uit kracht van zijn oorsprong, iets *in de baarmoeder omvangen en koesteren*. (2) Hiervandaan wordt het overgebracht tot de innerlijke beweging van de ingewanden, door eentere liefde en medelijden veroorzaakt, bijzonder op de tere bewegingen en liefde die een rechtgeaarde moeder gevoelt, wanneer zij het kind dat zij in haar baarmoeder gedragen heeft, in gevaar en ellendigheid tegenkomt. 1 Kon. 3:26; Jes. 49:15; Jer. 31:20. (3) Dan eens beduidt het (a) de gemoedsbeweging van medelijden zelf, (b) dan eens de daadwerkelijk oefening daarvan, door medelijden en hulp. (4) Het heeft diezelfde betekenis met het woord (*שפלות*), met innerlijke ontferming bewogen te worden. Hier drukt het uit de *oefening van Gods eeuwige goedheid, waardoor Hij uit een eeuwige en vrijwillige beweging, de goddeloze en de man der ijdelheid uit zijn goddeloosheid en ijdelheid medelijdend uittrekt*. Laten we in deze Goddelijke en teer bewogen ingewanden een weinig nader proberen in te zien. God heeft de goddeloze zondaar van eeuwigheid liefgehad, uitverkoren, aan Zijn Zoon ter verlossing gegeven, en Hem zo *in zijn ingewanden*, in Zijn hart en eeuwige liefde, in Zijn eniggeboren Schootzoon *gedragen en gekoesterd*, Jes. 49:15; Jer. 31:3.

De goddeloosheid, de kwade weg en de gedachten der ijdelheid, waarin de arme zondaar gevangen ligt, zijn de allerzwaarste *ellenden* die men bedenken kan.

- (1) Hij is geheel verdorven en verijdeld. Hij bestrijdt, verkracht en verwoest zijn ziel en lichaam door de oproerige arbeid van zijn goddeloosheid en door die ijdele gedachten, zonder enig wezenlijk nut of genoegen in de gehele wereld te vinden.
- (2) Hij vergadert zich toorn als een schat.
- (3) Hij dompelt zich in de grondeloze kuil van de heersende kracht van de zonde, hoe langer hoe dieper in. Hij maakt de grendels en sloten van zijn gevangenis zwaarder.
- (4) Hij denkt aan zijn ellendigheid niet eens. De gestadig voortdrijvende ongerechtigheid laat hem niet eens tot stilstand komen.
- (5) Geen oog heeft met hem medelijden. Hij zelf kan het niet eens met zichzelf hebben, omdat hij niet weet dat hij ellendig is. De goddelozen, die zich voor zijn beste vrienden uitgeven, helpen hem maar om nog ongelukkiger te worden. Vele begenadigden sluiten hun hart voor hem toe. De afkeer die zij van zijn goddeloosheden, met alle recht en reden hebben, brengen zij wel eens zonder medelijden tot de persoon zelf over. Ze behandelen hem ongenadig. Door een onmedelijdig verhaal van zijn goddeloosheden, kunnen zij ook anderen tot toornen onbarmhartigheid jegens hem opwekken. Zijner Godzaligen die met medelijden omtrent hem zijn aangedaan, die ontbreekt het evenwel aan kracht om hem daadwerkelijk te helpen. God, Die dit allerellendigst schepsel in de eeuwige ingewanden van Zijn liefde gedragen heeft, *ontfermt* Zich over hem, wanneer Hij met de *daad* openbaart, dat Hij hem heeft liefgehad met een eeuwige liefde, en wanneer Hij hem uit zijn ellendigheid *daadwerkelijk uithelpt*. Dit doet Hij door hem *die genade van de bekering*, bovengenoemd, *daadwerkelijk mee te delen*. Hij schiept in hem een nieuw hart. Hij overtuigt hem van zonde. Hij schenkt hem het zaligmakende geloof. Hij rechtvaardigt hem van schuld. Hij geeft hem licht, gezindheid en kracht om zijn weg te verlaten, en zich tot de Heere onze God te bekeren.

Dit alles doet God (1) *vrijwillig*, uit Eigenbeweging van Zijn eeuwige liefde, waardoor Hij hem van eeuwigheid in Zijn Goddelijke ingewanden gedragen heeft. (2) Hij doet dit

met zoveel *ernst en teerheid*, alsof Hij de ellenden vandit ellendige schepsel Zelf gevoelde. Gelijk eentere moeder, van wie de ingewanden door de ellenden van haar kind gevoelig geraakt en bewogen zijn. Jes. 49:15; Jer. 31:20.

§ 35.

Hoewel dit het begrip van alle schepselen te boven gaat, echter zal het *zeker* gebeuren. Hij ZAL *Zich zijner ontfermen*, (Jerachameehoe). God heeft het van eeuwigheid voorgenomen, in de tijd beloofd, en zal het ook onberouwelijk uitvoeren.

§ 36.

Maar hoe? Is Gods ontferming niet heilig en rechtvaardig? Hoe is het dan mogelijk dat die zich zou uitbreiden tot zo'n onreine, doodschuldige, goddeloze man der ijdelheid, die om zulke grote en veelvuldige goddeloosheden tot de eeuwige dood veroordeeld is? Het is mogelijk omdat God hem op een rechtvaardige wijze van alle schuld ontslaan zal. HIJ ZAL HET VERGEVEN GROOT EN MENIGVULDIG MAKEN. (arbè liesloach).

§ 37.

Is de zondaar schuldig: God zal **VERGEVEN**. Dit is de daad van God als een rechtvaardige en verzoende Rechter, waardoor Hij een zondaar, om de voldoening van de Heere Messias door het geloof aangenomen, *daadwerkelijk ontslaat van de verbintenis tot de voldoening aan Gods gerechtigheid voor zijn goddeloosheid*. De zaak die God hier wegneemt is

1. *niet (a)* de *zonde* zelf. Want die wordt niet door de vergeving, maar door de heiligmaking teniet gedaan. (b) Het is ook niet de *natuur* en *verdoemelijkheid* van de zonde, op zichzelf beschouwd. Want de zonde blijft altijd zonde, en in zijn natuur verdoemelijk.

2. *Maar* het is de *schuld*, of de verbintenis tot voldoening, die de zonde op de zondaar naar Gods rechtvaardig oordeel gebracht had. Matth. 6:12.

De *daad* van vergeven bestaat:

(1) *niet (a)* in het eeuwig *voornemen* om te vergeven. Want Gods eeuwige werken zijn van Zijn werken in de tijd waarachtig onderscheiden. (b) Het is daarom ook niet gebeurd in de *aanstelling* van Christus als Borg. (c) Men moet ook niet denken dat God omtrent de zondaar een *andere gezindheid* zou aannemen, of oordelen dat de zonde zo kwaad niet was. Want de onveranderlijke God heeft van eeuwigheid een goede gezindheid tot de zondaar in Christus gehad, en Hij haat de zonde tot in eeuwigheid.

(2) *Maar* het is een daad van God *in de tijd*, waardoor Hij de zondaar de vrucht van Jezus' borgtocht, voldoening en opstanding *daadwerkelijk toepast*, door de verbintenis tot voldoening voor de zonde *daadwerkelijk van hem weg te nemen*.

(3) Dit gebeurt door een rechterlijke *uitspraak* en verklaring van *het Evangelie*, die aan de zondaar in het bijzonder daadwerkelijk wordt toegeëigend, in datzelfde ogenblik waarin God hem de hebbelijkheid van het geloof schenkt, en daadwerkelijk in Christus inlijft. Want God verklaart in het Evangelie, wat de stem en uitspraak van de Rechter is, dat er voor hem, die in Christus zijn, geen verdoemenis meer te vinden is. Rom. 8:1. Omdat nu in deze verklaring de bijzondere namen van de personen niet genoemd worden, maar ze alleen van de eigenschap, dat ze in Christus zijn en in Hem geloven, beschreven worden, daarom volgt dat die algemene uitspraak aan de zondaar in het bijzonder wordt toegeëigend, wanneer God hem het geloof schenkt en Zijn Zoon daadwerkelijk inlijft. Zo wordt een zondaar *door* en *uit* het geloof gerechtvaardigd, en van zijn schuld daadwerkelijk ontslagen, voorzover

het geloof een middel en weg is waardoor hij niet alleen de gerechtigheid van Christus, die de grond van de vergeving is, deelachtig wordt, maar ook de uitspraak van het Evangelie, die de stem van de vergevende God is, hem daadwerkelijk wordt toegepast als tot hem mede in het bijzonder gedaan.

- (4) Kan het nu niet zonder kracht en gevolg zijn, wanneer een schuldenaar, die enige duizenden schuldig was, een gerechtelijke verzegelde verklaring thuis werd gezonden en in handen gegeven, dat zijn schuldeheer hem van al die schuld, die een ander voor hem betaald had, volmaakt ontsloeg, maar moet hij daardoor volkomen vrij zijn van alle verplichting en wettige aanspraak tot betaling, hoeveel te meer moet het dan van kracht en gevolg zijn, wanneer God die verklaring van het Evangelie, dat door zoveel wonderwerken verzegeld is, aan hem door het geloof te schenken, in het bijzonder daadwerkelijk toeëigent, thuis zendt, in handen geeft, ja in het hart legt. Immers, *die in de Zoon gelooft heeft het getuigenis* en de verklaring dat God hem de zonden vergeeft en het leven schenkt, *in zichzelf*, 1 Joh. 5:10. De *grond* waarop en *waarom* God hem, door de genoemde weg, van de schuld daadwerkelijk ontslaat, is in geen geval enige verleden, tegenwoordige of toekomstige hebbelijkheid, gestalte, aandoening, geloof of werk van de zondaar, maar alleen de volmaakte *voldoening* van de Middelaar, door Zijn lijdende en doende gehoorzaamheid gebeurd, waardoor God met zondaren en vijanden volkomen verzoend is, aande zondaar naar Gods eeuwig voornemen door het Evangelie bekend is gemaakt, aangeboden en geschonken, en door een oprecht geloof daadwerkelijk toegepast is, en in bezit is gegeven Rom. 3:24-26.

§ 38.

Op die grond kan God niet alleen een goddeloze de zonden op een betamelijke wijze, maar ook **MENIGVULDIG** vergeven. Het woord (jarbè) dat men in de grondtaal tegenkomt, betekent eigenlijk, **HIJ ZAL HET GROOT EN MENIGVULDIG MAKEN**. Onze God maakt het vergeven **GROOT** wanneer Hij aan grote *zondaren* grote *schulden* door een grote *genade* vergeeft. *Al waren de zonden als scharlaken, Hij doet ze wit worden als sneeuw, al waren zij rood als karmozijn, Hij doet ze wit worden als witte wol*, Jes. 1:18. *Hij is goed, en gaarne vergevende, en van grote goedertierenheid allen, die Hem aanroepen*, Ps. 86:5. *Hij hoort het gebed; tot Hem zal alle vlees komen, ook verzoent Hij de overtreding van hen, over welke ongerechtige dingen de overhand hadden*, Ps. 65:3, 4. *Daar de zonde geheerst heeft tot den dood, daar zal Zijn genade heersen, tot het eeuwige leven*, Rom. 5:21. Zijn vergevende goedertierenheid is zo groot, dat men er over in verwondering moet uitroepen: *Wie is een God gelijk Gij, Die de ongerechtigheid vergeeft, en de overtreding van het overblijfsel Zijner erfenis voorbij gaat? Hij houdt Zijn toorn niet in eeuwigheid; want Hij heeft lust aan goedertierenheid. Hij zal Zich onzer weder ontfermen; Hij zal onze ongerechtigheden dempen; ja, Gij zult al hun zonden in de diepten der zee werpen*, Micha 7:18, 19. Ja, het wordt wel eens zo groot dat een verlichte en geheiligde profeet het niet verdragen kan. *Dit verdroot Jona met groot verdriet, en zijn toorn ontstak, en hij zeide: och HEERE! was dit mijn woord niet, als ik nog in mijn land was? Daarom kwam ik het voor, vluchtende naar Tarsis; want ik wist, dat Gij een genadig en barmhartig God zijt, lankmoedig en groot van goedertierenheid, en berouw hebbende over het kwaad. Nu dan, HEERE! neem toch mijn ziel van mij; want het is mij beter te sterven dan te leven*, Jona 4:1-3.

Hij maakt het vergeven **VEELVULDIG**. Want (1) Hij vergeeft aan *vele zondaren*. Hij stoot niemand uit die maar tot Hem komt. (2) Hij vergeeft *vele zonden*. Hoewel de

zonden zo veelvuldig waren als de haren van het hoofd, als de sterren van de hemel, en als het zand aan alle oevers van de zeeën, toch wil onze God die alle vergeven. Ps. 130:7, 8. (3) Hij vergeeft *veel malen*. Hoewel de rechtvaardiging ten opzichte van de persoon en staat, waaruit een gelovige nooit meer vallen kan, slechts eenmaal omtrent een persoon geïfend wordt, echter wordt de vergeving ten opzichte van bijzondere zonden, die uit hun natuur altijd nieuwe schuld meebrengen, zo menigvuldige malen herhaald en weer toegepast, zo vaak ze met gedachten, woorden of werken zondigen. Hij is een God van *vergevingen*, Neh. 9:17. Zijn nu de overtredingen van Gods kinderen zo veelvoudig, dat niemand ze tellen kan, dan moeten dan ook de vergevingen van die alle ontelbaar zijn. Wanneer men Luk. 17:4 met Matth. 18:21-28 vergelijkt, dan kan men wiskundig uitrekenen dat God een zondaar dagelijks zo veelmalen vergeven wil, dat er niet de minste schuld overblijft.

Mocht het misschien iemand ongelooflijk schijnen dat de vergeving zo groot en veelvuldig zou zijn, die moet bedenken dat onze God die zo **MAKEN** zal. Hij *maakt* dat het vergeven groot en menigvuldig wordt, *uit en door Zichzelf*, naar de kracht van de woordvorming (ʔarbè), in Hifil. Is het dan bij de mensen onmogelijk, en zijn er in minste vrees plaats behoeft te hebben, of een zondaar de vergevende genade door de veelheid van zijn zonden zou komen overwinnen. De Heere gebiedt Zijn apostelen, Luk. 17:4, dat, als hun broeder *zevenmaal per dag* tegen hen zondigde, zij het hem telkens vergeven zouden. Wanneer Petrus dit in een bepaalde zin, voor enkele zevenmalen begreep, dan verklaart de Heere dit nader, dat Hij het *onbepaald* genomen had, zeggend: niet zevenmalen, maar *zeventig maal zevenmalen*, (490 malen) Matth. 18:21, 22. In de gelijkenis die Hij tot opheldering, vs. 23-28, daarbij voegt, vergelijkt Hij de schuld die wij vergeven moeten met 100 penningen. Hieruit volgt dat God dagelijks zo veelmalen 490 malen, vergeven wil, als men 100 penningen in 10.000 talentponden vinden kan. Want naar het gevoelen van vele ervaren oudheidkenners, begreep ieder talent 12.000 penningen, *denarii* genaamd. Daarom maken 10.000 talenten, honderd en twintig miljoen (120.000.000) penningen. Deze, door 100 gedeeld, brengen een som van miljoenen tweehonderdduizend (1.200.000) maal honderd penningen voort. Omdat nu elke honderd penningen 490 malen betekent, dan moet laatstgenoemde som met deze 490 weer vermenigvuldigd worden, zodat men een som van vijfhonderd achtentachtig miljoen (588.000.000) krijgt. Dit wijst ons aan hoe veelmalen God dagelijks een zondaar vergeven wil, in vergelijking met de 490 malen of honderd penningen, die wij de naaste dagelijks te vergeven schuldig zijn.

Merkt men nu verder aan dat de getallen van 70 maal 7 malen, van 100 penningen, en van 10.000 penningen, staan voor een *onbepaalde* hoeveelheid van de zonden, die de naasten tegen ons, en die wij tegen God begaan hebben, dan volgt niet alleen dat wij de naaste, hoe veelmalen hij ook tegen ons mocht misdoen, dagelijks vergeven moeten; maar ook dat God ons dagelijks zonder bepaling vergeven wil, hoe veelmalen wij ook tegen Hem gezondigd hebben. Het slot van deze rekening is dit, dat geen zondaar zo veelmalen zondigen kan, of God wil het onbepaald vergeven. Zodat hij nooit hoeft te vrezen dat hij door de veelheid van zijn zonden de vergevende genade eindelijk zou doen afmatten, en kunnen overwinnen. Die de grootheid van deze vergevende genade geestelijk inziet, en met zijn hart gelooft, zal het tot zorgeloosheid niet kunnen misbruiken, maar integendeel aangespoord worden om alle zonden met de uiterste bekommernis te vlieden. Want hoe groter de vergeving is, zoveel te groter zal de liefde en de kinderlijke vrees voor God ook moeten worden. Ps. 130:4. Al is het dat in de schepselen geen gronden waaruit of waarom het geschieden kan, toch is het bij onze God zeer wel mogelijk. En in Zijn oneindige algenoegzaamheid en genade, die in de oneindige gerechtigheid van de Messias gegrond is, zijn voldoende gronden waaruit en

waarom het Gode betamelijk gebeuren kan. Hij *kan* het niet alleen, maar ZAL het ook *gewis* doen. Het is een *belofte*, die op de onveranderlijke voldoening van de Heere Messias, en op de onwankelbare trouw van God gegrondvest is, die Hij zeker ten uitvoer zal brengen, zonder dat enig schepsel of voorval Hem daarin zal kunnen verhinderen.

§ 39.

Gelooft men nu dat God Zich over de goddeloze zal ontfermen, en de vergeving groot en menigvuldig maken zal, dan kan men ook geloven dat een goddeloze en een man der ijdelheid zijn weg en gedachten zal kunnen verlaten, en zich tot de Heere onze God zal kunnen bekeren. Want deze zaken worden in de grondtaal *dor het voorzetsel* (we), en het *woordje* (ki) SAMENGEVOEGD. Onze overzetters hebben het eerste door ZO en het andere door WANT vertaald. Maar het schijnt veel gevoeglijker te zijn dat men het eerste ook door *want* overzet, omdat het die betekenis op vele plaatsen, hier en daar, naar het schijnt ook hebben moet. Dit schijnt duidelijk te blijken omdat het hier in diezelfde betrekking met het volgende woordje (ki), *want*, voorkomt. De gehele schikking vandit vers in de grondtaal, de samenhang en de natuur van de zaak zelf, schijnen dit ook te vereisen. Immers, de betekenis kan hier *in geen geval* zijn, dat een zondaar *eerst* zijn weg en gedachten verlaten moet, en *daarna* ontferming en vergeving ontvangen zou. Alsof het eerste *een voorwaarde*, grond, verdienende oorzaak of beweegreden van het laatste zou zijn. Want hoewel vergeving en bekering onafscheidelijk vergezelschap gaan, zodat niemand, die niet bekeerd is, aan de vergeving aandeel kan hebben, toch is de bekering geen grond van de vergeving. Maar integendeel moet de ontfermende en de vergevende genade aangemerkt worden *als de grond van de wedergeboorte en bekering*. Tit. 3:5; Ps. 130:4. Zo is dan de ontferming, de grote en menigvuldige vergeving, het *bewijs*, de *werkende oorzaak*, het *beginsel* en *beweegreden* van de bekering, die de goddeloze en de man der ijdelheid oefenen zal. Daar was beloofd, de goddeloze zou zijn weg verlaten, enz. Maar kan men het wel *bewijzen*, dat zo'n wonderwerk *mogelijk* is en *gebeuren zal*? Ja. *Want* de Heere zal Zich zijner ontfermen, en onze God zal het vergeven groot en menigvuldig maken. Als het laatste waar is, moet het eerste ook zeker zijn. Maar hoe zal de goddeloze tot het verlaten van zijn weg wel komen? Zal hij dat *door zijn krachten* zelf moeten doen? Nee. Want dan zou hij op zijn weg eeuwig moeten vergaan. Wie zal het dan in hem *werken*? De Heere, onze God. *Want* Die zal Zich zijner ontfermen, en het vergeven groot en menigvuldig maken. En *daardoor* zal de ellendigste, onmachtigste en schuldigste zondaar van zijn weg en gedachten af, en tot de Heere over kunnen komen. Hand. 3:26. Maar wanneer God een zondaar bekeert, dan wordt hij ook uit redelijke beginselen vrijwillig werkzaam, om zich tot God te bekeren. Is er nu wel enig *beginsel* of *beweegreden*, waardoor een goddeloze lust, vrijmoedigheid en kracht zou kunnen krijgen om zijn weg en gedachten te verlaten, en om zich tot de Heere onze God te bekeren? Ja gewis. *Want* de Heere zal Zich zijner ontfermen, en onze God zal het vergeven groot en menigvuldig maken.

En dit wordt door de ondervinding dagelijks bevestigd.

- (1) Want menigeen spant al zijn krachten in om zich bij aanvang of bij voortgang van deze of gene handelingen en gedachten, die niet goed zijn, te bekeren. Hij probeert zich aan te zetten door het overdenken van zijn verplichting, van de schrikkelijkheid van de zonde, van de dreigementen van de wet, en van de allernaarste straffen, terwijl Gods ontferming en vergevende genade voor hem donker blijft. Maar hij vordert met al deze inspanningen niet het minste. Maar zodra hij het bij zichzelf

vrijwillig opgeeft, Gods ontfermende en vergevende genade, die God verheerlijkt wil hebben, onder het oog krijgt; en die eer dat hij van daarvan zijn bekering zoekt en verwacht daaraan laat toekomen, dan komt zijn hart aan de gang en hij voelt een andere lust, vrijmoedigheid en kracht om zijn weg te verlaten, en zich tot de Heere te bekeren. Zijn er nu zielendie daartoe niet besluiten kunnen, dat zij het bij zich zouden opgeven, en de bekering bij Gods ontferming en vergeving zoeken; voor zulken verbergt de Heere Zijn aangezicht, laat hen hun krachteloosheid en schuld meer bekend worden, totdat zij eindelijk in die laagte indalen, en de vrije ontferming ook die eer aandoen, dat ze de bekering daarvan zoeken en verwachten, wanneer ze op de bekwame tijd geholpen worden.

- (2) Immers, zodra iemand die over zijn weg en gedachten verlegen is, de ontfermende en vergevende genade levendig begint te geloven, dan ziet hij dat er raad voor hem is om bekeerd te worden, dat hem onbegrijpelijk aanzet. Hij gevoelt dat er een ongeveinsde liefde jegens zo'nontfermende en vergevende God in zijn hart ontstoken wordt. En deze liefde dringt hem om over zijn weg en gedachten evangelisch te treuren, die te haten en te verlaten, en om zich tot God te bekeren. Ps. 130:4.

§ 40.

Is het dan zo duidelijk en zeker dat de goddeloze en de man der ijdelheid zijn weg en gedachten zal verlaten, en zich tot de Heere bekeren zal, omdat de Heere Zich zijner ontfermen zal, en onze God het vergeven groot en menigvuldig zal maken, dan kan men ook duidelijk zien dat de heerlijke *genadegoederen van het Nieuwe Testament* aan **GODDELOZE en ijdele Joden en heidenen**, betamelijk **KONDEN**, en ook *zeker* **ZOUDEN TOEGEPAST** worden.

- (1) Want onder de heerlijke *zegeningen* die de opgewekte Zaligmaker zou meedelen, behoort ook dit dat Hij hen, die Hem gedood hadden, zou *afkeren van hun boosheden*, Hand. 3:26. Hieruit blijkt immers dat goddeloze oproermakers deelgenoten van die dierbare zegeningen zouden zijn.
- (2) Dacht het ongelooft dat zoiets niet kon gebeuren, omdat die goddelozen op een weg waren die vergaan moet, en omdat de onzinnigen bij de Heere niet verkeren, en ook dat zij die hun ziel tot ijdelheid opheffen, in Zijn tent niet zullen wonen - die zwaarigheid wordt weggenomen door een belofte, dat de goddeloze op zijn weg niet zal blijven, maar die verlaten en zich tot de Heere bekeren zal.
- (3) Meende het vlees dat de bekering van zulke onmachtige schuldige zondaren een onmogelijkheid is; die mening wordt weerlegd, en de mogelijkheid aangewezen door een herinnering, dat zij zich niet tot een eindig schepsel, maar tot de Heere onze God bekeren zullen, Die Zich hunner ontfermen zal, en de vergeving groot en menigvuldig zal maken.

§ 41.

En zo is deze dierbare belofte niet alleen zeer gepast om het ongelooft de mond te stoppen, maar ook om een ieder, aan wie de vriendelijke uitnodiging tot die zalige heilsgoederen was voorgesteld, tot een vaardige en vrijmoedige *omhelzing* krachtig **AAN TE SPOREN**. Want er is niets dat een zondaar tot de gehoorzaamheid van het geloof krachtiger kan opwekken, dan een vertoog dat God de heilsgoederen niet alleen welmenend aanbiedt, maar ze ook door Zijnontfermende genade Zelf wil toepassen.

§ 42.

Hiertoe moesten zij, op wie de einden der eeuwen gekomen zijn, zich des te spoediger laten bewegen, omdat ze reeds zoveel voorbeelden voor zich hebben, waarin deze opwekkende belofte een volkomen VERVULLING gekregen heeft. Want hoeveel goddeloze en ijdele zondaars en zondaressen, uit Joden en heidenen, die hun wegen gedachten verlaten en zich tot de Heere onze God bekeerd hebben, aan wie God Zijn ontfermende en vergevende genade groot en menigvuldig heeft gemaakt, zijn in de evangelische geschiedenissen aangetekend! Hand. 2:41; 1 Tim. 1:5; 2 Kor. 6:10, 11; Ef. 2:1-9; Tit. 3:1-5. En zoveel Godzalige mensen men in onze tijd op aarde tegenkomt, zoveel levende getuigen heeft men ook dat God deze toezegging nog dagelijks vervult.

§ 43.

Wordt God niet moe om aan Zijn belofte, tot vervulling gedurig te gedenken, dan dienden wij ook door de korte overweging daarvan nog niet vermoeid te zijn. Maar integendeel dienden we ons vaardig te bevinden om nog het een en ander in een nadere betrekking tot onszelf AAN TE MERKEN. I. *Het is EEN GODDELOZE en EEN MAN DER IJDELHEID, die zijn weg en gedachten verlaten zal, en zich tot de Heere onze God zal bekeren, over wie de Heere onze God Zich zal ontfermen, en het vergeven groot en menigvuldig maken.*

/. Het is een *goddeloze oproermaker*, die, terwijl hij door zijn vijandschap en begeerlijkheden voortgedreven wordt, als een onrustige zee allerlei goddeloosheid en boosheid bestendig opschuimt. Het is een *allerijdelst mens*, die aan allerlei ijdelheden met alle macht is overgegeven.

//. Men kan hieruit met volkomen zekerheid *besluiten*:

(1) dat men aan de bekering van de *grootste* en ijdelste zondaar niet volstrekt mag *wanhopen*. Het zou een schandelijke verloochening van deze belofte zijn, als iemand van zichzelf of van een ander denken of zeggen wilde, dat er geen raad tot bekering zou zijn, omdat men zo goddeloos, oproerig, en aan de ijdelheid verslaafd was. Want de profeet belooft hier in de Naam van de Heere: de *goddeloze* zal zijn weg, en de *man der ijdelheid* zijn gedachten verlaten.

(2) Men mag het ook als een zekere waarheid geloven, dat er voor *onbekeerde*, goddeloze, ijdele zondaren, zeer dierbare *beloften* in Gods Woord te vinden zijn.

(a) Men moet deze stelling goed verstaan. Ik wil niet zeggen dat God in Zijn Woord ergens beloven zou, dat Hij een goddeloze, die in zijn zonden blijft, in het eeuwige leven zou willen brengen. Want Hij dreigt het tegendeel, namelijk dat zo één het leven niet zal zien, maar Gods toorn op hem blijven zal, Joh. 3:36. Ook is mijn mening niet dat een onbekeerde zondaar enige beloofde zaligheid reeds daadwerkelijk zou bezitten, of voor zichzelf recht gebruiken zou. Want zolang een zondaar in zijn natuurstaat blijft, dan is en blijft hij een kind des toorns, die nog daadwerkelijk verbonden is om Gods toorn te dragen, zonder God, Christus en hoop in de wereld, dood door de zonden en misdaden. Maar men moet deze stelling zo verstaan. God belooft in Zijn Woord dat Hij onbekeerde, goddeloze, ijdele zondaars door ontfermende en vergevende genade wil bekeren, en door die weg zaligmaken. Wanneer nu God door de verkondiging in het Evangelie de zondaars uitwendig roept, dan laat Hij aan de allergoddelooste en ijdelste man, tot de oren van wie het Woord der zaligheid komt, deze belofte bekend maken. Hij betuigt dat die bekerende genade voor hem in het bijzonder noodzakelijk, genoegzaam en zeer gepast is. Hij geeft hem door die roeping vrijheid om van deze bekerende genade voor zich gebruik te maken. Hij gebiedt het, en maakt er zo zijn

plicht van. Immers, gelijk een knecht, die door zijn heer geroepen wordt om een geschenk aan te nemen, zich daartoe uit kracht van het bevel van zijn heer verplicht moet achten, zo is ook een goddeloze uit kracht van die roeping verbonden om van die belofte voor zichzelf gebruik te maken, en zich door de ontferming van de Heere te laten bekeren. In deze zin dan is die belofte van bekerende genade ook voor een onbekeerde, goddeloze, ijdele zondaar. Door die roeping wordt het hem gegeven. Het komt hem toe, voorzover hij ook recht daarop heeft om er voor zich een betamelijk gebruik van te maken, door zich aan die bekerende genade over te geven. Gewis, die waarheid ligt in onze stof zo zichtbaar opgesloten, dat een ieder die door haastigheid, vooroordelen of eigen zin, zijn ogen niet heeft toegedaan, het zal zien en moeten erkennen. Want daar wordt beloofd dat de goddeloze en de man der ijdelheid zijn weg en gedachten verlaten zal, enz. Dit moet toch aan alle creaturen verkondigd worden. De goddelozen en zondaars mogen dit immers horen, opmerken, geloven en voor zichzelf gebruiken. Hierom maakt Petrus ook geen zwaarigheid om openlijk te betuigen dat de belofte toekomt aan allen die God daartoe roepen zal, Hand. 2:39. En zij, die dit woord versmaden, verwerpen Gods raad tegen zichzelf, Luk. 7:30.

- (b) Het is daarom een al te grove schielijkheid, wanneer sommigen die aan het haasten zijn, zich zonder enige bepaling of verklaring deze taal onbedachtzaam laten ontvallen: *er is voor onbekeerden geen belofte in de Bijbel*. Hun bedoeling is wel goed, maar ze voeren het niet goed uit. Ze willen een onbekeerde door die taal tot het zoeken naar genadegoederen opwekken, maar sluiten door een heimelijke wanhoop zijn gemoed. Maar ze zouden hun doelwit veiliger bereiken, wanneer zij in navolging van de profeet, en van al de apostelen, naar het bevel van Christus, een zondaar door deze belofte, op een verstandige manier voorgedragen, daartoe probeerden op te wekken. Daardoor zouden zij een vijandige zondaar al zijn uitvluchten benemen; hem recht in de enge drijven, en onder de bewerking van de Geest allerkrachtigst aansporen.
- (c) Ik maak daarom geen zwaarigheid, maar acht mij uit kracht van mijn ambt verbonden, om een goddeloze en man der ijdelheid, die dit mocht lezen, te herinneren dat deze belofte ook aan hem in het bijzonder wordt voorgesteld en aangeboden, teneinde hij zich aan de ontfermende en vergevende genade mag aanbieden, om daardoor zijn weg en gedachten te verlaten, en dat hij, als hij in ootmoedigheid daar toe komt, niet zal uitgestoten worden, hoe goddeloos en ijdel hij ook mag zijn. Maar zo groot dit voorrecht is, zoveel te groter zou ook zijn rampzaligheid worden, als hij deze raad van God tegen zich verwerpen wilde.

(3) Verder worden hier al die waarheden, die in de *Aanmerkingen over 1 Tim. 1:15, § 26, IV*, zijn aangetekend, weer zeer nadrukkelijk bevestigd.

II. De goddeloze en de man der ijdelheid zal ZIJN WEG EN ZIJN GEDACHTEN verlaten.

/ . Die zich in waarheid bekeert, scheidt zich af van *alle* zonden, van zijn *gehele* weg, van zijn *gedachten*, van *uit-* en *inwendige*, van *grote* en *kleine* ongerechtigheden. Ps. 119:128.

// . Men ziet hier dan dat zij, die nog *enige* zonde, die zij niet verlaten willen, aan de hand houden, zich niet met hun hart in waarheid tot God bekeren.

- (1) Men vindt mensen die wel enige gedachten verlaten, maar ondertussen op *hun* weg blijven. Ze hebben enige andere begrippen van stellige waarheden gekregen, bv. van de rampzaligheid van de mens, van de weg van de verlossing, van de

overtuiging, van het geloof, en van de bekering, van Gods echte kinderen en hun bevindingen. Ze verstaan, belijden en verdedigen die waarheden. Maar zijzelf blijven *op hun weg*.

- (2) Er zijn er ook die wel enige grovere handelingen uiterlijk schijnen te verlaten, maar *andere* aan de hand houden, of *nieuwe* daarvoor in de plaats kiezen. Menigeen verlaat de *dronkenschap*, maar houdt het *liegen*, de *onoprechtheid*, de *gierigheid*, of de *onrechtvaardigheid* aan de hand. Deze verlaat de ongodsdienstigheid, het liegen, stelen, vloeken, vuil spreken en leven; maar wordt een *Farizeeër* en huichelaar, die in deze uiterlijke verandering zijn gerechtigheid zoekt. Hij handelt als iemand die op een brede weg, waarop vele paden zijn, van het ene pad op het andere treedt, en ondertussen op diezelfde weg nog blijft. Want de brede weg die tot het verderf leidt, heeft voor allerlei onbekeerde zondaren aan de linker- en aan de rechterzijde verschillende paden, waarop ze zeer verschillend dwalen kunnen. Er zijn paden waarop de mensen in *grove goddeloosheden* en dat weer naar hun bijzondere neigingen, kunnen wandelen. Er zijn ook weer andere, voor *burgerlijk rechtvaardigen*, voor uiterlijk *godsdienstigen*, voor *onkundigen*, voor *eigenwijzen*, voor *tijdgelovigen*, en voor *huichelaars*. Doch het zijn allemaal maar paden van diezelfde brede weg van het verderf.
- (3) Sommigen verlaten zo enige uitwendige zonden, maar zij behouden de *gedachten der ijdelheid* in hun binnenste. Ze blijven in hun staat, houdendiezelfde grondbeginselen en bedoelingen. Ze kietelen zich met verborgen peinzingen op allerlei ongerechtigheden. Ze verschonen en koesteren allerlei ijdele, wellustige, hovaardige, aardsgezinde gedachten en neigingen van het gemoed. En ze verbeelden zich dat het zeer goed met hen gesteld is, wanneer ze het maar zoveel inbinden, dat ze in geen grove woorden, gebaren of daden uitbreken. Maar deze zijn ook niet in waarheid bekeerd. Want het verlaten van *weg* en *gedachten* wordt hier samengevoegd. De ondervinding bevestigt dit ook in alle oprecht bekeerden. Ze kunnen zich niet vergenoegen, wanneer zij de verdorvenheid alleen inbinden, dat het naar buiten niet uitbreekt. Maar zij zuchten, strijden en worstelen ook tegen alle zondige opkomingen, peinzingen en neigingen van het hart, zonder dat zij enige wensen uit te zonderen.

///. U die dit mocht lezen, vraag uw ziel eens in Gods tegenwoordigheid hoe u omtrent genoemde dingen toch mocht zijn.

- (1) Scheidt u zich in waarheid af van alle zonden? Kunt u er geen vinden, die u onder het voorwendsel van de onvolmaaktheid van dit leven, van zwakheid en dergelijke, onbestreden aan de hand houdt? Alle zonden die u in waarheid verlaat, zullen u niet uit de hemel kunnen houden. Maar als u ze allen wilde verlaten, en maar een enige, al was het ook maar een ijdele gedachte, zonder u daarvan af te scheiden, aan de hand hield, dan zou die alleen u in een eeuwig verderf storten. Ja het zou een levend bewijs zijn dat u de andere ook niet recht verlaten had.
- (2) Hoewel Gods kinderen tot hun innige smart gevoelen, dat hen allerlei verdorvenheden tegen hun zuchten en bidden blijven bijliggen, hebben zij toch geen een zonde waarvan hun ziel zich niet in waarheid heeft afgescheiden, door die te veroordelen, te belijden en te bestrijden, hartelijk zuchtend dat God er hen volkomen van mag verlossen.

III. *De goddeloze zal zijn weg en de man der ijdelheid zijn gedachten* VERLATEN. Hij zal *uit het beginsel* van het geestelijk leven *werkzaam* zijn om zich van zijn weg en gedachten vrijwillig *af te scheiden*.

1. Het *beginsel* dan, waaruit het rechte verlaten van de zonde geoeffend moet worden, is het *geestelijk leven*, de *ware verootmoediging*, *geloof* en *liefde*. Hier ontmoet men een vaste *grond*, waardoor men de natuurlijke *woelingen* van de onbekeerden, van de *geestelijke werkzaamheden* van de begenadigden, recht duidelijk en grondig *onderscheiden* kan.

(1) Een *onboetvaardige* kan ook onder en tegen de zonde krachtig *woelen*. Hij kan grote beroeringen van angst over zijn zonden in zijn binnenste gevoelen. Het gebeurt wel eens dat hij krachtig werkt om deze of gene zonden in te binden, dat ze toch niet maar buiten zouden uitbreken. Soms spant hij ook zijn krachteloze krachten in, om deze of gene zonden te laten, en nooit meer te doen. Maar al deze woelingen verschillen zodanig van de levendige werkzaamheden, waardoor een boetvaardige zondaar zijn weg en gedachten verlaat, gelijk de bewegingen die in een dode veroorzaakt worden door uitwendig voortslepen, aanstoten, of door de wormen, onderscheiden zijn van de levende werkingen van een levendgemaakte, die uit een inwendig levensbeginsel het graf verlaat. Want die onboetvaardige is en blijft onder al die beroeringen geestelijk dood. Hij mist dat geestelijk leven, waardoor een zondaar zijn geheel verdorven, walgelijke, schuldige en onmachtige toestand zo bevindelijk, onderscheiden en levendig inziet, dat hij het bij zichzelf geheel opgeeft, en naar verlossing rusteloos uitziet, en ernstig zoekt. Hij is vreemd van dat levende *geloof*, waardoor men de verlossing, die in Christus is, als voor ons noodzakelijk, gepast en genoegzaam inziet, erkent en omhelst. Daarom is hij ook ontbloot van die rechte *liefde* tot God en Zijn geboden, die uit het echte geloof onmiddellijk geboren wordt. Integendeel ontstaan al zijn woelingen uit enkel natuurlijke, en geestelijk dode beginselen, uit een vrees voor de verdoemenis of voor enige schade en schade in de wereld, uit een begeerte om de zaligheid te verdienen, of een goede naam te verkrijgen.

(2) Maar de werkzaamheden van de *begenadigden* zijn van een geheel andere natuur, en komen uit een geheel ander *beginsel* voort. Ze werden geheel ontbloot. Ze kregen licht in de verlossing die in Christus is. Toen maakten zij zich van God gehele andere gedachten dan tevoren. Ze zagen dat Hij in Christus met zondaren verzoend was. Ze voelden in hun binnenste een oprechte liefde tot God en Zijn inzettingen. Ze probeerden niet alleen deze of gene, maar alle zonden te verlaten. Niet uit een beginsel om God te verzoenen of te bewegen, want zij geloofden dat Hij in Christus reeds verzoend was. Maar omdat de zonde de Heiland zoveel lijden had veroorzaakt, en de ogen van een verzoende God verbittert. Al weten zij dat hen niet het minste kwaad om de zonde wedervaren zal, toch proberen ze het vrijwillig te verlaten. En hoe levendiger zij geloven dat hun zonden vergeven zijn, en zij niets behoeven te laten of te doen om de zaligheid te verdienen, zoveel te krachtiger spoort de liefde hen aan om de zonde te verlaten.

(3) Bevindt u dan, geliefde lezer! dat u enige werkzaamheden tegen zonden in uzelf gewaar wordt, vergenoeg u daarmee nog niet, maar onderzoek uit wat voor beginsel ze voortkomen, en of ze ook uit een geestelijke armoede, geloof en liefde geboren worden. Mist u deze dingen, dan hebt u de zonde nog nooit recht verlaten, en al uw werkzaamheden zijn maar een natuurlijk dood woelen geweest. Het kan gebeuren dat een zondaar, die eerst ontwaakt, en door een zaligmakende overtuiging eerst begint te werken, ook bezig is het kwaad dat hem ontdekt wordt, te verlaten om zich aangenamer bij God te maken, of om de straf te ontwijken. Maar dit zijn verkeerde woelingen, die de verdorvenheid tussen de verlichting van de Heilige Geest innengt. Hij blijft daar ook niet staan, maar komt verder tot geloof en liefde, wanneer het waarachtig verlaten van de zonde eerst begonnen wordt. Geef dan uw ziel geen rust, eer u dit ook ondervinden

mag. (Die de zonden verlaat, is uit dat geestelijke beginsel *werkzaam om zich van de zonde daadwerkelijk af te scheiden*.

/. Hij scheidt er zich van af, (1) met zijn *gehele hart*. Hoewel de overgebleven verdorvenheid de zonde bemint, begeert en vasthoudt, ja tegen de geest strijden kan, Gal. 5:17; echter heeft hij een geestelijk levensbeginsel dat de zonde haat, veroordeelt, betreurt, en bestrijdt, door het welberaden en welmenend aan Christus, Die machtige Zondendelger, tot volkomen doding aan te bieden, en over te geven. (2) Hij verlaat het ook met de *daad*, zoals in de verklaring breder is aangewezen.

//. Zo bestaat dan het verlaten van de zonde in geen geval (1) in een *inbinding* ervan, voor een kortere of langere tijd, terwijl men het ondertussen niet daadwerkelijk uitspuwt, maar als een lekkere beet onder de tong bewaart, Job 20:12, 13. (2) Het is ook niet gelegen in een onoprecht of onbedachtzaam tieren en *schelden* op de zonde, die men inmiddels koestert en aanhaalt. Dit schijnen verschillende mensen zich te verbeelden, die de zonde behandelen zoals sommige moeders hun troetelkinderen. Ze geven hen de ijselijkste scheldnamen, en stoten ze met de ene hand van zich, maar halen ze met de andere hand des te ijveriger aan, en drukken ze onder die scheldnamen aan het hart. Dit is geen waarachtig verlaten van de zonde, maar een liefelijk spelen ermee.

///. Wat zegt nu mijn geliefde lezer van zichzelf? Hoe bestaat u omtrent uw weg en gedachten? Hebt u ze met uw *hart* en met de *daad* in waarheid verlaten? Of bent u nog op uw weg gebleven, en maar van het ene pad op het andere gelopen? Verlaat u de zonde, of *bindt u ze* maar voor een tijd wat in? Handelt u in ernst om het te verlaten, of speelt u er mee? Ach! Hoe beklaglijk en gevaarlijk zou uw toestand zijn, wanneer u van dat oprechte waarachtige verlaten, vervreemd was Al uw uitvluchten, die u van uw onmacht, van de zwakheden van Gods kinderen, van de armoede van dat arme volk, mag ontlennen, zullen u in de dag van Gods rechtvaardig oordeel niet kunnen bedekken. De schrikkelijkste scheldnamen, of een onstuimig onoprecht razen en tieren, zal hier de zaak niet goed kunnen maken. Als u alle zonden niet met uw hart en met de daad in waarheid en oprechtheid verlaat -; als u maar één als een zoete beet in uw mond behouden wilt, dan zult u op uw weg met eeuwige verschrikkingen moeten vergaan. Maar wanneer Gods zwakste kinderen hier met de strengste nauwkeurigheid getoetst worden, dan wordt het allerduidelijkst openbaar dat zij in waarheid en oprechtheid alle zonden, zonder enige uitzondering, verlaten hebben. Ik richt nu mijn taal tot u, mijn teergeliefde vrienden, van welke de Heere het hart verandert heeft, maar die wegens overgebleven zwakheden in de diepste moedeloosheid daar neerzit. Ik zal nu van uw bevindingen spreken.

Ei lieve, hoor toch toe! Probeer toch bedaard aan uzelf te denken. U bemint de gestrengste toetsing, en het allernauwkeurigste onderzoek, om in een zaak van zo'n eeuwig gewicht als de behoudenis van uw zielen is, toch niet bedrogen te worden. U hebt het grootste recht. Maar u moet ook zorgvuldig toezien dat u, door begeerte naar waarheid en oprechtheid gedreven, door de getrouwheid niet te driftig heenstapt, en trouweloos met God en uzelf handelt, door de bekerende genade van de Heere, die aan u bewezen is, zonder reden te verdenken, en uzelf in een dankbare voortgang te verhinderen. Wij schrikken even zo wel als u voor een lichtvaardige behandeling van een ziel. Wij beminnen uw zielen met ons gehele hart, maar zijn ook innerlijk bevreesd dat onze liefde kwalijk bestuurd mag worden, en in de grootste haat veranderen, door u lichtvaardig te behandelen. U bent ons dierbaar, maar de waarheid is ons nog dierbaarder. Wij zullen daarom het onderzoek zo nauwkeurig maken als ons altijd

mogelijk is, en daarin zo streng handelen als het altijd geoorloofd is. Wij zullen u de zuivere waarheid voorstellen. Kunt u daarbij staan: sta dan. Maar moet u daarbij vallen: val dan. Het zal ons aangenaam zijn dat u en de waarheid beide blijft staan. Maar als één van beide vallen moet, dan zou ik liever zien dat ik en u, en alle schepselen daarheen vielen, en de waarheid bleef staan; dan dat ik de waarheid zou verkrachten om u staande te houden. Want als de waarheid verdraaid werd, dan zouden wij allen in ons verderf blijven liggen. Maar al moesten wij allendarheen vallen, dan zou er toch een mogelijkheid zijn dat wij in de waarheid levend opstonden; als de waarheid maar staande bleef.

Ik oordeel het nodig om deze herinnering vooraf te zenden, omdat de satan het gemoed van de oprechten probeert te sluiten, door hen dit vooroordeel in te boezemen, dat de dienaars van het Evangelie, door al te grote liefde gedreven, met hen al te lichtvaardig en toegevend zouden handelen. Immers, de Heere Zelf acht het nodig dat er opwekkingen tot aandacht vooraf gezonden worden, wanneer men van dergelijke zaken met oprechte zielen wenst te handelen. Want toen Hij de Godzaligen overreden wilde dat zij mensen van het wonder waren, liet Hij voorafgaan: ei lieve! Hoor toch toe, Josua, gij hogepriester, gij en uw vrienden, Zach. 3:8. Ik kom nu tot de strengste onderzoeking van uw zielen, of u uw weg en gedachten in waarheid verlaten hebt. Dat u omtrent die zaken *werkzaam* bent geworden, is buiten alle twijfel. Maar daar zijn allerlei werkzaamheden. Men vindt algemene *natuurlijke dode woelingen*, en echte levendige *werkzaamheden van de bekering*. Dit is nu de grote vraag, van welk soort de uwe zijn. Als ze van de eerste waren, dan zouden ik en u zeer ongelukkig handelen, wanneer wij ze voor een waarachtige bekering hielden. Maar de eenvoudigste zielen kunnen aangaande dat voldoende helderheid, zekerheid en veiligheid ontvangen, hoe hun werkzaamheden zijn. Onderzoek eens het *beginsel*, waaruit u werkzaam geworden bent. Als u het beginsel van het geestelijk leven, de geestelijke armoede, het geloof en de liefde nog geheel mist, dan zouden uw werkzaamheden niets anders dan een natuurlijke dode beroering zijn. Maar wat zegt nu uw geweten? Heeft God u niet bij uw weg en gedachten bepaald? Heeft Hij u niet in uw weg en het binnenste van uw gedachten ingeleid? Heeft Hij u niet bevindelijk, onderscheiden en levendig overreed, dat alles geheel verdorven, walgelijk, schuldig en verdoemelijk was? Heeft Hij u niet doen zien dat u en het gehele schepsel onmachtig waren, om u van de walgelijkheid, schuld en kracht van de zonde te verlossen, en u van uw weg en gedachten af te brengen? Bent u niet geheel arm geworden? Kunt u wel iets goeds, dat u uit uzelf hebt, in u vinden? Toon het dan eens? Wat zou het toch zijn? Hebt u het niet met bekommring bij uzelf en het schepsel moeten opgeven, en uw heil in verlegenheid buiten u moeten zoeken? Zijn deze dingen in u, dan bent u in waarheid arm en verootmoedigd geworden. Maar bent u daar blijven staan? Heeft de Heere ook niet enig licht in het Evangelie der zaligheid geschonken? Bent u niet in vele stukken, die niemand u aan het verstand kon brengen, levendig ingeleid? Heeft God u niet het hart geopend om acht te nemen op die eeuwige waarheid, dat Jezus Christus in de wereld was gekomen om zondaars van de erfschuld, de inklevende boosheid van het hart, van de dadelijke zonden, van alle smet, schuld en onmacht, zalig te maken? Zag u niet dat Zijn lijden en heilig leven, als het op de rekening van eenellendige gesteld is, genoegzaam was om de grootste zondaar, tot verheerlijking van alle Goddelijke volmaaktheden, zalig te maken? Werd u niet ontdekt dat God door die weg met zondaren verzoend was? Merkte u niet op dat Hij, die de einden der aarde nodigde, u niet uitsloot? Werd u van deze dingen niet zodanig overreed, dat u in die gehele weg voor uzelf een welberaden vrijwillig welgevallen nam, om u als goddelozen en krachtelozen door die gerechtigheid en sterkte te laten rechtvaardigen en heiligen?

Moest u niet met uw schulden en zonden tot die dierbare Zaligmaker naderen, u aan Hem aanbieden, en het gehele aanbod van het Evangelie onbepaald en onberouwelijk inwilligen? Zocht u toen niet uw gerechtigheid en kracht uit Jezus' volheid, met een innerlijke schaamte over die boosheid, waardoor u het bij uzelf of het schepsel gezocht had? Kwam de gestalte van Paulus, Filip. 3:7-9, toen ook niet in uw gemoed? Zijn deze dingen in u, dan bezit u het waarachtige geloof van de uitverkorenen.

Verder. Ontving u onder dat geloofslicht ook niet andere gedachten van God, Zijn volmaaktheden en geboden? Werd u die verzoende God, Zijn alwetendheid, heiligheid en rechtvaardigheid, Zijn wet, beeld, en volk, niet recht beminnelijk? Gevoelde u niet de innigste toeneiging in uw binnenste tot deze dingen? Zuchtte u niet: ach! Dat deze zaken altijd op mijn hart wogen! Ach! Dat ik aan zo'n God en Middelaar altijd behaaglijk was? Dit is de echte liefde, uit het levende geloof geboren. Dus bezit u dan het geestelijk levensbeginsel. Denk niet: het zal nog wel wat anders zijn. Wat zou het dan, naar uw gedachten, toch wezen? Zegt u: "wij weten het niet", dan is het immers een onverstandige lichtvaardigheid, als u wilde bepalen dat het wat anders zou zijn. Of meent u dat het in enige trap van een zinnelijk gevoel, dat u hartelijkheid noemt, bestaan zou; en dat u, omdat u zoiets mist, met alle genoemde geestelijke zaken nog dood zou zijn, lees dan eens met bedaardheid wat boven, blz. 114-134, van het eigenlijk hartelijk gevoelig werken is aangetekend. Is die armoede, dat geloof en die liefde niet het beginsel waaruit uw werkzaamheden zijn voortgevloeid? Misschien hebt u voor uw verandering ook verschillende woelingen van het geweten gevoeld. Maar hebt u die werkzaamheden, die u nu bevindt, wel kunnen oefenen, eer u tot die armoede, dat geloof en die liefde gebracht was? Maar zodra die dingen in uw zielen levend werden, begon u ook direct uw wegen gedachten te verlaten. Verliet u niet direct uw gronden van eigen gerechtigheid en kracht, waarin u tevoren gestaan had, en stapte u niet vrijwillig op Hem, Die de Weg, de Waarheid en het Leven is, over? U zegt: "hoe kunnen wij dat weten?" Daaruit, dat u weet dat u die weg *gekozen* hebt, en er *daadwerkelijk op wandelt*. Moet u nietsoms tot God met uw noden en ellenden naderen? Op welke grond durft u dat te wagen? Is het niet op die grond, dat Jezus door Zijn doende en lijdende gehoorzaamheid, voor zondaren een eeuwige gerechtigheid heeft aangebracht, en hun Voorspraak bij de Vader wil zijn? Hebt u zich ook niet uit het bovengenoemd beginsel, van uw zonden waarachtig afgescheiden? Toen u het lijden en sterven van Christus om de zonden inzag, toen u Gods verzoend aangezicht aanschouwde, en toen u Gods deugden en volmaaktheden lief kreeg, werd u toen niet over uw zonden bedroefd? Moest u ze toen niet haten, veroordelen, belijden en ter doding welmenend overgeven? Hebt u ook iets van de oude weg, of enige gedachte, en begeerlijkheid uitbedongen, om ze aan de hand, onder de tong, en in het hart te behouden? Bedenk u eens: welke zou het toch zijn? Toen hebt u uw weg en gedachten ook meet de *daad* zodanig verlaten, dat u ze *nooit weer betreden hebt*. Want, hebt u na uw verandering wel ooit kunnen geloven, dat de weg waarop een mens van nature zich bevindt, goed zou zijn? Hebt u wel ooit weer kunnen denken, dat u door een algemene barmhartigheid zalig zou worden? Dat u van nature een goed hart en een goede mening had? En dat u door eigen gerechtigheid en kracht, als u maar deed zoveel u kon, behouden zou worden? Hebt u sinds die tijd Gods weg, wet, beeld en volk, met opzet zo gerust kunnen haten en bestrijden? Nee. U bent van die wegen zodanig afgestapt, dat deze dingen in u niet opnieuw opkomen. Hoe duister en ellendig het met u ook mag zijn: u hebt en behoudt aangaande God, uzelf, de weg van de verlossing, de Godzaligheid, en Gods kinderen, een geheel andere weg, gedachten en neigingen, dan de mensen van nature hebben. Bent u ook tot uw vorige ongodsdienstigheid, boze

gezelschappen, pronkerijen en dergelijke werken van het vlees, teruggekeerd? Nee. U hebt ze door Gods genade tot deze dag toe verlaten. Zo blijkt het dan, wanneer men uw toestand met het wezen van de bekering vergelijkt, en op het allernauwkeurigste beproeft, dat u uw weg en gedachten in waarheid verlaten hebt. Maar er zijn nog enige *zwarigheden* overgebleven, die bij sommige oprechte gemoederen van zo'n gewicht zijn, dat ze alleen daarom hun staat niet durven vast stellen, maar in gestadige slingeren daarheen wandelen. Omdat ze zeer algemeen zijn, en vele echte Godzaligen in een vrolijke dankbaarheid en beoefening van de Godzaligheid sterk verhinderen, daarom dient men alle moeite aan te wenden om ze recht grondig op te lossen. Daar is ook wel raad toe. Hoewel ze aan sommigen oplosbaar voorkomen, echter kan iemand die zich maar een weinig aan onderscheiden denken en spreken gewend heeft, de ongegrondheid daarvan zo helder en grondig betogen, dat men er met reden niet het minste tegenin kan brengen. Maar zal een geslinderd gemoed daardoor tot wezenlijke rust raken, dan dient de Heilige Geest daaromtrent licht en overreding te schenken. Anders kunnen grondig opgeloste *zwarigheden* donker blijven, en het gemoed nog meer bezwaren. Laten we dan, in afhangende van de invloed van de Geest, ook eens zien of de kracht van de Heere in onze zwakheid gelieft te werken, om iets tot een grondige oplossing daarvan voor te dragen.

De algemeenste en gewichtigste *zwarigheden* die een geslinderd kind van God, tot een bewijs dat het zijn weg en gedachten nooit recht verlaten heeft, pleegt in te brengen, zijn voornamelijk deze.

(1) Hoe zou ik, zegt een beangst gemoed, durven denken dat ik mijn weg en gedachten verlaten heb, daar ik tot mijn innige beroering zo vaak voel dat de *zonde*, die ik meende oprecht verlaten te hebben, *nog in mij woont*? Ik word, helaas! nog *andere* verdorvenheden gewaar, die ik voor mijn verandering nooit in mij ontdekt heb. Deze boosheden zijn niet alleen *in mij*, maar ze worden ook vaak, tegen mijn zuchten, bidden en hopen, *zo levendig*, dat ik nauwelijks vinden kan of er ook iets in mij is, dat daar wat tegen heeft. Ze *hijgen* en *begeren* naar de uitvoering. Ze *overmannen mij*, nemen de overhand, en beheersen mij *zo* geweldig, dat ik vaak met gedachten, woorden en werken zwaar struikel. Is dit niet een levend bewijs dat ik de oude weg en gedachten nog nooit recht verlaten heb, maar dat ik nog onder de heersende kracht van de zonde leef?

(2) Anderen, maar God zij dank! de weinigen, worden door deze *zwarigheid* geweldig terneergeslagen: hoe zou ik denken durven mijn weg verlaten te hebben, daar ik in *grovere zonden*, waarvan ik voor mijn verandering niets wist, bv. een helse *oplopendheid* met onzinnig *razen* en schelden, overdadige *drank* of dergelijke, niet alleen gevallen ben, maar helaas! zo vaak *weer instort*! Eer ik deze *zwarigheden* oplos, moet ik vooraf herinneren dat ik hier tot niemand anders spreek, dan tot hen die in een nauwkeurige beproefing de bovengenoemde wezenlijke werkzaamheden van geestelijke armoede, geloof, liefde en daaruit voortvloeiende verlaten van de zonde, met min of meer helderheid in zich bevinden. Wat nu de *eerste* *zwarigheid* aangaat, dan beken ik graag dat u gewichtige redenen hebt om over die oude en nieuwe verdorvenheden, en hun overdwars zittende begeerten, verkrachtingen, ende daaruit voortvloeiende struikelingen, *te klagen*. Het zijn *uw* zonden en boosheden. Ze maken u voor God *schuldig* en verdoemelijk. Als u die schuld niet erkende, en ook niet met een verootmoedigd hart tot Christus om vergeving en vrijmaking door Zijn bloed en Geest, de toevlucht nam -; maar als u ze met een uitvlucht, "ik heb toch genade, het is

een zwakheid”, en dergelijke, verschonen wilde, zonder u bij voortgang daarvante bekeren -; waaraan toch een waarachtig bekeerde niet geheel zal worden overgegeven, - dan zou u gewis om die schuld verdoemd moeten worden. Het is daarom niet goed dat u, wanneer u die overgebleven boosheden en struikelingen gewaar wordt, u dan lang, gelijk sommigen doen, zou ophouden met te vragen: “kan dit met genade bestaan? Zou mijn vorig werk wel waarheid zijn?” Of, “heb ik mij niet bedrogen?” Want door zoiets te vragen wordt uw boosheid niet vergeven, en ook niet verbroken, maar vaak erger. Want of uw boosheid met genade bestaan, of niet bestaan kan: het maakt u verdoemelijk. En u moet zich daarvan in waarheid bekeren, als u behouden zult worden. Het zou dan het beste voor u zijn, dat u, zodra u oude of nieuwe verdorvenheden gewaar werd, zonder u met genoemde vragen op te houden, u direct daarover voor de Heere vernederde, de Heere Jezus de eer liet toekomen, dat Hij machtig en gewillig was om u ook deze boosheid te vergeven, en daarvan eindelijk vrij te maken, en dat u zich zoals u zich bevindt, aan Hem overgaf. En al was het dat u duizendmaal met uw boosheid gekomen was, zo diende u dan aanstonds dezelfde weg weer in te slaan, opnieuw vergeving te zoeken, en hartelijk te begeren dat de boosheid dan nu eens meer verbroken mocht worden. U zou direct een gegronde vergeving van uw boosheden deelachtig worden. Uw ziel zou nieuwe rust ondervinden. U zou ook nieuwe kracht tegen uw verdorvenheid ontvangen; in de heiligmaking vorderen; en uw begeerte om van alle overblijfselen van de zonde geheel vrij te zijn, in uw dood, buiten alle tegenspraak verkrijgen. Immers, geen inklevende genade en geen kentekens van de genade, maar de Zaligmaker Christus Jezus, kan u van de schuld en de kracht van uw verdorvenheid verlossen. En de weg om deze genade uit Zijn volheid deelachtig te worden, is geen weten of onze gebreken met genade bestaan kunnen, en ook niet enig kenteken van genade; maar het geloof, waardoor men onder een levendige erkenning van schuld en onmacht, de Heiland, Zijn gerechtigheid en sterkte levendig inziet, erkent, en tot vergeving en vrijmaking ootmoedig omhelst. Maar misschien zal iemand van u zeggen: “dit is ook de weg die ik door Gods genade vroeger of later moet inslaan, en zonder welke ik niet zou kunnen leven. Maar wanneer ik na die geloofsoefening mijn verdorvenheid weer gevoel, dan bekruipt mij direct die zwaarigheid, of dat verlaten van mijn zonde, en dat komen tot Christus, dat geen grotere kracht in mij nalaat, wel van de rechte soort is. Hierdoor wordt mij de troost, die ik uit het komen tot Christus genoten heb, direct betwist. Mij komt gedurig te binnen: zo'n komen tot de Heiland kan u niet helpen; u moet zo komen dat u meer kracht ondervond. En dit maakt mij onvrijmoedig om zo weer toe te naderen. Ach! Wist ik zeker dat mijn komen, en de troost en kracht die ik daaruit meende te ondervinden, echt en recht geweest waren, niettegenstaande de overgebleven verdorvenheden, en kon ik verzekerd zijn dat ik altijd aangenomen werd, en eindelijk mijn begeerte zou ontvangen, dan zou ik spoediger en vrijmoediger steeds terug durven komen.” Om deze redenen zal ik dan, in afhangende van het licht van de Heere, u een weinig nader proberen te tonen, dat u in waarheid uw weg verlaten hebt, en dat uw komen tot Christus het rechte is. Hoewel u, direct na uw komen tot Christus, oude en nieuwe verdorvenheden, die krachtig hijgen, begeren, woelen, en u doen struikelen, in u gevoelt. Dit kan u nu uit volgende onwrikbare gronden bewezen worden. Elke rechtzinnige belijder van onze kerk weet, gelooft en belijdt, dat er in de beste begenadigden tweeërlei beginsel, dat lijnrecht tegenover elkaar staat en strijdt, in dit leven nog plaats heeft. Er is een geestelijk leven, dat alle zonden haat, bestrijdt en verlaat. Maar er is ook een overgebleven dood en vlees. Dit vlees is in een Godvruchtig mens door de bekerende genade niet beter geworden dan het vlees van een onbegenadigde. Er is wel een geestelijk leven in geschapen, dat beter is dan het vlees. Maar de verdorvenheid zelf is niet verbeterd, die is vlees en blijft ook

vlees, omdat het anders geen verdorvenheid meer zou zijn. Wanneer iemand in de heiligmaking toeneemt, dan wordt zijn ziel en lichaam wel gebeterd, maar niet de verdorvenheid. Hem wordt een grotere maat van het geestelijk leven geschonken, en de verdorvenheid wordt meer teniet gedaan. Maar de verdorvenheid zelf wordt niet beter gemaakt. Dit verdorven overgebleven vlees in een begenadigde, is even boos als in een onbegenadigde. Het is blind, ongelovig, vijandig tegen God en al het goede. Het hijgt en reikhalst naar het kwade. Het oefent kracht en geweld. Het neemt een kind van God gevangen. Het slaat hem dikwijls neer. Deze twee beginsels zijn in een Godzalige onder elkaar vermengd. Het leven ligt midden in de dood. Ja het is, in vergelijking met de dood, maar een klein beginsel van de gehoorzaamheid. Ze strijden en *begeren* tegen elkaar. Gal. 5:17. Soms wordt het geestelijk leven meer opgewekt, en de verdorvenheid valt in zwijm, of verbergt zich. Soms krijgt de verdorvenheid meer voedsel, en het geestelijk leven valt in zwijm, zodat menigeen niet bemerken kan of het nog wel adem haalt en tegende zonde zucht. Het onderscheid tussen een begenadigde en een onbegenadigde bestaat hier niet in, dat een begenadigde geen verdorvenheid meer zou hebben, of dat het wat beter gemaakt zou zijn. Ach nee! Want gelijk een leger, dat zonder tegenstand stil heeft gelegen, zo gauw het de vijand ontdekt, zich met grote kracht bewegen kan; en gelijk de zonde uit de heilige wet een oorzaak nemen kan om bozer te worden, zo kan het helaas! gebeuren dat verdorvenheden, die zich voor de bekering stil hadden gehouden, voor de dag komen en zich heftiger roeren, zodra het geestelijk leven hen bespiedt en ernstig bestrijden wil. Maar men moet het onderscheid tussen een kind van de duisternis, en van het licht, eigenlijk in het volgende stellen. Een onbegenadigde is geheel dood, en van een geestelijk leven, dat tegen de verdorvenheden strijden zou, volstrekt ontbloot. Er kan wel in het rijk van de verdorvenheid een oproer komen, dat de ene begeerlijkheid tegen de andere een opstand maakt. Maar er is geen geestelijk leven dat tegen enige verdorvenheid, uit een geestelijk beginsel, strijden zou. Maar hoewel een begenadigde allerlei verdorvenheden in zich heeft, zo heeft hij toch ook een geestelijk leven, waarvan de beste natuurlijke mens niets bezit, wat tegen de verdorvenheid op een geestelijke wijze waarachtig begeert, zucht en strijdt, zodat hij niet meer met volkomen gewilligheid naar het vlees kan wandelen; hoewel het zelf ook zodanig tegende geest begeert, dat hij het goede zo niet doet als hij wel wilde. Gal. 5:17; Rom. 7:19-26. Als iemand deze waarheden niet wilde erkennen, zo zou hij Gods Woord lijnrecht tegenspreken; Gods genade, die aan Zijn kinderen bewezen is, verloochenen; en alle begenadigden, die met woorden en werken beleden hebben dat zij nog levendige zonden in zich hadden, veroordelen. Uit deze grond van dat tweërlei beginsel, kan men nu uw zwarigheden recht grondig en duidelijk oplossen. U bezit een geestelijk leven, zoals uboven in een zeer nauwkeurige beproeving bevonden hebt. Door dit leven hebt u uw weg en gedachten in waarheid gekend, veroordeeld, gehaat, bestreden en verlaten. En hierdoor bent u van alle onbegenadigden, die niets van dat beginsel in zich hebben, in waarheid onderscheiden. Maar u hebt een verdorvenheid overgehouden. Die begeert en strijdt tegen de geest, en neemt het vaak gevangen. Mag u nu niet besluiten dat Paulus en de Galaten hun weg en gedachten niet in waarheid verlaten hebben, omdat die een wet der zonde, die hen gevangen nam, en deze een vlees, dat tegen de geest begeerde, in zich gevoelden, Rom. 7:23; Gal. 5:17; dan mag u ook van uzelf niet denken dat uw werkzaamheden de ware niet zouden zijn, omdat u nog zoveel verdorvenheden in u levendig gewaar wordt. Kan een mens een modderige weg verlaten, terwijl hem van die oude modder nog grote stukken aan de voeten en kleren hangen; kan hij van een woest gezelschap gescheiden zijn, niettegenstaande een van die boze lieden hem, tegen zijn zuchten, achterna liep, inhaalde en vasthield; en kan iemand in waarheid een kromme dwaalweg verlaten, en op

een rechte weg overgekomen zijn, hoewel hij op die rechte paden uit zwakheid ook struikelde en neerviel: dankunt u ook uw weg en gedachten in waarheid verlaten hebben, hoewel u van die oude verdorvenheid nog veel aankleeft; de verlaten boosheden u achterna lopen, inhalen en gevangen nemen; en hoewel u op uw nieuwe levensweg nog vaak en zwaar struikelt. U denkt misschien: “wordt de kracht van de zonde in de bekering niet verbroken? Hoe kan mijn bekering dan waarachtig zijn, omdat ik nu zulke verdorvenheden voel, die mij voor mijn verandering onbekend waren; en omdat ik sommige nu levendiger en krachtiger bevind dan ooit tevoren?” Ik antwoord: als u door de verbreking van de kracht van de zonde, verstaat de vernietiging van de zonde, dat het niet meer zou overblijven, of krachtig tegen de geest strijden, of de Godzaligen doen struiken, dan moet men uw stelling ronduit ontkennen. Want het strijdt lijnrecht tegen Rom. 7:23-26, en tegen Gal. 5:17. U zegt: “wat is dan toch het verbreken van de kracht van de zonde?” Dit. Er wordt een geestelijk leven in de ziel geschapen. Hierdoor wordt de kracht, die de zondaar in de dood geheel blind en ongevoelig gevangen hield, zodanig verbroken, dat het over hem nu alleen de meester niet meer kan spelen. Maar dat geestelijk leven bespiedt, veroordeelt en bestrijdt de zonde, en behaalt er een nadrukkelijke overwinning over. Is het niet goed mogelijk dat de verwoestende kracht van de vijand, door een hem tegentrekking leger, zeer verbroken is; hoewel die vijand nu verschillende benden, die vroeger verborgen lagen, te velde laat trekken; en nu meer geweld tegen sommige plaatsen gebruikt, dan toen hij daar alleen te zeggen had? Zo kan het nu ook wel samengaan dat de kracht van uw verdorvenheid door het ingeschapen geestelijk leven merklijk gebroken is, terwijl het nu, omdat het opgezocht en bestreden is, in meer bijzonderheden openbaar wordt, en sterker woelt dan voorheen. U zult misschien aanhouden en tegenwerpen: “de zonde zal over hen, die onder de genade zijn, niet meer heersen, Rom. 6:14. Maar moet ik niet denken dat de zonde over mij heerst, wanneer het tegen al mijn zuchten, mij niet alleen bijblijft, maar ook overwint? En wordt men niet aan hem, door wie men overwonnen is, rechtvaardig tot een dienstknecht gesteld?” Tot antwoord kan het volgende dienen. Er is tweërlei heerschappij. De eerste wordt geoefend door een wettige heer en koning, aan wie de dienstknechten en onderdanen zich vrijwillig onderworpen hebben. De andere bestaat in een onrechtvaardig geweld, waardoor een dwingeland de onderdanen van een andere heer, tegen hun wil te machtig wordt en gevangen neemt. Op de eerste wijze heerst de zonde over de onbegenadigden, die hem gewillig dienen. Op de laatste wijze kan het ook de begenadigden te machtig worden. Ps. 19:14; Rom. 7:23. Nu zult u niet kunnen zeggen dat de zonde in de eerste zin over u heerschappij voert, en u geheel overwonnen heeft. Hoewel uw verdorven natuur het met hem eens mocht zijn, echter is er ook iets anders, dat zich aan hem niet vrijwillig kan onderwerpen, maar tegen hem gedachten denkt, zucht, weent en roept. En zo is het ook aangaande u een waarheid dat de zonde over u niet heerst; omdat u onder de genade bent en blijft. Maar overmant het u als een dwingeland, daardoor zal uw wettige Heere en Koning Zijn recht en macht over u niet verliezen. Heb maar goede moed; roep Hem aan; Hij zal u op Zijn tijd te hulp komen. Zo ziet u dan dat u, niet tegenstaande genoemde zwaarigheden, veilig denken mag dat u uw weg en gedachten in waarheid verlaten hebt. Als u dit op de rechte wijze gelooft, dan zult u daarop niet zorgeloos kunnen worden; maar u over uw gebrek des te dieper moeten vernederen, en uw wettige Heere om gerechtigheid, sterkte en verlossing aanlopen.

Maar wat zal ik op de *laatste zwaarigheid* die sommigen, die *meermalen weer in grovere zonden storten*, met het grootste recht en reden zeer zwaar benauwt, toch antwoorden? Hier sta ik verlegen. Ik schrik aan de ene kant voor het gedrag van

sommigen, die, wanneer iemand die de naam van vroom gekregen had, in ergerlijke zonden, bv. in dronkenschap, voortgaat, dat bij alle gelegenheden vermelden en breedvoerig bewijzen dat een begenadigde zover en nog verder komen kan. Want daardoor kan men op tweeërlei manier onbedenkelijke schade doen. Men kan sommige vijanden de mond openen, om de gehele Godzaligheid te lasteren, alsof alle ongerechtigheden er mee bestaanbaar waren. Men kan ook andere zondendienaars daardoor in hun heersende goddeloosheden stijven. Want zij zullen die stelling, dat het met een Godzalige zover komen kan, gretig aannemen en als een deksel van hun boosheid misbruiken. Immers is het, en blijft een eeuwige waarheid, dat zij die naar het vlees wandelen, sterven zullen, en dat geen dronkaard of dergelijke Gods koninkrijk beërven zal. Aan de andere kant schrik ik even sterk voor de lichtvaardigheid van anderen, die, wanneer zij iemand tegenkomen die in vorige tijden doorslaande blijken van genade gegeven heeft, maar die bv. in een tijd van verlating, van tergende verzoeken of zwakheden van het lichaam, tot dronkenschap vervallen was, en daar een geruime tijd weer in stortte, hem onbarmhartig veroordelen en al te hard wilden behandelen. Want daardoor zou men zich ook aan een allerellendigst kind van God, dat het grootste medelijden waard was, op een schrikkelijke wijze kunnen bezondigen, en de Heere verzoeken dat Hij ons, onbarmhartigen, ook verzocht liet worden, om door zo'n harde weg barmhartigheid te leren. Gal. 6:1. Immers, hoewel God doorgaans Zijn kinderen voor zulke grovere instortingen bewaart; en hoewel een begenadigde nooit in de volle heerschappij van zulke grove zonden kan komen; echter is het niet onmogelijk, zoals wij in het vervolg nader zullen zien, dat ook een echte Godzalige door een hoge toelating van de voorzienigheid, in zulke grovere zonden valt, en daarin voor een geruime tijd weer instort. Het zou daarom het beste zijn dat een ieder, die zulke personen tegenkwam, met een innerlijke bekommernis over zichzelf werd aangedaan. Hij diende op zichzelf te zien, dat hij ook niet verzocht mocht worden, of dat hij zich aan zo'n ellendige op de ene of andere wijze toch niet vergreep. Het is beter dat men over zulke gevallen in het eenzame met de Heere, dan in het openbaar met andere mensen veel spreekt. Het is allerbezwaarlijkst over zulke mensen te oordelen. Vooral wanneer men met een voldoende zekerheid weten kan, hoe zij er eigenlijk onder zijn. Als men zulke mensen ontmoet, en met hen over hun toestand moet spreken, dan diende men met de uiterste voorzichtigheid en bekommernis aangedaan te zijn. Men dient zorgvuldig toe te zien dat men zulke niet al te hard, en ook niet enigszins onbarmhartig behandelt. Want zijn ze waarachtig begenadigden, dan zouden wij de barmhartige Heiland het grootste ongenoegen geven, wanneer wij omtrent deze ellendige van Hem onbarmhartig wilden zijn. Hij zou ons dat misschien door zeer zware wegen moeten afleren. Zijn het onbegenadigden die zich bedrogen hebben, dan zijn ze buiten alle tegenspraak nog ellendiger. En wij zijn hen daarom nog meer medelijden schuldig. Het zou ook niet nuttig zijn dat men direct en alleen met hen handelde, of hun vorig werk waarheid geweest was, en of hun ellendigheden met genade bestaan kunnen. Want als hun werk geen waarheid geweest was, dan zouden zij door deze weg, zoals boven al gemeld is, zeer ongelukkig kunnen worden; omdat sommige bedrogen zielen, die denken dat dit met genade kan bestaan, daardoor in hun zonden onbekeerlijk voortgaan, en sterven. Is hun werk in waarheid geweest, dan zal zo'n handel hen doorgaans niet veel kunnen baten. Want meestentijds is het voor oprechte zielen, die het gezet hebben op een levendig geloof, dat door de liefde werkt en zich door de werken openbaar maakt, onmogelijk in zo'n allerbeklaaglijkste toestand van hun genadestaat verzekerd te zijn; hoeveel men hen ook voorpraat wat al met genade bestaan kan. En al waren ze ook van hun grondstaat verzekerd, dan zouden ze toch daardoor niet geholpen

zijn, maar dikwijls grotere angsten gevoelen. Want als ze gelukkig en zalig zullen worden, dan moet de vergeving van deze zonden hen weer nadrukkelijk worden toegepast, en zij moeten van die zonden weer bekeerd worden, ze verlaten, en de gegeven ergernis wegnemen. Dit kan men nu door het enkele weten dat men genade heeft, niet verkrijgen. Het zou dan het veiligst zijn, dat men op de volgende manier met zulke ellendige zielen handelde. Houd u niet op met te denken of te vragen wat uw vorige dingen geweest zijn. Laat die staan. Probeer zodanig werkzaam te worden, dat uw werk nu recht mocht worden, als het tevoren niet recht geweest was; of, als het waarheid was geweest, dat het dan nu als zodanig weer openbaar werd. Probeer u overeenkomstig uw tegenwoordige toestand te gedragen. Uw zonden zijn allerverschrikkelijkst. U zondigt vervaarlijk tegen God, uzelf en de naaste. Uw zonden brengen over u een voor alle schepselen onuitwisbare smet, onbetaalbare schuld, en onverbreekbare banden, die niet anders dan door een wonderwerk weggenomen kunnen worden. U moet daarom de oneindig vergevende en bekerende kracht van Jezus' bloed en Geest daadwerkelijk ondervinden. Of uw werk waarheid, of geen waarheid geweest is: u moet in beide gevallen dezelfde weg, of bij voortgang, of bij aanvang, op diezelfde wijze inslaan. U moet in een waarachtige verootmoediging uw zonden, smetten, schulden en banden levendig erkennen. U moet als een veroordeelde en krachteloze door een levendig geloof, de voldoening van de Middelaar als noodzakelijk en genoegzaam voor u, op het getuigenis van het Evangelie, erkennen en omhelzen tot vergeving van uw zonden. Door datzelfde geloof moet u Zijn sterkte zo levendig aangrijpen, dat u uit die volheid kracht ondervindt, om u van uw zonden in waarheid te bekeren, en ze te haten en te verlaten. U moet dit niet uitstellen. Want hoe langer u in die toestand blijft, zoveel te gevaarlijker moet het met u worden. Daar is ook raad voor u. Christus' bloed reinigt van alle zonden. Hij, nadat Hij opgewekt was, is eerst tot hen, die Hem uit vijandschap gekruisigd hadden, gezonden, opdat Hij ze zegenen zou, daarin dat Hij een iegelijk, wie hij ook zijn mocht, afkeerde van zijn boosheden. Hand. 3:26. Is uw vorige werk echt geweest, dan is het immers buiten alle twijfel dat u, als u terugkeert, aangenomen zult worden. Want de getrouwe Heere kan het werk van Zijn handen niet laten varen. Is uw werk geen waarheid geweest, dan hebt u tegen geen waarachtig licht in u gezondigd. U bent dan goddelozen en mannen der ijdelheid. Maar over zulken wil God Zich ook ontfermen, en het vergeven groot en menigvuldig maken. Maar hier doet zich nu, bij sommigen, een zeer gewichtige zwaarigheid op. Ze denken: "ik heb gemeend dat ik in vorige tijden mij in oprechtheid tot God bekeerd, en mijn weg verlaten heb. Als nu zo'n toestand, waarin ik mij helaas! tegenwoordig bevind, in geen oprecht bekeerde vallen kan, dan zal er voor mij geen raad zijn dat ik ooit zalig zou worden. Want ik weet geen andere weg van bekering, dan die ik voorheen betreden heb. Is die toen niet recht geweest, wat zou het mij dan baten, dat ik diezelfde weer insloeg?

Moet ik dan diezelfde weg op diezelfde wijze weer gaan, om weer geholpen te worden; of moet ik een andere zoeken?" Ik antwoord: als u uit zo'n beginsel en op zo'n manier, wat het wezen aangaat, zoals boven, blz. 174-182, genoemd is, uw weg en gedachten verlaten hebt, dan moet u nu op diezelfde wijze weer werken om van uw zonde, smet, schuld en kracht van de verdorvenheid verlost te worden. U zegt misschien: "als een begenadigde in zulk opnieuw-instorten niet kan vervallen, dan is dit de rechte weg niet. En wat kan het mij baten die weer in te slaan?" Hier diende men dan met grote omzichtigheid in een heilig vrez en beven, grondig te bewijzen dat ook zulke opnieuwinstortingen in waarachtig begenadigden plaats kunnen hebben. Men moet dat niet doen om die ellendige in zijn slordigheid te troosten, omdat hij een andere troost, uit Jezus' gerechtigheid en sterkte, en uit de ondervinding van de vergevende en

bekerende genade zelf halen moet, maar opdat hij de rechte weg zelf, waardoor hij geholpen moet worden, toch niet verdenkt, of in het spoedig gebruikmaken ervan door genoemde zwaarigheid verhindert wordt. Zo'n worstelende ziel dient dan tot zijn aansporing te weten, dat een heilige en verzoende God het kan toelaten, dat een mens, die waarachtig bekeerd is, en in de genadestaat volhardt, na een waarachtige bekering, door eigen schuld in grove zonden valt, en er dikwijls (en wie zal bepalen hoe vaak?) weer instort -. God kan dit toelaten, zeg ik, òf om hem over onerkende zonden zwaar te kastijden en te vernederen, òf om andere, door hem in Gods rechterlijke toorn op allerlei manieren te straffen. Maar nooit zullen die zonden over hem volstrekt heersen. Hij zal er altijd anders onder zijn dan een onbekeerde onder zijn heersende zonden. Het geestelijke leven dat daaronder in hem is en blijft, zal daaronder zuchten, daartegen strijden, en zich gedurig, min of meer, impliciet of uitdrukkelijk, daarvan bekeren. Immers, men kan uit volstrekt zekere gronden bewijzen, dat een oprecht begenadigde in zo'n beklaglijke toestand kan vervallen. Want het is buiten alle twijfel dat een Godzalige een verdorvenheid in zich overhoudt. Deze is tot alle kwaad bekwaam en geneigd. Rom 7:23; Gal. 5:17. Er zijn beklaglijke voorbeelden van uitmuntende geloofshelden, die in grove zonden gestruikeld hebben, tot waarschuwing van een ieder aangetekend. Strijdt het niet tegen de natuur van de genadestaat, eenmaal in grovere zonden te vallen, dan is het ook niet onmogelijk dat het meermalen gebeurt. Is het mogelijk dat een echte bekeerde in meer dan een soort van grove zonden struikelt, dan kan het ook niet onmogelijk zijn, dat hij er meer dan eens opnieuw instort. Het voorbeeld van Petrus stelt dit buiten alle tegenspraak. Het is een volkomen zekere waarheid dat hij in zijn zwaarste vallen het geloof nog had, en daarom in de staat der genade nog volhardde. Want de Heiland Zelf betuigt dat Hij voor hem gebeden had, dat zijn geloof niet zou ophouden, wat zeker verhoord is. Toch zien wij dat deze begenadigde man in diezelfde zonde hoe langer hoe zwaarder weer is ingestort. En nadat hij op een nadrukkelijke wijze uit deze val was opgestaan, en door openbaar lijden om Jezus' Naam de ergernis had weggenomen; echter viel hij naderhand weer in zo'n vreesachtigheid en veinzing, dat hij een openbare bestraffing verdiende. Gal. 2:11-14. Is dit in zo'n pilaar mogelijk geweest, waarom zou het dan in Godzaligen, die veel zwakker zijn, ook niet kunnen gebeuren! Er is toch geen reden of belofte, dat God de Godzaligen van onze tijd daarvoor bewaren wil. Hoewel Hij uit vrije erbarming de meeste van Zijn kinderen voor grovere struikelingen behoedt. Immers, dat tevoren geschreven is, dat is tot onze waarschuwing geschreven, opdat zij die menen te staan, zouden toezien dat ze niet vallen. Ik heb dit stuk hier willen bewijzen, alleen tot dit doeleinde, dat een worstelend gemoed door bovengenoemde zwaarigheid niet zou weerhouden worden dezelfde weg van de bekering opnieuw in te slaan. Ongelukkig zou hij zijn, die het tot zorgeloosheid misbruiken wilde, om de zonde, omdat die tegenontvangen genade begaan kan worden, klein te achten, en daarin tot zijn eeuwig verderf onbekeerlijk te volharden.

IV. De goddeloze die zijn weg verlaat, zal zich tot DE HEERE ONZE GOD bekeren.

/. Het *Voorwerp* van zijn bekering is geen afgod of schepsel, maar de Heere onze God, zoals Hij Zich in het Evangelie aan Zijn volk openbaart en te genieten geeft.

//. Men ziet hier dan dat het geen waarachtige bekering is, wanneer men zich tot een schepsel of een afgod bekeert. Dit gebeurt helaas! zeer dikwijls.

(1) Sommigen bekeren zich tot zichzelf. Want zij verlaten in schijn enige grovere of fijnere zonden. Hieronder bekeren ze zich tot eigen *gerechtigheid, kracht, zin, roem en voordeel*. Ze stellen in al die uiterlijke veranderingen hun *gerechtigheid*, waarop ze vertrouwen, en waarvan ze hun zaligheid verwachten. Omdat zij enige uiterlijke dingen

verbeterd hebben, daarom verbeelden ze zich een voldoende *kracht* te hebben om zich goed te gedragen, en allerlei geestelijke plichten te doen. Ze zijn geheel vreemd van zich als krachtelozen tot God te bekeren. Omdat zij zich hebben opgedrongen dat die schijnverandering de ware bekering is, daarom willen zij dat een ieder het daarvoor zal houden, en worden toornig op hen die de bekering naar hun bevattig en neiging niet willen begrijpen. Zo stellen zij hun *eigen zin* tot een god. Ze hebben zich wat veranderd om de *roem* van een waarachtige Christen, of enig *voordeel* in de wereld te verkrijgen.

(2) Anderen bekeren zich *tot mensen*, tot leraars, Godvruchtigen, of deze en gene bijzondere Godzaligen. Dezen dragen zij nu achting en liefde toe. Ze proberen zich naar hun zin en genoegen te schikken. Ze gaan met hen om. Ze maken hun werk van het spreken, prijzen en verdedigen van leraren en Godvruchtige mensen. Deze zijn hun goden, tot welke ze zich bekeerd hebben, en waarin zij eindigen. Want zij weten niets van die waarachtige bekering tot de Heere onze God; maar berusten in die bekering tot genoemde personen. En hieruit blijkt het onderscheid tussen dezen en waarachtig bekeerden. Want echte Godzaligen gevoelen ook een verkleefdheid aan getrouwe leraars en begenadigden, die nog veel teerder en bestendiger is dan de bekering van deze lieden. Maar die is geboren uit een bekering tot de Heere onze God; en zij kunnen in die mensen als hun goden niet eindigen. Hadden zij geen ander Voorwerp, waartoe zij bekeerd waren, dan zouden ze zich de allerongelukkigste mensen achten.

(3) Men vindt ook ongelukkigen, die zich tot enige uitwendige betrachtingen, waarvan sommige naar hun zinnelijkheid eigenwillig verkozen zijn, tot enige spreekwijzen die zij van Godvruchtigen geleend hebben, en verdedigen, of tot enige bijzonderheden in gewaad, gelaat en praat, in plaats van de ware God bekeren.

(4) Er zijn er ook die zich verbeelden dat ze zich tot God bekeerd hebben. Maar het is niet de Heere onze God, zoals Hij Zich in zijn Woord aan Zijn volk openbaart; maar het is een afgod, een grover of fijner hersenbeeld. Want sommige zijn zo grof, dat ze zich een lichamelijk licht, een grote koning op een troon, of iets dergelijks in hun hersens uitbeelden, waarop zij hun gedachten, genegenheden en vertrouwen, vooral wanneer zij menen te bidden, met grote inspanning van de verbeeldingskracht vestigen. Anderen denken nog wel aan God Die hemel en aarde gemaakt heeft; maar zij proberen Hem met alle macht in een afgod te veranderen, door Hem Zijn heiligheid, gerechtigheid en onveranderlijkheid te ontroven, en Hem zulke verdorven veranderlijke hartstochten, van algemene barmhartigheid en bewegingen waaraan verdorven mensen onderhevig zijn, toe te eigenen. Omdat zij zich nu tot deze verzonnen eigenschappen bekeren, daarom bekeren ze zich niet tot de Heere onze God, maar op een fijnere wijze tot een door henzelf gesmede afgod.

///. Wanneer de oprechte kinderen van de Heere, die de waarheid in het binnenste beminnen, van zulke schijnbekerings horen of lezen, worden sommigen zeer snel over zichzelf achterdochtig, of zij misschien zichzelf ook niet zo ellendig bedrogen hebben. Ze hebben die vraag gereed: "Heere! Ben ik het?", zoals de discipelen vroegen toen de Heere de ongelukkige verrader ontdekte. Maar wanneer men hen op het allernauwkeurigste beproeft, dan blijft het dat de donkerste en meest verwarde van het oprechte volk van de Heere, zich tot de Heere onze God waarachtig hebben bekeerd, en nog dagelijks bekeren. Want hoewel de verdorvenheid ook nog naar eigen gerechtigheid, kracht, zin, roem en voordeel wil hunkeren, echter bekeren zij zich niet tot deze dingen als hun God; maar zij zuchten en strijden daartegen als tegen hun ergste vijand. Hoewel zij in hun bekering een zeer nauwe betrekking in hun binnenste

gevoelen op de leraars en andere Godvruchtigen, vooral op hen die middelen in de hand van de Heere tot hun bekering geweest waren; toch bekeerden zij zich niet tot hen als tot hun goden. Want zij ondervinden dagelijks dat ze hun zaligheid van hen niet kunnen, durven of willen verwachten; en dat zij de ellendigste mensen zouden zijn, als ze geen andere God kenden. Immers, hun betrekking op de Godzaligen is uit hun bekering tot God, en omwille van de Heere geboren. Ze hebben zich ook tot geen door henzelf gesmede afgod, maar tot de waarachtige God bekeerd. Want wat van de Heere onze God in het Evangelie geopenbaard wordt, hebben zij uit en naar het Woord van Hem leren kennen. Ze hebben het met hun gehele hart omhelsd. Ze hebben zich tot de Heere, zoals Hij de God van Zijn volk is, met een welberaden gemoed bekeerd.

V. De goddeloze die zijn weg verlaat, zal ZICH TOT de Heere onze God BEKEREN.

/ . Hij zal uit het beginsel van het geestelijke leven *daadwerkelijk werkzaam* worden, om in de gemeenschap en *dienst* van God *daadwerkelijk* over te komen. Hij zal zich *aanhoudend*, zolang hij leeft, tot God bekeren.

// . Zo is het dan niet genoeg dat men van God en de bekering een rechtzinnige bevattning heeft; daarvan tot anderen spreekt en predikt; dat men enige beroeringen, overtuigingen en verruimingen ondervindt; of dat men enige zonden uitwendig nalaat, enige plichten van godsdienstigheid, lezen of bidden doet; maar men moet ook door de weg van waarachtige verootmoediging, geloof en liefde, in Gods gemeenschap, verbond en dienst, met verlaten van de oude heren, *daadwerkelijk* overkomen, zoals in de verklaring nader beschreven is.

/// . Herlees eens, waarheidlievende lezer! wat van het daadwerkelijk overkomen tot de Heere onze God, boven, blz. 183-185, is aangetekend. Leg er uzelf bij neer. En vraag uw ziel of u dat ook, zover het wezen betreft, zelf geoefend hebt, en na gewone of buitengewone afzwerpingen, ook steeds weer doen moet? Gewis, u zou een ellendig mens zijn, en zich nog buiten Gods zalige gemeenschap bevinden, als u het wezen van genoemde werkzaamheden zelf niet geoefend had; of u door die stelling, *eenmaal bekeerd, altijd bekeerd*, zo had laten misleiden, dat u nu in zogenaamde zwakheden, zonder u er waarachtig van tot God te bekeren, onbekeerlijk heen wandelde.

VI. De goddeloze ZAL zijn weg verlaten, en hij ZAL zich tot de Heere onze God bekeren.

/ . Het zal er *zeker* toe komen. De Heere onze God zal het er toe brengen. Een hel vol boze geesten, een wereld vol boze en loze mensen, een hart vol van oproerigheid en ijdelheid, zal de overwinnende genade daarin niet kunnen verhinderen. Al wat de Vader Zijn Zoon gegeven heeft, *zal* tot Hem komen. Joh. 6:37.

// . Zo is dan het werk van de bekering van een zondaar:

- (1) geen *onzekere* zaak, die van enige toevalligheden in de mens zou afhangen. Maar het *zal* op eeuwige en onwankelbare gronden, *volkomen zeker* gebeuren.
- (2) Men moet het ook niet als iets *onverschilligs*, dat men aan hen die er op gezet zijn, als een speelpopje, laten kan, maar ook niemand moet opdringen, lasterlijk doorschrappen. Want het is *zo belangrijk*, dat het gebeuren *moet* en *zal*, als men de eeuwige zaligheid wenst te genieten.
- (3) Men ziet hier verder hoe vruchteloos en ijdel die arbeid is, waardoor sommigen het werk van de bekering proberen te verhinderen. Sommigen roepen en schrijven tegen de bekering als tegen een dwaling en verderfelijke pest in kerk- en burgerstaat, om het, als het in hun macht was, uit land en kerk te verbannen. Anderen spannen alle krachten in om sommige bekenden of bloedvrienden daarvoor te bewaren, of

daarvan af te brengen. Dan proberen ze hen op een bedekte wijze de gelegenheid daartoe te benemen., al zouden ze hun dienstboden en kinderen daartoe onnodig of zondig werk gebiedend, tot ijdele gezelschappen verleiden, ja in eenzame plaatsen opsluiten. Dan nemen ze de toevlucht tot ijdelheden en woestheden, om zoals hun eigen taal is, te zien of ze hem, die fijn wil worden, niet recht grof konden maken. Dan ontraden ze het met vele schijnredenen. Dan proberen ze de mensen tot een heidense zedigheid, geloof en hoop te vermanen, om hen van de ware bekering tot God af te houden. Dan proberen sommige ouders hun kinderen door klijven, slaan en kloppen daarvan af te brengen. Enigen, die zien dat zij door die middelen niet vorderen, geven het aan de tijd over, in de hoop dat dit vuur met de tijd zal verdoven. Maar al deze mensen doen een geheel vergeefse arbeid. Ze kunnen het niet beletten. Ze arbeiden daardoor vaak tegen zichzelf, om het werk van de bekering meer aan te zetten. Ja, sommigen worden onder dat tegenworstelen zelf geraakt, en gaan hen die ze verhinderen wilden, in de bekering wel eens ernstig voor. Geen wonder. Want het is een bevestigd voornemen van de Heere; de goddeloze *zal* zijn weg verlaten. *De HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan verbreken? En Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?* Jes. 14:27. *Ik zal werken, en wie zal het keren?* Jes. 43:13.

- (4) Het zijn ook geheel onnodige zorgen, wanneer sommigen bevreesd zijn of de vijanden het er niet eindelijk toe brengen zullen, dat het werk van de bekering in deze of gene geheel gestremd wordt, wat men dan door een angstige, driftige, neerslachtige of onvoorzichtige arbeid probeert te beletten. Maar men mocht met die zorgen en arbeid wel thuis blijven. Men is wel verplicht, uit liefde tot Gods eer en het heil van de naaste, over de boosheid van die vijanden en het gevaar van hen, die zij proberen te verhinderen of af te trekken, innerlijk bedroefd te zijn. Men moet alle betamelijke middelen gebruiken, om de aanslag van de vijanden, en het gevaar van hen die ze verzoeken, af te wenden met een heilige ernst, voorzichtigheid en gelovig vertrouwen, in afhangende van de kracht van de Heere. Men behoeft zich daarover niet angstig te kwellen, en in een toornige of vreesachtige arbeid ongelovig af te matten. Want als die liederen door de Vader aan de Zoon niet gegeven zijn, of de Heilige Geest Zijn werk in hen nog niet begonnen heeft, dan zullen wij met al ons angstig woelen hen niet kunnen bekeren. Maar zijn ze vrijgekochten van de Heere, en heeft de Heere Zijn hand aan hen geslagen, dan zijn onze ongelovige zorgen niet nodig. Want de goddeloze *zal* zijn weg verlaten, en hij *zal* zich tot de Heere onze God bekeren. De Heere zal het wel maken, dat alle vijanden, door de gehele macht van de duisternis gesterkt, hen daarin niet zullen verhinderen.
- (5) Deze belofte kon eindelijk nog dienen om hen, die *over zichzelf bekommerd* zijn, krachtig te *bemoedigen*. Ze denken wel eens, of ze niet eindelijk overwonnen zullen worden, omdat de satan, de wereld en allergeemeenst het blinde, ongelovige, boze hart zo'n geweldige tegenstand doen. Men mag zijn gevaar en zijn onmacht om zichzelf daartegen te bewaren, wel met grote indruk ter harte nemen, opdat men des te zorgvuldiger waakt, en ernstiger om verlossing roept. Maar men moet de moed niet opgeven. Want God belooft het, dat de goddeloze en de man der ijdelheid zijn weg en gedachten verlaten, en zich tot de Heere bekeren *zal*, hoe groot de tegenstand ook mag zijn.

VII. *De Heere onze God zal Zich* OVER EEN GODDELOZE MAN DER IJDELHEID ONTFERMEN.

/. Hij ziet de goddeloosheid en ijdelheid aan als een beklaglijke ellendigheid van Zijn jammerlijk schepsel. Hoezeer Hij de goddeloosheid en ijdelheid zelf haat: toch heeft Hij

uit Eigen bewegingen van Zijn eeuwige goedheid, een liefde van toegenegenheid tot dit deerniswaardig schepsel. Hij zal dit aan de uitverkoren vaten der barmhartigheid openbaren, door hen met een Goddelijke verschoning en teerheid daarvan te verlossen.

// Men moet hieruit dan besluiten dat zij, die het beeld van de ontfermende God wensen te dragen, ook proberen moeten zich over goddeloze en ijdele mensen te ontfermen.

(1) Het is geen betamelijke ontferming wanneer men hun kwaad goed noemt, verbloemt, en hen gerust laat wandelen. Dit is een schrikkelijke onbarmhartigheid.

(2) Maar de ware ontferming is in de volgende dingen gelegen. Men houdt hun goddeloosheid en ijdelheid voor de allergrootste ellendigheid. Hoe groter onze afkeer van die ellendigheid is, zoveel te groter toeneiging heeft men tot de persoon en zijn verlossing. Men probeert alle geoorloofde middelen, wel met ernst, maar ook met zachtmoedigheid en vriendelijkheid te gebruiken, dat hij van die goddeloosheid en ijdelheid verlost mag worden. Men probeert hem de snoodheid van de zonde, de grootheid van het gevaar, en de noodzakelijkheid van de bekering recht helder en nadrukkelijk aan te wijzen. Maar men gebruikt hier alle voorzichtigheid, bescheidenheid en vriendelijkheid, die met de getrouwheid maar bestaanbaar is. Is hij driftig van bestaan, dan probeert men hem langzaam en van terzijde te benaderen. Men probeert onvriendelijke bejegeningen met vriendelijkheid te verdragen, om zijn genegenheid te winnen, opdat men hem zijn ellendigheid levendiger voor ogen mag kunnen stellen. Men probeert zich als een medelijdende heelmeester te gedragen, die een pijnlijk gezwel zal openen. Hij probeert wel zo diep te snijden als het nodig is, dat de schadelijke stof er behoorlijk uit kan vloeien. Maar hij doet het met vriendelijke woorden, en tast de lijder niet harder aan dan nodig is, om hem van alle onnodige pijnen, zoveel mogelijk is, te verschonen.

/// Tegen het gezegde kan men nu op tweeërlei manier zwaar zondigen.

(1) Eerst wanneer men onder het voorwendsel van haat tegen de zonde en onder de schijn van een getrouwe behandeling, zeer hard en onbarmhartig met goddeloze ijdele mensen handelt. Men vertelt, en verbreidt hun goddeloosheid met bijtende en verwijtende uitdrukkingen. Men spreekt ze aan met stekende, toornige, verachtende gebaren en woorden, die hun hart kunnen sluiten voor alle nuttige waarschuwingen. Men maakt geen onderscheid tussen getrouwe bestraffingen, die in leer, door een bedaard vertoog van de schrikkelijkheid van de zonde, gebeuren moeten, en tussen een trouweloos driftig kijven en schelden. In zo'n handelwijze is immers geen zweem van een ongeveinsde ontferming.

(2) Maar aan de andere kant zondigt men ook tegen bovengenoemde waarheid, wanneer men door een verkeerde barmhartigheid de goddeloze in zijn zonden ongemoeid laat heen wandelen, en zijn goddeloosheden wil verschonen. Of wanneer men hem de zonde niet voor ogen durft te stellen, uit vrees dat hij al te bedroefd of wanhopig mocht worden. Immers, dit is geen ontferming maar onbarmhartigheid. Want wanneer de Heere Zich over een goddeloze ontfermt, dan brengt Hij hem zijn goddeloosheid recht gevoelig onder het oog.

VIII. *God zal HET VERGEVEN GROOT EN MENIGVULDIG MAKEN.*

/. Hij zal (1) de goddeloze en de man der ijdelheid vergeven. Rom. 4:5. (2) Hij zal hem het zaligmakende geloof uit genade schenken, en hem daardoor, om de voldoening van de Heere Messias, van alle schuld ontslaan, en het recht tot het leven daarvoor in de plaats geven. (3) Hij zal aan *grote* zondaren *grote* zonden vergeven. Al waren zij ook aan zonden schuldig, waarvoor naar Mozes' wet geen offerande gedaan mocht worden, Hand. 13:38, 39; en al hadden zij de Heilige Geest de sterkste tegenstand geboden,

en Gods eniggeboren Zoon met eigen handen vermoord. Ps. 68:19; Hand. 3:26. (4) Hij zal aan *vele* zondaren *vele*, ja alle zonden vergeven, en die vergeving veelvuldige malen toepassen. Zie de aantekening, boven, blz. 188. (5) Hij zal dit om, uit, en door Zichzelf doen.

//. Dus vervallen hier op eenmaal al die zwarigheden, die het ongeloof aan de grootheid en veelheid van de zonden pleegt te ontlenen, om haastende zielen aan hun eigen bekering, of aandie van een ander, te doen wanhopen. Zie de Aanmerkingen over 1 Tim. 1:15, § 27, IV, /// en V, en over Ps. 130:7, 8, § 32, III, // en ///. ///. Wanneer men dit met een waarachtig hart bevindelijk en levendig gelooft, dan zal men zeker daardoor bewogen worden om hen, die tegen ons zwaar en vaak gezondigd hebben, al hun misdaden veel malen vrijwillig te vergeven. Matth. 6:12; 18:21-35.

IX. De goddeloze zal zijn weg verlaten, en zich tot de Heere bekeren, OMDAT de Heere onze God Zich zijner zal ontfermen, en het vergeven groot en menigvuldig maken.

/. Bekering en ontferming (1) gaan onafscheidelijk met elkaar vergezelschap. (2) Maar het laatste is de werkende oorzaak, het beginsel en de krachtigste beweegreden van het eerste.

//. Gaat de bekering met de ontfermende en vergevende genade gepaard, en moet het noodzakelijk daaruit voortvloeien, dan volgt dat zij, die zonder bekering in hun zonden volharden, de ontferming en veelvuldige vergeving nog niet deelachtig zijn geworden, maar dat ze die op een verschrikkelijke wijze misbruiken, wanneer zij op Gods genade en barmhartigheid hopen, en de vergeving van hun zonden verwachten, zonder hun weg en gedachten te verlaten, en zonder zich tot de Heere onze God te bekeren. Ja, zij die zich verbeelden dat de bekering niet nodig zou zijn, omdat men uit de werken niet gerechtvaardigd kan worden, maar de zaligheid uit de ontfermende en vergevende genade moet ontvangen, misbruiken Gods barmhartigheid en vergevende genade op de allergruwelijkste manier, terwijl ze niet weten wat zaligheid of ontferming is. Want de zaligheid die Christus heeft verdiend, en die de ontfermende en vergevende genade toepast, bestaat hierin dat een zondaar zich van de zonde tot God bekeert. 1 Petrus 3:18. Immers hier wordt het duidelijk geleerd, dat de goddeloze zijn weg verlaten, en zich tot God bekeren zal, *omdat* de Heere onze God Zich zijner zal ontfermen.

///. Is de ontfermende en menigvuldig vergevende genade de werkende oorzaak, die een zondaar de bekering tot het leven en alles wat daartoe nodig is, schenken wil -; is dat het beginsel waaruit een goddeloze werkzaam wordt om zich te bekeren -; en is dat de krachtigste beweegreden om iemand tot het verlaten van zijn weg krachtig aan te sporen, dan volgt dat zij, die de bekering in anderen of zichzelf menen te bevorderen, zonder een levendige erkenning van die genade, een geheel verkeerde en vergeefse arbeid doen.

Toch is onze verdorven en eigenwijze natuur onbegrijpelijk geneigd om zich aan zo'n dwaasheid, onder de schijn van een verheven wijsheid en getrouwheid, op verschillende manieren schuldig te maken.

(1) Er zijn enige donkere mensen, die al te groot vertrouwen en voortvarendheid omtrent hun eigen bevattingen hebben, en die zich niet zeer geoefend hebben om in een levendige erkenning van eigen blindheid en verkeerdheid, met wantrouwen aan zichzelf, ootmoedig na te speuren hoe Christus, de profeten en de apostelen gehandeld hebben, en om die hoogwijze, heilige en allergetrouwste voetstappen zeer nederig en afhankelijk na te kruipen. Deze worden, of door hun ambt, of door een soort van liefde, of

door andere beweegredenen, gedrongen om hun medemensen tot een waarachtige bekering op te wekken en te besturen. Ze wensen hierin verstandig, voorzichtig en getrouw te handelen. Dit is ook ten hoogste billijk en betamelijk. Want de zaak is de allerbelangrijkste op aarde. Maar de uitvoering stemt met hun wens geheel niet overeen. Ze weten dat een zondaar ontdekt, overtuigd en verootmoedigd moet worden, als hij zich in waarheid tot de Heere onze God bekeren zal. Dit is een van de eerste grondstukken van de waarheid die naar de Godzaligheid is, duidelijk genoeg in Gods Woord en de natuur van de zaak gegrondvest. Maar wanneer zij een zondaar daartoe leiden willen, bedienen ze zich van een voorzichtigheid, die men om vele redenen voor een zeer grote onvoorzichtigheid en voortvarendheid houden moet. Ze hebben in hun haasten, naar hun bevattingen daaromtrent enige bepalingen gemaakt, waarvoor ze in Gods Woord en de allervoorzichtigste en getrouwste voorbeelden van Christus, van Zijn profeten en apostelen, de minste grond niet vinden kunnen.

Want sommigen maken een schikking tussen overtuiging van zonde, en het geloof in Christus, alsof deze dingen, die in natuur van elkaar onderscheiden zijn, ten aanzien van de tijd niet konden samen gaan. Hoewel men veelal ziet dat zondaars die God bekeert, een kortere of langere tijd bij hun zonden en schulden staan blijven, eer zij achter het Evangelie der zaligheid kunnen komen; zo heeft men toch geen vrijheid om aangaande dat een algemene bepaling te maken. Want waarom zou de vrijmachtige Geest een zondaar op dezelfde tijd, dat Hij hem van zonde overtuigt, ook niet van gerechtigheid overtuigen, en het geloof in Christus schenken kunnen? Is het niet een grote onvoorzichtigheid, wanneer men zich onderwindt de vrije Geest in bepaalde banden te leggen? Enigen gaan nog verder. Ze bepalen de tijd, hoelang iemand in de overtuiging van zonde staan moet. Ja, sommigen maken een meetlat van de verootmoediging, en bepalen daarnaar de trappen, waarlangs een zondaar van de ene op de andere komen moet, totdat hij daar staat waar zij hem hebben willen. Ze merken het aan als een teken van bijzonder inzicht, wanneer men bepalen kan op welke trap de zondaar nu staat, waar hij nu komen moet, en hoeveel graden hij nu nog van de rechte diepte is. Zo onvoorzichtig deze bepalingen zijn, zo onbedachtzaam is ook de handelwijze, waardoor zij onbekeerde zondaars tot de rechte overtuiging willen leiden. Ze proberen het Evangelie van Christus, de ontfermende en vergevende genade, voor een zondaar die nog niet recht verootmoedigd is, zorgvuldig te verbergen. Ze denken dat zij, die anders handelen, zich zeer onvoorzichtig en trouweloos gedragen; dat ze mensen die niet verwond zijn, genezen willen, en dat ze maar gelegenheid geven om wat na te praten, en zich ongelukkig te bedriegen. Ze verbeelden zich dat men onbekeerde zondaars eerst door een harde behandeling tot overtuiging moet brengen. Ze stellen een zondaar zijn verdorvenheid, boosheid en zonden, met stekende woorden, die soms op kijven, schelden en toornigheid lijken, voor ogen. Ze gebruiken de allervervaarlijkste uitdrukkingen, die wel eens zeer vreemd en ongegrond zijn, om hem de vloeken van Gods wet, en de verschrikkelijkheid van Gods gerechtigheid en ontzaglijke toorn, recht vreselijk af te schilderen; zonder enige bekommering dat men de hoge volmaaktheid van Gods heilige gerechtigheid en toorn, zorgvuldig onderscheidt van de onstuimigheid en wreedheid van een onverzoende en harde heer. Wordt een of ander onder zo'n handelwijze beroerd, bekommerd, en vragend: "wat moet ik doen om zalig te worden?" dan antwoorden zij: u moet overtuigd, verootmoedigd en verbrijzeld worden.

Vraag hij, hoe hij daartoe komen zal, dan wachten zij zich zorgvuldig om hem enige medelijdende besturing te geven, uit vrees dat hij daardoor wat napraten mocht leren. Men antwoordt dan: u mag toezien; u bent blind; u kunt dat niet begrijpen; en u

moet naar de rechte weg zoeken; om nu van geen harder antwoord te spreken. Ze handelen als iemand die een mens op een dwaalweg gewaarschuwd heeft, en die antwoorden wilde op de vraag hoe hij de rechte weg zou vinden: "die moet u zoeken", en zich dan nog verbeelden dat hij zijn naaste recht getrouw behandeld, en voor verder dwalen bewaard had.

Het gevolg van zo'n behandeling is doorgaans zeer ongelukkig, en voor het rijk van Christus ongewoon nadelig. Want sommige zielen worden door zulke behandeling verhard, verstokt, afkeriger en voor alle waarachtige overtuiging onvatbaar. Anderen vervallen daardoor in een openbare of heimelijke wanhoop. En velen komen op die gedachten, alsof men zichzelf overtuigen moet, zonder Christus en Zijn Geest; en ze verwarren zichzelf in ongelukkige zelfverbrekingen, zonder ooit tot de waarachtige overtuiging en bekering te komen.

Laten we nu de ongemene donkerheid van hen, die in zo'n handelwijze een bijzonder inzicht en getrouwheid stellen, een weinig onderscheidener overwegen.

Vooreerst is het een bewijs van grote donkerheid, onbedachtzaamheid en vertrouwen op eigen bevattingen, wanneer men de graden en trappen van de verootmoediging, en de leiding naar die graden en trappen, zodanig als gezegd is, durft te bepalen. Ik stem toe dat men de wezenlijke stukken, die tot een waarachtige verootmoediging behoren, naar Gods Woord, duidelijk, nauwkeurig en zorgvuldig kan, mag en moet voordragen tot ontdekking.

Ik beken ook dat de Heilige Geest de zielen doorgaans trapsgewijs, in een levendige erkentenis van hun ellendigheid, hoe langer hoe dieper pleegt in te leiden. Die onsterfelijke zielen met geestelijke wijsheid behandelen, kunnen ook vaak gewaar worden voor welke zaken zij donker zijn, wat zij nu dienden op te merken om verder te komen, en proberen hen overeenkomstig die tegenwoordige toestand gepaste besturingen voorzichtig aan de hand te geven. Men kan ook soms op waarschijnlijke gronden hopen dat deze of gene ziel, van de ware verootmoediging, waardoor men het als een geheel verdorven, goddeloze, rechtmatig ter dood veroordeelde en krachteloze, bij zichzelf opgeeft, en voor de verlossing die in Christus is, recht vatbaar wordt, misschien niet ver meer af is en snel geholpen zal worden.

Maar de meergenoemde vrijmoedige bepalingen van de graden en trappen van de verootmoediging, en die bijzondere beperkingen, waar die, en die ziel nu staat, op welke trap hij nu komen moet, en hoeveel graden diep hij gedaald is, en nog dalen moet, zijn levende bewijzen van een grote duisternis in verschillende belangrijke geestelijke waarheden. Want die zulke bepalingen maken, hebben geen onderscheiden inzicht in de onafhankelijke, vrijmachtige en verscheiden leidingen van de Geest, Die de ingeschapen hebbelijkheid van een zaligmakende overtuiging in de ene met meer helderheid, in de andere met meer donkerheid, in deze langzamer, langs verschillende trappen, in die spoediger, tot de behoorlijke uitwerking van de ware overtuiging kan doen komen. Ze zijn ook ongewoon donker in het onderscheid dat tussen het wezen en tussen de omstandigheden en trappen van geestelijke werkzaamheden plaats kan hebben. Het ontbreekt hen aan een heldere kennis van de velerlei gesteldheid van het hart, waarin de Heilige Geest Zijn werk verricht. Want sommigen kunnen uit gebrek van de eigenschappen van de woorden, uit vreesachtigheid, of uit andere oorzaken, zich niet duidelijk genoeg uitdrukken. En het blijkt soms van achteren, dat zij veel verder waren, dan zulke voortvarende mensen van hendachten. Verder maakt men door genoemde handelwijze openbaar, dat men geen klaar begrip deelachtig is geworden van de hoogwijze en allergetrouwste voorbeelden, die Christus, Zijn profeten en apostelen, van de verkondiging van het Evangelie en van de ware behandeling van de zielen

gegeven hebben. Men is eindelijk zeer duister in die eeuwige waarheid, dat men volstrekt verbonden is zich, niet naar onze afgetrokken, zelfgemaakte bevattingen, maar naar die heilige en veilige voorbeelden te gedragen. Even zo duidelijk blijkt ook hun grote donkerheid, uit die *manier* waardoor zij een zondaar tot de ware overtuiging willen leiden. Ik beken, men moet een zondaar zijn ellendigheid en gevaar duidelijk, verstaanbaar en ernstig proberen voor te stellen. Men moet de wet wettelijk gebruiken, om hem daaruit als een heldere spiegel, zijn plicht, zonde, straf en onmacht te ontdekken. Men moet ook proberen om sommigen door de schrik des Heeren tot bekering te bewegen. Het zou ook een zware zonde zijn, wanneer men iemand, die zijn rampzaligheid niet kende, het Evangelie wilde verkondigen om hem te troosten, te verblinden, en gerust te stellen.

Maar het bewijs van genoemde duisternis bestaat hierin, dat men in de besturing tot overtuiging van zonde, wet en Evangelie zo wijd vaneen scheidt; zo bevreesd is om een zondaar, die nog niet recht verootmoedigd is, van Christus en de ontfermende genade wat voor te stellen; en dat men hem door zulke harde behandelingen, zonder vriendelijke en medelijdende besturingen, eerst overtuigen wil. Want het Evangelie is niet alleen nuttig om verwonde zielen te vertroosten, maar ook allergepast om onboetvaardige zielen recht grondig te overtuigen. Hoewel de weg Gods heiligheid en rechtvaardigheid, en de verdorvenheid, schuld en onmacht van de mensen, duidelijk openbaart, kan men deze dingen echter uit het lijden van Jezus, dat in het Evangelie geopenbaard is, nog levendiger ontdekken. De ontfermende en vergevende genade, die in het Evangelie aan een goddeloze man der ijdelheid aangeboden wordt, is bekwaam om een zondaar de grootheid van zijn goddeloosheid en vijandschap, zeer helder voor ogen te stellen. Want hij zondigt niet alleen tegende wet, maar ook tegen het Evangelie. Het Evangelie dient ook om hem alle uitvluchten te benemen, en recht in de engte te drijven. Het wijst hem de rechte weg aan, waardoor hij tot de daadwerkelijke overtuiging komen kan. Want het maakt hem bekend dat de Geest der overtuiging verworven is voor wederhorigen, en dat een zondaar Die van Christus, door Wie de Vader en de Geest met vijanden verzoend zijn, zoeken mag. Een helder betoog, hoe de zielen in de waarachtige bekering werken, en medelijdende besturingen daaromtrent, zijn gepaste middelen in Gods hand, om onsterfelijke zielen aan het rechte werk te helpen, en voor zelfbedrog te bewaren. Zijn er die dit misbruiken om het napraten te leren, dat geeft niemand vrijheid om die gezegende middelen aan anderen te onthouden. Want anders zou men Christus en het Woord der waarheid ook niet tot heil van Gods kinderen mogen verkondigen, omdat er velen zijn die zich door hun eigen schuld daaraan stoten. Immers, in onze verklaarde stof wordt het tot bevordering van een waarachtige bekering openlijk geleerd, dat God Zich over een goddeloze zal ontfermen, en het vergeven groot en menigvuldig maken. Christus en de apostelen hebben ook geen zwaarigheid gemaakt het Evangelie aan onboetvaardigen, tot overtuiging en bekering, te verkondigen. Openb. 3:17, 18. Mark. 16:15; Hand. 3:26; 13:38, 39; 2 Kor. 5:19-21.

Overweegt men nu de grote nuttigheid, die de verkondiging van het Evangelie heeft om onboetvaardige zondaars te overtuigen; en hoe Christus, Zijn profeten en apostelen zich gedragen hebben; dan moet men immers ook toestemmen dat de bovengenoemde handelwijze uit een grote donkerheid in gewichtige waarheden voortvloeit, en met een schadelijke trouweloosheid vergezelschaft is. Hoezeer men zich ook verbeeldt dat men in doorzicht en getrouwheid boven anderen uitmunt.

(2) Zo donker en verkeerd genoemde personen omtrent anderen handelen, zo trouweloos behandelen sommigen ook hun eigen zielen.

- (a) Er zijn er die de gevaarlijkheid van hun weg en gedachten onder het oog hebben gekregen. Ze zien de weg waarop zij, als ze behouden willen worden, moeten komen. Ze arbeiden om hun weg te verlaten, en de weg van de zaligheid te betreden. Maar ze vorderen niets, en woelen zich hoe langer hoe vaster. Wat is de oorzaak? Dit. Ze willen zelf hun weg verlaten, en de ontfermende en vergevende genade, als aan de werkende oorzaak, het beginsel en de bewegende oorzaak van de bekering, de eer niet geven. Maar zodra de nood hen dringt om het bij zichzelf op te geven, en de ontfermende en menigvuldig vergevende genade te erkennen, en zich daaraan over te geven, worden zij geholpen.
- (b) Zo gaat het ook bij voortgang. Sommigen struikelende en afgezakte kinderen wensen zich bij voortgang van oude of nieuwe zwakheden te bekeren. Zo proberen dit in eigen krachten te doen. Of ze hopen dat het door oordelen, zegeningen, of andere wegen gebeuren zou. Ze durven de ontfermende en vergevende genade in die toestand niet te erkennen, en het daarbij alleen niet te zoeken. De Heere verbergt Zijn aangezicht. Hij laat ze een weinig aan zichzelf over. Ze worden onder alle inspanningen van eigen krachten, onder oordelen en weldaden, nog ellendiger en krachtelozer. Ze beginnen te erkennen hoe dwaas het is dat zij het bij zichzelf gezocht hebben. Ze geloven dat zij het daar in eeuwigheid niet vinden zullen. Ze krijgen ontfermende en vergevende genade onder het oog. Dat geven ze de eer, om zich, zo ellendig en schuldig, daaraan toe te vertrouwen. Nu worden zij geholpen, en ondervinden dat dingen die bij hen en alle schepselen onmogelijk waren, bij de genade mogelijk zijn. Ps. 130:4.

7. Aanmerkingen over Lukas 22:62

En Petrus, naar buiten gaande, weende bitterlijk.

§ 1. De Evangelist wil bewijzen (1) dat Jezus de Christus, de gezalfde Zaligmaker van een rampzalige wereld is, (2) teneinde een verloren zondaar (a) in Hem gelooft, (b) en gelovende in Zijn Naam het eeuwige leven ontvangt.

§ 2. Tot dit doeleinde verhaalt hij ook de geschiedenis van Petrus' zware struikeling en nadrukkelijke herstelling.

§ 3.

Immers, hier verneemt men, dat één van Jezus' voornaamste en ijverigste leerlingen tegen een herhaalde trouwe waarschuwing, naar de voorzegging van zijn Meester, *zich aan een zeer zware en herhaalde verloochening schuldig maakte*, tot een allerduidelijkst bewijs, niet alleen van Jezus' alwetendheid en trouw, maar ook van die waarheid, dat het zeer ellendige en zwakke zondaars zijn, welke die barmhartige Hogepriester in Zijn gemeenschap aanneemt en zaligmaakt, vs. 54-60a. Men ziet hier ook de onafhankelijke, getrouwe, medelijdende, krachtdadige en zaligmakende wondergenade van die dierbare Zaligmaker van de ellendigen doorstralen, *in de nadrukkelijke bekering* van deze voorbarige, trouweloze en zeer ellendige leerling. a. Want hoewel hij twee nadrukkelijke middelen tot nadenken, die zijn Heere hem in een getrouwe waarschuwing aan de hand gegeven had, ongemerkt en zonder vrucht had laten voorbijgaan; en hoewel hij zich waardig had gemaakt dat de Heiland hem voor die gehele vergadering van boosdoeners openlijk ten toon had gesteld, en aan hun woede met een eeuwige versmading had overgegeven: toch beschikte die grote en getrouwe Herder van dwalende schapen, dat hij het meermalen verwaarloosde middel nog eens mocht horen; en paste het hem door een verborgen, medelijdend, ernstig en krachtig aanzien nader toe, vs. 60b, 61a. b. Hieronder oefende die God des aanzien een Goddelijke kracht tot bekering van die afgekeerde Petrus. Hij bracht dat beroerde gemoed in het midden van allerlei uit- en inwendige onstuimigheden, aan het bedaren. Hij bepaalde het bij het geringe maar zeer gepaste middel. En Hij deed het daardoor stilstaan bij het voorheen in de wind geslagen, en niet recht begrepen woord van de waarschuwing. Hij zeide dat het licht uit de duisternis zou schijnen. Toen zag die ellendige Petrus, niet alleen uit dat woord van de waarschuwing, maar ook uit die struikeling, verschillende waarheden, die hij tevoren toen ze hem gezegd werden, zo niet had opgemerkt, zeer helder uitblinken. Bij dat licht ontdekte hij nu de diepe afgrond van zijn ellendigheid, waarin hij zich, zelfs toen hij meende het zo goed te hebben dat hij met zijn Meester sterven kon, bevonden had; en die door de daadwerkelijke en herhaalde verloochening nu veel groter was geworden. Tevens werd hij door de alwetendheid, waarheid, getrouwheid, genade en barmhartigheid van zijn Heere, zeer krachtig omschenen, wonderbaarlijk aangedaan, en nadrukkelijk bekeerd, vs. 61b. c. Deze verandering van gemoedsgesteldheid had ook tot een gevolg een verandering van plaats en gedrag. Want waar Petrus tevoren niet kon weggemen, zo opende de Heere nu, nadat hij tot inkeer was gekomen, een deur waardoor hij ongemoeid naar buiten kon gaan, en in de eenzaamheid met een gebroken hart bitter wenen; daarover dat hij zijn hart had hard gemaakt, om de Heiland eerst tegen te spreken, en daarna te verloochenen, vs. 62.

§ 4. Zo verhaalt Lukas ons in de woorden die wij nu overwegen, (1) de *uitwendige verandering* van Petrus, (a) door zijn zondig *gezelschap en plaats te verlaten*, (b) en

over zijn zonden *bitter te wenen*; (2) als (a) een onmiddellijk *gevolg* van de inwendige *verandering van zijn hart*, (b) en een duidelijk *bewijs* van Jezus' *Messiasschap*, opdat een ellendige zondaar *in Hem gelooft*. § 5. In deze uitwendige verandering zelf, heeft men dan *twee zaken* aan te merken. (1) Eerst de *verlating* van die zondige en gevaarlijke plaats. (2) Dan het *bitter wenen* over zijn zonden.

§ 6. Het eerste heeft de Evangelist in deze woorden: **PETRUS NAAR BUITEN GAANDE**, aangetekend.

§ 7.

PETRUS is een persoon die onder allen, die de naam van Christenen dragen, zo bekend is geworden, dat het een geheel onnodig werk zou zijn, als ik hier iets van zijn naam, afkomst, bestaan, ambt en bedrijven wilde melden. Alleen moet ik enige van die bekende zaken maar weer te binnen brengen, om van deze geschiedenis een duidelijker en gegronder begrip te maken.

- (1) Hij was een *echte Godzalige man*, en een oprechte apostel van de Heere. Hij is ook uit die zalige staat en betrekking nooit voor één ogenblik uitgevallen. Want de Heiland Zelf verzekert ons dat Hij het zaligmakende geloof in de zwaarste verzoeking, door Zijn voorbeding behouden heeft. Luk. 22:32.
- (2) Toch had hij in een uur van zware verzoeking, door een verschrikkelijke verloochening van zijn Meester, ongewoon *zwaar gezondigd*.
- (3) Hoewel hij om deze misdaad, die door zijn genadestaat niet verlicht maar zeer verzwaaard werd, als tegen zoveel licht en plicht begaan, waard was voor eeuwig verstoten te worden; toch had zijn getrouwe Zaligmaker Zich over hem, toen hij met zondigen, verloochenen, vloeken, en zweren bezig was, onafhankelijk erbarmd, en hem op een zeer barmhartige wijze tot een vernieuwde nadrukkelijke *bekering gebracht*.

§ 8.

Die inwendige verandering was zo krachtig, dat het zich in zijn gedrag naar buiten openbaarde. **HIJ GING NAAR BUITEN**. Hij

- (1) verliet zo (a) de *zaal van Kajafas*, die ongelukkige plaats waar hij zijn getrouwe en barmhartige Zaligmaker door zijn zonden zo trouweloos mishandeld had, en waar de vijanden Hem tot de dood veroordeeld hadden, en tegenwoordig nog een afgrijselijke smaadheid en smart aandeden. (b) Hij scheidde zich van dat goddeloos, baldadig en gevaarlijk *gezelschap*, dat daar vergaderd, en hem zo nadelig was geweest.
- (2) Hij gaat naar een *andere plaats*, die buiten die ongelukkige zaal gelegen was. Men kan niet zeggen waarheen. Het kan zijn dat hij eerst een *eenzame plaats* in de vrije lucht heeft opgezocht, om daar zijn benauwde geest luidkeels uit te wenen. Misschien is hij vandaar naar een ander *Godvruchtig gezelschap* gegaan, om daar door nare klachten zijn overstelpt gemoed te ontlasten; om zichzelf over zijn voorgaande verheffingen, de daarop gevolgde vermetelheid en trouweloze verloocheningen aan te klagen; om de getrouwheid, barmhartigheid en kracht van Christus, door dat krachtig aanzien openbaar gemaakt, te vertellen; om raad, bestuur en voorbeding van Godzalige vrienden te verzoeken; en om een ieder voor vertrouwen op goede gestalten, voor zelfverheffingen, tegenspreken, vermetel gaan op plaatsen waar men niet geroepen is, voor kwade gezelschappen, samenspraken, en de minste beginselen van de zonde te waarschuwen, en toe te

roepen: *welgelukzalig is de man, die niet wandelt in den raad der goddelozen, noch staat op den weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters*, Ps. 1:1.

- (3) Hij ging uit naar buiten,
- a. *door verschillende scherpe prikkels aangedreven.*
    - *De plaats* waar hij zo gezondigd had, strekte hem tot een gedurig bijtend verwijt.
    - *Dat gezelschap* dat hem tot zulke zonden verzocht had, leverde zoveel hem op de vlucht drijvende schrikdieren op, als er mensen waren die daartoe behoorden. Hun ijdele, wrede, spotachtige woorden, gebaren en daden, waarmee zij zich vermaakten, Petrus verzochten, en de Heiland mishandelden, waren zoveel scherpe sporen die hem pijnlijk aanprikkelde om zich vandaar te begeven.
    - De overdenking van *zijn zwakheid*, en de *nieuwe verzoeken* waaraan hij bloot stond, stootte hem met een onbegrijpelijke kracht aan het hart om het gevaar zo snel mogelijk te ontvluchten.
    - De *liefde* die Christus aan hem door voorgaande waarschuwingen en tegenwoordige vriendelijke behandelingen bewezen had, drong hem om naar buiten te gaan, en openlijke bekentenis voor God en mensen te doen.
    - Zijn gemoed was zo vol dat hij *het niet langer kon inhouden*. Hij stond er bloot aan om het daar uit te schreeuwen. Maar omdat de Heere hem door een verborgen wenk met de ogen had aangewezen, dat hij maar stil zou weggaan; en omdat het uitroepen en herroepen van zijn zonden maar aanleiding tot groter goddeloosheid van die boosdoeners, en tot zwaarder lijden van Christus en Petrus, zonder enige nuttigheid, gegeven zou hebben; daarom werd hij door benauwdheid voortgestoten om een plaats te zoeken waar hij zich durfde ontlasten.
  - b. Hij ging dan, gelijk het woord (epibaloon), dat Markus hier gebruikt, schijnt aan te duiden, *haastig*, of om een algemeen spreekwoord te gebruiken, *hals over kop*, met een *hangend* en wegens schaamte *overdekt hoofd* naar buiten. *Hij was beschaamd, ja schaamrood. Hij bedekte zijn hoofd*, Jer. 14:3.
  - c. Hij ging ook *gemakkelijk en ongestoord* naar buiten. Na de eerste verloochening ging hij ook naar de voorpoort, waarschijnlijk met een voornemen om van die gevaarlijke plaats weg te gaan. Maar de uitgang uit de verzoeking was toen zo gemakkelijk niet als de ingang; zoals het doorgaans pleegt te zijn. De deur was toen gesloten. En hij werd door verschillende knechten en dienstmaagden weer terug gedreven. Maar nu, toen hij zijn schuld door herhaalde verloocheningen groter had gemaakt, kon hij ongehinderd naar buiten komen. De poort was voor hem open gezet. Geen knecht of dienstmaagd heeft hem gemoeid; hoewel zij het uit zekere gronden wisten, dat hij ook één was van hen die Jezus waren toegedaan; en hoewel zij aan die jongeling, in Mark. 14:51, 52 genoemd, hun baldadige aard voldoende hadden openbaar gemaakt. Hoe kwam het dan dat Petrus er nu zo ongemoeid vandaan kwam? Om welke reden is dit gebeurd? In het algemeen kan men hierop antwoorden dat de gebonden Jezus hem dat voorrecht beschikte. Want hoewel de Heere in de macht van Zijn vijanden gebonden was, had Hij toch een macht om de ogen, monden en handen van Zijn vijanden te binden, om Zijn in de verzoeking gebonden kinderen te ontbinden; alsook om voor Zijn benauwde Petrus een gesloten deur te openen. De redding van Petrus was het heerlijkste teken van de heerlijke macht van de Heere, die Hij in die laatste en laagste vernedering gegeven heeft. Hierom wordt hem in deze geschiedenis de naam *Heere*, die anders in het verhaal van Zijn laatste lijden niet zeer gewoon is, nadrukkelijk toegeëigend, vs. 61. In het bijzonder kan ook het lijden van Jezus daartoe een

uitwendig middel geweest zijn. Wanneer Petrus de eerste maal naar de voorpoort ging, was Jezus nog voor de Joodse raad. Toen vielen de ogen en de moedwil van de knechten die buiten in de zaal waren, op Petrus, die zich onder hen bevond, alleen neer. Maar toen Petrus nu naar buiten kwam, was Jezus reeds door de raad veroordeeld, en aan de baldadigheid van de knechten overgegeven. Toen werden alle ogen en gedachten van Petrus afgetrokken, en op Jezus alleen gevestigd, om Hem met vereende macht alle denkbare smaadheid en smart aan te doen. Toen schijnt de deur van de voorpoort ook opengezet te zijn, opdat de leden van de gescheiden raad daaruit zouden gaan. Terwijl dan de knechten en dienstmaagden alle aandacht op het verdriet, dat men Jezus aandeed, vestigden; ende heren zich over het uitgesproken vonnis verheugden; toen kon Petrus uit de geopende voorpoort met die heren, zonder dat iemand om hem dacht, gemakkelijk uitgaan. En zo was deze uitgang van Petrus een vrucht van Jezus' lijden, en een kracht gevolg van die band, die Jezus, toen Hij zich liet binden, op zijn vijanden gelegd had, zeggend: indien gij Mij zoekt, zo laat dezen heengaan. Petrus had zichzelf door hulp van een welmenende vriend in de verzoeking ingebracht. Maar Christus was de werkende en aanleidende Oorzaak, Die hem er weer uitbracht. Maar waarom maakte de Heere dan die eerste poging om uit te gaan, niet voorspoedig? Waarom gebeurde dit nu pas, nadat Petrus in nieuwe angsten en herhaalde zwaardere zonden was gevallen? Daarvoor had de Heere de gewichtigste redenen. Bij de eerste poging om uit te gaan, was Petrus wel benauwd, maar nog zo niet gesteld als het nodig was om van zijn zonde recht grondig genezen te worden. Hij had toen nog niet levendig opgemerkt dat hij zelf, en die vriend die hem in de verzoeking had ingeholpen, buiten staat waren om hem er weer uit te helpen. Hij was toen nog niet recht verootmoedigd. Want hij had nog niet gedacht aan het woord van de Heere, tot zijn waarschuwing gesproken, en hij had zijn zwakheid nog niet opgemerkt zoals het voor hem nodig was. Hij had toen de onafhankelijke, medelijdende en krachtige getrouwheid van Christus nog niet zo levendig, als deze omstandigheden het vereisten, ondervonden. En daarom was zijn gemoed nog niet recht bereid om zich van zijn voorgaande verheffingen en tegenwoordige verloocheningen recht grondig te bekeren. Was hem dan de eerste poging om uit te gaan, gelukt: dat zou nog ongelukkiger voor hem geweest zijn, dan die herhaalde angsten en struikelingen. Want dan zou hij zijn ellendigheden overgeslagen hebben, en die verootmoediging, het geloof en de bekering zo grondig en onderscheiden als het nodig was, niet geoefend hebben. Die eerste benauwdheid zou zonder genoemde geestelijke werkzaamheden misschien al te spoedig overgegaan, en hij zelf in nieuwe en nog verderfelijker gevaren gestort zijn. Men ziet dit dagelijks door veelvuldige ongelukkige voorbeelden bevestigd. Want velen die zich in benauwende verzoeking onbedachtzaam gebracht hebben, worden door angst gedreven om het uitwendige gevaar te ontgaan, zonder de nodige verootmoediging, geloof en bekering van het hart. Wanneer hen dat gelukt, dan worden ze doorgaans naderhand nog veel ongelukkiger. Want die uitwendige benauwdheid slijt spoedig af en wordt vergeten. Dan kan men naderhand dikwijls in die oude, of in een nieuwe verzoeking die nog veel verderfelijker is, nog onbedachtzamer weer inlopen. De Heere liet het dan om heilige, wijze en goede redenen toe, dat de eerste onderneming om weg te gaan, vruchteloos afliep, en dat Petrus in nieuwe angsten en zwaardere struikelingen, door zijn eigen schuld verviel. Hierdoor moest hij nu nader leren dat het wel gemakkelijk is in de verzoeking in te komen, maar allerbezwaarlijkst om er weer uit te raken; en dat wij, of anderen, ons wel daarin kunnen brengen; maar zonder de Heere niet in staat zijn ons weer daaruit

te helpen. Hij moest zijn verdorvenheid, zonde en krachteloosheid eerst helderder, bevindelijker en levendiger tot zijn diepe vernedering erkennen; alsook de onafhankelijke barmhartigheid en kracht van Christus ondervinden; opdat hij door een nadrukkelijke bekering uit deze verzoeking grondiger gered, en voor toekomstige des te beter bewaard mocht worden. Zodra hij nu in die gesteldheid kwam, werd hij ook direct uitgeholpen. Zodanig pleegt de getrouwe Voorzienigheid meermalen te regeren. Zolang de zondaar niet recht verootmoedigd is, het bij zichzelf en alle schepselen opgeeft, en de gerechtigheid, sterkte en genade van Christus niet door een levend geloof heeft ingezien, omhelsd en ondervonden; zolang pleegt de nood en de ellendigheid hoe langer hoe groter te worden. Maar zodra hij zijn ellendigheid ter harte neemt, en als een reddeloze en radeloze tot Christus komt, pleegt de Heere ook in het uitwendige een deur van ontkoming te openen, die de zondaar zelf tevoren niet had kunnen uitdenken.

- d. Eindelijk liet de Heere hem ook *stil* naar buiten gaan. Maar was dit betamelijk? Behoort het niet eveneens tot een waarachtige bekering, dat iemand die openlijk gezondigd heeft, ook van zijn zonde en bekering openlijk belijdenis doet, om de gegeven ergernis weg te nemen, en de ontstichte naaste weer te stichten? Gewis. *Want die zijn overtredingen bedekt, zal niet voorspoedig zijn; maar die ze bekent en laat, zal barmhartigheid verkrijgen*, Spr. 28:13. Hoe nu? Petrus had immers openlijk, in de tegenwoordigheid van anderen gezondigd, zijn Meester met vloeken en zweren verloochend, en Zijn zaak daardoor bij deze mensen verdacht gemaakt. Was hij dan niet verplicht om, eer hij vandaar ging, ook in hun tegenwoordigheid belijdenis te doen, zijn Meester weer te eren, de ergernis weg te nemen, en die zondaars tot bekering te vermanen? Deze zwaarigheid zal vanzelf vervallen, wanneer men het oogwit en de eigenschappen van een waarachtige belijdenis wat nader in overweging neemt. De belijdenis van zonde en bekering moet gebeuren tot dat einde, dat God daardoor verheerlijkt, de naaste bekeerd, gesticht of getroost, en de belijder zelf door zijn gegeven ergernis in de lof van de Heere en de stichting van de naaste niet verhinderd wordt. Hierom moet het met wijsheid, op de rechte wijze, tijd en plaats gedaan worden. Want wanneer een kind van God in het verborgen gestruikeld had, dan zou het zijn zonde sterk verzwaren, wanneer het die nu openlijk uitsprak, en daardoor ook de mensen ergerde, nadat het de Heere en zijn eigen geweten geërgerd had. Maar heeft een Godzalige in de tegenwoordigheid van de naaste gezondigd, of is zijn zonde tot aanstoot van anderen naderhand openbaar geworden, dan al hij, die zich in waarheid bekeert, van harte gewillig zijn om daarvan, ook voor mensen, belijdenis te doen en zich wel over de zonde, maar niet over de belijdenis schamen. Maar hij moet die met wijsheid, op de rechte tijd en plaats doen, opdat het tot het rechte einde bekwaam is. Petrus dan, die openlijk gezondigd had, moest ook openlijke belijdenis doen, zoals hij ook zeer nadrukkelijk gedaan heeft. Zijn Meester had hem, zoals bovenal is aangemerkt, een verborgen wenk gegeven, om zich stil vandaar te maken. Petrus was toen ook niet in staat om zo'n belijdenis te doen als er vereist werd. De beroering en aandoening van zijn gemoed was te groot, dan dat hij bekwaam geweest zou zijn, zijn zonde met de nodige bedaardheid, standvastigheid en voorzichtigheid te belijden. Want de bekering kan wel oprecht en waarachtig zijn, hoewel de bezadigdheid en vastigheid van geest, die tot een vrijmoedige openlijke belijdenis vereist wordt, nog niet volkomen tot stand gekomen is. Maar wat het voornaamste was, Petrus zou door een belijdenis in dit gezelschap, tijd en plaats, aan het rechte einde niet voldaan, maar daartegen lijnrecht gestreden. Hij zou daardoor God en Christus niet verheerlijkt hebben, de naaste niet

gesticht, en ook zichzelf niet tot eer van God en nut van de naaste bekwaam gemaakt hebben. Integendeel zou hij maar aanleiding gegeven hebben dat die boosaardige mensen met vloeken, razen en tieren Gods Naam nog schrikkelijker gelasterd, de Heiland nog zwaarder mishandeld, zichzelf meer verdorven, en Petrus in nieuwe en zwaardere verzoeken gebracht hadden. Daarom moest die belijdenis, zoals de Heere Zelf had aangewezen, tot een nadere en meer bekwame gelegenheid worden uitgesteld. Die is ook spoedig gekomen. Toen heeft Petrus, door een openlijke en allerplechtigste belijdenis van Jezus, voor de raad en het volk, tot drie malen toe, zijn zonde veel plechtiger beleden, en zijn verloochening veel krachtiger herroepen, dan hij op die tijd, toen hij naar buiten ging, had kunnen doen. Hand. 4:8-12, 19, 20; 5:20, 29, 32. Hoewel hij om zijn bekering en belijdenis gegeseld was, volhardde hij er toch zeer vrijmoedig in. Hand. 5:40-42. Ja, elke prediking van Christus, die hij naderhand met gevaar van eer, lijf en leden deed, was een aanhoudende belijdenis en herroeping van zijn zonde.

§ 9.

Dat Petrus dan direct geen openlijke belijdenis deed, maar stilzwijgend naar buiten ging, gebeurde niet uit een verkleining van zijn zonde, en ook niet uit enige hardheid van zijn hart. Want het tegendeel blijkt allerduidelijkst daaruit, dat hij onder het gaan naar buiten **BITTERLIJK WEENDE**.

§ 10.

Wenen, (klai-ein), afkomstig van (kla-ein) *breken*, dat van (kelein) *bewegen* zijn oorsprong heeft, betekent een gesteldheid waarin de *aandoening* van het gemoed iemands zenuwen en spieren zodanig *beweegt* en *breekt*, dat zijn lichaam daardoor *beroerd* wordt, een *gebroken geluid* door zuchten, steunen of klagen van zich geeft, en de *tranen* zodanig in *beweging* brengt, dat ze uit de ogen vloeien. Het betekent hier de weemoedige aandoening van Petrus' ziel en lichaam, over zijn zonden, en over de genade van de Heere aan hem bewezen. Wenst men van dit wenen een helder en onderscheiden begrip te hebben, dan moet men:

(1) eerst de gesteldheid van zijn *gemoed*, (2) en dan van zijn *lichaam* onderscheiden overwegen. Het was geen redeloos misbaar dat Petrus hier maakte. Maar het voornaamste wezen, en de rechte grond van zijn zuchten, klagen en wenen, was in *redelijke aandoeningen van zijn ziel* gelegen. Zoals nu verscheiden aandoeningen van het gemoed de kracht van de zenuwen en spieren zodanig bewegen en breken kunnen, dat er zulke weemoedige bewegingen in het lichaam veroorzaakt worden, zo liepen in dit wenen van Petrus ook verschillende zulke redelijke aandoeningen van *droefheid*, *liefde* en *verlangen*, samen.

1. Wenen is een daad van *droefheid*, Jak. 4:9. Zijn ziel was dan ook met een *grote droefheid over zijn zonden* vervuld.

(a) Het waren *verschillende zonden* die hier zijn hart doorsneden. Hij was omtrent zijn eigen ellendigheid en gevaar *zeer onoplettend* en *duister* geweest. Hij had zich aan een schandelijke *ongelovigheid* omtrent de welmenende waarschuwingen van zijn getrouwe Heere schuldig gemaakt. Hij had op zijn donkere bevattingen en wankelbare aandoeningen meer staat gemaakt, dan op al het zeggen van zijn waarachtige Meester. Hij had zichzelf boven zichzelf en al zijn mede-apostelen zeer lichtvaardig *verheven*; zijn Heere onbeschaamd *tegengesproken*, en tot een leugenaar willen maken; en hij had de gehele schare van apostelen *verleid* om hun grote Leraar tegen te gaan. Hij had zich zonder roeping tegen de ernstigste waarschuwing, uit een ongelovige nieuwsgierigheid

en zelfverheffing, in een allergevaarlijkste plaats en goddeloos gezelschap vervoegd, *en in een ongelukkige zeef van de satan begeven*. Daar was hij op de eerste aanval ongelovig ontsteld geworden, en had tot de leugen en een valse eed, als tot een god om hem te redden, de toevlucht genomen. Hij had zijn Zaligmaker *verloochend* en de zaligheid van zijn ziel *vervloekt*. Dit had hij tegen verschillende personen, en eindelijk in de onmiddellijke tegenwoordigheid van zijn Heere Zelf gedaan. Hij was *in diezelfde zonde, drie malen* achter elkaar, hoe langer hoe zwaarder, tegen waarschuwing, betuiging, plicht, licht en kloppingen van het geweten, *ingestort*. Hierdoor had hij al de Goddelijke volmaaktheden ook verloochend, zijn dierbare, vriendelijke en getrouwe Zaligmaker, alsmede de Heilige Geest, Die door verborgen waarschuwingen aan zijn hart geklopt had, gesmaad en bedroefd. Hij had door dat vals vloeken en zweren, de onsterfelijkheid van zijn ziel, de eeuwige zaligheid en straf, de hemel en hel verloochend; en dat in een tijd en plaats waar de Heiland bezig was om zijn zaligheid door zulke grote smaadheden, smarten en angsten te kopen. Hij had zijn geweten verwoest, en zich in eentoeestand gebracht, waarin hij zonder tussenkomst van een bovennatuurlijk wonderwerk, door wanhoop, verstoktheid en onvrijmoedigheid, tot de evangeliendienst voor altijd onbekwaam moest worden. Hij had door zijn verloochenen, vloeken en zweren die vijanden, die hem wel kenden, gelegenheid gegeven om van Jezus en Zijn leerlingen zeer slechte gedachten te maken, en voor geloof en bekering nog onvatbaarder te worden. Door het een en het ander had hij zich waardig gemaakt dat God alle verloochende volmaaktheden openbaarde door hem te verderven; dat Jezus hem voor Zijn Vader verloochende, en als een meinedige in dat verwoed gezelschap openlijk tentoonstelde en beschaamd maakte; dat de bedroefde Geest niets meer met hem te doen had; dat zijn mishandeld geweten hem door wanhoop verscheurde; dat die boosdoeners hem met vloeken en zweren ter dood pijnigden; en dat hij eindelijk uit de dienst, waartoe hij zich onbekwaam had gemaakt, en uit de zaligheid die hij verloochend en vervloekt had, in de eeuwige rampzaligheid gestort was.

(b) Het een of het ander van genoemde ellendigheden vervulde zijn ziel met een innerlijke *droefheid*. , Toen de Heere hemaanzag, werd hij bij het een of ander zeer nadrukkelijk *bepaald*.

- De *schandelijkheid* en *verdoemelijkheid* van die zonden stond hem nu zeer duidelijk, levendig en gedurig voor ogen.
- Hij ondervond de gestalte van David, toen hij klaagde: *ik ken mijn overtredingen, en mijn zonde is steeds voor mij. Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan, dat kwaad is in Uw ogen; opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken, en rein zijt in Uw richten*, Ps. 51:5, 6.
- Hij gevoelde de innigste *afkeer* van die zonden en de gevolgen daarvan, en had een *walging van zichzelf, over zijn ongerechtigheden en gruwelen*, Ezech. 36:31.
- Hij was met een oprecht *berouw* over die zonden aangedaan. Hij kon nu de woorden van Job naar waarheid de zijne maken, en in volle nadruk zeggen: *met het gehoor des oors heb ik U gehoord; maar nu ziet U mijn oog. Daarom verfoei ik mij, en ik heb berouw in stof en as*, Job 42:5, 6.

2. Een mens kan niet alleen van droefheid, maar ook van *liefde* en *blijdschap* wenen. Zo weende Jozef aan de hals van zijn vader uit liefde en blijdschap, Gen. 46:29. En de Joden zagen het als een teken van liefde aan, dat Jezus over Lazarus weende. Joh. 11:35, 36. Zo was dan hier ook een aandoening van *liefde* en van *blijdschap* in Petrus' droefheid ingemengd.

(a) De Heere had zijn driften en zelfverheffingen met een onbegrijpelijk *geduld verdragen*. Hij had hem, eer hij in de verzoeking was, *reeds beloofd* dat zijn geloof niet zou ophouden, maar dat hij eens bekeerd zou worden, vs. 32. Hij had hem nu met zoveel medelijden en vriendelijkheid, toen hij met vloeken bezig was, *aangezien*. Hij had hem *in het verborgen*, zonder hem openlijk beschaamd te maken, door een wenk van de ogen *terecht gebracht*. De deur was nu zo wijd open, en Petrus vond gelegenheid om *ongemoeid* naar buiten te komen.

(c) Toen de Heiland hem aanzag en naar buiten liet gaan,

- kwamen sommige van deze dingen hem naar alle waarschijnlijkheid mede *te binnen*.
- Ze ontstaken in zijn binnenste een allerteerste *liefde* tot Hem, Die niettegenstaande alle tergingen en mishandelingen, nog zo'n genade, medelijden en liefde jegens die ellendige, uit Zijn ogen had laten schijnen.
- Wanneer hij er aan dacht hoe die getrouwe Meester hem had gewaarschuwd had, voor de val door een verzekering van de volharding van het geloof en zekere bekering, had vertroost, in het vallen zo vriendelijk behandeld en van die ongelukkige plaats en gezelschap verlost had, dan werd zijn droefheid wel vermeerderd, maar ook een soort van verborgen *blijdschap* over de genoemde weldaden, onder de zwaarste droefheid, gaande gemaakt.

3. Eindelijk kan ook een *sterke begeerte* de mens doen wenen. Zo zingt de dichter: *de HEERE heeft de stem mijns geweens gehoord*, Ps. 6:9. Petrus' ziel was hier nu ook aangedaan met een *gevoelige begeerte* naar vergeving, naar gelegenheid, kracht en genade, om zijn zonde te herroepen, en die vriendelijke Heiland, al was het ten koste van het leven, te belijden.

(4) Was één van deze aandoeningen alleen in staat om het hart te breken, en de tochten in beweging te brengen, hoe sterk moest het gewezen van Petrus dan zijn toen deze verschillende aandoeningen zijn ziel vervulden, en onder elkaar vermengd waren! Hoewel deze redelijke gemoedsaandoeningen het voornaamste wezen van Petrus' wenen uitmaakten, toch brachten zij ook gevoelige *bewegingen* en *verbrekingen* in zijn *lichaam* voort.

(a) Het binnenste *van zijn ingewanden* werd in *beweging* en beroering gebracht.

(b) Zijn adem en *zijn stem* werden gebroken. Hij zuchtte. Hij hikte en snikte. Hij kermde en klaagde: o wee mij dat ik zo gezondigd heb!

(c) Zijn ogen werden springaders *van tranen*, waarmee hij niet alleen zijn kleren maar ook Jeruzalems straten bevochtigde.

(d) Het een en ander zal buiten alle twijfel, in een *hooggaande trap* bij Petrus plaats hebben gehad. Want men kan uit alle omstandigheden duidelijk zien dat hij een licht beweeglijk, driftig en tochtelijk lichaamsgestel gehad moet hebben. Hierbij kwam eensdeels de schielijkheid van verschillende ontmoetingen, en anderdeels dat de lichamelijke tegenwoordigheid en het medelijdend aanzien van Christus, zijn uiterlijke zintuigen onmiddellijk aandeden. Wanneer deze dingen gepaard gingen met zulke onverwachte, ernstige en grote aandoeningen van de redelijke ziel, dan moesten de gevoelige bewegingen van het lichaam, naar een vaste natuurwet, ook zeer hooggaande zijn.

§ 11.

Dit wordt ook door Lukas herinnerd, wanneer hij verhaalt dat Petrus BITTERLIJK weende. Het grondwoord (πικροός) betekent eigenlijk *stekend, doorgrievend*, en daarvandaan *bitter*, omdat bittere dingen doorgaans stekend

en prikkelend zijn. Het was daarom een *stekend* en *hart doorgrievend* geweest dat Petrus hier maakte.

- (1) Het was geen oppervlakkig lichtvaardig misbaar, maar een waarachtig, grondig, hartelijk en zwaar geweest, waaronder *zijn ziel* innerlijk *doorstoken* werd.
- (2) *Een ieder* die zich van zulke aandoeningen een duidelijk en levendig begrip kon maken; die zo'n gebroken en bewogen aangezicht, zulk vouwen en wringen van de handen, aanschouwde; die dat zuchten, hikken, snikken, kermen en klagen aanhoorde; en die zo'n vloed van tranen zag storten, moest ook door een gevoelig medelijden in zijn ziel doorstoken worden.

§ 12.

Maar hoewel men Petrus over zijn zonden met reden beklagen mocht, toch moest een ieder die hem recht lief had, zich over dit gedrag van hem verblijden. Want het was een *zalige vrucht* van die onafhankelijke krachtige genade, die hemaanzag en hem van zijn zonde bekeerde. Hiermee voegt de Evangelist het onmiddellijk samen. *De Heere zag Petrus aan; en Petrus werd indachtig het woord des Heeren, ... EN Petrus, naar buiten gaande, weende bitterlijk.*

- (1) Het verlaten van die plaats, en het wenen over de zonde, waren daarom geen natuurlijke vruchten, die uit enkel natuurlijke beginselen, beweegredenen en krachten voortvloeiden. Maar men moet die aanmerken als *bovennatuurlijke uitwerkingen* van het geestelijk leven, dat door de verborgen kracht van de Heere was opgewekt, om door het middel van het woord van de Heere, met de waarheden van zijn ellendigheid en Jezus' genade recht werkzaam te worden. Want toen het woord van de Heere hem met nadruk te binnen kwam, toen ging hij naar buiten, en weende bitterlijk.
- (2) En deze werkzaamheden van het geestelijk leven, dat gedenken aan het woord van de Heere met de gevolgen daarvan, werden niet door de getrouwheid van Petrus, maar door het onafhankelijk en *krachtig aanzien* van de Heere in zijn binnenste opgewekt. Want de Heere zag Petrus aan: en Petrus werd indachtig, enz.

§ 13.

En zo worden wij dan vanzelf geleid om het op te merken, wat de Evangelist uit deze geschiedenis betogen wilde, namelijk *dat Jezus de Christus is, en dat een ellendige zondaar in Zijn Naam tot het eeuwige leven veilig geloven mag.*

- (1) Immers, hoe zwaarder de duisternis van de verloochening was, waaraan Petrus zich schuldig maakte, zoveel te helderder straalde daaruit die eeuwige waarheid door, dat Jezus *de Messias, de genoegzame en gewillige Zaligmaker van ellendige zondaren* was. Hij maakte hier Zijn zaligmakende *algenoegzaamheid* bekend, toen Hij deze ellendige Petrus door een enkel aanzien tot inkeer bracht, uit de verzoeking redde, en overvloedige tranen van boetvaardigheid deed storten. Evenduidelijk openbaarde Hij hier Zijn *gewilligheid* om aan de allerellendigsten onafhankelijke genade te bewijzen. Want Petrus had zich door zijn verledenen tegenwoordige zonden, die tegen zoveel weldaden, waarschuwingen, licht en plicht begaan waren, waardig gemaakt dat hij in de ellendigheid eeuwig was gebleven. Men bespeurde aan hem geen teken van verootmoediging of bekering tot zijn Heere, maar hij was integendeel bezig met verder weg te lopen, met zijn Heere nog zwaarder te verloochenen, en met zichzelf te vervloeken. Want terstond, (parachrèma), op de daad, terwijl hij nog sprak, viel de haan hem in de rede, en de Heere zag hem aan, vs. 60, 61. Zo was het dan een allerduidelijkst bewijs dat de Heere uit *onafhankelijke, vrijwillige, zuivere liefde*, de ellendigste zondaars in het midden

van hun zondeneerst wil voorkomen, zonder dat zij iets in zich hebben dat Hem daartoe zou kunnen bewegen.

- (2) En zo volgt het dan vanzelf dat deze geschiedenis de allerellendigste, schuldigste en krachtelooste zondaar moet *aansporen* om tot zo'n algenoegzame en vrijwillige Zaligmaker *de toevlucht te nemen*, met een gegronde overreding dat hij bij Hem vergeving en bekering van zonden, barmhartigheid, genade en hulp op de bekwame tijd, vinden kan. Want Hij Die machtig was om Petrus door een enkel aanzien in het midden van zijn zonde zo spoedig tot inkeer te brengen en uit de verzoeking te verlossen, moet ook raad weten om de ellendigste zondaar het hart te veranderen en uit de grootste geestelijke en lichamelijke noden en gevaren te verlossen. Hij Die Petrus aanzag, toen hij zichzelf tegen zoveel waarschuwingen in het allergrootste gevaar reukeloos gebracht had, en toen hij met verloochenen en vloeken in Zijn tegenwoordigheid bezig was, Die moet buiten alle twijfel ook zeer gewillig zijn om ellendige zondaars, die met hun blindheid, boosheid, hardheid, schuld en onmacht tot Hem zuchten, al hebben zij zichzelf in al die ongelukken moedwillig ingestort, genadig aan te nemen en te helpen; hoewel zij niets aan zich hebben waarom Hij het doen zou.

§ 14.

En zo kan dan deze geschiedenis ook voor het nakomende geslacht tot aan het einde van de wereld, onuitsprekelijk *nuttig* zijn. Dat wij, die deze geschiedenis nu voor ons hebben, dan ook zoeken mochten om de ene of andere nuttigheid daaruit voor onze eigen zielen te trekken! Laten we daarom het een en ander nog in een nadere en meer bijzondere AANMERKING nemen.

I. Toen Petrus door het genadig aanzien van de Heere tot inkeer was gekomen, GING HIJ NAAR BUITEN. HIJ VERLIET die gevaarlijke PLAATS en dat zondig GEZELSCHAP, dat hem zo schadelijk was geweest.

/. Dit is ook altijd aan de waarachtige bekering eigen. Zo gauw iemand bij aanvang of bij voortgang waarachtig tot inkeer komt, en zich vande zonde tot God bekeert, ondervindt hij ook een hartelijke afkeer van zondige plaatsen en gezelschappen, waar hij tot zondigen is verzocht geweest, en weer verzocht kon worden. En hij moet er of openlijk of tenminste heimelijk afscheid van nemen. Immers, *welgelukzalig is de man, die niet wandelt in den raad der goddelozen, noch staat op den weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters*, Ps. 1:1. *Daarom gaat uit het midden van hen, en scheidt u af, zegt de Heere*, 2 Kor. 6:17.

//. Hieruit volgt nu dat zij, die het op zondige plaatsen en in gevaarlijke gezelschappen, waar zij tot allerlei zonden verzocht worden, zo gerust harden kunnen, geen grond hebben om te denken dat de Heere hen krachtig zou hebben aangezien en bekeerd. Men vindt verschillende mensen die van het Christendom belijdenis doen, en de uitwendige godsdienst ook bijwonen. Sommige van hen ondervinden nu en dan enige beroeringen van het geweten; doen hun gebeden, en worden daarop enige verlichting en verruiming gewaar. Ze hebben een verborgen hoop dat zij goede Christenen zijn. Maar zij zijn en blijven aan hun zondige gezelschappen zodanig verkleefd, dat zij er geen afscheid van kunnen nemen. Sommige kunnen zelfs op de allergevaarlijkste plaatsen hun vermaak nemen. Men maakt geen zwaarigheid om toneelspelen bij te wonen, daar de gewetens door het misbruik van Gods Naam en Woord, of door onstichtelijke gebaren en woorden, gekwetst worden. Men reist naar ijdelheidskermessen en andere vergaderingen van ijdele en woeste mensen, daar de satan, wereld en verdorvenheid de gevaarlijkste strikken, voor hen die er niets te doen hebben, pleegt te spannen, en men kan daar zijn vermaak vinden. Andere begeven zich zonder nood, uit enkele nieuwsgierigheid, of

andere zondige beginselen, naar herbergen, drinkgelagen, ijdele, wulpse, vleselijke, spotachtige gezelschappen, en zogenaamde visites, waar zij verzocht worden om met eten, drinken, spelen, dobbelen, kaarten, ijdelheid, zot geklap, achterklap, en nog ergere werken van het vlees, God te bestrijden, het geweten te verwoesten, de naaste te benadelen, en de tijd te verkwisten. Men is aan deze ongelukkige vergaderingen zo verkleefd, dat men een groot ongenoegen opvat tegen hen die daartegen ernstig waarschuwen. Zegt het eigen geweten vaak dat het niet goed is daar zo te verkeren, men kan echter zover niet komen dat men er daadwerkelijk afscheid van zou nemen; maar men probeert zijn geweten met allerlei dwaze uitvluchten de mond te stoppen, of verwoed er tegenin te gaan. Allen die zo zijn, mogen hun Christendom en bekering maar vrij in twijfel trekken. Want toen de Heere Petrus aanzag, en toen deze ellendige tot inkeer kwam, kon hij het daar niet langer verduren; maar hij ging naar buiten en weende bitterlijk. Men pleegt hier deze uitvlucht te maken, dat Petrus toch een begenadigde geweest, en toch ook in die zaal van Kajafas geraakt is, en dat men daarom ook wel eens in gezelschappen kon komen die de allerstichtelijkste niet zijn, en daarom nog een goed Christen blijven. Gelijk iemand wel in een morsig huis kan komen, zonder zijn kleren te bemorsen. Of gelijk iemand wel eens tussen varkens kan raken, zonder daarom in zo'n dier te veranderen. Maar deze verschoning is zeer laag en ellendig. Want door de bijgebrachte morsige gelijkenissen, om daarmee eerst te beginnen, geven zij, die ze tot verschoning bijbrengen, een duidelijke opheldering van hun ongelukkig bestaan zelf aan de hand. Immers moeten zij zelf toestaan dat een mens, die meer genoeg vindt om in een morsig dan in een zindelijk huis en gezelschap te verkeren, buiten alle twijfel geen zindelijk maar een morsig mens moet zijn, en dat men van zo één niet verwachten kan dat hij zich voor de morsigheden van dat huis en gezelschap zorgvuldig wachten zou. En als iemand zo ontaard was geworden dat hij met meer vermaak bij varkens dan bij mensen mocht zijn, en als hij zich daarenboven, gelijk die dieren, ook in het slijk omwentelde, dan zou men toch met grond van hem kunnen zeggen, dat hij een voornaam stuk van de menselijkheid had uitgetrokken, en daarvoor de aard van die onreine dieren aangenomen. Zoals men van Nebucadnézar, toen hij met de beesten van het veld verkeerde en gras at, met reden zeggen kon dat zijn hart geen mensen-, maar beestehart was. Dan. 4:6.

Maar laten we de uitvlucht zelf een weinig nader bezien.

Ik stem toe dat een echte Christen, gelijk Petrus, op zondige plaatsen en in goddeloze gezelschappen raken, en zijn Meester verloochenen kan, terwijl hij toch een waarachtige Christen blijft. Maar daaruit kan men in geen geval besluiten dat deze liefhebbers van zondige plaatsen en gezelschappen ook echte Christenen zouden zijn; omdat oprechte Godzaligen, gelijk Petrus, daar geheel anders komen en bestaan, dan deze ongelukkige mensen. Ik zeg, Petrus kwam uit een geheel ander beginsel in de verzoeking, dan u, om nu rechtstreeks tot de zulken mijn rede te richten. Hij kwam daar niet uit enkele nieuwsgierigheid, uit liefde tot die plaats, tot die goddeloze mensen en hun gewoonten, en ook niet uit verlegenheid waar hij de tijd zou laten. Maar de liefde tot Jezus, een begeerte om te weten hoe het met Hem zou aflopen, en de herinnering van de belofte die hij Jezus gedaan had, waren de beweegredenen die hem daarheen dreven. Zo komen ook sommige Godzaligen in de gevaarlijke plaatsen en gezelschappen, waar zij hun Heere verloochenen. Niet uit de beginselen om de tijd te verdrijven, en ook niet omdat zij daar hun genoeg vinden, maar omdat de omstandigheden van hun burgerlijk beroep dat meebrachten, of omdat zij, die over hen te gebieden hebben, hen tot uitvoering van enige bezigheden, die zij niet durfden weigeren, daarheen stuurden, of soms om hun naasten te gewinnen, en met dat oprechte voornemen om daar tot stichting te zijn. Maar wat is het nu dat u naar de bovengenoemde gevaarlijke plaatsen

en gezelschappen drijft? Is het uw beroep? Wordt het u bevolen? Drijft de liefde tot Christus u daarheen? Hebt u redenen om te denken dat u die Heiland daar zult ontmoeten, of iets van Zijn zaken te vernemen? Gaat u daar om gesticht te worden, of om anderen te stichten? Nee. Wat beweegt u dan daarheen te gaan? Men gaat daar omdat men met de tijd verlegen is, omdat men begerig is wat nieuws te zien en horen, en omdat men in de goddeloze mensen die daar vergaderd zijn, in hun ijdele, wulpse, aardsgesinde en hovaardige woorden en werken, zijn vermaak vindt. Vergelijkt men verder het bestaan van Petrus in dat gezelschap met het uwe, hoe groot is dan het onderscheid tussen beiden! Petrus had daar geen rust of genoeg. Dan zat hij, en dan stond hij van onrustigheid weer op. Maar u hebt in zulke wereldse gezelschappen meer rust en genoeg, dan in Godvruchtige bijeenkomsten, waarvan Christus en Zijn genadewerken uit eigen ondervinding, tot roem van Hem gesproken wordt. Petrus moest zich tegen de waarheid geweld aandoen, wanneer hij zich als die mensen wilde gedragen, en zeggen: ik ken die Mens niet. Maar het is voor u gemakkelijk in die kwade gezelschappen mee te doen. U zegt de waarheid, wanneer u met woorden, gebaren en daden uitroept, dat u Christus en Zijn leden niet kent. En u moet integendeel uzelf geweld aandoen en schrikkelijker veinzen, wanneer u eens in een Godzalig gezelschap, om deze of gene redenen, van Christus en Zijn genadewerkingen wat wilde meepraten. Petrus verloochende de Heiland uit zwakheid, uit vrees voor zijn leven. Maar u doet het uit vijandschap tegen Christus en Zijn volk, en uit liefde tot de zonde en uw begeerlijkheden. Petrus probeerde direct weer vandaar te gaan, en kwam er eindelijk weer uit, zonder dat gezelschap ooit weer te zoeken. Maar u kunt daar met genoeg blijven; wordt dikwijls verdrietig als utijdig weg moet; hebt een sterke begeerte om daar weer te zijn; en zoekt allerlei en menigmaal slinkse wegen om er toch weer te komen. Zo ziet u dan, dat u uw verkleefdheid aan uw zondige, ijdele en wereldse gezelschappen, met Petrus' zwakheid in de zaal van Kajafas, niet kunt verschonen.

///. Zoals deze uitgang van Petrus tot ontdekking van de liefhebbers van de wereld dient, zo kan het ook tot besturing van Gods kinderen strekken.

- (1) Het gebeurt wel eens dat een begenadigde op plaatsen en in gezelschappen komt, waar hij tot zonde verlost wordt, zijn Meester verloochent, en zegt: ik ken die Mens en Zijn leden niet; ik van niet van die. Dit kan men op verschillende manieren doen. Dan eens gebeurt het wanneer men zich door onbedachtzaamheid en zijn zondige gematigdheid vervoeren laat, om zich aan de zondige wereld in gebaren, lustige woorden, en daden die niet al te grof zijn, gelijkvormig te maken. Dan eens gebeurt het wanneer indrukloosheid en mensenvrees hem belet om de wereld over zijn zonden te bestraffen, en wanneer men zwijgt waar men spreken moest.
- (2) Hierdoor komt menigeen in twijfelmoedigheid, en besluit eruit dat hij zich jammerlijk bedrogen heeft. Maar hoewel men zulke zonden en wereldgelijkvormigheden niet verbloemen, maar met innerlijke schaamte en smart betreuren moet; toch gaat men te ver wanneer men zijn gehele genadestaat daarom verwerpen wil. Want gelijk Petrus onder de allerzwaarste verloochening een geheel ander man was dan de overigen van dat ongelukkige gezelschap, zo is ook een kind van God onder deze zwakheden geheel anders dan die rampzalige liefhebbers van de wereld. En men kan de duidelijkste bewijzen van Gods beeld, voor, onder en na de zwaarste verloocheningen erin gewaar worden. Want een Godzalige komt in die zondige gezelschappen niet uit liefde tot de wereld en zijn begeerlijkheden, zoals de ijdele wereldlingen; maar hij wordt door de omstandigheden van zijn beroep daar gebracht. Hij gaat er doorgaans met min of

meer bekommering heen, en hij wenst dat de Heere hem daar bewaren, en tot stichting bewerken mag. Ja, algebeurde het dat hij er zonder noodzaak uit enkele onbedachtzaamheid inraakte, dan is hij er geheel anders dan een wereldling. Want is een liefhebber van de wereld het meest in zijn schik wanneer hij bij de wereld is, en het minst vergenoegd wanneer hij met tere Godzaligen omgaat: een liefhebber van de Heere bevindt het tegendeel. Hij kan zich in wereldse gezelschappen niet goed schikken; zijn ziel is daar in banden. Maar bevindt hij zich in een gezelschap van oprechte Godzaligen, waar men van de Heere, Zijn werk, en ons gemoed, eenvoudig en zonder achterdocht spreken en horen mag: daar is zijn gemoed geheel anders gesteld; daar is hij buiten benauwende banden; en daar vindt hij zijn grootste genoegen. Zegt een wereldling de waarheid, wanneer hij met woorden en werken betuigt: ik ken die Mens en Zijn leden niet; en moet hij zich geweld aandoen wanneer hij van de Heiland en bevindelijke zaken spreken zal: een Godzalige integendeel zegt onwaarheid wanneer hij Christus verloochent, Die hij in waarheid kent; en hij moet zich pijnigen wanneer hij, als hij bedaard is, met de wereld mee zal doen en zeggen: ik ken Hem niet. Zijn hart kan geweldig kloppen. Al wordt hij door de verdorvenheid, mensenvrees en gunst aangepord om er zich op te leggen: dan kan hij die vaardigheid en de tongval die aan de wereld in het bedrijven van de boosheid eigen is, toch niet verkrijgen. De wereld zelf zal het aan zijn houding en tongval kunnen bespeuren, dat hij een Galileeër is, en tot hun gezelschap eigenlijk niet behoort. Vindt een man der ijdelheid zijn genoegen in die wereldse gezelschappen; hij kan het daar niet lang uithouden. Pleegt hij bij het afscheid nemen al zorgvuldig te bepalen, om zo gauw het mogelijk is terug te komen; en kan hij door een aangename herinnering en verhaal van het vermaak dat hij daar genoten heeft, zijn verbeelding kietelen: een Godzalige daarentegen zoekt vaak in het begin naar de voorpoort, om weg te gaan. En mocht de uitgang eens een tijdlang gesloten blijven; toch ziet de Heere hem eindelijk aan. De poort gaat open. Hij gaat naar buiten, in een eenzame plaats, of een Godvruchtig gezelschap, om zich daar voor God en mensen over zijn trouweloosheid te beklagen. Hij wenst nooit zo weer bij hen te komen. Pleegt een wereldling zijn verloocheningen door allerlei ongegronde uitvluchten te verschonen en te verdedigen: een Godvruchtige kan niet rusten, als hij zijn verloocheningen niet herroept, en ook voor zulke mensen, vroeger of later, rechtstreeks ofterzijde met woorden of met werken beleden heeft.

- (3) Toch moet een kind van God voor zulke plaatsen en gezelschappen recht bevreesd zijn. Hij mag wel ernstig bidden: leid ons niet in verzoeking. Al kon hij op zulke plaatsen enig voordeel naar het lichaam vinden: dan mocht hij liever zien of hij het niet op een andere wijze verkrijgen kon; ja, hij mocht liever wat schade lijden, dan zijn ziel in gevaar brengen. Al moest hij de naam dragen dat hij niet goed wist te leven, wanneer hij zich onttrok: dan zou het beter zijn als zo één over de gehele wereld uitgeroepen te worden, dan zich in verzoeking te begeven, om de roem van wellevendheid ten koste van het welzijn van de ziel te verwerven. Werd het iemand, die onder de macht van anderen staat, van vader, moeder, heer of vrouw geboden, dat hij zich in gevaarlijke gezelschappen zonder belangrijke redenen begeven zou, dan mocht hij wel met alle vriendelijkheid en ootmoedige onderdanigheid smeken of ze niet zo goed wilden zijn om hem daarvan te verschonen. En als hij niet verschoond kon worden, dan diende hij zijn bekommering alklagend te kennen te geven en gedurig ombewarende genade tot de Heere te zuchten. Want de levendigste en teerste Godzalige kan zeer zelden uit zulke gezelschappen, zonder kwetsing van zijn geweten naar huis gaan. Hij is

tenminste altijd in gevaar. Al is hij nog zo levendig; en al heeft hij het vaste voornemen om zijn Heiland te bekennen en zijn naaste te stichten, zo kan hij toch in omstandigheden komen dat hij met woorden of met werken zeg: ik ken die Mens niet. Hoewel het op de bescheidenste wijze gebeurt, toch zondigt men door de lichtste verloochening en wereldsgelijkvormigheid niet alleen schrikkelijk tegen Christus, Die Zijn volk voor God en mensen belijdt, en Zich niet schaamt om zulke ellendigen Zijn broeders te noemen, maar men doet ook de naaste een onherstelbaar nadeel, en men kan verschillende voor altijd onbekeerlijk maken. Want de wereld let met een onbegrijpelijke nauwkeurigheid op Gods kinderen. De ogen van allen zijn op hen gevestigd. En gelijk de maan, wanneer die verduisterd wordt, het meest en het sterkst wordt aangezien, zo ziet de wereld ook dan het allermest en scherpst op Gods kinderen, wanneer zij hun licht niet laten schijnen, maar iets van hun aangeboren donkerheid vertonen. Kan een ijdele wereld de Christelijke vrolijkheid en vrijheid van de Godzaligen misbruiken, om hun wulpsheid en ongebondenheid daarmee te verschonen: ach! hoe groot is het nadeel dat zij zichzelf en anderen door de zwakheden van Gods gunstgenoten aandoen! Ze zullen het uitschreeuwen dat zij wel ijdel en ongebonden mogen zijn, omdat die zedige en Godvruchtige man ook zo luchtig heeft gesproken. Dat zij wel overdadig mogen drinken, omdat hij ook rijk mee dronk. Dat zij wel ijdele dingen mogen doen, omdat hij hen niet bestrafte. En dat zij niet verplicht zijn van stichtelijke zaken te spreken, omdat hij er zijn mond niet van opendeed. Al herroept een Godzalige zijn verloochening, dan zullen de goddelozen op dat herroepen niet letten, maar de verloochening altijd onthouden, vertellen en uitmeten.

- (4) Eindelijk zijn zulke plaatsen en gezelschappen zorgvuldig te mijden, omdat men altijd niet kan weggemen wanneer met het begeert. De uitgang uit de verzoeking is doorgaans bezwaarlijker dan de ingang. Petrus ging na de eerste verloochening naar de voorpoort. Maar hij ontmoette daar mensen die hem weer terug dreven. En de wegen die hij insloeg om zich te redden, dienden maar om hem nog zwaarder in te wikkelen. Zo gaat menigeen naar een plaats of gezelschap waar hij niet geroepen is, tenminste niet door de Heere, hoewel mensen hem met krachtig beweegredenen of bedreigingen gedwongen mochten hebben. Hij denkt: “ik moet het maar doen, omdat het plagen anders geen einde zal hebben. Ik kan toch ook goed toezien dat ik mij aan hen niet gelijk stel. En als het al te buitensporig wordt, zal ik ze bestraffen; of tenminste kan ik altijd weggaan”. Maar wat gebeurt er. Hij ontmoet daar een verzoeking die hij nooit had kunnen vooruitzien. De onbedachtzaamheid, begeerlijkheid, of mensenvrees komen er onder. Hij probeert de verzoeking met een beleefdheid, of met een kromme streek, waaraan de christelijke eenvoudigheid, oprechtheid, waarheid, deftigheid en gemoedigheid ontbreekt, van de hand te wijzen. Het helpt niet, maar het wordt erger. Hij probeert weg te komen. Maar de middelen die hij bedacht had om zich te redden, zijn door tussenkomst van maar kleine en ongeziene omstandigheden, door eigen schuld in schadelijke strikken veranderd, die hem nu zwaarder binden en de ontkoming ondoenlijk maken. Hij kan niet weggemen. Een knellende vrees voor schande en schade, of een geweldige begeerlijkheid, of wat het allerergst is, een bedwelmende onbedachtzaamheid houdt hem daar gebonden en gevangen. Hij bedenkt nieuwe krommigheden om zich daardoor te redden. Maar hij raakt daardoor in een doolhof, waar hij eindelijk geheel verbijstert. En in die verbijstering komt hij tot dingen, die hij nooit gedacht zou hebben. Hij struikelt. De ene struikeling brengt ontelbare andere voort. Hij doet eindelijk zulke zware vallen,

dat hij er tot de dag van zijn dood, zelfs na de beste genezing, aan hinken moet. Ach! Dat een ieder die meent te staan, zich aan Petrus spiegelen mocht!

Petrus verliet die plaats en dat gezelschap geheel **VRIJWILLIG.**

/. Hij werd niet gedwongen, maar hij ging met de grootste vanzelsheid. Hij werd tot dit uitgaan bewogen, niet door een enkele afkeer van uitwendige schande of schade, maar voornamelijk door een weerzin tegen de plaats en het gezelschap zelf, wegens de zonden die daar door die goddelozen gepleegd werden, en waaraan Petrus zich daar schuldig had gemaakt. De droefheid over verleden zonden, de vrees voor toekomstige, de ootmoedige erkenning van zijn zwakheid, de liefde van Christus tot hem, zijn liefde tot Christus, en de begeerte om in eenezame plaats of een gezelschap van Godzaligen zijn hart te ontlasten, dreven hem van daar.

//. Men ziet hier dan dat een waarachtig bekeerde zulke plaatsen en gezelschappen op een geheel andere manier verlaat, dan onveranderde wereldlingen.

(1) Een onherboren mens kan zich ook wel van sommige goddeloze plaatsen en gezelschappen scheiden, maar hij doet het uit geheel andere beginselen dan Petrus en andere Godzaligen. Hij doet het soms geheel gedwongen. Zij, die over hem gesteld zijn, halen zijn lichaam met geweld vandaar, terwijl zijn ziel aan die plaats, het gezelschap, en de zonden die daar gepleegd worden, vast blijft gebonden. Anderen worden door gebrek aan geld, tijd, gelegenheid of krachten genoodzaakt om zich vandaar te maken, hoewel hun gemoed over dit gebrek verdrietig, daaraan gehecht blijft. Sommigen worden door strijdige begeerlijkheden gedreven om een gezelschap te verlaten, dat het anders zeer aangenaam zou zijn. Zo gebeurt het vaak dat een hovaardig mens zich verbeeldt, overeenkomstig zijn rang met woorden, gebaren of behandeling niet genoeg geëerd te zijn. Hierover wordt hij zeer verdrietig, en hij gaat naar buiten. Of hem komt te binnen dat hij door dat gezelschap, en de zonden die hij daar plegen mocht, zijn fatsoen mocht verliezen, en in deze wereld grote schande behalen. En deze liefde tot zijn fatsoen beweegt hem om weg te gaan, terwijl zijn gehele hart aan de zonde blijft kleven. Want zodra hij zich door de satan en de wereld heeft laten overreden dat de grootste schanden, bv. brasserie, overspel, hoererij, ontuchtige gedragingen, spelen, kaarten, dobbelen, en dergelijke, onder fatsoenlijke lieden die goed weten te leven, geen schanden maar galante tijdkortingen en gemakkelijkheden geacht worden, dan zal de nadrukkelijkste vertoning van Gods vreselijke toorn, of de krachtigste betoging dat de fatsoenlijke lieden, die zo goed weten te leven, kwalijk sterven moeten, hem niet kunnen verdrijven van een plaats waar hij tot zulke schanden gelegenheid vindt, en verzocht wordt. Zo kan ook een onreine jaloersheid een ontuchtige zondaar van een plaats doen gaan, waaraan zijn ziel gekluisterd blijft. Een gierigaard kan begeerlijke gezelschappen verlaten, uit enkele vrees dat hij teveel geld verspelen mocht, of dat het hem naderhand door de een of andere weg grote schade zou doen. Een ander kan het op een aangename plaats niet langer harden, omdat hij er iemand ontmoet tegen wie hij met haat en nijd vervuld is. Men vindt ook mensen die zedig opgevoed zijn, en van woeste plaatsen en gezelschappen een afkeer hebben, omdat ze niet overeenkomen met de levenswijze waarin zij opgevoed zijn, of met hun natuurlijke gematigdheid. Er zijn er ook die zich er van onthouden uit vrees voor de helse verdoemenis, of uit begeerte om daardoor enige roem bij mensen, en de zaligheid bij God te verdienen. Maar deze allen verlaten alleen de plaats en mensen, maar niet de zonde. Ze doen het ook door genoemde zaken gedwongen, maar niet vrijwillig uit een innige afkeer van de zonde zelf, en ook niet

uit liefde van Christus jegens hen, of uit liefde van hen jegens Christus, omdat zij de zonde nooit hebben gekend of gehaat, en ook nooit Christus gelovig hebben aanschouwd of bemind.

- (2) Van zo'n gaan uit gevaarlijke plaatsen en gezelschappen, verschilt nu oneindig veel het gedrag en bestaan van een Godvruchtig mens, wanneer hij die verlaat. Het kan wel gebeuren dat hij een vlees, dat ook aan de ijdelheid verkleefd is en daar sterk naar begeert, in zich levendig gewaar wordt. Het kan ook gebeuren dat een vrees voor schade of schande in de wereld, of voor de verdoemenis, hem ook krachtig aanspoort om vandaar te gaan. Maar hij ondervindt ook een geest die van de zonde zelf een innige afkeer heeft, en zich geheel vrijwillig vandaar begeert uit een ongeveinsde liefde jegens Christus en Zijn geboden; hoewel hij zeker wist dat hij wegens zijn zonden geen schande, schade of verdoemenis te vrezen, maar voordeel, achting en vermaak in de wereld te verwachten had.

///. Dat de genegen lezer zichzelf toch eens nauwkeurig onderzocht, of hij zich ook van zondige en gevaarlijke plaatsen en gezelschappen, waar de mensen tot de zonde verzoekt worden, afscheidt, en welke toch de beweegredenen zijn mogen die hem daartoe aanzetten. *Petrus ging ook VRIJ en ONGESTOORD naar buiten.*

/. Toen hij zich eerst door een grove onwaarheid meende te redden, ging hij ook naar de voorpoort, maar vond hem gesloten, en zich door meer verzoekers omgeven. Maar hoewel hij door herhaalde en zwaardere verloocheningen zijnschuld en gevaar groter had gemaakt, toch vond hij tegen alle waardigheid en verwachting een vrije en ongestoorde uitgang.

//. Dit dienden zij ter harte te nemen, die daar wanhopen dat zijzelf of anderen uit de verzoeking ooit gered zouden worden. Er zijn mensen die door eigen schuld in verzoeking zijn gekomen. Alle middelen die tot redding worden aangewend, zijn vruchteloos en vermeerderen de zwarigheid. Men zondigt hoe langer hoe zwaarder. De schuld, om naar Gods rechtvaardig oordeel in de verzoeking om te komen, wordt groter. Alle mogelijke middelen en uitgangen worden hoe langer hoe zwaarder toegesloten. Daar gebeurt het vaak dat zulke zielen zelf denken: er zal nooit raad tot mijn verlossing zijn. Want ik heb God door mijn zonden slinkse wegen genoodzaakt, dat Hij mij hier, naar Zijn rechtvaardig oordeel, om laat komen. Ik heb mijzelf door de grootheid van mijn dwaasheid verstrikt, en de uitgang door mijn eigen schuld onmogelijk gemaakt. Hij wanhoopt en wordt werkeloos. Anderen, die hem in die omstandigheden aanschouwen, komen soms ook, omtrent hem, op die gedachten. Maar hoewel men wel moet toestaan dat zo'n staat allergevaarlijkst is, echter heeft men geen genoegzame redenen om aan de redding van zulke mensen volstrekt te wanhopen. Want is het bij de mensen onmogelijk - bij God zijn deze dingen mogelijk. Die kan uitkomst geven wanneer de schuld allergrootst geworden is, en alle menselijke mogelijkheid door eigen schuld is verdwenen. Men kan wel van geen onbekeerde met voldoende zekerheid zeggen dat ze verlost zullen worden. Want de meesten komen om in de verzoeking. Maar dat hun redding ook *mogelijk* is, mag men met volkomen zekerheid geloven. Want de Goddelijke erbarming heeft ook sommigen, die allergevaarlijkst gebonden waren, daadwerkelijk uitgeholpen. Maar van ware begenadigden mag men staande houden dat hun verlossing niet alleen mogelijk is, maar ook zeker gebeuren zal; hoewel alle waardigheid en menselijke mogelijkheid hoe langer hoe meer verdwijnen mocht. *De Heere weet de Godzaligen uit de verzoeking te verlossen, 2 Petrus 2:9. Hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, 1 Kor. 10:13.* Immers, hoe ellendig was hier de toestand van Petrus! Toch ging hij vrij en ongestoord naar buiten. Zo moet men dan niet wanhopen en werkeloos wegzinken, maar

men diende in ootmoedige erkenning van eigen schuld en onmacht, met afzien van zichzelf en alle schepselen, werkzaam te zijn om zichzelf voor God aan te klagen, de schuld te belijden, zijn Rechter gerechtigheid toe te wijzen, en op de grond van Jezus' lijden en heiligheid, in de zwaarste verzoeken, om de verlossing door een almachtige hand te smeken.

DE HEERE BESCHIKTE Petrus de vrije uitgang, nadat Petrus door het gebruiken van ongeoorloofde middelen niets anders gedaan had, dan zijn schuld en gevaar te vermeerderen.

/. Petrus probeerde zichzelf te redden door liegen, verloochenen, vloeken en zweren. Hierdoor vorderde hij echter niets, maar maakte zijn toestand ongelukkiger. Hij nodigde de Heere maar uit om hem tot straf over zijn zonden openlijk beschaamd te maken, te verlaten en aan de woede van de vijanden over te geven. Hij gaf de vijanden maar gelegenheid om hem met meer grond te verdenken, en als een meinedige te mishandelen. Maar de Heere bezat zo'n onafhankelijke *genade* en *macht*, dat hij deze ellendige Petrus een vrije uitgang bezorgde. En toen de Heere maar werkte, kwam Petrus ongemoeid naar buiten.

//. Het is dan een vruchteloze poging wanneer een zondaar zichzelf, zonder de Heere, uit noden en zwarigheden probeert te redden. Hij zou nog dwazer handelen, wanneer hij zich uit een nood waarin hij zichzelf door zijn schuld gebracht had, door zondige middelen en slinkse streken meende te verlossen. Die verlost wenst te worden, moet maar, hoe eerder hoe liever, zijn toevlucht tot de Heere Messias nemen. Hij is de Held, bij Wie voorspoedige hulp voor onwaardige zondaren besteld is.

///. Men hoeft niet te vrezen dat hij de redding zal weigeren, omdat men zich door zijn slecht gedrag alle hulp onwaardig heeft gemaakt. Want hoe slecht had Petrus het hier gemaakt! Toch hielp de Heere hem uit. *Bij den HEERE is goedertierenheid, en bij Hem is grote en vele verlossing. En Hij zal Israël verlossen van al zijn ongerechtigheden*, Ps. 130:7, 8. Hij hielp Petrus hier geheel vrijwillig. Want men leest niet dat Petrus, die nog met vloeken bezig was toen de Heere hem aanzag, Hem om verlossing heeft aangezocht. Toch trok Hij hem uit de gevaren. Hoeveel te meer zal Hij Zich erbarmen over hen, die in de nood tot Hem roepen: Heere, help ons, wij vergaan!

De Heere bracht Petrus eerst naar buiten, nadat het GEVAAR OP HET HOOGSTE WAS, en nadat hij tot INKEER WAS GEKOMEN.

/. Petrus ging bij de eerste verloochening naar de voorpoort, maar hij kon niet weggelopen. De Heere liet dat toe, om redenen die boven in de verklaring, blz. 211, aangewezen zijn. Maar nadat Petrus' zonde en gevaar tot het hoogste toppunt waren gestegen, en nadat hij tot inkeer was gekomen, toen beschikte de Heere hem een vrije en gemakkelijke uitgang.

//. Dit diende verschillenden, die in nood en verzoeking zijn, en die vele vergeefse pogingen hebben gedaan, zorgvuldig aan te merken.

- (1) Er zijn er die zich in verzoeking en nood gebracht hebben. Ze beginnen het gevaar te bemerken. Ze zoeken de voorpoort om weg te gaan. Sommigen gebruiken kromme middelen, die tegen de oprechtheid, waarheid, of tegen de liefde jegens God, de naaste en zichzelf strijden. Maar zij vorderen niets. Het gevaar wordt groter.
- (2) Zulken dienden nu ter harte te nemen wat de ware oorzaak is, waarom al hun pogingen zo vruchteloos aflopen. Het gebeurt niet, alsof het de Heere aan wijsheid, macht, goedheid en gezindheid ontbrak om zulke ellendigen uit te helpen. Maar zij zelf zijn de oorzaak. En het is loutere goedertierenheid van de Heere, dat zij het naar hun wens niet krijgen. Want ze hebben hun zonde, schuld en onmacht nog niet recht

ter harte genomen. Ze zijn nog niet verootmoedigd. Ze zijn van ongeoorloofde middelen, van het schepsel, en van zichzelf nog niet genoeg afgestoten. Ze hebben de noodzakelijkheid van de oneindige wijsheid van de Heere, Zijn macht en genade, nog niet in gezien. Ze zijn nog niet in staat om die te kunnen erkennen, en zich daaraan met onderwerping over te geven. Hierom moeten zij in de nood nog wat blijven. Het moet met hen ellendiger worden, om het een of ander te leren. En het is geen teken van toorn, maar van oneindige goedertierenheid en trouw, dat de Heere niet direct uitkomst geeft. Want als de Heere hun eerste pogingen naar hun wens had doen gelukken, dan zouden ze nog ongelukkiger zijn geworden. Ze zouden niet in de grond genezen zijn. Ze zouden hun zonde, schuld en onmacht, en de gerechtigheid, kracht en onafhankelijke gaande van de Heere, niet naar behoren hebben opgemerkt. Ze zouden voor het toekomstige niet genoeg gewaarschuwd zijn, en ook niet genoeg bevestigd zijn in de rechte weg, om veilig bewaard te worden. Ze zouden direct weer in nieuwe en grotere gevaren lopen. Het is daarom voor de genade en barmhartigheid nog geen bekwame tijd om te helpen. De goedertierenheid en trouw van de Heere eist het, dat Hij Zijn aangezicht verbergt, en heilig toelaat dat al hun ondernemingen vruchteloos aflopen, en dat hun ellenden menigvuldiger en zwaarder worden. Het is geen bewijs van de onbekwaamheid van de dokter, of van zijn ongeezindheid jegens de lijder, wanneer hij een vuile wond niet direct laat toelopen. Maar zijn getrouwheid vordert vaak dat hij tegen de begeerlijkheid van de lijder, de wond groter maakt, en meer pijn verwekt.

- (3) Die zich dan in nood en verzoeken verstandig wil gedragen, en die naar een voorspoedige verlossing wenst, moet niet *alleen* en *onbepaald* zoeken om er uit te komen, maar hij dient *eerst* en *meest* te proberen dat hij in *die rechte gesteldheid* komt, die nodig is om grondig genezen te worden. Hij moet met een levendige erkenning van zijn zonde, schuld en onmacht, naar een grondige verootmoediging vergeving en bekering staan, en hij behoort de verlossing, met afzien van zich en het schepsel, en met een ootmoedige lijdzame onderwerping, aan de Heere over te geven. Dan zal het voor de Heere bekwame tijd zijn om te helpen. Komt de zondaar spoedig in die gesteldheid, dan zal hij ook spoedig gered worden. Maar loopt hij wat om eer hij daartoe kan komen, dan mag hij ook denken dat het hoe langer hoe ellendiger zal worden, hoe schoon de middelen die hij uitgedacht heeft, ook schijnen mogen.
- (4) Maar is men in die rechte gesteldheid ingeraakt, dan behoeft men aan de verlossing niet te wanhopen; hoewel de zonde en het gevaar nu groter was geworden. Men ontmoet sommigen die dit niet recht opmerken, en daarom in een hooggaande moedeloosheid zitten. Ze probeerden zich in het begin van de verzoeking, toen zij nog niet recht verootmoedigd waren, door deze en gene middelen, ja door gebeden en smekingen te helpen. Hoe langer ze daarmee bezig waren, zoveel te erger werd hun toestand. Ze zondigden veel zwaarder dan ooit tevoren. De nood en het gevaar werd groter. Nu besluiten zij zo. Heeft de Heere tevoren tegen mijn gebed geroekt, en mij in de verzoeking verlaten, dan zal Hij mij immers nu, nadat ik het veel erger heb gemaakt, niet kunnen helpen, maar voor altijd moeten verlaten. Maar dit besluit gaat niet door. Want Petrus ging ook naar de voorpoort, buiten twijfel met innerlijke zuchting: “ach! Dat God mij hier vandaan mocht helpen.” Hij moest echter blijven, en hij maakte het naderhand nog veel ellendiger. Toch volgde daar niet uit dat hij na de herhaalde verloocheningen, geheel niet verlost zou worden. Integendeel, de Heere gaf hem toen een vrije en onbelemmerde uitgang. *Petrus ging STIL naar buiten.* / Hij was wel verplicht om zijn verloochening, die in het openbaar gebeurde

was, openlijk te herroepen, en Christus, Die hij voor de mensen verloochend had, ook voor de mensen te belijden. Maar het was hier de rechte plaats en tijd nog niet. Het werd hier, niet uit gebrek van ernst en oprechtheid, maar op de wenk van de Heere, tot een betere gelegenheid uitgesteld. Toen heeft hij het ook veel nadrukkelijker en heerlijker gedaan dan het hier gebeuren kon.

//. Men ziet hier dan dat de openlijke belijdenis van openbare zonden, met wijsheid en voorzichtigheid, op de rechte tijd en plaats, tot het rechte einde gebeuren moet. Laten we dit stuk, dat in de ware Godzaligheid van een bijzonder belang is, wat nader onderzoeken. Tot een waarachtige bekering wordt ook een vrijwillige en ootmoedige belijdenis van de zonden vereist. Spr. 28:13; 1 Joh. 1:9; Jak. 5:16. Men moet de zonden, en voor *God*, en voor *mensen* belijden. *Voor God* moet men van *alle zonden*, zonder enige uitzondering, belijdenis doen. Dit is nodig, niet om God daardoor tot de vergeving van de zonden te bewegen, maar om door die weg de vrijwillig aangeboden vergeving met bewustheid aan te nemen, en deelachtig te worden. *Voor mensen* moet men wel niet *alle*, maar *enige* zonden belijden. Het moet niet gebeuren om, zoals de roomsgezinden in de oorbiecht menen, van enig mens vergeving van de zonden te zoeken. Maar het rechte doeleinde van de belijdenis van de zonden voor de mensen kan verschillend zijn. Men kan het doen, òf om *de grootheid van de genade te roemen*, òf om *een gegeven ergernis weg te nemen*, òf om van verstandigen *raad en bestuur* in duisternissen *te ontvangen*, òf om moedeloze zielen *te bemoedigen*. Een Godzalig mens kan voor zijn medemensen van zijn grote zonde en ellendigheid een vrijmoedige belijdenis doen, opdat anderen, die van zijn genadestaat verzekerd zijn, *de grootheid van de genade* die aan hem bewezen is, zouden *erkennen en verheerlijken*. Tot zo'n doeleinde heeft Paulus zijn vijandschap en vervolging van de gemeente, bij verschillende gelegenheden beleden. Maar dan dient men voorzichtig te zijn om dat middel met wijsheid naar het doeleinde te schikken. Het is niet altijd nodig of stichtelijk dat men alle bijzonderheden en omstandigheden van zijn ellendigheden levendig beschrijft. Ook dient men goed toe te zien tot welke mensen men spreekt. Want een Godzalige zou zeer onstichtelijk handelen wanneer hij in de tegenwoordigheid van goddeloze spotters, van geveinsden, of menige zwakke Christen, een nauwkeurig verhaal van zijn bijzondere zonden en ellenden wilde doen. De spotters zouden daaruit maar gelegenheid nemen om te spotten, en om God en de Godzaligheid te lasteren. De geveinsden zouden het misbruiken om zich in hun goddeloosheden meer toe te geven. Sommige zwakke zielen zouden zich ook uit zwakheid daaraan kunnen ergeren. En zo zou de belijdenis aan het voorgestelde doeleinde in het geheel niet voldoen, maar zelfs daartegen strijden. Men moet daarom de onvoorzichtige gewoonte van enig onbedachtzame Godzaligen misprijzen, die van hun verdorven hart en hun bijzondere zonden tot allerlei soorten mensen, op allerlei plaatsen en tijden, een breed verhaal doen. Dit is des te aanstotelijker, wanneer men door gebaren en spreekwijzen duidelijk openbaar maakt, dat men het maar uit een loutere gewoonte, zonder indruk, schaamte en berouw, verhaalt. Men moet zo'n gedrag nog meer veroordelen, wanneer het voortvloeit uit een misvatting alsof de geestelijke armoede in een enkel verhaal van het verdorven hart gelegen was, of wanneer het gebeurt met dat doelwit dat anderen die het horen, van hem met verwondering zouden denken: “die man of vrouw heeft groot inzicht in zijn ellendigheid!” Of, “dat is een recht arm mens!” Want zo één bedoelt niet dat de genade, maar dat hij zelf geprezen wordt. En het gevolg is zeer ellendig. De vijanden van de Godzaligheid spotten ermee. De huichelaars proberen dat na te bootsen, en daaronder de teugel van hun goddeloosheden ruimer te vieren. En Gods tere kinderen, die bij hun hart leven, en die zulke beginsels en

oogmerken bespeuren, worden daardoor innerlijk bedroefd. Heeft iemand *in het openbaar*, in *de tegenwoordigheid* van anderen, of *met* hen gezondigd, dan zal hij, wanneer hij zich waarachtig bekeert, ook geen zwaarigheid maken zijn zonde *openlijk*, of jegens hen met wie hij gezondigd heeft, te belijden, opdat de *gegeven ergernis weggenomen wordt*. Hij zal zich wel over de zonde, maar niet over de belijdenis schamen. Die de gehele gemeente geërgerd heeft, al zijn zonde voor de gehele gemeente wel willen belijden. Heeft men met andere mensen gezondigd, hen tot zonde opgewekt of geholpen, dan zal men, nadat men bekeerd is, voor hen van zonde en bekering belijdenis doen, als zij nog leven en men gelegenheid vindt om bij hen te komen. Wanneer men de naaste met woorden en daden ongelijk heeft gedaan, zodat hij er kennis van draagt, dan zal men na een waarachtige bekering gewillig zijn om de schuld voor hem te belijden, en het gedane ongelijk naar vermogen te vergoeden. Zo'n belijdenis moet tot dit doeleinde gebeuren, dat Gods deugden en geboden, die men door de zonde verloochend heeft, weer geëerd en beleden worden; dat men de naaste, die men door de zonde geërgerd heeft, weer mag stichten; en dat men zelf tot verheerlijking van God en tot stichting van de naaste, waartoe men zich door de zonde onbekwaam had gemaakt, weer in staat mag zijn. Dit was ook het doeleinde dat Paulus bedoelde, toen hij bij verschillende gelegenheden van zijn voorgaande vervolgingen van de gemeente belijdenis deed. Maar dit dient weer op de rechte tijd, plaats en wijze te gebeuren, opdat het genoemde doeleinde het veiligst bereikt mag worden. Om deze redenen wilde de Heiland dat Petrus zijn belijdenis niet direct, in dat spottende gezelschap, maar naderhand zou doen.

Verborgene zonden, die de voorzienigheid bedekt heeft gelaten, en die niet tot aanstoot van anderen openbaar zijn geworden, moet men wel zonder enige uitzondering voor God, maar in geen geval voor mensen belijden; behalve dan om in verlegenheid van een verstandige en beproefde vriend *bestuur te zoeken*. Want als iemand zijn verborgen zonden door een openlijke bekentenis wilde openbaren, dan zou hij ze daardoor sterk verzwaren, omdat die belijdenis maar dienen kon om door diezelfde zonde nu ook de naaste nog openlijk te ergeren, nadat men God in het verborgen had beledigd. Stel eens, om een voorbeeld te noemen, iemand had zich door de begeerlijkheid laten misleiden om van bijzondere goederen door een heimelijk bedrog, of van algemene landsmiddelen door bedekte smokkelarij iets te verduisteren. Zo één is verplicht die snode onrechtvaardigheid voor God te belijden; zich daarvan in waarheid tot alle gerechtigheid te bekeren; en zich met Zacheüs van dat onrechtvaardige goed te ontdoen, dat hij voldoende zeker is geen penning daarvan langer te bezitten. Maar als de voorzienigheid die zonde bedekt had gelaten, dan mag hij het door openlijke belijdenis niet openbaar maken. Want hij zou zijn ongerechtigheid daardoor sterk verzwaren. Immers, die belijdenis zou niet kunnen dienen om Gods Naam te verheerlijken, de naaste te stichten, of zichzelf tot stichting van de naaste bekwaamer te maken. Maar het zou integendeel alleen kunnen strekken, dat Gods Naam, Die men in het verborgen had onteerd, nu ook openlijk werd gesmaad; dat men door die zonde nu ook andere mensen ergerde; dat men zich tot stichting van de naaste onbekwaamer maakte; en dat men verschillende onbekeerlijke dienaren van de ongerechtigheid gelegenheid gaf, om zich in het plegen van hun heersende goddeloosheden te stijven.

Maar het kan ook gebeuren dat men *verborgen* zonden voor de naaste belijdt, om in verlegenheden van hem *bestuur te vragen*. Laat men het volgende geval nemen. Iemand was verlegen hoe hij het met dat heimelijk verkregen onrechtvaardig goed maken zou. Zo zou hij het aan een verstandige en getrouwe vriend mogen openbaren, om besturing te ontvangen. Maar hier moet men weer de grootste voorzichtigheid gebruiken. Het is niet raadzaam in zulke gevallen iedereen, zelfs elke oprechte Godvruchtige, tot zijn

raadsman te nemen. Want vele waarachtig begenadigden zouden door hun zwakheid de verlegen vrager in meer verlegenheden kunnen brengen, en zichzelf alsmede anderen groot nadeel kunnen doen. Mendient in dergelijke omstandigheden niet *vele*, maar *één* verstandige, getrouwe en voldoende beproefde boezemvriend te verkiezen. Eindelijk kan men ook in sommige gevallen openbare of verborgen zonden voor de naaste belijden, om worstelende zielen daardoor *te bemoedigen*. Want als iemand onder bijzondere aanvechtingen, bestrijdingen en zonden moedeloos was geworden, en aan de mogelijkheid van zijn bekering wanhoopte, dan zou het voor zo één nuttig kunnen zijn, wanneer een Godzalige die ook in die toestand geweest was, en daarvan kennelijk bekeerd was geworden, het aan die worstelende ziel openbaarde. Maar hier wordt weer de voorzichtigheid van de heiligen vereist, opdat men door dit middel het bedoelde einde veilig mag bereiken, en dat die moedeloze zich door de vergeven zonden van een ander niet gerust stelt, zonder vergeving en bekering door een levend geloof ootmoedig te zoeken en te vinden.

///. Hoewel Petrus nu op de wenk van de Heere stilzwijgend naar buiten ging, toch heeft hij naderhand vrijwillige en openbare belijdenis gedaan, en de gegeven ergernis weggenomen. Hier is dan geen verschoning voor hen, die door onboetvaardigheid, verkeerde schaamte of eigenzinnigheid, onwillig zijn hun openbare zonden ook openlijk te belijden.

II. **Petrus WEENDE BITTERLIJK over zijn zonde.**

/. Een evangelische droefheid over zijn zonden, gepaard met een tere liefde tot Christus, Die hemkrachtig en medelijdend had aangezien, benevens een ernstig verlangen om de goedertierenheid van de Heiland te roemen, maakten in zijn lichamelijke tochten de gevoeligste bewegingen van tranen, zuchten en klagen gaande.

//. Zo ziet men ook hier in het voorbeeld van Petrus, dat tot de waarachtige bekering een wenen en klagen over de zonde vereist wordt. Jer. 31:9; Matth. 5:4; 2 Kor. 7:10; Jak. 4:9. Ondertussen moet men het wenen en klagen dat in de ware bekering plaats heeft, van andere *soorten* die in vele mensen zonder bekering gevonden worden, zorgvuldig onderscheiden. Want men vindt een *redeloze droefgeestigheid en klaaglust*, die uit een gesteldheid van het lichaam, of uit een ziekte, zonder reden geboren wordt. Daar zijn ook *gemaakte* droefheden en klachten. Want sommigen verbeelden zich dat de geestelijke armoede en het Christendom in uiterlijke droevige vertoningen en klachten gelegen is. Zulken kunnen zich er toe zetten om tranen uit te persen, een droevig gelaat te vertonen, te zuchten en te klagen, in de hoop dat ze zich daardoor bij oprechte Christenen mogen aanprijzen. Enige van Gods echte kinderen hebben zich door *een enkele gewoonte* een soort van droefheid en klagen eigen gemaakt. Want zij moesten in hun eerste verandering zware en aanhoudend benauwdheden doorworstelen. In die tijd was de droefheid en het klagen hen in waarheid zo eigen, dat ze er een soort van hebbelijkheid van kregen, die hen, nadat ze tot ruimte zijn gekomen, is bijgebleven en tot een gewoonte geworden is. Zo gauw zij van zaken van het gemoed zullen spreken, begint hun gelaat en stem droevig, zuchtend en klaaglijk te worden. Hoewel deze zwakheid oneindig verschilt van de zojuist genoemde gemaakte klachten van de huichelaars; en hoewel men ze in een zwak kind van God met medelijden verdragen moet; echter bestaat in zo'n gewoonte de ware droefheid van de bekering niet. Die een zwak kind van God, dat deze gewoonte aan zich heeft, in waarheid bemint, dient het met vriendelijkheid te herinneren dat het zich van die gewoonte probeert te ontdoen, en dat het de stem en het gelaat naar de gesteldheid

van het gemoed en naar de natuur van de zaken waarvan het spreekt, natuurlijk en eenvoudig probeert te schikken. Maar is die gewoonte te diep ingeworteld en een andere natuur geworden, dan moet men die zwakheid in liefde verdragen. Vande ware droefheid van de bekering moet men verder een droefheid en klagen *naar de wereld* onderscheiden. Deze heeft plaats in wereldsgezinde mensen. Het ontstaat over wereldse zaken. Men wordt droevig omdat men in de wereld niet genoeg geëerd wordt, geen geld of vermaak naar zijn begeerte kan vinden, of omdat de eigenzin niet heersen kan, maar een gestadige tegenstand ontmoet. Dit soort van droefheid kan ook wel over enige zonden zijn, voorzover die wereldse schande, schade en verdriet teweegbrengen. Eindelijk drijft het de mensen ook uit tot de wereld. Het zoekt de oorzaken van de droefheid door wereldse kunstgrepen te verdrijven. Het probeert de naaste, die meer achting dan hem bezit, of die zijn eerzucht in de weg schijnt te staan, door slinkse streken veracht en verdacht te maken, om zijn eer op de ander zijn puinhopen te bouwen. Het slaat schandelijke wegen in om voor het tegenwoordige of toekomstige meer goederen te vergaderen, of vermaak te genieten. Het neemt tot de leugen zijn toevlucht, om de schaden, schande en het verdriet, dat de zonde met zich bracht, te ontwijken. Kan hij zich door deze wegen niet naar genoegen redden, of de wereldse begeerlijkheden voldoen, dan probeert hij het verdriet door verharding van het hart te verdrukken, door een ruime dronk weg te spoelen, of door de strop een einde daaraan te maken, en zich uit de wereldse angsten in de oneindig verschrikkelijker eeuwig angsten te storten. Men ontmoet nog een andere droefheid, die men *wettisch* pleegt te noemen. Deze wordt alleen uit de vloeken van de wet en de straf van de zonden geboren. Omdat het Evangelie van de verzoening voor hem verborgen is, daarom vervult hij het ongelovige gemoed met een verschrikkelijke vijandschap tegen God, als een onverzoenlijke harde Heere. En omdat hij weet dat hij God niet veranderen of overwinnen kan, daarom probeert hij met afkerigheid van Zijn aangezicht weg te vluchten. Eindelijk is er nog een soort van droefheid en klagen, zelfs in verschillende van Gods echte kinderen, dat *uit gebrek van ernst in de geestelijke strijd* ontstaat. Want sommigen zijn aan grove zwakheden, die het wedergeboren geweten zeer beangstigen, onderhevig. Men wenst wel van deze ellendigheden meer verlost te worden. Maar men kan om verschillende redenen tot die ernst in de strijd van het geloof, die tot een voorspoedige overwinning en verlossing vereist wordt, niet geraken. Men blijft daarom onder die grovere zwakheden zitten, en men laat het arme geweten op die pijnbank liggen. Dat benauwde geweten moet dan door droefheid en klagen wat lucht zoeken. Dan klaagt het uit loutere moedeloosheid. Dan laat het zich in zijn haasten door de verdorvenheid misleiden, om zich te gedragen alsof dat klagen de zwakheden wat verschoonde. Ja, wanneer de duisternis en verwardheid in de ziel op het hoogste is, kan men zich in onbedachtzaamheid wel eens laten opdringen, alsof dit soort van klagen ook tot de geestelijke armoede behoorde, en een voortreffelijkere deugd was, dan een ernstige geloofsstrijd, die de satan als een wettische eigen werk verdacht probeert te maken. Van bovengenoemde soorten van de droefheid, is *de droefheid naar God*, die in de ware bekering plaats heeft, wezenlijk onderscheiden. Deze wordt geboren uit een waarachtig geloof, dat God als het verzoende hoogste Goed in Christus beschouwt, en uit een ongeveinsde liefde, die dat echte geloof gaande houdt. Het gaat over de zonde, voorzover men daardoor dat verzoende beminnelijke Opperwezen beledigt, Zijn ongenoegen verwekt, en Zijn gemeenschap moet missen. Het is ook over de straffen van de zonde gevoelig, omdat het ons niet ontmenst, en ook niet onder schande en schade ongevoelig maakt. Maar de straf is het niet alleen die hem beroert. Want hij zou innerlijke smart hebben, hoewel hij zeker wist dat hij niet de minste kastijding wegens enige zonde te vrezen had. Straffen en kastijdingen vallen hem allerpijnlijkst, wanneer

hij ze als tekens van Gods ongenoegen beschouwt. Het drijft de zondaar uit om tot de verzoende God de toevlucht te nemen, om zich voor Hem te verootmoedigen, de zonde te belijden, God te rechtvaardigen, Zich aan Hem te onderwerpen, een genadige vergeving en vrijmaking in Jezus' gehoorzaamheid en voorbidding te zoeken. Het eigen wezen van de droefheid is niet zozeer in lichamelijk gevoelige aandoeningen van benauwdheid, tranen en misbaar gelegen. Want die dingen worden wel eens in mensen gevonden die van alle waarachtige droefheid ontbloot zijn. En integendeel kan iemands ziel wel bitterlijk bedroefd zijn, hoewel hij wegens verschillende oorzaken geen tranen kan storten. Maar de eigen natuur van deze droefheid bestaat in redelijke werkzaamheden en aandoeningen van de ziel. Het wordt bij de zonde bepaald. Het ziet de onbetamelijke, schandelijke en schadelijke van de zonde, die tegen een verzoende God begaan is, met min of meer helderheid onderscheiden en levendig in. Het ondervindt er een innige afkeer van, en een berouw erover. Het maakt de ziel werkzaam om door de rechte weg de vergeving en vrijmaking van zonden deelachtig te worden. Deze redelijke werkzaamheden van de droefheid kunnen ook in het lichaam verschillende gevoelige aandoeningen van benauwdheid, tranen, zuchten en misbaar gaande maken; die men echter als minder voorname gevolgen van het wezen van de droefheid moet aanmerken. Deze schikken zich naar de verschillende gematigdheid van de mensen, en naar verschillende andere toevallige omstandigheden. *Zie hierover breder in de Aanmerkingen over 2 Kor. 4:6, blz. 117-119.*

///. Behoort de droefheid naar God tot een waarachtige bekering, dan moet een kind van God het voor een groot voorrecht achten, wanneer het over zijn zonde bedroefd mag zijn. Redeloze beklemdheden, de droefheid naar de wereld omdat het niet naar de zin van het vlees gaat, en ongelovige moedeloosheid die allerlei kwaad voorspelt en ons van de Heere drijft, zijn zeer schadelijke aandoeningen, die men in zichzelf en in anderen met alle ernst moet tegengaan. Maar een evangelische droefheid over de zonde is een dierbare zalige gemoedsgestalte. Een Godzalig mens, die over zijn zonde beangst, beschaamd, verlegen schreit, weent en klaagt, en die voor de kastijdingen van de Heere innerlijk bevreesd is, maar onder dit alles aan het werk blijft en zich tot de Heere probeert te wenden, is veel gelukkiger dan een Godzalige, die zich door een aangenaam zinnelijk gevoel laat misleiden, om over zijn zonden, onder de naam van zwakheid en een verdorven hart, gemakkelijk heen te stappen, en zich met enige luchtige scheldnamen die vaak op eenscherts lijken, er snel vanaf te maken. Want de droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid. 2 Kor. 7:10.

////. Men ziet hier dan hoe vreemd zij van de waarachtige bekering zijn, die de ware droefheid over de zonde nog missen.

- (1) Men ontmoet enige mensen die zichzelf en anderen proberen te overreden, dat wenen en klagen over de zonden een onbetamelijke zwakheid van geest is, die voor een man van fatsoen, of voor een mannelijke Christen geheel niet past. Bij sommigen vloeit deze dwaling voort uit de ongodistische beginselen van de Deïsten, waarmee zij bewust of onbewust besmet zijn. Bij anderen is het een vrucht van de grootsheid, losheid en ongebondenheid van het leven, waarvan zij vrezen dat die door de droefheid over de zonden gestoord mocht worden. Er zijn ook enige burgerlijke zedige mensen, die, omdat ze van een levendig Christendom afkerig zijn, deze misvatting vasthouden, opdat ze des te geruster op de zorgeloze weg van eigen gerechtigheid mogen wandelen. Gelijk deze mensen zichzelf door genoemde dwaling tegen alle droefheid proberen te verharden, zo proberen ze ook hun naasten daartegen te waarschuwen, of daarvan af te brengen. Dan beschimpen of

bekijven ze de treurigheid, het wenen en het klagen over zonden als een verachtelijke laagheid van geest, als een uitwerking van de zwarte gal, of als een fijmelachtige geveinsdheid. Dan raden zij bedroefde zielen aan om zich in die treurigheid niet toe te geven, maar om het door zondige gemaklijkheden te verdrijven. Dan beleggen zij ijdele bijeenkomsten, of zij gebieden hen, waarover zij gesteld zijn, daarheen te gaan, opdat ze hun droefheid daar verliezen mogen. Er zijn er ook die zeer verstandig en Christelijk menen te handelen, wanneer zij door het aanraden van enige dode uiterlijke betrachtingen, van lezen, bidden en eeneerbaar leven, of door het opdringen van een ongegrond dood geloof en hoop, treurige zielen van hun droefheid proberen af te trekken. Maar zij allen, die van de ware droefheid zo laag denken en spreken, maken daardoor hun eigen laagheid van geest zeer duidelijk openbaar. Want het is buiten alle tegenspraak een recht lage geest, die zich zodanig heeft laten verkrachten, dat hij de allereerste en algemene beginselen van de menselijke rede niet langer kan vatten of redelijk gebruiken. Het moet een onedel gemoed zijn, dat zich door de onedelste redeneringen en begeerlijkheden zodanig heeft laten overwinnen, dat het in het hoogste kwaad geen kwaad kan zien. Hoe zwak is die geest, die zich zo gemakkelijk heeft laten overmannen, dat hij de menselijkheid zelf verloren heeft, en het als een onedele laaggeestigheid aanziet! Want wie twijfelt of het behoort tot de redelijke menselijke natuur, dat men het kwade van het goede kan onderscheiden, dat het gemoed overeenkomstig de aard van de zaken werkzaam is, dat het van zijneigen verderf een afkeer heeft, en dat men zich naar buiten als zodanig gedraagt als het gemoed van binnen gesteld is. Al deze eigenschappen van de menselijke natuur proberen zij te vernietigen, die het wenen over de zonde, het allergrootste kwaad, als een laagheid van geest, uit het mensdom proberen weg te nemen. Gewis, ik kan niet begrijpen dat een mens tot groter zwakheid en laagheid van geest kan komen, dan wanneer hij zich verbeeldt dat hij een stuk hout in de hand van een blind noodlot is, en daarom als een stok ongevoelig moet zijn; of wanneer iemand de menselijkheid en het Christendom belijdt, en toch die Stoïsche en Deïstische dwaling aangaande de ware droefheid daarmee wil verenigen. Immers, elke Christen diende te weten, te geloven, te belijden en te bevinden, dat de ware droefheid over de zonden een wezenlijk stuk van de bekering is, zonder welke geen zondaar de zaligheid kan verwachten. Zij dan, die de ware droefheid, het wenen en klagen over zonden, bespotten, veroordelen en tegengaan, gedragen zich als volslagen vijanden van de menselijkheid, het Christendom en de waarachtige bekering. Men geeft voor dat oprechte Christenen over hun gelukkige staat, dankbaar, vrolijk en gemoedigd moeten zijn. Ik stem dat volkomen toe. Wij zullen dit over een volgende stof, gelieft het God, nader tonen. Maar het is ook waar dat de Christelijke blijdschap met een evangelische droefheid niet alleen bestaanbaar is, maar ook in mindere of meerdere mate vergezelschap gaat. Want hoe meer iemand zich in God verblijdt, zoveel te meer zal hij ook bedroefd worden over zijn zonden, waardoor hij zijn genadige Bondsgod beledigt. En hoe droeviger iemand over zijn zonden is, zoveel te meer zal hij zich over de genade die aan zo'n zondaar bewezen is, ook verheugen. Paulus voegt dit samen: *als droevig zijnde, doch altijd blijde*, 2 Kor. 6:10. En Petrus was buiten alle tegenspraak een oprechte Christen. Toch weende hij bitterlijk over zijn zonden. Misschien denkt iemand: "Petrus had bijzondere redenen om te wenen, omdat hij zo buitengewoon zwaar gezondigd had; waarvan menechter geen besluit maken kan op alle Christenen die onberispelijk leven". Hoe schoon deze uitvlucht ook mag schijnen; hij is toch zeer gemakkelijk te weerleggen. Want het blijkt tenminste uit

het voorbeeld van Petrus, dat Christenen over hun zonden bedroefd zijn en wenen. Vereisen buitengewoon zware zonden een buitengewoon zware droefheid, dan zullen toch gewone zonden een gewone droefheid vorderen. Omdat nu de allergrootste Christenen, die in de wereld onberispelijk wandelen, in deze onvolkomenheid nog gedurig onder hun allerbeste verrichtingen zondigen, dan volgt immers dat zij ook verbonden zijn om gedurig over hun zonden bedroefd te zijn. Stemt men toe dat Petrus, die zo zwaar gezondigd had, met recht bitterlijk weende, dan zal men niet kunnen ontkennen dat zij, die nog veel zwaarder dan Petrus zondigen, ook billijk daarover zwaarder dan Petrus wenen moeten. Hieruit volgt nu ontegenzeggelijk dat zij, die zozeer tegen de Christelijke droefheid gekant zijn, de gewichtigste redenen hebben om nog zwaarder dan Petrus te wenen; omdat zij gedurig onbegrijpelijk veel zwaarder zondigen dan Petrus gedaan heeft in de zaal van Kajafas. Want Petrus zei alleen in die zware verzoeking, ik ken die Mens niet, Die hij voor en na die verzoeking in een oprecht geloof en liefde vrijmoedig voor God en mensen beleed. Maar zij zeggen gedurig, met sprekende daden, ook in hun grootste zedigheid, die zij zonder Christus als hun gerechtigheid betrachten: ik ken die Mens niet, en zij schamen zich om Hem en Zijn gerechtigheid te belijden, of met enige mensen daarvan naar het leven te spreken. Petrus kende Hem toch in waarheid; hoewel hij door vrees verbijsterd, zei, ik ken Hem niet. Maar zij sprekende waarheid, wanneer ze zeggen: ik ken Hem niet; en ze veinzen wanneer ze door een huichelachtige bekentenis van de lippen zeggen: ik ken Hem. Petrus verloochende Hem uit zwakheid, maar zij doen het uit ongelooft en afkerigheid. Petrus herriep het binnenkort, en kwam openlijk des te onversaagder voor Hem uit. Maar zij volharden in hun verloochening van Christus, zonder bekering. Wat dunkt u? Is dan de zonde van deze lieden niet onbegrijpelijk zwaarder dan die van Petrus? En moesten deze dan niet veel zwaarder dan Petrus wenen, als ze zich overeenkomstig hun toestand gedragen wilden?

- (2) Anderen stemmen het wel toe, dat men over zonden treuren moet. Maar zijzelf hebben die droefheid naar God nog nooit ondervonden. Deze mogen dan ook verzekerd zijn dat zij nog onbekeerd, en onder de heersende macht van de geestelijke dood gevangen liggen.
- (3) Sommigen verbeelden zich dat zij de ware droefheid ondervinden. Ze eigenen zich de belofte: zalig zijn die treuren, want zij zullen vertroost worden, onbedachtzaam toe. Maar wanneer men hun droefheid wat nader onderzoekt, dan blijft het al gauw dat het de rechte treurigheid niet is. Het is maar een redeloze droefgeestigheid, een gemaakt klagten, een droefheid naar de wereld, of een knechtelijke schrik, welke soorten van droefheid boven nader beschreven zijn. En wanneer zij hun droefheid vergeleken met de eigenschappen van de ware droefheid, boven, blz. 225 aangewezen, dan zou hun eigen geweten hen aanzeggen dat geen één ervan in hun treurigheid te vinden was. Ze doen zichzelf dan het grootste onrecht aan, wanneer ze zich voor waarachtig bekeerde houden, en zich met de belofte van vertroosting, aan de ware treurigen gedaan, zonder grond vertroosten willen.

V. Gelijk de donkerste van Gods echte kinderen alle wezenlijke stukken van een waarachtige bekering uit eigen ervaring kennen, zo kunnen ze ook de droefheid naar God, wanneer ze maar bedaard bij zichzelf stilstaan, in zich gewaar worden.

Het is wel waar dat sommigen, die op een zinnelijk gevoel al te zeer gezet zijn, en het wezen van de droefheid in een lichamelijke beroering stellen, vaak twijfelen of ze wel ooit een recht gebroken hart, en een levendige droefheid naar God ondervonden hebben,

omdat zij van zo'n benauwdheid en beroering, als ze in anderen menen te ontmoeten, zelf weinig weten. Maar wanneer dezen hun vooroordelen, voor anderen en tegen zichzelf, konden afleggen -; wanneer zij wat van het wezen van de droefheid, boven, blz. 226, en de daar aangehaalde plaatsen gezegd is, in een bedaarde overweging namen -; en als ze hun zielsdaarmee vergeleken, dan zouden ze door de waarheid gedrongen worden, om God de eer te geven, en dankbaar te erkennen dat een onafhankelijke erbarming ook hun stenen hart in een vlezen verandert had. Want nadat God in hun hart geschenen, en hen de verlichting van de kennis van Zijn heerlijkheid, in het aangezicht van Christus geschonken heeft, waardoor hun ziel in liefde tot God en Zijn dienst gekeerd werd, worden ze bij zoveel zonden en slechtheden in hun gemoed, gedachten, begeerten, woorden en alle werken bepaald, dat zij een groot stuk papier en meer tijd dan zij misschien denken, nodig zouden hebben, als ze ordentelijk zouden opschrijven welke zonden en ellenden zij in genoemde dingen sinds hun verandering al hebben moeten opmerken. Ze vinden in hun zonden zoveel walglijkheid, schandelijkheid en schadelijkheid, dat zij de eigenlijke erkentenis die zij in hun gemoed daarvan hebben, onder geen woorden brengen kunnen die het volmaakt uitdrukken. Horen zij een redenaar, die de kunst verstaat om de zaken onder de levendigste denkbeelden te brengen, en met de nadrukkelijkste woorden, naar de volmaaktste regels van de welsprekendheid, uit te drukken, van de walglijkheid van de natuur en van de zonde spreken, dan denken ze: "ach! ik ellendige ben nog walgelijker en schandelijker dan hij gezegd heeft". En dit is de eigenlijke reden waarom zij geloven dat geen mens op aarde zo walgelijk is als zij zichzelf bevinden. Want omdat zij van het hart van een ander niet anders dan door woorden en daden kennis kunnen hebben, en omdat geen daad, gebaar of woord in staat is de levendige erkentenis, die zij van de walglijkheid van hun natuur en zonden hebben, volmaakt uit te drukken; en omdat zij het dus van anderen nooit zodanig kunnen horen, als zij het zelf bevinden, daarom komen velen op die gedachten, en geloven het als een volstreekte waarheid, dat geen mens op aarde aan zo'n walgelijke natuur, gedachten, woorden en werken, als zij bevinden, onderhevig is. Ze gevoelen zo'n afkeer van hun zonde, dat het gemakkelijkste leven omwille van de zonden hen wel eens tot een last kan worden. En wanneer sommigen maar zeker wisten, dat hun dood eeneinde aan hun zonde zou maken, dan zouden ze er niet veel tegen hebben dat het gemakkelijkste leven met een akelige dood verwisseld werd. Ze hebben zoveel tegen de zonde die in hen woont, dat zij zich niet alleen zelf tot een last zijn, maar ook vaak welmenend denken dat de gehele aarde onder hen, als een ondraaglijke last, zuchten mag. Ze gevoelen een innig berouw dat zij zo slecht zijn. Gewis, men moet van hen, die zo zijn, denken dat zij bitter bedroefd van ziel zijn. Hoewel zij wegens de gesteldheid van hun lichaam geen tranen kunnen storten. Maar de meeste van hen, die wegens gebrek aan gevoelige aandoeningen hun droefheid verdenken, openbaren hun treurige gemoedsgestalte ook naar buiten. Men kan de benauwde gesteldheid van het gemoed uit hun droevig gelaat dikwijls duidelijk genoeg lezen. Hun oog kan wel eens tot God druipen, zelfs omdat zij naar hun gedachten niet droevig genoeg zijn. En hun droevige klachten voor God en mensen zijn levendige getuigen van de treurigheid van hun harten.

III. DE WERKENDE OORZAAK die Petrus tot inkeer bracht, en onder een bitter geweest naar buiten deed gaan, was dat de Heere HEM AANZAG.

/. Petrus had tevoren al geprobeerd om weg te gaan. Maar de voorpoort van de zaal en het hart van Petrus bleven onder die pogingen gesloten. Maar toen Christus aan die baldadige knechten was overgegeven, en toen de ogen, handen en moedwil van die boosdoeners op de Heiland vielen, toen zag de Heere Petrus genadig en

krachtdadig aan, en toen kwam Petrus tot inkeer, de deur kwam open, en Petrus weende bitterlijk. // Men ziet hier dan dat zij, die zichzelf zonder de Heere proberen te redden, te bekeren, en hun hart te verbreken, vergeefse arbeid doen. Wenst iemand grondig bekeerd, over zijn zondenbedroefd, en uit gevaren gered te worden, laat die zoeken, hoe eerder hoe liever, zijn eigen onmacht en onwaardigheid te erkennen, het bij zichzelf op te geven, en tot de Heere de toevlucht te nemen, dat Die op de grond van Zijn voldoening, hem genadig en krachtig mag aanzien.

IV. *Lukas heeft deze geschiedenis aangetekend,* OPDAT MEN VAN JEZUS' MESSIASSCHAP VERZEKERD IS, *en opdat een ellendige zondaar* BIJ DEZE JEZUS ZIJN ZALIGING GELOVIG ZOEKT.

/. Want hij die zijn ellendige, trouweloze en zwakke Petrus zo genadig herstelde, moet zeker de Messias zijn. En de allerellendigste behoeft geen zwaarigheid te maken om tot Hem te komen. Zie boven, blz. 215. // Die dan van deze geschiedenis het rechte gebruik wil maken, dient ook daaruit te leren dat Jezus machtig en gewillig is hem, hoe ellendig hij ook mag zijn, te zaligen. Hij moet tot Hem komen, zich aan Hem aanbieden, en de zaliging van Hem verwachten.

8. Aanmerkingen over Titus 3:8

Dit is een getrouw woord, en deze dingen wil ik, dat gij ernstelijk bevestigt, opdat degenen, die aan God geloven, zorg dragen, om goede werken voor te staan; deze dingen zijn het, die goed en nuttig zijn den mensen.

§ 1.

De gemeenten op het eiland Kreta waren aan vele *inwendige en uitwendige verzoeken*, tot *schadelijke en schandelijke dwalingen in leer en leven* blootgesteld. (1) Want vooreerst was die landaard, behalve de verdorvenheden die zij met alle mensen gemeenschappelijk hebben, nog aan *bijzondere lasteren* die hen boven anderen eigen waren, naar de uitspraak van hun eigen dichter, door Paulus toegestemd, onderhevig. Hoofdst. 1:12. Deze heersten niet alleen in de onbekeerden van dat eiland, maar zij hadden ook verschillende overblijfsels in het vlees van de waarachtig bekeerden nagelaten, waardoor die in allerlei *inwendige verzoeken* raakten. (2) Die *inwendige verzoeken* werden ten andere sterk verzwaard door vele *uitwendige*, die de naamchristenen en valse apostelen hen veroorzaakten. Want deze verleidende mensenspanden al hun krachten in om de gemeenten vande ware Godzaligheid en de Christelijke vrijheid, tot ijdele beuzelingen, en een gruwelijke ongebondenheid die de heerschappij veracht en de snoodste zonden geoorloofd rekent, onder een schone schijn, ongelukkig te vervoeren. Zie hoofdst. 1:10, 11, 14, 15, 16; 3:1, 2; vergelijk Judas :4, 8, 9, 10.

§ 2.

Paulus had zijn Titus op Kreta gelaten (1) en bevolen hoe hij zich *gedragen* moest, (a) om *de gemeenten* deels in hun dierbaar *geloof te versterken* en verder *op te bouwen*, (b) en deels tegen genoemde *inwendige en uitwendige verzoeken te waarschuwen* en *te besturen*. (2) Wat hij hem dienaangaande tevoren mondeling geboden had, beveelt hij hem nu *schriftelijk*; opdat hij des te meer ingang bij de gemeenten mocht vinden.

§ 3.

Volgens die meermalen gegeven last, moest dan Titus tot *opbouw* en *bescherming* van de gemeenten, A. zijn *eerste* zorg laten gaan, dat er van stad tot stad *bekwame en getrouwe ouderlingen gesteld* werden, om over de kudden van de Heere tegen de dreigende gevaren *gedurig te waken*, hoofdst. 1. B.

Daarna diende hij de *gezonde leer der waarheid*, die naar de Godzaligheid is, en die lijnrecht tegenover de bovengenoemde dwalingen stond, ernstig *in te planten* en een *ieder te vermanen* hoe men zich in zijn betrekking in de *huiselijke staat*, in de *burgerschap*, en de *godsdienst* houden moet. A. In de *huiselijke* staat moest hij een ieder vermanen om zich in zijn betrekking Christelijk te gedragen, en zich zorgvuldig te wachten voor al die lasteren, die zij in hun onbekeerde landgenoten bemerkten. Hoofdst. 2. B.

In de *burgerlijke staat* moest elke Christen uit aanmerking van de ontvangen genade, zich jegens zijn overheid en medeburgers onderdanig en zachtmoedig bewijzen. Hoofdst. 3:1-7. C.

Ten aanzien van de *godsdienst* in het algemeen aangemerkt, moest Titus de gemeenten betogelijk onderwijzen, waarin de voornaamste *hoofdzaak* ervan gelegen is, en wat de schadelijkste *hinderpalen* waren, die er het meest nadeling voor konden zijn. De *hoofdzaak* waarop het in de godsdienst voornamelijk aankomt, is het *zorgvuldig voorstaan van goede werken*, vs. 8. De *hinderpalen* die de godsdienst

de grootste schade doen, zijn voornamelijk onnutte *bespiegelingen*, *twistvragen* en *ketterse mensen*, vs. 9-12.

§ 4.

De woorden dan, die wij een weinig nader wensen te overwegen, behelzen (1) een ernstige aanprijzing van de *voornaamste hoofdzaak* van de gehele godsdienst, die hierin bestaat dat alle gelovigen een evangelische zorg moeten dragen om goede werken voor te staan, omdat die goed en nuttig voor de mensen zijn; (2) door de apostel voorgesteld als een veilig *middel (a)* om in de ware Godzaligheid *toe te nemen (b)* en voor schadelijke afdwalingen in leer en leven *bewaard* te worden.

§ 5.

In deze allergewichtigste stof ontmoet men *twee hoofdstukken*. (1) *Eerst* een ernstige *aanprijzing*, (2) en *dan* een heldere *beschrijving* van de voornaamste *hoofdzaak*, waarop het in de gehele godsdienst aankomt.

§ 6.

Het schijnt dat ook al in Paulus' tijden, zoals in onze dagen, een grote donkerheid en ongezinheid omtrent evangelische goede werken onder allerlei soorten van mensen plaats heeft gehad. Want de hoogwijze apostel oordeelt het nodig dat hij, als hij van deze dingen wil spreken, een ernstige AANPRIJZING vooraf liet gaan. Hij leidt het af uit *twee beginselen*. (1) Eerst uit de *natuur van de waarheid*; (2) daarna uit zijn ernstige *wil*, dat Titus het met *alle ernst bevestigde*.

§ 7.

De *eerste* reden van aanprijzing, aan de *natuur van de waarheid* ontleend, luidt zo: DIT IS EEN GETROUW WOORD.

§ 8.

De apostel noemt de zaak die hij hier aanprijst (logos), EEN WOORD. Een *woord* betekent eigenlijk zekere tekens, door een redelijk wezen samengevoegd, om daardoor enige zaak of waarheid aan anderen bekend te maken. Hier betekent het de *waarheid* zelf, door gepaste, waarachtige en verstaanbare woorden uitgedrukt. Het schijnt ook met de stijl van Paulus en met het oogwit van deze brief het meest overeen te komen, dat men er hier door verstaat, niet de waarheid waarvan hij *zo even tevoren* gesproken had, maar die waarvan hij *zo direct melding zou maken*. Het is die waarheid, dat *zij die aan God geloven, zorg moeten dragen om goede werken voor te staan; en dat het deze dingen zijn, die goed en nuttig zijn den mensen*. 1. Sommigen brengen dit woord tot het voorgaande, waarvan de apostel in vs. 3-7 gesproken had. En dan zou de betekenis zijn: *die waarheid van onze ellendigheid, en van de heerlijke verlossing daaruit, door de zaligmakende genade*, is een getrouw woord, en ik wil dat u die ernstig bevestigt, opdat zij die aan God geloven, *daardoor mogen bekwaam gemaakt, opgewekt en bestuurd worden, om evangelische goede werken voor te staan*. Andere passen het rechtstreeks op het volgende toe. En dan zou de apostel willen zeggen: *die waarheid, dat zij die aan God geloven, zorg moeten dragen om goede werken voor te staan, enz., is een getrouw woord, en deze dingen wil ik dat gij ernstig bevestigt*. Hoewel de eerste opvatting zeer zinrijk en stichtelijk is, toch schijnt de laatste hier door Paulus bedoeld te zijn. Want (1) de spreekwijze, dit is een getrouw woord, ziet in Paulus' schriften doorgaans op het volgende. 1 Tim. 1:15; 3:1. (2) Het voornaam oogmerk dat de apostel in deze brief bedoelt, is de verdediging van de goede werken, tegen hen die Gods genade tot

goddeloosheid misbruiken wilden. Het was dan zeer gepast te herinneren, dat het voorstaan van goede werken een Deze waarheid werd hier zeer gepast onder de benaming van *een woord* voorgesteld. Want

- (1) het bestaat in *denkbeelden* die met de natuur van de zaak volstrekt overeenkomen, in onveranderlijke *redenen* gegrond zijn, en op de allerredelijkste wijze onverbrekkelijk *samenhangen*. *Het is een woord van waarheid en van een gezond verstand*, Hand. 26:25.
- (2) Het is met *verstaanbare woorden* in Gods Woord, dat onze onfeilbare regel is, op onnoemelijke plaatsen uitgedrukt. Men zie maar, om enige te noemen, Gen. 17:1; Ps. 2:11; Ps. 50:23; Pred. 12:13; Jes. 1:16, 17; Micha 6:8; Matth. 5:16; 7:21, enz.
- (3) Het is eindelijk een woord dat men op alle plaatsen, tot alle mensen, openlijk en vrijmoedig *maguitspreken* en *navertellen*, zoals de apostel zijn Titus direct herinnert.

§ 9.

Men mag het met volkomen vrijmoedigheid verkondigen, omdat de apostel het als een GETROUW woord aanprijst (*pistos*), *getrouw*, beduidt iets dat *zeker*, *geloofwaardig* en *bestendig* is. Al deze eigenschappen zijn ook aan dat woord, dat de apostel hier aanprijst, in de volkomenste nadruk eigen. Het is een woord van een volstrekt *zekere waarheid*. Want:

- (1) het is de inhoud van het *profetische woord*, dat zeer vast en zeker is, zoals boven reeds is aangemerkt.
- (2) Het steunt op *onveranderlijke gronden*, waarmee het zo vast *verbonden* is, dat men het er onmogelijk van kan afscheiden.
  - (a) Het vloeit onmiddellijk en onafscheidelijk uit *de natuur van God, van de mens*, en van de gehele *zaligmakende genade*.
  - (b) Het wordt bevestigd door de *ondervinding* van een ieder, die God een oprechte deelgenoot van de zaligmakende genade gemaakt heeft. Want zo gauw een levend geloof in iemands hart wordt ingeschapen, bevindt hij ook een krachtige verplichting van een innigste gezindheid, om goede werken als zijn zaligheid voor te staan. Is het zeker, dan moet het ook *geloofwaardig* zijn. Het is een woord dat door zijn zekerheid, voortreffelijkheid en uitnemende nuttigheid, het gehele gemoed tot een levendige getrouw woord is, en dingen die Titus ernstig moest bevestigen.
- (3) Het woordje (*hina*), door *opdat* overgezet, geeft hier niet te kennen dat het voorstaan van de goede werken hier voorkomt als het *doeleinde* van die dingen, die Titus ernstig bevestigen moest, maar dat het *de zaak zelf is*, waarvan hier gesproken wordt. Deze betekenis moet dit woordje in Joh. 17:3 buiten alle tegenspraak hebben. *geloofstoestemming* en *omhelzing* moet overhalen en aan zich vast *verbinden*. Want de *zekerheid* van dit woord is zo grondig, naakt en openbaar, dat een ieder die het maar bedaard beschouwt, zijn *toestemming* daaraan moet geven. De *dierbaarheid* en uitgebreide *nuttigheid* ervan, schijnt ook uit de natuur van de zaak, uit Gods Woord, en de ondervinding, zo helder en krachtig door, dat een oprecht gemoed het als een woord der zaligheid volvaardig moet omhelzen.

Uit het gezegde volgt nu ook vanzelf, dat het *bestendig* moet zijn.

- (1) Het is en *blijft altijd*, in welke gevallen men ook mag zijn, *datzelfde* zekere, geloofwaardige, zalige woord. Hoe levendig en opgewekt een Christen zijn mag, dan is het toch voor hem een gepast, zeker en geloofwaardig woord, dat hij zorg moet dragen om goede werken voor te staan. Bevindt hij zich integendeel in de

dikste duisternis, verzoeking en zwakheid, dan blijft het ook voor hem, in die toestand, een zeker, geloofwaardig en verplichtend woord, dat hij zorg moet dragen om goede werken voor te staan.

- (2) Het is altijd hetzelfde woord, niet alleen in een afgetrokken *stelling*, maar ook *in de oefening en uitkomst*. Een ieder die het doet, ondervindt ook dat het goed en nuttig is voor de mensen; zoals de stellige waarheid geleerd had. Ps. 19:12.

§ 10.

Hoewel het volstrekt zeker is dat dit woord alle genoemde eigenschappen bezit, toch zij er velen die wegens onoplettendheid, blindheid en afkerigheid van hun eigen zaligheid, het niet duidelijk inzien, grondig geloven, of ernstig betrachten. Hierom was het dan nodig dat Titus deze dingen duidelijk *verklaarde* en betogelijk *inscherpte*, zoals de apostel erbij voegt: EN DEZE DINGEN WIL IK DAT GIJ ERNSTIG BEVESTIGT.

§ 11.

De zaken dan, waarop Titus zich in zijndienst het meest moest richten om ze aan te dringen, noemde de apostel DEZE DINGEN, (τᾱυτᾱ). Het zijn *diezelfde dingen*, die hij zoëven, onder de benaming van een *getrouw woord* had voorgesteld. De apostel, die verder van deze zaken spreekt, wil dat Titus zijn aandacht er *gestadig op gevestigd* zou houden. Daarom gebruikt hij dat nadrukkelijke woordje (τᾱυτᾱ), DEZE VOORNAME, NAUWKEURIG AANGEWEZEN dingen. Immers, (1) het zijn dingen die de *voornamelijk hoofdzaak* van zaligheid en Godzaligheid uitmaken. Want het wezen van onze zaligheid bestaat daarin, dat wij in de gemeenschap met God staan, Hem kennen, beminnen en gehoorzaam zijn. Ps. 19:12. Alle andere weldaden van het genadeverbond zijn niets anders dan middelen, die maar dienen om de mens tot de betrachtting van goede werken, of de gehoorzaamheid aan God, als tot het voornamelijk hoofdeinde, terug te brengen. Dus heeft God ons *uitverkoren*, OPDAT wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde, Ef. 1:4. Christus heeft Zichzelf voor ons gegeven, OPDAT Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid, en Zichzelf een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken, Tit. 2:14. Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus TOT goede werken, Ef. 2:10. En bij de Heere is vergeving, OPDAT Hij gevreesd wordt, Ps. 130:4. (2) Het zijn nauwkeurig *bepaalde dingen* die Titus moest aandringen, met *uitsluiting* van andere, die er geen betrekking op hadden. Hij moest *deze dingen* ernstig bevestigen, maar andere *onnutte ijdele dingen*, als *dwaze vragen, geslachtsrekeningen, twistingen en strijdningen over de wet*, in vs. 9 uitdrukkelijk genoemd, weerstaan. (3) De apostel zegt: *deze dingen*; alsof hij gevreesd had dat Titus zijn aandacht er niet sterk genoeg op gevestigd had, of dat hij misschien daaromtrent enige verandering mocht toelaten. § 12. Zo gewichtig deze dingen waren, zo ijverig moest Titus dan zijn om aan de verdorvenheid in deze dingen geen haarbreed toe te geven, maar om ze ERNSTIG TE BEVESTIGEN. Het woord (diabebaiousthai), *ernstig bevestigen*, beduidt eigenlijk een zaak op vaste voeten en gronden, zodanig *door en door vast te maken*, dat het altijd bestendig en onbeweeglijk blijft staan. Hier betekent het een gegronde betoging van dat getrouwe woord, dat zij, die aan God geloven, zorg moeten dragen om goede werken voor te staan, waardoor deze waarheid in het gemoed van de mensen op onbeweeglijke gronden zodanig wordt vastgemaakt, dat het daar bestendig vast staat, gekend, geloofd, en gedaan wordt. Het is hier hetzelfde als *het woord in iemand te planten*, Jak. 1:21. Deze eigenschap is dubbel waard dat wij het een weinig nader ontleden. De *plaats* dan waar Titus deze dingen vast moest maken, en de *akker* waar hij dit woord planten moest, was de *redelijke ziel* van elk lidmaat van de gemeente op Kreta. Hij moest zich niet vergenoegen met deze woorden *in de*

lucht maar heen te zeggen, maar hij moest ze in *de gemoederen*, in *het verstand en de wil* van de mensen, grondig proberen te bevestigen. Zou dit nu op de rechte wijze gebeuren, dan diende hij zijn eerste zorg te laten gaan, om deze dingen de mensen *door een duidelijke en onderscheiden verklaring* in het *verstand* te brengen. Want het is volstrekt onmogelijk dat een redelijk mens van een zaak volkomen overreed is, als hij het niet eerst duidelijk en onderscheiden begrijpt. Ik wil niet zeggen, dat hij de manier, hoe de zaak is, moet vatten. Maar die stukken, die hij daarvan gelooft, moet hij eerst kennen als hij ze geloven zal. Het was niet genoeg dat Titus deze dingen door een duidelijke verklaring in het verstand bracht, maar hij moest ze daar zo duidelijk, levendig en krachtig proberen voor te stellen, dat ze ook door het verstand, *in de wil en alle vermogens* van zielen lichaam drongen. De redelijke wil moest ze omhelzen. De gedachten, woorden en werken moesten daardoor geregeld worden. De gemeenten moesten de waarheid betrachten in liefde.

Na, of onder zo'n duidelijke verklaring, moest hij de zekerheid, nuttigheid en noodzakelijkheid van de waarheid *op onwrikbare gronden vast maken* en betogen. (1) Hier diende hij dan eerst zekere *gronden en beginselen*, die zo helder en vast zijn dat geen verstandig mens ze ontkennen kan, duidelijk aan te wijzen. (2) Dan moest hij *bij de stukken* onderscheiden aantonen, dat de waarheid met die gronden zo noodzakelijk verenigd is, dat iedereen die deze waarheid ontkennen wil, ook de gelegde gronden loochenen moet. (3) Het was verder nodig dat hij de *zwarigheden* en tegenwerpingen, die het vlees, het ongeloof, en de naamchristenen daartegen inbrachten, grondig en onderscheiden *oploste*, en de tegensprekers de mond stopte. Hoofdst. 1:9. (4) Dit alles moest tot dat einde gebeuren, opdat de waarheid in de gemoederen van de gemeenten *onbeweeglijk vast mocht* blijven.

Deze dingen waren van zo'n groot gewicht, dat hij ze niet terloops en oppervlakkig, maar met alle ernst, *door en door* bevestigen moest, zoals het grondwoord (diabebaiousthai) te kennen geeft. (1) Hij moest zich niet vergenoegen met een algemeen voorstel en oppervlakkig bewijs van de waarheid. Maar hij moest *in de waarheid indringen*, het ontleden, en *elk wezenlijk stuk* betogen, opdat het zo door en door bevestigd werd. (2) Hij moest die gronden waarop de waarheid steunde, zodanig voordragen, verklaren, ophelderen en aandringen, dat het *door het gehele gemoed doordrong*. Hij moest dat getrouwe woord op zo'n wijze inplanten, dat de wortels ervan zich door de gehele ziel door en door verspreidden. (3) Ook diende hij deze dingen met ernst *door te zetten*. Dit gebeurt niet door een onbezonnen drift of geroep, maar met vriendelijkheid, bescheidenheid en lankmoedigheid, door een GEZONDE LEER, hoofdst. 1:9.

De onvatbaarheid van de mensen, hun vooroordelen, ongezindheid, verdrietigheid, moedeloosheid, slechte bejegeningen, tegenwerpingen en kwade gevolgtrekkingen, moesten hem in het bevestigen van deze dingen niet verhinderen, verdrietig of moedeloos maken om het op te geven. Maar hij was verplicht om door al die zwarigheden door te dringen, alle moeilijkheden, kwade verdenkingen, naspraken en bejegeningen lankmoedig te verdragen, en het bevestigen van deze dingen door te zetten. Dit ernstig bevestigen van de waarheid in de gemoederen van de mensen, merkt Paulus hier aan als *het werk van Titus*. Hij zegt: ik wil dat *gij* deze dingen *bevestigt*. Maar hoe moet men dit verstaan? Kon dan Titus de waarheid in het hart brengen, en het daar vast maken? Is dit niet het werk van de Heilige Geest? Die moet immers het geloof van de waarheid in het hart werken. Hoe kan dat werk dan aan Titus bevolen worden?

(1) Sommigen zullen hier misschien denken dat Titus' werk alleen bestond in iets dat buiten de mensen bleef. Ze verbeelden zich wellicht, dat Titus zich vergenoegen moest wanneer hij de woorden van de waarheid *buiten de mensen, in de lucht* had uitgesproken, alsof hij met de bewerking van hun hart niets te doen had. Als iemand de zaak zo begreep, die zou zich gewis van de dienst van de leraren zeer verwarde, slechte en schadelijke begrippen maken. Want het moet voorzeker een trouweloze huurling zijn, die zich vergenoegen kondat hij de woorden in de lucht had uitgesproken, zonder een ernstige poging om de gemoederen van de mensen door de waarheid te raken en te bewerken. Rechtgeaarde dienaars van het Evangelie houden niet de lucht, maar *de gemoederen* van de mensen voor de akker, waarin zij niet door loutere klanken, maar door krachtige waarheden moeten werken. Zo begreep Paulus het, wanneer hij zegt: *wij zijn Gods medearbeiders; Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij*, 1 Kor. 3:9; en, *mijn kinderzens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in u krijgje*, Gal. 4:19. Men mocht denken: hoe kan een mens in het hart van een ander werken? En hoe kan men dan de werken van de mensen en van de Heilige Geest uit elkaar houden, zonder de mens teveel, en de Heilige Geest te weinig toe te schrijven? Het een en ander kan zeer gevoeglijk gebeuren, wanneer men de zaak op de volgende manier beschouwt.

De waarheid moet niet in de lucht, en ook niet op papier, maar *in de zielen van de mensen* bevestigd worden. Hiertoe worden twee zaken vereist. De eerste is dat de waarheid, zijn gronden en beweegredenen, door verstaanbare en gepaste woorden aan het verstand en de genegenheden worden voorgesteld en redelijk aangedrongen. De andere bestaat hierin, dat de ziel wordt verlicht en overgebogen om die voorgestelde waarheden met zijn gronden en beweegredenen geestelijk in te zien en te omhelzen. Het *eerste* was het werk van *Titus*. Hij moest de waarheid aan *de redelijke vermogens* voorstellen, en zich door openbaring van de waarheid aangenaam maken aan de gewetens van de mensen. Hij moest de waarheid en zijn gronden zo helder en krachtig voordragen, dat ze gemakkelijk in het gemoed konden inglijden, en dat de samenhang tussen de waarheid en zijn gronden helder ingezien en bestendig bewaard mocht worden. Dit was het einde dat hij met zijn leren, betogen, bevestigen en aandringen, bedoelen moest. Hij moest de middelen schikken, dat ze op een redelijke wijze bekwaam mochten zijn om dat doeleinde in redelijke zielen te bereiken, en de vaste overtuiging tot een gevolg hebben. Maar omdat de zielen door de zonde geestelijk blind, onoplettend en afkerig waren, daarom werd boven het werk van Titus nog het *andere*, namelijk de verlichting en overbuiging van de zielen, vereist. En dit was niet het werk van Titus, maar van *de Heilige Geest*, Die door Zijn onmiddellijke werking dat hemels licht en gezindheid in de harten scheidt. Hoewel nu deze beide werkingen, die Titus aan ene kant, en de Heilige Geest aan de andere kant verrichtten, van elkaar onderscheiden waren, echter moesten zij *samengaan*, als een gemoed in de waarheid bevestigd zou zijn. Want de Heilige Geest scheidt wel de hebbelijkheid van geestelijk licht en leven onmiddellijk in de ziel; maar de waarheden en gronden daarvan wil Hij niet onmiddellijk openbaren, maar die laat Hij door de evangeliedienst op een redelijke wijze voordragen en inplanten. En hoewel de evangeliedienaars de waarheden inplanten, echter kunnen zij de zielen de hebbelijkheid van geestelijk licht en leven niet meedelen. Want dit is altijd het onmiddellijke werk van de Heilige Geest. Omdat nu het werk van Titus tot de bevestiging van de waarheid in de zielen noodzakelijk was, en omdat het een geschikt middel was, waarvan de vastigheid ook een zedelijk gevolg was, daarom kon de bevestiging van de waarheid ook als een werk dat Titus verrichtten moest gevoeglijk worden aangemerkt; hoewel de werking van de Heilige Geest daartoe ook vereist werd. Want de stelling van het ene is geen ontkenning of verkleining van het

andere. Op diezelfde wijze gebeurt dat de wederbaring, de rechtvaardiging, de wegneming van de vuile klederen, en de vertroosting van de zielen, ook als een werk van de dienaren wordt aangemerkt. Gal. 4:19; Dan. 12:3; Zach. 3:4; Jes. 40:1. *Zie ook de Aanmerkingen over Zach. 3, § 37, IV.* Zo moest dan ook Titus zijn werk, dat hem te doen stond, in afhangende van de kracht van de Heere, met alle ernst verrichten, onder aanhoudende smekingen en verwachtingen dat de Heilige Geest Zijn bijzonder werk daaronder mocht uitvoeren.

§ 13.

Misschien kon iemand die van een geestelijke handelwijze verward en vleselijke begrippen heeft, bij zichzelf denken of zo'n betooglijke bevestiging van de waarheid, zoals beschreven is, wel recht *geestelijk* en *bevindelijk* is. Wellicht maakt hij zichzelf wijs, en zou het anderen ook graag willen wijsmaken, dat deze betoogwijze al te letterlijk, redenerend, verstandig, dor en mager is, en dat integendeel enige alleenstaande uitdrukkingen, die bekwaam zijn om de zinnelijke aandoeningen te vervoeren, veel geestelijker en bevindelijker geacht moeten worden. Ongerijmde en voor de gehele Godzaligheid bij uitstek nadelige begrippen! Want zij zijn ingericht om de redelijkheid uit de Christenen, en al het geestelijk licht, geloof, vastigheid en kracht uit de Godzaligheid, op bedekte wijze weg te nemen. Het is daarom geen wonder dat de geestelijke Paulus, door de onfeilbare Geest gedreven, zich daarmee niet verenigen kan, maar duidelijk te kennen geeft dat hij van een ander gevoelen en gezindheid is, wanneer hij zegt: IK WIL *dat gij deze dingen ernstig bevestigt*, en door en door op vaste voeten stelt. Het grondwoord (boelomai), *ik wil*, betekent hier, met rijp en *welberaden overleg* iets bestendig te *begeren* en te *gebieden*. De apostel openbaart ons dan daardoor zijn binnenste gemoedsgestalte omtrent het ernstig, onderscheiden en betooglijk bevestigen van meergenoemde waarheid. Hij merkt deze betooglijke handelwijze aan als het *voornaamste, nuttigste en noodzakelijkste stuk van de evangeliedienst*. Dit was geen ongegrond vooroordeel, maar een *welberaden gevoelen* dat op onwrikbare gronden steunde. Want (1) de waarheid die Titus bevestigen moest, was van het *allergrootste gewicht*, zoals boven reeds gezien is, en in het vervolg nog nader gezien zal worden. (2) Voor de noodzakelijkheid van die betooglijke bevestiging van de waarheid, had hij ook *de zekerste gronden*.

Want

(a) vooreerst was het geheel noodzakelijk dat *Titus* die waarheden *inscherpte*. Want de Heilige Geest wilde ze niet door een onmiddellijke ingeving in het hart van de uitverkorenen openbaren, maar door de dienst van de evangeliedienaren laten voordragen, zoals boven reeds is aangemerkt. (b) Even zo noodzakelijk was het ook, dat hij die waarheid niet door enige afgebroken uitdrukkingen, maar door een duidelijk, verstandig en grondig betoog op vaste voeten stelde. Want de waarachtige Godzaligheid en het echte heil van Gods kinderen bestaat niet in losse, onbestendige en oppervlakkige beroeringen, waaronder het gemoed voor de waarheid onvatbaar blijft. Maar tot een echte Godzaligheid wordt vereist dat men de waarheid duidelijk en onderscheiden inzielt; dat men van de zekerheid ervan op onwrikbare gronden verzekerd is; dat men het geloof van de waarheid, onder alle duisternissen en bestrijdingen van de vijanden, standvastig bewaart; dat de binnenste genegenheden door echte en zekere beweegredenen tot een vrijwillige omhelzing van de waarheid worden overgehaald; en dat gedachten, woorden en werken door de kracht van de waarheid geregeld worden. Dit zijn alles bij elkaar dingen, die men zonder zo'n betooglijke bevestiging onmogelijk verkrijgen kan. Want de donkerste van Gods kinderen zijn redelijke schepselen, die onmogelijk iets kunnen geloven waarvan zij geen

kennis, en waarvoor zij geen gronden hebben, en die ook niets kunnen beminnen of vrijwillig doen, dat zij niet begrijpen of geloven. De Heilige Geest is de hoogste redelijkheid zelf, van Wie de genadewerkingen met Zijn natuur endie van de mensen overeenkomen. Want wanneer Hij de zielen van de uitverkorenen bewerkt, dan schenkt Hij geestelijk licht in het verstand, en dan haalt Hij de wil door gegronde beweegredenen tot de waarheid over. Als dan iemand de echte Godzaligheid in redelijke mensen, naar de redelijke werkingen van de redelijke Geest, wenst te bevorderen, dan moet hij het ernstig bevestigen, dat is, het duidelijk, onderscheiden, bij de stukken verklaren; en de zekerheid en beminnelijkheid van de waarheid uit zekere gronden, door en door betogen, zoals boven breder is aangewezen. Wilde iemand zich verbeelden dat deze handelwijze al te letterlijk, redenerend, verstandig, dor en mager is, die zou daardoor duidelijk openbaar maken dat hij van de eigenlijke natuur van het geloof, van de Godzaligheid, en van de echte geestelijkheid zeer onkundig was; en dat hij, wanneer hij zo'n misvatting aan anderen probeerde op te dringen, zich als een bestrijder van de Godzaligheid aanstelde. Mocht iemand zich verbeelden dat de meeste uitverkorenen gelovige, eenvoudige mensen zijn, die een verstandige betoging van de waarheid niet kunnen begrijpen, die zou daardoor tonen dat hij zowel de natuur van de eenvoudige als het wezen van een verstandige betoging niet begreep. Want de allereenvoudigste is en blijft een redelijk schepsel, waarachtig begiftigd met het edele vermogen van de redelijkheid, dat hem van de redeloze dieren wezenlijk onderscheidt. Hierdoor is hij vatbaar om de samenhang tussende waarheid en zijn gronden duidelijk in te zien, wanneer ze hem maar duidelijk worden voorgesteld, en wanneer de Heilige Geest die redelijke vermogens verlicht, en in de waarheid heiligt. Zo merkt Paulus de eenvoudigsten in de gemeente te Korinthe aan, wanneer hij zegt: als tot verstandigen spreek ik; oordeel hetgeen ik zeg. Hij zou gewis al te ver gaan, die de eenvoudigheid van de mensen als een redeloosheid van de dieren beschouwde. Aan de andere kant moet men door een betoging van de waarheid niet verstaan, eendoor onbegrijpelijke kunstwoorden van de wijsgeren duister gemaakte, en naar de onnodige regels van de wiskundigen gedwongen langdradige redenering. Maar een recht betoog van de waarheid bestaat in de volgende stukken. Men verklaart de waarheid die men betogen zal, duidelijk en onderscheiden, met woorden die een ieder die ze hoort, kan begrijpen. Men wijst de voornaamste gronden, die iedereen begrijpt en toestemt, aan, en men toont met begrijpelijke woorden dat de waarheid daarmee onafscheidelijk samenhangt. Hoe verstandiger, dat is hoe helderder, dit gebeurt, zoveel te gemakkelijker zal de allereenvoudigste het ook kunnen begrijpen, wanneer hij maar aandachtig oplet. Als iemand zo eenvoudig was dat hij zo'n betoging niet *kon* vatten, die zou ook geen redelijk mens, veel minder een gelovige of Godzalige Christen kunnen zijn. Want wat is de redelijkheid toch anders, dan een vermogen om de samenhang tussen de waarheid en zijn gronden in te zien, en om de ene waarheid uit de andere te besluiten? Die aan een eenvoudige dit vermogen ontzegt, die ontzegt hem ook de redelijkheid, en plaatst hem op de lijst van redeloze dieren. Als de dienaars van het Evangelie zich op zo'n eenvoudige en verstandige betoging van de waarheid meer richtten; en als de gemeenten de nuttigheid van zo'n handelwijze duidelijker inzagen, dan zou men voorzeker helderder bespeuren hoe eenvoudigen ook voor verstandige betogingen vatbaar zijn. En het geloof, met de daaruit vloeiende vruchten van Godzaligheid en troost, zou onder medewerking van de Geest van de Heere, vrij wat levendiger en bestendiger zijn. Immers, de apostel was uit zekere en welbegrepen gronden van de nuttigheid en noodzakelijkheid van de eenvoudige betoging, voor elke Christen, hoe eenvoudig hij ook mocht zijn, ten volle verzekerd. Hierom *wilde, wenste* en *begeerde* hij, met een brandend verlangen, dat zijn Titus zich met alle ernst daarop

zou toeleggen. En omdat de grote Heere van de kerk onze Paulus een apostolische macht gegeven had, daarom *wil* en *gebiedt* hij het Titus, in de Naam van Christus en van de Heilige Geest, door Wiens onfeilbare ingeving hij dit aan hem schreef. Wensten dan onverstandige en trage zielen dat Titus minder verstandig of betooglijk handelde, dan moest hij zich dat niet aantrekken; maar gestadig denken: Paulus en de Heilige Geest willen het, dat ik het met alle ernst bevestig.

§ 14.

Maar *waarom* laat de apostel, wanneer hij de inscherping van goede werken bevelen wil, toch zo'n aanprijzing van goede werken, en de betoging daarvan voorafgaan? Het gebeurt om twee redenen. Deels om het *belang* van de zaak, endeels om de *grote tegenstand* die ertegen gemaakt werd.

(1) De zaak was van het alleruiterste *belang*. Want een evangelische betrachtting van goede werken is een voornaam hoofdstuk van Godzaligheid en zaligheid, waarop alle andere genadegoederen doelen, als op hun belangrijkste doel, zoals reeds is aangemerkt, en in het vervolg nader getoond zal worden. En een verstandige betoging van deze waarheid is het voornaamste middel dat de Heilige Geest verordend heeft en gebruiken wil, om redelijke mensen tot betrachtting van die zaligheid te leiden, en daarin bestendig te doen voortgaan. Hieruit volgt dan dat deze dingen niet ernstig genoeg bevelen of aangeprezen konden worden.

(2) Zo belangrijk de zaak is, zo groot is ook *die tegenstand* die het van allerlei mensen lijden moet. Want

(a) de verdorven natuur van de mensen in het algemeen is voor geen stuk in de wereld onvatbaarder dan voor een rechte evangelische betrachtting van goede werken. Wanneer men het daartoe bewegen wil, dan zal het altijd proberen om, òf tot een wettische knechtelijk woelen, òf tot een soort van ongebondenheid, uit te slippen. Tot een wettische werkheiligheid laat de natuur zich nogal spoediger bewegen, maar een evangelische nauwkeurige Godzaligheid schijnt het òf onnodig òf onmogelijk te zijn.

(b) De overgebleven verdorvenheid in Gods kinderen zelf maakt hier allerlei uitvluchten. Dan wil het de evangelische Godzaligheid onder de hatelijke benamingen van wettischheid, schadelijk plichtplegen, sterke benedie verbroken moeten worden, en dergelijke meer, veroordelen. Dan wil het neerslachtige zielen wijsmaken dat men het als een grond van vergeving van de zonden, door eigen krachten oefenen moet. De ernstige inscherping van de goede werken wil het menigmaal uitroepen als een ongeoorloofd wet en plicht prediken, of als een bewijs dat de prediker de geestelijke armoede niet verstaat. Dan eens wil het de goede werken aangedrongen hebben, zonder een evangelische verkondiging van de gronden, waaruit de ware Godzaligheid moet voortvloeien; omdat het bevreesd is dat zoiets tot zorgeloosheid aanleiding zou geven. Eindelijk wil het een verstandige bevestiging van de waarheid vaak verdacht maken als een letterlijke, magere, dode handelwijze.

(c) Maar de grootste tegenstand werd door de naamchristenen en de valse apostelen gemaakt. Hoe groter nu deze tegenkantingen waren, zoveel te ernstiger moest dan de apostel deze dingen aanprijzen; opdat zijn Titus door al die zwaarigheden zonder vertraging of moedeloosheid heen mocht worstelen.

§ 15.

Een ieder die deze aanprijzing, met zijn gronden, bedaard heeft ingezien, zal buiten alle twijfel begerig zijn om die belangrijke hoofdzaak van de godsdienst zelf, die door

de verdorvenheid en de satan zozeer bestreden wordt, een weinig nader en onderscheidener te beschouwen. Wie dit dan nauwkeurig wenst te doen, laat die zijn aandacht vestigen, (1) eerst op de Christelijke *hoofdplicht zelf*, in het algemeen voorgesteld, (2) en dan op de *twee* gewichtige *eigenschappen* ervan, in het bijzonder aangewezen.

§ 16.

In de algemene verklaring van *de plicht zelf* (1) bepaalt de apostel de *personen* die, boven Aanmerkingen over Titus 3:8 237 anderen, tot de betrachting ervan verbonden zijn, (2) en geeft dan een zeer nauwkeurige en nadrukkelijke beschrijving van het *ambt* waarin elke Christen zich bezig moet houden.

§ 17.

De personen worden zo beschreven: **DIE AAN GOD GELOVEN.**

§ 18.

Het hoogste Voorwerp, waarin de rechte werkzaamheden van de gelovigen eindigen, wordt hier GOD genoemd. De apostel spreekt hier van dat noodzakelijk, onafhankelijk, algenoegzaam en zalig Opperwezen, niet alleen zodanig als het aan alle mensen uit de werken *van de natuur* kenbaar is, maar zoals het zich *in het Evangelie*, tot zaligheid van verloren zondaren, openbaar maakt. Het is (1) God, Die Zich als *Drieënig*, Vader, Zoon en Geest, openbaart; (2) Die door de dood van de Zoon met zondaren *is verzoend*; tot Wie alle vlees zal komen; en Die een Beloner is van allen die Hem zoeken. Hebr. 11:6.

§ 19.

Hij is waardig door al Zijn schepselen gediend te worden. Maar allermeeft door hen die AAN HEM GELOVEN. Het is geen louter natuurlijk *historisch* geloof, waardoor men in het algemeen weet dat er een God is, of zich verzekerd houdt dat alles wat Hij getuigt de waarheid is, waarvan de apostel hier melding maakt.

(1) Maar hij spreekt hier van het *zaligmakende geloof* van de uitverkorenen. Het is dat geloof, dat plaats heeft in hen, die God naar Zijn barmhartigheid zalig heeft gemaakt door het bad der wedergeboorte en vernieuwing des Heiligen Geestes, vs. 5. Het is dat geloof waaruit de liefde tot God in het hart geboren wordt, en de mens wordt toegerust om goede werken voor te staan. Gal. 5:6. Die op deze wijze aan God gelooft,

(a) die *erkent zichzelf* als een afvallige, geheel verdorven, ter dood veroordeelde, geheel onmachtige zondaar. Want zonder zo'n bevindelijke en levendige erkenning van zijn rampzaligheid, kan geen mens in God, zoals Hij Zich in het Evangelie openbaart, voor zichzelf enige noodzakelijkheid of dierbaarheid ontdekken, en ook niet op de rechte wijze, in ware armoedigheid, door Christus Die de enige Weg is, tot Hem komen.

(b) Hij ontdekt verder in het Evangelie, dat dit vlekkeloos heilig en onkrenkbaar rechtvaardig Opperwezen, door de volkomen genoegdoening van Christus, volkomen *verzoend* en voor de ellendigste zondaar *genaakbaar* is. Hij ziet in dat men tot Hem komen mag en moet, en dat allen die tot Hem komen, geen straf te vrezen, maar de allerteerste ontferming, aanneming, en genadige beloning te wachten hebben. Want als deze waarheid voor een zondaar bedekt bleef, dan zou het hem onmogelijk zijn tot dat heilige en rechtvaardig Opperwezen te komen. Hebr. 11:6.

(2) Maar die aan God gelooft, heeft niet alleen een geestelijk inzicht in deze waarheid, maar hij wordt ook door de verlichting van de Heilige Geest van de *zekerheid* en Gode betamelijkheid ervan, op goede gronden in zijn binnenste *overreed*.

(3) En hierdoor wordt het gehele gemoed *tot God overgehaald*, en *aan Hem verbonden*.

(a) Men neemt in Hem, als in een God van volkomen zaligheid, een innig *welgevallen*.

(b) Men komt tot Hem met ootmoedige belijdenis van zijn schulden, om door Hem in Jezus' Naam *gerechtvaardigd* te worden; met een beschaamde bekentenis van de verdorvenheden, om door Jezus' sterkte daarvan *vrijgemaakt*, en tot de dienst van de Heere toegerust te worden; en met een welberaden verklaring, dat men met ziel en lichaam *Zijn eigendom wil zijn*, en door de aangeboden en aangenomen kracht van Christus, voor Hem naar *alle geboden proberen te wandelen*, Jes. 44:5. Dit geloven aan God is geen enkele voorbijgaande daad, maar een geestelijke oefening, waarvan de *hebbelijkheid* door Gods vernieuwende en bewarende genade altijd in de gelovige ziel blijft, en dat zich in nieuwe geloofswerkzaamheden tot de dag van de dood toe gedurig weer uitlaat. Zij nu, *die zo'n levend geloof bezitten*, zijn het die zich verplicht moeten achten om goede werken als hun ambacht voor te staan. De apostel wil door deze bepaling van de personen, de ongelovigen in geen geval uitsluiten. Want iedere mens die door God geschapen is en onderhouden wordt, moet zich ook verbonden achten om alle bevelen van de Heere in alles te betrachten. Maar zij, die deze grote gaven van het geloof van God ontvangen hebben, zijn *boven andere mensen* daartoe, uit nieuwe en meerdere gronden verplicht. Zij zijn er ook alleen bekwaam toe om het te *kunnen* doen. Want het levende geloof is het eerste en voornaamste beginsel waaruit de goede werken gedaan moeten worden. Ook wordt *niemand* van hen, die aan God geloven, hier *uitgezonderd*. Hoewel zij, die van de echtheid van hun geloof verzekerd zijn, boven hen die daaronder twijfelmoedig zijn, in de betrachtning van goede werken grote voorrechten hebben; echter zijn *zij beiden* daartoe evenzeer verbonden. Gelijk de eersten niet mogen denken dat zij vrijheid hebben om zich met de blijdschap over het voorrecht dat zij genade hebben, op te houden, en de betrachtning van goede werken te verzuimen; zo mogen de laatsten zich ook niet verbeelden dat het hen geoorloofd is om alleen bezig te zijn in het onderzoek of zij genade hebben. Maar zij beiden moeten in het oog houden dat de ene zowel als de andere tot de betrachtning van goede werken geroepen is.

§ 20.

Immers, de apostel stelt het ambt van alle gelovigen hierin, dat zij **ZORG DRAGEN OM GOEDE WERKEN VOOR TE STAAN**. Laten we hier overwegen (1) eerst de *betrachting van de goede werken* zelf, (2) en dan de *zorg* die daarbij nodig is.

§ 21.

De zaak waarin een gelovige Christen bezig is, zijn **GOEDE WERKEN**.

§ 22.

Een WERK betekent eigenlijk een vrijwillige bepaling van de vermogens van ziel of lichaam, tot zekere voorwerpen, uit een inwendig levensbeginsel. Zulke werken zijn van verschillende soorten.

(1) Ten aanzien van de *vermogens* die men te werk stelt, zijn ze *inwendige* of *uitwendige*.

(a) De *inwendige* zijn, die men oefent òf met het *verstand*, door overdenkingen en redeneringen, òf met de *wil*, door allerlei genegenheden. Dat men deze ook tot de werken van de mensen kan brengen, leert de Heiland, wanneer Hij op de vraag:

“wat zullen wij doen, dat wij Gods werken mogen werken?” antwoordt: dit is het werk van God, dat gij gelooft in Hem, Dien Hij gezonden heeft, Joh. 6:28, 29.

- (b) *Uitwendige* werken worden met de *leden van het lichaam* verricht; met de *mond*, zoals spreken, eten, drinken; met de *ogen*, door het zien en het uitdrukken van de inwendige gemoedsgestalten; met de *oren*, door de woorden van anderen te ontvangen; met de *handen*, door schrijven, geven, nemen, en veelvuldige andere bezigheden te verrichten; en met de *voeten*, door op verschillende plaatsen, tot allerlei doeleinden te gaan en te staan.

(2) Met opzicht op de *voorwerpen*, omtrent welke men werkzaam is, kan men de werken, behalve verschillende andere, ook op deze manier onderscheiden, dat sommige geoeffend worden omtrent *God*, andere omtrent de *naaste*, en weer andere omtrent *onzelf*.

- (3) Zie men op de *stof*, en de verschillende *betrekkingen*, dan kan men ze gevoeglijk tot *huiselijke*, *burgerlijke*, en *kerkelijke* brengen. *Huiselijke* zijn die in bijzondere huishoudingen, naar de betrekking van een ieder, van man, vrouw, kinderen, dienstboden, arbeiders en bijwoners, binnenshuis of buitenshuis, tot welzijn van de huishoudingen worden waargenomen. Door *burgerlijke* verstaat men zulke die tot welzijn van de gehele burgerschap geschikt zijn, zoals de ambten van regenten, rechters, hun dienaren, soldaten; en de plichten van alle ingezetenen om zich gehoorzaam te gedragen en schattingen te geven. *Kerkelijke* noemt men die een onmiddellijke betrekking op de kerk hebben. Zulke zijn de bedieningen van leraars, in kerk, in hoge en lage scholen, en alle godsdienstige plichten van elke Christen, om Gods Woord in predikaties en catechisaties te horen; het thuis te onderzoeken; sacramenten te gebruiken; aalmoezen te geven; de naaste te ontdekken, te vermanen en te troosten; alsmede in het eenzame of met anderen, Gods aangezicht te zoeken, geloof, hoop, liefde, bekering, enz. te betrachten. De apostel spreekt hier van *alle* genoemde werken, van inwendige en uitwendige, van huiselijke, burgerlijke en godsdienstige, zonder enige uitzondering. Het zou een allerverschrikkelijkste dwaling zijn, wanneer iemand stelde dat de goede werken alleen bepaald werden tot kerkgaan, bidden, lezen, aalmoezen geven, en het spreken van zaken van het gemoed, alsof de andere huiselijke en burgerlijke werken maar natuurlijk, heidens en goddeloos mochten zijn. Want omdat de ziel en het lichaam van de mens, met alles wat hij is, heeft en doet, naar de wet van de Heere gericht moet zijn, daarom volgt ook dat alle werken van een Christen, hoe zij genaamd mogen worden, goede werken dienden te zijn. 1 Kor. 10:31; Kol. 3:17. Het gevoelen van hen die hier door goede werken een *eerlijk ambacht* verstaan, is zonder enige vaste of ook waarschijnlijke grond. Want men vindt nergens in de Schriften van Paulus, dat de uitdrukking van goede werken in zo'n zin genomen wordt. Altijd verstaat hij door goede werken, de geestelijk goede en Godzalige werken van de Christenen, zonder onderscheid. Men zie maar tot een voorbeeld Ef. 2:10; Tit. 2:7, 14. Men kan het genoemde gevoelen uit het 14e vers van dit 3e hoofdstuk niet bewijzen. Want het blijkt uit de samenhang, dat *het voorstaan van goede werken*, (εἰς τὰς ἀνάγκαιας χρείας), *tot een nuttig gebruik*, daar niet te kennen geeft het waarnemen van een eerlijk handwerk, maar de oefening van de werken van de mededeelzaamheid, om *tot de noodzakelijke behoeften* van anderen, gelijk Zenas en Apollo, voorheen genoemd, mee te delen. Vergelijk Rom. 12:13; 1 Tim. 6:18.

§ 23. Het is niet genoeg dat een Christen werkt, maar alle werken die hij doet moeten ook GOEDE zijn. *Goedheid* betekent in het algemeen een hoedanigheid van een zaak, waardoor het of die eigenschappen bezit welke het moet hebben, of bekwaam is om aan zijn doeleinde te voldoen, of de volmaaktheid van een andere bevordert en goed doet. Zo noemt men *goed goud*, dat die wezenlijke eigenschappen heeft die tot goud behoren; een *goede aanwijzer*, die bekwaam is om de uren nauwkeurige aan te wijzen, en een *goed mens* die het welzijn van zijn naaste bevordert en goed doet. Men onderscheidt deze goedheid doorgaans in een *bovennatuurkundige*, een *natuurkundige*, en een *zedekundige*. Het is vanzelf duidelijk dat de apostel hier van de laatste, of een *zedekundige* goedheid spreekt. Deze is eigenlijk *een hoedanigheid, waardoor iets met een zedelijke wet overeenkomt*. Naar de verscheidenheid van de wetten, is deze goedheid weer verscheiden. Er is een *burgerlijke* goedheid, waardoor iets met burgerlijke wetten overeenstemt; een *natuurlijke* waardoor het met de wet van de natuur; een zogenaamde *wettische*, waardoor het met de wet van het werkverbond; en een *evangelische*, anders genoemd *Christelijke* of *geestelijke*, waardoor het met de wet van het geestelijke leven, in het Evangelie geopenbaard, overeenstemt.

Een ieder begrijpt vanzelf dat de apostel hier van *evangelisch goede* werken spreekt. Men verstaat daardoor zulke *inwendige en uitwendige werken, die met de wet van het genadeverbond, in het Evangelie geopenbaard, overeenkomen*. Omdat nu zulke goede werken het voorname hoofdstuk van Godzaligheid en zaligheid zijn, en omdat onder eenvoudigen daaromtrent een grote donkerheid plaats heeft, daarom zal niemand het euvel duiden dat ik het u nader uitleg.

Deze soorten van zedelijke goedheid verschillen van elkaar in wezen. Want men kan iets doen dat met de burgerlijke wetten overeenkomt, en daarom burgerlijk goed is, dat toch naar de wet van de natuur, en veel meer naar de wet van het Evangelie, kwaad is, omdat die eigenschappen, die deze wetten eisen, daaraan ontbreken. Hoewel deze soorten van goedheid van elkaar verschillen: echter strijden ze tegen elkaar niet, maar zijn aan elkaar ondergeschikt. Want alle evangelische goede werken moeten ook burgerlijk goed zijn. Hoewel alle burgers geen goede Christenen zijn, echter kan niemand een goede Christen zijn, als hij niet tevens ook een goede burger is. We zouden dit als een onnodige overtolligheid kunnen achten, wanneer wij de natuur ervan zo onderscheiden als mogelijk is proberen te ontleden, en de bijzondere stukken die daartoe behoren uit elkaar te zetten. Volgens de bovengenoemde beschrijving bestaat het wezen van een goed werk in een overeenstemming met de wet.

Daarom moeten wij (1) eerst de *wet*, en de *eigenschappen* die het in goede werken vordert, (2) en dan de *overeenstemming* van de goede werken daarmee, een weinig onderscheidenlijker overwegen. De wet, waarmee de goede werken moeten overeenstemmen, is de wet *van het genadeverbond*, in het Evangelie geopenbaard.

De eigenschappen die deze wet in een goed werk vordert, kan men gevoeglijk tot drie hoofden brengen: (1) tot de *stof*, (2) het *beginsel*, (3) en het *doeleinde*.

Door de *stof* verstaat men het werk op zichzelf aangemerkt. Hieromtrent eist de wet van het genadeverbond, dat deze stof door God Zelf in de natuur of openbaring, uitdrukkelijk of impliciet, is aangewezen, geboden of toegelaten. Micha 6:6-8; Matth. 15:9; Kol. 2:23; Hebr. 13:20.

Het *beginsel* waaruit de goede werken geoeffend moeten worden, is naar de eis van de wet van het genadeverbond, (1) in het algemeen het *geestelijk leven*, (2) en in het bijzonder (a) *ootmoed*, (b) *geloof*, (c) *liefde*, (d) *gehoorzaamheid*, (e) en *zelfverloochening*.

Hij die een goed werk zal doen, moet het *geestelijke leven*, dat uit God is, deelachtig zijn, en het werk moet daaruit als uit zijn beginsel voortkomen. Immers, een kwade boom kan geen goede vrucht voortbrengen. Matth. 7:18. En zal de vrucht goed zijn, dan moet men de boom eerst goed maken. Matth. 12:33. De goede werken moeten in God gedaan worden. Joh. 3:21. Omdat nu de eerste oefening van het geestelijke leven de ware *ootmoed* of *armoede* van de geest is, Matth. 5:3, daarom volgt dat een goed werk ook uit deze nederige gemoedsgestalte moet voortvloeien. Jes. 57:15. Micha 6:8; Jak. 4:6. Het werken uit dit beginsel bestaat eigenlijk in de volgende stukken. Men is bevindelijk, onderscheiden en levendig overreed, dat men in alles van de Heere afhangt; dat men een verdorven, onwaardig en krachteloos zondaar is, die geen waardigheid heeft om in de zalige dienst van de Heere toegelaten te worden, en die geen kracht in zichzelf heeft om iets goeds uit zichzelf te werken, maar die alle recht en kracht van de onafhankelijke genade moet ontvangen. Gen. 18:27; 2 Kor. 3:5. Men daalt in deze laagte vrijwillig in, en probeert ook uit die kracht die God verleent, te werken, met een vrijwillige verloochening van de eigen krachten. 1 Petrus 4:11. Zal nu een ootmoedige zondaar dat recht en die kracht waaruit hij werken moet, deelachtig zijn; en zal hij het in een ootmoedige en vrijwillige gehoorzaamheid aan God tewerk stellen, dan volgt dat hij ook een waarachtig *geloof* moet bezitten, en daaruit als een beginsel werken. Joh. 15:4, 5; Rom. 14:23; 1 Tim. 1:5; Hebr. 11:6. Dit geloof waaruit het werk moet voortvloeien, is buiten alle twijfel het *zaligmakend geloof* van de uitverkorenen.

Als een beginsel van goede werken aangemerkt, is het omtrent twee zaken werkzaam. (1) Eerst omtrent God in Christus, (2) dan ook omtrent de werken zelf, die men doen moet. Omtrent *God in Christus*, werkt het geloof op de volgende wijze. Het is overreed dat God door de voldoening van Christus, met ellendige zondaren volkomen verzoend is. Het ziet duidelijk in dat in de Heere gerechtigheden en sterkte zijn, die door God aan hem welmenend aangeboden en geschonken worden. Het verenigt hierdoor het gehele gemoed met Christus, om uit Zijn volheid, gerechtigheid en sterkte, gelijk een ent uit de sappen uit de stam, te zuigen en aan zich te trekken. En hierdoor wordt een zondaar de rechte kracht waaruit hij werken moet, deelachtig. Joh. 15:4, 5; Gal. 2:20; Kol. 2:6.

Omtrent *de werken* erkent het geloof weer twee zaken. (1) Eerst dat zij door God *geboden* of toegelaten zijn; (2) en dan dat zij de Heere in Christus behagen en *aangenaam* zullen zijn. Zal een werk goed zijn, dan moet men door een levend geloof op goede gronden verzekerd zijn, dat zo'n werk *door God geboden* of toegelaten is, Rom. 14:23. Want als iemand dit niet gelooft, dankan hij het niet uit liefde en gehoorzaamheid aan God, tot Zijn eer verrichten.

(1) Dit moet men op *zekere en onbedrieglijke gronden* geloven, dat het werk wat men doet, de welbehaaglijke wil van de Heere is. Die hier voorzichtig wil handelen, dient alle schijngronden, van de ware, met grote zorgvuldigheid te onderscheiden.

(a) Zulke bedrieglijke *schijngronden* zijn,

- het *enkel zeggen en doen van andere* mensen,
- ons eigen *dunken* en denken,
- of ook enige *neiging* of *verruiming* van het gemoed. Want al deze dingen kunnen zeer verkeerd zijn, en lijnrecht tegen de wil van de Heere aanlopen. Die dan naar de

gronden van de welbehaaglijke wil van de Heere wilde oordelen, zou vaak in de grootste buitensporigheden moeten vervallen.

(b) Maar de rechte grond waaruit ik met zekerheid kan weten wat God mij gebiedt, dat ik doen zal, is *de openbaring van Gods wil, in Zijn Woord en de weg van Zijn voorzienigheid*, met elkaar nauwkeurig vergeleken. Hier kan men in alle gevallen waarin men geraken kan, duidelijk, redelijk en zeker genoeg ontdekken, wat God ons gebiedt dat wij doen zullen. Ik zal het gezegde omwille van de eenvoudigen met enige voorbeelden proberen op te helderen. Uit genoemde gronden kan een kind of dienstbode zeker weten wat God hem gebiedt dat hij dagelijks doen zal. Want de voorzienigheid heeft hem in de betrekking van een kind of dienstbode gesteld. God heeft hem in Zijn Woord geboden dat hij ouders en heren in alles, wat niet tegen Gods geboden strijdt, zal gehoorzaam zijn. Wanneer dan ouders of heren hem een of ander werk, dat op zichzelf geoorloofd is, gebieden, dan kan hij volkomen zeker zijn dat zo'n werk hem door God geboden is. Op deze wijze kan men ook met voldoende zekerheid weten of het de wil van de Heere is dat men deze of gene kleren draagt, deze en die spijzen eet, en zich naar deze of die plaatsen vervoegt. Want wanneer men de bijzondere omstandigheden, waarin de voorzienigheid ons gesteld heeft, vergelijkt met wat God ons dienaangaande in Zijn Woord heeft voorgeschreven, dan kan men daaruit duidelijk zien wat God van ons gedaan wil hebben. Laat men een ander belangrijk geval nemen. Een leraar wordt van zijn standplaats naar elders geroepen. Een ieder zal erkennen dat hij zich in zijn gaan of blijven naar het gebod van de Heere gedragen moet. Maar hoe zal hij de wil van de Heere gewaarworden? Zal hij een onmiddellijke openbaring van God begeren? Dat zij verre! Zo zou hij God verzoeken. Zal hij dan naar het oordeel van andere mensen handelen? Hoewel het dikwijls nuttig is in zulke gevallen het oordeel van anderen, of het een middel tot nader licht mocht zijn, te vernemen, zo zal toch niemand die in zulke gevallen een goed geweten wenst te behouden, op het enkele gevoelen van anderen durven aangaan. Want niet het oordeel van enig mens, maar de wil van de Heere moet zijn regel zijn. Zal hij dan acht hebben op zijn neigingen, verruimingen, beklemdheden, die hij onder of na zijn gebeden ondervinden mocht, en zich naar die gestalten gedragen? In geen geval. Want dan zou hij met verdorven geestdrijvers, van zijn veranderlijke en veelal verkeerde neigingen en aandoeningen, zijn regel maken. En hoe ongerijmd en gevaarlijk zou zo'n handel zijn! Want hoe vaak kan het gebeuren dat het verdorven vlees, onder of na het ernstigste gebed, door vooroordelen of eigenzin, de sterkste neigingen, tegen het welbehagen van de Heere, in de ziel verwekt! Hoe vaak kan het gebeuren dat het ongelooft, of een lichamelijke ongestalte, onder de oprechte oefeningen van een waarachtig geloof, hooggaande benauwdheden veroorzaakt! En ziet men niet ook veeltijds, dat een onbedachtzaam vooruitlopen, of een zachtere vloeiing van de lichamelijke vochten, een gegronde of redeloze verruiming kan maken, wanneer men kwalijk bidt? Tot welke buitensporigheden zou hij dan toch kunnen vervallen, die van zijn neigingen, verruimingen of beklemdheden zijn regel wilde maken, of daarnaar van de wil van de Heere en zijn plicht een oordeel vellen? Moet men dan in deze gewichtige zaak altijd in het onzekere blijven? Absoluut niet. Want men heeft hier onbedrieglijke gronden, waarop men van de wil van de Heere een volkomen en redelijke zekerheid kan hebben. Welke zijn nu die gronden? Deze. God heeft een evangeliendienaar in het Woord der waarheid duidelijk en onderscheiden genoeg aangewezen, wat hij in zijn gehele dienst, en in zijn gaan of blijven, bedoelen moet; en hoe hij zich omtrent God, de kerk, en zichzelf te gedragen heeft. Wanneer hij nu de omstandigheden waarin *hijzelf, de gemeente* waar hij staat, en waar hij geroepen wordt,

alsook de *roeping*, zich door een bijzondere besturing van de voorzienigheid bevinden, met het voorschrift dat God hem in Zijn Woord gegeven heeft, nauwkeurig en in afhanging van het licht van de Heere vergelijkt, dan zal hij ook uit het Woord van de Heere duidelijk genoeg vernemen wat God hem in dit bijzondere geval gebiedt dat hij doen of laten moet.

(2) Het is niet alleen genoeg dat men zulke vaste gronden heeft, waarop men zeker kan zijn dat God ons zo'n werk geboden heeft. maar men moet ook met *zijn eigen ogen* die gronden *inzien*, en daaruit van de gebiedende wil van de Heere verzekerd zijn. Die iets in het geloof doet, moet het *zelf* weten, dat God het hem geboden heeft. Dat anderen het zien, kan en mag hem niet tevreden stellen, als hij het ook zelf niet zien kan. En het moet hem ook genoeg zijn wanneer hij zelf maar van het gebod van de Heere op goede gronden verzekerd is; hoewel anderen wegens vooroordelen of wegens gebrek aan kennis van de bijzondere omstandigheden, anders mochten oordelen.

(3) En omdat hij, die iets in het geloof doet, voor zijn doen zekere gronden moet hebben; en omdat hij deze gronden met zijn eigen ogen moet inzien, daarom volgt ook dat hij van zijn doen *redenen geven*, en aan anderen zeggen kan waarom hij zo, en niet anders doet. Ik wil niet zeggen dat hij altijd verplicht zou zijn, om de bijzondere redenen aan anderen open te leggen. Want er zijn vele gevallen waarin dit niet nodig en ook niet nuttig zou zijn. Want er zijn vele dingen waarvan men alleen aan de Heere, en aan geen mens rekenschap behoeft te geven, en vele mensen kunnen door vooroordelen of andere omstandigheden, buiten staat zijn om daarvan rechtmatig te oordelen. Om het gezegde maar door een bijzonder geval op te helderen: een leraar kan de zekerste gronden hebben, waaruit hij weet dat de Heere hem gebiedt te vertrekken; en toch niet verplicht zijn ze in de bijzonderheden aan anderen open te leggen, maar integendeel, om genoemde redenen verbonden zijn in zijn afscheidsrede geen bijzonderheden te melden. Maar mijn mening is, dat hij die iets in het geloof doet, de redenen van zijn doen aan anderen *kan* opgeven, als hij het nodig en nuttig oordeelde. Eindelijk moet hij, die iets in het geloof doet, verzekerd zijn dat zijn werk de Heere om Christus' wil *behaagt*, en dat God het, niettegenstaande de aanklevende gebreken, om Christus' volmaakte gehoorzaamheid uit genade wil belonen. Luk. 1:74, 75; Hebr. 11:6.

Met dit geloof gaat de *liefde*, als een beginsel van goede werken, onafscheidelijk vergezelschap. Gal. 5:6; 1 Tim. 1:5; 1 Kor. 13:1-3. Zal dan een werk goed zijn, dan moet het voortvloeien uit een verstandige, vrijwillige en aangename toeneiging van het hart, tot God, Zijn gebod, het werk, en het heil van de naaste. Ps. 1:2; Rom. 7:22; 1 Joh. 4:18. Geloof en liefde verwekken in het hart een vrijwillige *gehoorzaamheid*, die ook een beginsel is waaruit een werk, wanneer het goed zal zijn, moet voortkomen. De natuur van deze gehoorzaamheid, als een hebbelijkheid aangemerkt, bestaat eigenlijk in een *vaardige neiging* om de wil van de Heere te doen uit een levendige erkentenis van *Zijn hoog gezag over ons*, en van *onze verplichting aan Hem*. De gehoorzaamheid is dan vaardig en gezind om alles te doen wat God gebiedt, op zo'n manier als Hij ons voorschrijft. Het wordt daartoe niet bewogen, omdat het van dat doen *voordeel* of *genoegen* te verwachten heeft, maar omdat het *Gods wil* is, Hij over ons een onafhankelijk *opperbevel* bezit, en wij aan Hem geheel *verplicht zijn*. Jer. 10:6, 7. Zal nu een werk goed zijn, dan moet het ook uit dit beginsel voortvloeien. 1 Sam. 15:22; Ps. 119:4, 5.

Waar een waarachtige gehoorzaamheid het gemoed heeft ingenomen, daar moet ook een ongeveinsde *zelfverloochening* plaats hebben, wat ook tot de beginselen van een werk, dat goed zal zijn, gebracht moet worden. Deze deugd bestaat in een hebbelijkheid, om onze *eigen zin, eer, voordeel en genoegen*, voorzover zij tegen het welbehagen van de Heere strijdig zijn, *af te keuren*, en vrijwillig *te laten varen*. Het verzaakt niet onze eigen zaligheid en welzijn, maar onze verdorven zin, en gezetheid op eer, voordeel en vermaak, dat zich tegen de wil van de Heere probeert te kanten. Zonder deze zelfverloochening kan niemand een echte Christen zijn, en daarom ook geen goed werk verrichten. Matth. 16:24.

De derde eigenschap die een werk dat goed zal zijn, hebben moet, bestaat hierin, dat het tot zulke *doeleinden* als de wet ons voorschrijft, geoefend wordt. Het *hoogste einde* van alle goede werken is de *verheerlijking* van God. Zal dan een werk goed zijn, dan moet het gedaan worden met dit oogwit, dat wij door dat werk een levendige erkentenis van Gods heerlijke volmaaktheden openbaren; dat anderen door dat werk ook mochten opgewekt worden om de heerlijkheid van de Heere ook te erkennen en te prijzen; en dat zo onze werken geen gelegenheid mogen geven om Gods dierbare Naam door lastering, goddeloosheid of zorgeloosheid te onteren. Matth. 5:16; 1 Kor. 10:31; Kol. 3:17. Aan dit hoogste einde zijn *nog andere*, als middelen om het te bereiken, *ondergeschikt*.

Deze ondergeschikte einden zijn tweëerlei, of met opzicht op *onszelf*, of met opzicht op *de naaste*.

- Ten aanzien van *onszelf* mag en moet men ook zijn *eigen zaligheid* en *welzijn* met dat werk bedoelen. Men mag het niet doen om door dat werk, als een prijs, de zaligheid te verdienen; maar om daardoor, als een noodzakelijke weg, het genadeloon dat Christus verdiend heeft, deelachtig te worden. Ps. 19:12; Filip. 2:12, 13; Hebr. 11:6, 26. Want omdat Gods eer in onze zaliging, en onze zaligheid in Gods eer gelegen is, daarom kan en mag dit ondergeschikte einde van het hoogste niet gescheiden worden.
- Met opzicht op *de naaste* moet men in een werk, dat goed zal zijn, ook bedoelen dat onze naaste het *zien mag*. Niet opdat wij van hem enige roem mogen ontvangen, zoals de Farizeeën hun werken deden; maar opdat de naaste door onze werken gesticht, ontdekt, bestraft, vermaand, of getroost wordt. Matth. 5:16; Jak. 2:18; 1 Petrus 3:1. Wanneer ik zeg dat men in een werk dat goed zal zijn, deze einden bedoelen moet, dan is echter de bedoeling niet, dat men onder het werk altijd aan deze einden uitdrukkelijk denken moet. Want dat is wegens de eindigheid van ons verstand, dat in hetzelfde punt van de tijd aan geen twee zaken tegelijk kan denken, in een volstreekte zin ook niet mogelijk. Iemand kan iets tot zekere einden doen, wanneer zij hem tot dat werk bewogen hebben, en hij na een bedaard onderzoek van zijn oogmerken vinden kan, van harte te wensen dat zijn werk tot die einden dienen mocht; hoewel hij juist bij elke daad niet uitdrukkelijk denkt: dit doe ik tot dit en dat einde. Ik zal de zaak tot dienst van de eenvoudigen, met een zeer eenvoudige gelijkenis ophelderen. Wanneer iemand een reis van verscheidene dagen onderneemt, tot dat doeleinde om een lieve vriend te bezoeken en te verkwikken, dan is elke stap die hij doet tot dat einde ingericht. Maar er wordt niet toe vereist, dat hij bij elke stap uitdrukkelijk denken zou: dit doe ik om mijn vriend te bezoeken en te verkwikken. Het is genoeg dat dit oogwit hem tot die reis bewogen heeft, en dat elke stap een middel is om dat einde te bereiken; hoewel hij onder het reizen vaak niet aan zijn vriend, en ook niet aan zijn oogwit, maar aan andere zaken denken mocht.

Eindelijk dient men aangaande deze eigenschappen van de goede werken nog aan te merken, dat zij in een echt goed werk *moeten samengaan*. Want wanneer iemand een werk, waarvan de stof door God niet geboden was, en dus zonder een gegrond geloof, met een goed oogmerk wilde doen, dan zou dat goede oogmerk alleen het werk niet goed kunnen maken. Matth. 15:9. Het tweede stuk dat men in een goed werk moet aanmerken, om er een onderscheiden bevatting van te maken, is de *overeenstemming* ervan met de genoemde wet van het genadeverbond, waardoor het die eigenschappen, die de wet vordert, zodanig daadwerkelijk bezit. Deze overeenstemming is nu, of *noodzakelijk*, of *gebeurlijk*. *Noodzakelijk* wanneer de natuur van het werk zo is, dat het uit zijn aard niet anders dan goed *kan zijn*. Op deze wijze is een gelovige overgave van zichzelf aan God in Christus, en de liefde jegens Gods beeld, een noodzakelijk goed werk, dat onmogelijk kwaad kan zijn. Maar er zijn ook andere werken, die of goed, of ook kwaad kunnen zijn, die in onderscheiding van de eerste, met de wet *gebeurlijk* overeenstemmen. Zulke zijn die men *stoffelijk goed* of *middelmatig pleegt* te noemen. Zo kan het kerkgaan, lezen, bidden, geven van aalmoezen, het eten van deze of gene spijsen, het dragen van deze of die kleren, een goed werk zijn wanneer het uit het rechte beginsel, tot het rechte einde gedaan wordt. Maar al deze dingen kunnen ook bij uitstek kwade werken zijn, wanneer men ze uit een verkeerd beginsel, tot een kwaad einde verricht. Eindelijk heeft deze overeenstemming van de goede werken met Gods wet, zijn verschillende *trappen*, en is in dit leven altijd *onvolkomen*. Want onder de beste goede werken van Gods kinderen, mengen zich altijd nog zeer slechte tussen. En de werken die wezenlijk goed zijn, kunnen nog vele stuken van het ongelooft, de liefdeloosheid, en verkeerde bedoelingen aankleven. Want er is geen volmaakt geloof, liefde, zelfverloochening of bedoeling in de wereld. Hier vandaan kan het ene goede werk nog beter zijn dan het andere; naarmate dat het minder of meer zwakheden aankleven. Maar een werk dat de minste trap van waarachtige overeenstemming met Gods wet bezit, is een waarachtig goed werk. En hoewel het zonder Christus in Gods gericht niet bestaan, en ook niets verdienen kan, toch zal het, voorzover het goed is, niettegenstaande zijn gebreken, om Christus' wil uit genade beloond worden. Want hoewel een werk niet volmaakt is, echter kan het waarachtig goed zijn, omdat de volmaaktheid niet het wezen, maar een bijzondere trap van de goedheid uitmaakt. Evenwel kan een oprechte Christen zich met een onvolkomen werk niet volkomen vergenoegen, maar hij treurt over de minste onvolmaaktheid, en hij jaagt met goede ernst, om toch eindelijk de volmaaktheid te bereiken. Filip. 3:12. § 24. Het is niet genoeg dat een Christen de natuur van de goede werken kent. Maar hij moet die ook zeer zorgvuldig voorstaan. Het woord (προισταθαι), dat de onzen dan eens door *voorstaan*, dan eens door *regeren* overgezet hebben, beduidt *in het algemeen, voor een zaak te staan, om het of te bearbeiten of te besturen en te beschermen*. *In het bijzonder* wordt het gebruikt van *ambachtslieden*, die hun *bedrijf en levensonderhoud* voorstaan, het naarstig waarnemen, en toezien dat een ander hen het bedrijf niet bederft, veracht, onderkruipt of onttrekt. Het wordt hier zeer gevoeglijk toegepast op de oefening van het geestelijk leven, om de goede werken als zijn ambacht, ijverig te doen en te verdedigen, wat de apostel anders noemt, *ijverig te zijn in goede werken*, Tit. 2:14. Die dan de goede werken voorstaat, gedraagt zich op de volgende manier. Hij merkt de goede werken aan *als zijn voornaamste ambacht en beroep*, waartoe hij van God verordineerd, geschapen, vrijgekocht, geroepen en herschapen is; nodig en bekwaam om zijn welzijn, en die van zijn naaste te bevorderen. Rom. 8:29; Ef. 1:4; Tit. 2:14; Ef. 2:10; Ps. 19:12.

Hij neemt ze als zijn ambacht *voor zich*, om *er in te arbeiden*, en als een ambachtsman *bezig te zijn*. (1) Hij behandelt het niet als een bijwerk, maar als zijn ambacht, dat hij, wanneer hij gezond is, alle dagen moet waarnemen. (2) Hij doet het met *genoegen*, zoals een ambachtsman zich dan het allerbest bevindt wanneer hij bij zijn dagelijks werk is. (3) Hij *zoekt* naar werk. Hij houdt het voor schadelijk en verachtelijk wanneer hij niet veel te doen zou hebben. Het is hem smartelijk wanneer hij minder werk heeft dan zijn medebroeders. Hij gevoelt een heilige *eergierigheid*, of *ambitie*, naar de kracht van het woord dat de apostel in 2 Kor. 5:9 gebruikt. (4) Hij zoekt ook zijn werk *goed* te doen, en zijn ambt hoe langer hoe meer tot de volmaaktheid te doen komen. Filip. 3:12. Het spijt hem zeer wanneer hij zijn werk zo goed als anderen niet zou kunnen maken. Wanneer hij merkt dat anderen hem overtreffen, dan wordt hij met een heilige naijver vervuld, om hen na te streven. 2 Kor. 9:2. Hij probeert zijn ambt tegen anderen, die het verachten of bederven willen, *te verdedigen*, en alles wat de vijanden uitdenken om zijn ambacht in verval te brengen, met alle ernst tegen te gaan. Hij levert bij het hof des hemels de ernstigste smekingen in, om tegen zulke ambtsverders de nodige hulp en verdediging te verkrijgen. Hij belegt wel eens vergaderingen van zijn ambtsbroeders, om hen de heimelijk aanslagen van de ambtsbestrijders te ontdekken, en het gevaar aan te tonen, om met vereende macht daartegen te waken, te ijveren, en hulp te zoeken. Hij heeft er wat voor over. Hij wil er soms wel wat mensengunst, achting, of werelds voordeel voor opofferen; als hij dit ambt maar staande mocht houden en bevorderen. Hoewel sommige trage of misleide ambtsbroeders hem alleen lieten staan, of hem nagaven dat hij al te *werkelijk* was, zo kan hij echter, die zijn ambt, de goede werken, voorstaat, het toch niet laten zitten. Hij wenst dan liever de onkosten alleen te dragen, dan het zomaar aan te zien dat zijn ambacht in duigen viel. De naspraak van trage of misleide ambtsbroeders, dat hij al te *werkelijk* is, wil hij graag verdragen, omdat hij wel weet dat hij aan het evangelisch werk niet te veel kan doen. Filip. 2:12, 13. Hij is eindelijk ook gewillig zijn ambacht aan anderen aan te prijzen, en zoveel leerlingen hij maar krijgen kan, aan te nemen, om hen naar vermogen daarin te onderwijzen, voor te gaan, en zichzelf in alles een voorbeeld in goede werken te betonen. Tit. 2:7.

§ 25.

Hoe gewichtiger nu dit voorstaan van goede werken is; en hoe meer tegenstand het ontmoet, zoveel te ernstiger moeten zij, die aan God geloven, daar ZORG voor DRAGEN. (frontidzein), *zorgdragen*, beduidt eigenlijk zijn *gemoed en zin* op een zaak te zetten, dat te bedenken, te behartigen, en met voorzichtigheid en ernst te bezorgen. Het betekent hier de oefening van het geestelijk leven, waardoor een Christen aan het voorstaan van goede werken zijn gehele gemoed overgeeft, daaraan gedurig denkt, zijn genegenheden er op vestigt, en met voorzichtigheid en bekommering toeziet dat hij er toch niet in te kort mag komen. Die daarom *zorgdraagt* om goede werken voor te staan, is *zo* werkzaam. Hij staat de goede werken voor, niet uit eenblinde navolging of factiezucht, en ook niet om een goede naam of voordeel in de wereld te verkrijgen, maar zijn *hart en zin*, voorzover het door het geloof aan God gereinigd is, *strekt daar heen*. Het zweeft hem in de zin *van de gedachten* van zijn hart, dat het zijn plicht en zaligheid is goede werken voor te staan. *Hij bedenkt deze dingen, en is hierin bezig*, 1 Tim. 4:15. Een levendige overreding van zijn plicht om goede werken voor te staan, en van de grote zaligheid die daarin ligt opgesloten, haalt de innigste en vrijwilligste *genegenheden* daartoe over. Het is zijn *hart en zin*, goede werken voor te staan. Hij heeft er lust en vermaak in. Ps. 1:2; Rom. 7:22. Omdat hij weet dat het blinde, ongelovige en trage vlees, met de vorst der duisternis en zijndienaren, de wereld, de

valse christenen, alsook de verdorven redeneringen van trage en verleide ambtsbroeders, alle krachten inspannen om hem in het ernstig voorstaan van goede werken te misleiden, onoplettend, ijverloos of moedeloos te maken, daarom is hij zeer *bekommerd* dat hij door die vijanden toch niet verstrikt mag worden. Hij probeert zijn hart op zijn wegen te zetten, en in alles *voorzichtig* te zijn *Hij werkt zijns zelfs zaligheid met vreze en beven*, Filip. 2:12. Omdat hij goed weet dat al zijn wijsheid en kracht gekort schiet om in het voorstaan van goede werken voorspoedig te zijn, en omdat hij ook door een levend geloof erkent, dat de genade vande Heere hem genoeg is, en de kracht ervan in zijn zwakheid volbracht zal worden, daarom houdt hij zich aan deze verklaring van het Evangelie, en vertrouwt zich aan de Heere toe, dat Die hem gedurig opwekt, sterkt en bestuurt, om de goede werken voor te staan. Ps. 86:11; 119:4, 5. En hierin is het voornaamste wezen van het rechte zorgdragen gelegen. Maar omdat de hoogste wijsheid geen redelijk schepsel als een stok of blok bewerkt, daarom is hij ook zeer zorgvuldig op alle *middelen*, die God tot opwekking en besturing verordend heeft, afhankelijk van de Heere naarstig te gebruiken. Hij vindt een onuitsprekelijk genoeg in een redevoering, oefening of samenspraak, waar de zielen tot het voorstaan van goede werken op een verstandige, ernstige en evangelische wijze worden vermaand en bestuurd.

§ 26.

Dit zorgdragen om goede werken voor te staan, is nu die betamelijke *hoofdplicht*, waartoe zij die aan God geloven, verbonden zijn, en welke Titus hen met alle ernst bevestigen moest.

§ 27.

Men zou dit uit vele onwrikbare gronden bewijzen kunnen, dat zij die aan God geloven, tot het zorgdragen om goede werken voor te staan, verbonden zijn, en dat Titus hen dat met alle ernst bevestigen moest. Men zou het uit alle Goddelijke volmaaktheden, uit de betrekkingen van de gelovigen op God, uit alle genadegoederen van het verbond, en uit de natuur van de goede werken kunnen afleiden. Maar wij zullen ons nu maar bepalen bij de gronden die de apostel zelf in een nadere verklaring en aandrang opgeeft, wanneer hij zegt: **DEZE DINGEN ZIJN HET, DIE GOED EN NUTTIG ZIJN DEN MENSEN.**

§ 28.

Door DEZE DINGEN, (τὰυτα), waarvan de apostel hier spreekt, verstaat hij de zaken die hij in het voorgaande genoemd had: (1) *de goede werken*, (2) *het zorgdragen om ze voor te staan*, (3) en *het ernstig bevestigen* ervan. Wanneer hij het nadrukkelijke woordje (ταυτα), waarvan wij boven bij § 11 gesproken hebben, hier weer herhaalt, dan (a) wil hij ons het *gewicht* van deze dingen, dat men nooit genoeg kan inscherpen, weer herinneren, (b) en alle *andere zaken* die op deze dingen geen betrekking hebben *uitsluiten*, zoals de *dwaze vragen*, geslachtsrekeningen, *twistingen* en strijdningen over de wet, die onnut en ijdel zijn, vs. 9.

§ 29.

De goedheid en nuttigheid van deze dingen is zo uitgebreid, dat het zich uitstrekt tot allerlei soorten van MENSEN. Wanneer de apostel hier van *mensen*, *zonder enige bepaling* gewag maakt, dan schijnt hij zijnoog te hebben (1) niet alleen op *hen die zorgdragen* om goede werken voor te staan, (2) maar ook op *alle anderen*, die deze

voorstanders van goede werken zien en met hen omgaan; zij mogen dan bekeerd of nog onbekeerd zijn.

§ 30.

Met opzicht op al die mensen, merkt de apostelen in de dingen waarvan hij spreekt, twee voortreffelijke eigenschappen aan. (1) Eerst, dat zij voor hen *goed*, (2) daarna, dat zij voor hen *nuttig* zijn.

§ 31.

Het woord GOED dat hier van *nuttig* onderscheiden wordt, schijnt de *betamelijkheid*, *eerlijkheid* en *prijselijkheid* van de dingen, waarvan Paulus spreekt, uit te drukken. Want zo placht men al van oude tijden af, het goed in een *eerlijk*, *nuttig* en *genoeglijk*, dat eigenlijk tot het nuttige behoort, te onderscheiden. Immers, de apostel schijnt het woord in genoemde zin te gebruiken, 1 Tim. 4:4, waar hij *goed* tegenover *verwerpelijk* stelt. Het naarstig voorstaan van goede werken, en het ernstig bevestigen om daarvoor zorg te dragen, is dan *betamelijk*, *prijselijk* en *eerlijk*.

(1) Het is zo, op *zichzelf beschouwd*. Want omdat God Zelf deze dingen bemint, gebiedt, en in Zijn gunstgenoten werkt, Filip. 2:13; Hebr. 13:20, daarom kan het onmogelijk anders zijn, of deze dingen moeten goed, betamelijk, eerlijk en prijselijk zijn.

(2) Ze zijn het ook *met opzicht op de mensen*. Ze verstrekken hen tot bijzondere *eer en roem*.

(a) Voor henzelf, *die daarin bezig zijn*, en deze dingen met alle ernst bevestigen, is het een bijzondere eer en heerlijkheid, niet alleen in de achting van Gods tere kinderen die bij hun hart leven, maar ook van alle andere mensen die hun verstand redelijk gebruiken. Want *de heiligheid is den huize des HEEREN sierlijk*, Ps. 93:5. En *die Christus in deze dingen dient, is Gode welbehaaglijk, en aangenaam den mensen*, Rom. 14:18. Het is wel waar dat enige verbijsterde Godzaligen, het ernstig bevestigen om goede werken voor te staan, als een verachtelijke werkheiligheid aanzien, en dat sommige ongebonden lieden met deze dingen als met een onedele laaggeestigheid de spot drijven, maar dan gedragen ze zich niet als mensen die met rede en verstand begiftigd zijn. Ze doen het in een onverstandig haasten, zonder dat zij de zaken recht begrepen hebben. Want zo gauw zij bedoord zijn, zegt het eigen geweten hen, dat deze dingen goed en betamelijk zijn, zoals ze door verschillende woorden en gedragingen zelf openbaren. Immers, men vindt vele onbegenadigde mensen die een soort van achting hebben voor hen die goede werken op de rechte wijze voorstaan en bevestigen.

(b) Ook zijn deze dingen goed *voor anderen*, die ze zien en horen. Want het ernstig voorstaan van goede werken, en het ernstig bevestigen daarvan, kan een gezegend middel zijndat velen, die schandelijk en oneerlijk voor God en mensen leven, tot de heerlijkste gelukstaat verheven worden, waardoor ze niet alleen tot een eerbare en prijselijke wandel in de wereld, maar ook tot het heerlijke kindschap van God gebracht worden. 1 Petrus 3:1.

§ 32.

De genoemde eigenschap moest alleen genoeg zijn om een ieder tot bovengenoemde plichten aan te sporen. Maar omdat een redelijk mens door de overweging van zijn eigen welzijn, tot de betrachting van betamelijke plichten mag en moet opgewekt worden, daarom voegt de apostel er nog bij, dat deze dingen voor de mensen NUTTIG zijn. Men pleegt in het algemeen door *nuttig* zoiets te verstaan, dat

iemand van dat, wat de staat van zijn ziel of lichaam onvolkomener maakt, bevrijdt, en hem integendeel toebrengt wat de toestand van zijn ziel of lichaam volmaakter of gelukkiger kan maken. In deze zin zijn dan ook de goede werken, het naarstig voorstaan ervan, en het ernstig bevestigen daarvan, voor de mensen nuttig. (1) Deze dingen dienen om de mensen van vele geestelijke en lichamelijke, tijdelijke en eeuwige kwaden *te bevrijden* of ervoor *te bewaren*. (2) Ze zijn bekwame middelen om de mensen vele lichamelijke en geestelijke, tijdelijke en eeuwige *goederen*, die hun zielen en lichamen volkomener en gelukkiger maken, *toe te voegen*. (3) Ze doen dit niet door hun waardigheid of kracht, als verdienende of werkende oorzaken; maar òf als *het loon zelf*, dat God om de verdiensten en door de kracht van Christus schenkt, òf als *middelen* en wegen, waardoor God ons de genoemde zaligheden deelachtig maakt.

(4) Op deze wijze zijn ze ook nuttig voor allerlei mensen. Ze zijn nuttig, (a) niet alleen voor hen die deze dingen zelf doen, (b) maar ook voor hen die dit zien en horen. Misschien kan het tot meerdere opklaring van het begrip van de eenvoudigen dienen, dat ik enige bijzonderheden van het gezegde een weinig onderscheidener aanwijs. Vooreerst vloeien de genoemde nuttigheden uit de *goede werken zelf*.

(1) Ze zijn nuttig voor *hen die zich in de betrachtting ervan naarstig oefenen*.

(a) Want door het doen van goede werken, worden zij *bewaard* of *bevrijd van vele zonden*, die hun lichamen en zielen, in tijd en eeuwigheid, zeer ongelukkig konden maken. Immers, menig mens verteerde zijn lichaam en ziel door zorgen, gierigheid, overdadigheid en andere wereldse begeerlijkheden. Maar hij ontkwam deze verdervende dingen zodra hij door bekerende genade een begin maakte met goede werken te doen.

(b) De goede werken bevrijden niet alleen de daders ervan van dodelijke rampen, maar zij brengen ook hun zielen en lichamen *onuitsprekelijke zaligheden* aan. *Vele lichamen*, die door de verdervende zondendienst waren uitgemergeld, ontvangen weer hun behoorlijke rust, voedsel en verzorging, en zij beginnen weer te groeien en te bloeien, wanneer zij in de oefening van goede werken, waartoe zij geschapen waren, gebruikt worden. *Vele zielen*, die door de onedelste piekeringen, begeerten, driften, en zorgen, zodanig mishandeld en verdorven waren, dat ze voor onzichtbare dingen onvatbaar, redeloos en vleselijk geworden waren, en van wezenlijke zaligheid zowel geen begrip als geen bevinding hadden, worden met een aangename zaligheid overgoten, wanneer ze in de betrachtting van goede werken bezig zijn.

(c) Wie is machtig naar behoren uit te drukken die *rust* en dat *genoegen* dat een ziel gewaar wordt, die in geloof en liefde tot zijn verzoende verbonds-God en Zijn heilige geboden, door de strelende invloeden van de genade bezig is om goede werken te doen? Zij die de levendigste ondervinding daarvan zelf hebben, kunnen het onder geen bewoording brengen, maar moeten zich vergenoegen met deze uitroep: *in het houden van die is grote loon!* Ps. 19:12.

De zaligheid die begenadigde zielen uit de oefening van goede werken trekken, is niet alleen in dit leven bepaald, maar zal hem ook *na de dood*, in de eeuwigheid *volgen*. Openb. 14:13. Want buiten alle twijfel zullen de geesten van de volmaakt rechtvaardigen ook in de eeuwige heerlijkheid met de genade, die hen door God in dit leven geschonken was, werkzaam zijn. Daar zullen zij er een veel helderder begrip van ontvangen. Ze zullen vele werken als goed erkennen moeten, die zij hier daarvoor niet houden durfden. Het goede dat in hun werken was, zal hen daar veel klaarder worden opgehelderd. Want die niet wisten dat zij Jezus gespijzigd, geherbergd, gekleed en bezocht hadden, zullen het daar gewaar worden. Matth. 25:34-40. Dan zullen zij met

een opgehelderd verstand inzien, wat een genade aan hen tot de betrachtning van het minste en gebrekkigste goede werk is besteed. Ze zullen allerlevendigst beseffen dat zulken, als zij waren, het allergebrekkigste goede werk, waarvan zij in hun haasten in deze wereld gedacht en gezegd hebben dat het maar een dood werk en een vrucht van hun eigen akker was, niet hadden kunnen verrichten, als de dierbare Zaligmaker het door de arbeid van Zijn ziel voor hen niet verdiend had, en door de uitnemende grootheid van Zijn kracht in hen niet had gewerkt. Hoe groter en meerder nu de goede werken geweest zijn, waarin zij zich hier geoefend hebben, zoveel te heerlijker moet hen dan ook de genade voorkomen die daarin betoond is, en zoveel te groter moet ook hun heerlijkheid en zaligheid zijn.

(2) De nuttigheid van de goede werken:

Als iemand dit stuk met bedaardheid een weinig dieper geliefde te doordenken, dan zou hij misschien met meer helderheid kunnen inzien, hoe er in de eeuwige heerlijkheid en verdoemenis zekere trappen, naar de mate van de goede werken en zonden, kunnen en ook moeten plaats hebben; zonder de minste verdienstelijkheid van de werken te stellen. Want het is buiten alle tegenspraak dat onze zaligheid bestaat in een bevindelijke kennis en aanbidding van de Goddelijke volmaaktheden. Het is ook zeker dat al de Goddelijke volmaaktheden moeten worden ten koste gelegd aan een zondaar, wanneer hij het minste goede werk zal doen. Ook kan men niet ontkennen dat Gods genade en overige volmaaktheden aan hem allernadrukkelijkst verheerlijkt zijn, die het meest in goede werken bezig is geweest. Hieruit moet dan natuurlijk volgen dat hij, die het meest in goede werken gevorderd was, ook de grootste trap van de zaligheid genieten moet, wanneer hij zich in de eeuwigheid zijn goede werken, en de Goddelijke volmaaktheden waardoor hij ze gedaan heeft, op een onderscheiden wijze bij het licht van het binnenste heiligdom bevindelijk voorstelt. Aan de andere kant is er ook geen twijfel of de rampzaligheid van de verdoemden zal voornamelijk bestaan in hun afscheiding van Gods gemeenschap, ende ondervinding van Zijn toorn. Hoe meerder en zwaarder iemand gezondigd had, zoveel te verder is hij van God gescheiden; en zoveel te groter moet ook Gods bepaalt zich niet alleen tot de personen die het doen, maar het strekt zich ook uit tot *anderen*, die ze zien, horen of op andere manieren gewaar worden. Want

- (a) in *het algemeen* kunnen ze gezegende middelen zijn, waardoor onboetvaardige zondaars krachtadig bekeerd worden, en zo naar ziel en lichaam, in tijd en eeuwigheid gelukkig worden. 1 Petrus 2:12; 3:1. Ze kunnen Gods echte kinderen tot een bijzondere verkwikking en aansporing dienen. Matth. 5:16.
- (b) Hoe groot is het bestuur, de raad en hulp, die menige ellendige uit de goede werken van Gods kinderen, ook *naar het lichaam* geniet! Hoeveel lendenen worden daardoor verwarmd! Hoeveel monden gespijzigd! En hoeveel ingewanden van heiligen en onheiligen verkwikt!
- (c) Hoe vele *zielen* worden door de goede werken van schadelijke vooroordelen tegen de Godzaligheid verlost, of van vele uitbrekingen van de goddeloosheden terug gehouden! Zo nuttig de goede werken zelf zijn, zo nuttig is verder *het zorgdragen om ze voor te staan*. Niemand is bekwaam om alle nuttigheden die daarvan voortkomen, naar behoren op te tellen.

Ik zal maar enigen tot voorbeelden melden.

- (1) Het is onbegrijpelijk nuttig om in die zalige gestalte van geestelijke *armoede* en *ootmoed* te staan, en voorspoediger in te dalen. Want hoe groter zorg iemand draagt om goede werken voor te staan, zoveel te meer en levendiger zal hij gewaar worden

aan hoeveel gebreken hij nog onderhevig is, wat een duisternissen, schulden en krachteloosheden hem nog aankleven.

- (2) En door deze weg zal het ook nuttig zijn om tot de *oefening van het geloof* krachtig aan te sporen. Want zij die de teerste zorg dragen om goede werken voor te staan, en daardoor hun gebrek des te helderder en levendiger bemerken, zullen onbegrijpelijk veel werk voor de Middelaar in al Zijn ambten vinden, en door de nood gedrongen worden om zich als blinden aan Zijn profetisch onderwijs, als schuldigen aan Zijn offerande en ongenoegen tegen hem zijn. Gelijk nu aan de verheerlijkten hun goede werken en de zaligheid die in de gebrekkigste werken was, zullen worden opgehelderd, zo zal ook het geweten van de verdoemden hun zonden en de rampzaligheid die in de minste zonde was opgesloten, als een knagende worm verwijten. Hieruit moet dan natuurlijk volgen dat zij, die het meest en zwaarst gezondigd hebben, ook hun afscheiding van het hoogste Goed en het ongenoegen ervan, op de levendigste en gevoeligste wijze zullen zien en gevoelen moeten, en zo, waar ze zich ook mochten ophouden, de zwaarste hel in hun boezem hebben. voorbidding, en als krachtelozen aan Zijn koninklijke regering en bescherming vast te houden.
- (3) Uit het gezegde kan men ook gemakkelijk opmaken welke nuttigheden daaruit voortvloeien, in het *bidwerk* dat voor een van de voornaamste bezigheden van een arme Christen, met groot recht gehouden wordt. Het gebeurt menigmaal dat een Christen geen woorden of zaken vinden kan, die hij in het gebed aan de Heere zou voordragen. Vaak overvalt hem een onbetamelijke traagheid om van zijn voorrecht, dat hij tot God en Zijn schatkamers vrijmoedig mag komen, een ernstig gebruik te maken. Maar wanneer hij in zo'n toestand maar probeerde zorg te dragen om goede werken voor te staan, dan zouden deze ongestalten zeer spoedig verdwijnen. Hij zou zoveel gebrek in zijn gemoed en daden vinden, dat hij overvloedig stof van belijdenis, van gebeden en dankzeggingen voor zich had. Hij zou onbegrijpelijk veel gevallen tegenkomen, waartoe hij licht, gerechtigheid en kracht ootmoedig moest smeken. De opmerking van duisternis, schuld en onmacht, en een inzicht in de noodzakelijkheid van Jezus' licht, gerechtigheid, kracht en hulp, zou zijn traagheid verdrijven, en hem zeer krachtig dringen om van zijn voorrecht een ernstig en spoedig gebruik te maken.
- (4) Eindelijk, omdat men door doen leert doen, daarom heeft het zorgdragen om goede werken voor te staan, ook een nuttige invloed op de *heiliging* van een Christen. Want zij die naarstige zorg dragen om zich in goede werken te oefenen, ontvangen vaak in vele zaken, die hen voortijds donker waren, een aangener licht, en een buitengewoon genoeg in dingen waartegen zij tevoren plachten op te zien. Zo nuttig is niet alleen het oefenen van goede werken en het zorgdragen om ze voor te staan, maar ook het *ernstig bevestigen* van deze dingen. De satan en het trage vlees zouden ons wel graag willen wijsmaken, dat dit zeer schadelijk kon zijn, om onbegenadigden in een wettische werkheiligheid vast te zetten, en Gods kinderen, die door een verhoog van hun gestalten en ongestalten gesticht kunnen worden, moedeloos te maken. Ik wil niet ontkennen dat sommigen het ernstig bevestigen om goede werken voor te staan, onverstandig en onwettelijk misbuiken, en zich daardoor aan genoemde trouweloosheden schuldig maken.

Maar dit moet men het verstandig bevestigen van deze dingen in geen geval ten laste leggen. Want die zijn ogen maar recht opendoet, zal het onze apostel moeten toestemmen, dat het voor *onbegenadigden* en *begenadigden* beide bij uitnemendheid nuttig is.

(1) Menig *onbegenadigde* zondaar stemt wel toe dat hij zijn *zonde en ellendigheid bevindelijk moet kennen*, maar hij weet geen raad om daartoe te geraken. Voor zo één zou het zeer nuttig zijn dat men hem het zorgdragen om goede werken voor te staan, ernstig bevestigde. Want een duidelijke verklaring van de eigenlijke natuur van de goede werken, en het rechte zorgdragen om ze voor te staan, alsook een grondig betoog van zijn volstrekte verplichting daartoe, zou een zeer gepast middel kunnen zijn om hem van zijn ellendige en gevaarlijke toestand te overtuigen, en tot een waarachtige bekering krachtig aan te sporen.

(2) Voor *begenadigden* is het bevestigen, dat zij, die aan God geloven, zorgdragen om goede werken voor te staan, buitengewoon veel nuttiger dan het enkel spreken van hun gestalten en ongestalten. Ik wil niet zeggen dat het alle oprechten van hart aangenaam zou zijn. Want wat voor Gods kinderen nuttig is, en wat hen aangenaam is, zijn veelal onderscheidend dingen. Want sommige eenvoudige en donkere kinderen van God bestaan in het geestelijke zoals onverstandige kinderen in het natuurlijke. Immers, menig kind vindt in een al te grote toegevendheid en een verhaal dat de ouders in hun kindsheid niet beter zijn geweest, meer aangenaamheid dan in een verstandige aanwijzing van zijn gebreken, en in een voorzichtige aansporing tot zijn plicht; waaruit men echter niet mag besluiten dat het eerste ook nuttiger dan het laatste zou zijn. Maar vele van Gods lieve gunstgenoten, die geofende zinnen in het Woord der gerechtigheid hebben, vinden niet alleen meer nuttigheid, maar ook meer aangenaamheid in het ernstig bevestigen van het zorgdragen om goede werken voor te staan, dan in een gedurig onverstandig verhaal van gestalten en ongestalten. Ik wil hier in geen geval het spreken van de gestalten en ongestalten van Gods kinderen veroordelen. Dat zij verre! Want een verstandig entijdig vertoog van deze dingen is soms nuttig en noodzakelijk om de grootheid van de genade te vertonen, om worstelende zielen voor wanhoop en schadelijke moedeloosheden te bewaren, en om de blinde vijanden van de Godzaligheid de mond te stoppen. Maar ik spreek hier van dat gedurig onbedachtzaam verhalen van gestalten en ongestalten, wat de mensen, die geen genoegen vinden in een ernstig bevestigen van het zorgdragen om goede werken voor te staan, zo zeer verheffen. Het evangelisch bevestigen van de dingen die Paulus noemt, is voor Gods echte kinderen onbegrijpelijk veel nuttiger dan het genoemde verhaal van gestalten en ongestalten. Want de verdorvenheid pleegt van het laatste een allerverderfelijkt misbruik te maken. Het probeert de walgelijkheid en verdoemelijkheid van de zonden daaronder, als onder een schone naam, te verbergen en ongemoeid te laten. Het gedraagt zich alsof een ongestalte een prijselijke eigenschap was, die tot Gods kinderen behoorde. Sommigen laten zich zelfs daardoor vervoeren om zich te verbeelden dat ze zich bij Gods arme kinderen wonderlijk aanprijzen, wanneer ze een breed verhaal van hun ongestalten doen, zonder enig teken van schaamte, vernedering of droefheid, met luchtige, schertsende woorden en gebaren, alsof een ongestalte geen schandelijke verdoemelijk misdaad was, maar een stuk van geestelijke armoede, zelfkennis en vromigheid was. Om kort te gaan, zo'n onbedachtzame handelwijze is vaak de schuld dat vele van Gods kinderen in de waarachtige verootmoediging, geloof en bekering verhinderd worden, en vele zelfbedriegers onbekeerlijk worden. Zo zeker nu deze dingen door een beklaglijke ondervinding bevestigd worden, zo zeker is het integendeel dat het ernstig, verstandig en evangelisch bevestigen van het zorgdragen om goede werken voor te staan, voor Gods lieve kinderen buitengewoon nuttig is.

Het is nuttig

(a) om hen van hun *verplichting* tot hun eigen zaligheid levendig en grondig te overreden.

- (b) Het dient om hen de ontelbare *gebreken* in hun walgelykheid en verdoemelykheid, helderder, levendiger en krachtiger aan te tonen.
- (c) Hierdoor is het ingericht om hen in de vallei van waarachtige *verootmoediging* met zijn gevolgen, dieper in te leiden.
- (d) Het is ook bekwaam om hen van de noodzakelykheid van de gerechtigheid en sterkte van de Middelaar, grondiger en bestendiger te *overreden*, en tot een gelovig gebruikmaken ervan nadrukkellyk aan te sporen.
- (e) En zo kan het eindelijk verstrekken om hen tot een naarestige *betrachting* van goede werken, dat is, tot hun zaligheid, krachtig op te wekken en voorspoedig te besturen.

§ 33.

Zo *goed* en *nuttig* nu deze dingen zijn voor de mensen, zo **ZEKER** en **BETAMELIJK** is de **VERPLICHTING**, dat zij, die aan God geloven, *zorgdragen om goede werken voor te staan*, en dat Titus *dit met alle ernst bevestigde*.

- (1) Want het is een onloochenbare waarheid, dat ieder mens alles wat betamellyk is, en wat tot zijn welzijn endat van een ander dienen kan, met alle ernst te behartigen verbonden is. Omdat nu het zorgdragen om goede werken voor te staan, zo goed en nuttig is, zoals wij gezien hebben, daarom volgt ook even zo zeker, dat zij die aan God geloven, dit hun zalige plicht moeten achten.
- (2) En, zijn de opzieners van de gemeenten schuldig al hun vermogens aan te wenden om die dingen het meest voor te dragen en te bevestigen, die voor de mensen nuttig zijn, zo moest dan ook Titus genoemde dingen zoveel te ernstiger bevestigen, hoe zekerder het was dat die voor de mensen goed en nuttig zijn.

§ 34.

Het een en ander was des te noodzakelyker omdat het een allergepast **MIDDEL** zou zijn, als gevolg van het **OOGWIT** van de apostel, waardoor de gemeenten (1) deels in de ware *Godzaligheid* meer en meer konden *toenemen*, (2) en deels, tegen de schadelijke verzoeken *beveiligd* worden. Want omdat de waarachtige Godzaligheid in een evangelische oefening van goede werken gelegen is, daarom moet immers volgen dat een gelovig zorgdragen om goede werken voor te staan, en het ernstig bevestigen van deze dingen, de bekwaamste middelen waren om de echte Godzaligheid te bevorderen. En omdat alle inwendige en uitwendige verzoeken, waaraan de gemeenten op Kreta blootgesteld waren, hun tot beuzelingen en ongebondenheden, die tegen de Godzaligheid streden, probeerden te verleiden, daarom kon men geen middel bedenken waardoor zij tegen genoemde verzoeken meer gewapend konden worden, dan een gelovig zorgdragen om goede werken voor te staan, en een ernstig bevestigen van deze dingen. Want wanneer de gelovigen zorgdroegen om goede werken voor te staan, dan zouden die beuzelingen en ongebondenheden, als zaken die lijnrecht tegenover hun ambacht stonden, bij hen geen ingang vinden maar veroordeeld worden. En als Titus en zijn mededienaars deze dingen grondig en onderscheiden bevestigden, dan zou de schijnwysheid en schijnvrijheid die de naamchristenen en de valse apostelen voorgaven, als een schandelijke dwaasheid en onedele slavernij van de ongerechtigheid spoedig ontdekt en verworpen worden.

§ 35.

Wilde dan de Heilige Geest in en door Zijndienaar Paulus, dat Titus deze dingen tot genoemde einden op Kreta zou bevestigen, dankunnen wij ook verzekerd zijn dat het Zijn heilige wil is dat wij ook voor onszelf van die dingen het rechte gebruik zouden maken. Want Hij heeft dat getrouwe Woord als onze schriftelike regel tot dat einde ook

tot ons laten komen. Niemand zal daarom kunnen denken dat het tegen het genoegen van de Geest zou zijn, wanneer wij, in afhangende van Zijn leiding, over deze dingen, naar Zijn oogwit, enige nadere **AANMERKINGEN** probeerden te maken.

I. *De apostel noemt de plicht, dat zij die aan God geloven, zorgdragen om goede werken voor te staan, een GETROUW WOORD.*

/. Het is (1) een *woord* van waarheid en een gezond verstand, dat op redelijke gronden steunt, en openlijk met vrijmoedigheid mag verkondigd worden. (2) Het is *getrouw*, volstrekt *zeker*, geloofwaardig en bestendig voor alle mensen, in alle gevallen, altijd even zeer verplichtend.

//. Hieruit mag men dan veilig besluiten dat het een redeloze, schandelijke en schadelijke dwaling is, wanneer men de leer, dat zij die aan God geloven zorg moeten dragen om goede werken voor te staan, aanziet of uitroept *als een ongegronde, eigenzinnige, nodeloze en onmogelijke misvatting*. Ik stem gewillig toe dat men het geesteloos aandringen en betrachten van sommige werken, uit een wettisch beginsel en tot een wettisch einde, als zodanig moet veroordelen. Maar het evangelisch zorgdragen om goede werken voor te staan als zo'n misvatting aan te merken en te versmaden, is gewis een allerverderfelijke dwaling, tegen het genoemde getuigenis van Paulus lijnrecht strijdig.

///. Hoe grover deze dwaling is, zoveel te meer moet men zich verwonderen, dat het niet alleen tot de redeloze wetsbestrijders, maar ook tot zo velen die in de kerk verkeren, is doorgebroken. Wanneer sommige geruste zondaars een duidelijke verklaring en een betooglijke aandrang van het evangelisch zorgdragen om goede werken voor te staan, horen voorstellen, dan bemerken ze dat zij geen ware Christenen zijn zoals ze zich verbeeld hadden, en ze worden bevreesd dat ze in hun zorgeloosheid en geliefde zondendienst gestoord mochten worden. Wat doen zij dan om in hun gerustheid en wereldliefdie ongestoord voor te gaan? Ze proberen zichzelf en anderen wijs te maken dat de meergenoemde leer een ongegronde, eigenzinnige misvatting, van een onlangs opgekomen en op sommige plaatsen sterk doorgedreven, maar ook door vele verstandigen ijverig tegengesproken factie is, die door zijn eigen voorstanders niet recht begrepen, bewezen, geloofd of gedaan wordt. Die ook geen mens ter wereld oefenen kan, of nodig heeft te doen. Ja, die zo ongerijmd is, dat geen mens zalig zou worden, maar vele mensen in de gevaarlijkste mijmering vervallen moesten, als zulke stellingen waarheid waren. Hoewel alle oprechte Christenen in het voorstaan van goede werken, naar de inwendige mens een innerlijk vermaak hebben, echter kan sommigen een grote donkerheid in dit stuk aankleven, waaruit het vlees dat tot het voorstaan van goede werken ongeezind is, gelegenheid neemt om zijn vijandschap te openbaren. Want:

- (1) enigen hebben met alle recht en redenen een innige afkeer van het onzinnig aandringen op een dood en dodend wettisch woelen. Maar zij onderscheiden daarvan niet duidelijk genoeg het evangelisch zorgdragen om goede werken voor te staan.
- (2) Anderen hebben gehoord wat een jammerlijk misbruik sommigen van werken en plichten maken. Hierdoor heeft een ongeezindheid jegens de uitdrukkingen van werken, plichten, doen, enz., hen heimelijk bekropen.
- (3) Er zijn er ook die door het voordragen van de bevindingen van de begenadigden, hun gestalten en ongestalten, buitengewoon bemoedigd, getroost, opgewekt, en tot gevoelige liefde jegens God en Zijn volk worden aangespoord. Deze zijn met die dingen zo ingenomen, dat zij wel zouden wensen ze altijd te horen. Wanneer nu enige leraars of Godzaligen door een kwalijk bestuurde liefde zich al te veel naar hun genoegen schikken, dan kan het helaas! gebeuren dat een grondige verklaring

en aandrang van de plicht om goede werken voor te staan van zijn aangenaamheid bij hen veel verliest.

- (4) Het kan ook gebeuren dat een begenadigde in afzwerpingen en geestelijke traagheid geraakt, waardoor hij omtrent het naarstig voorstaan van goede werken gesteld kan zijn, als een man, die door een ongeregelde levenswijze in loomheid vervallen is, bestaan kan omtrent de vlotte waarneming van zijn ambacht.
- (5) Uit genoemde, en uit nog meer andere beginselen, kan het dan gebeuren dat een Godvruchtig mens die leer, dat het voorstaan van goede werken een getrouw woord is, niet duidelijk en onderscheiden genoeg inziet, en het ook niet met de betamelijke aangenaamheid horen of doen kan. Het zou daarom niet alleen voor bovengenoemde geruste zondaren, maar ook voor velen van Gods echte kinderen zeer nuttig kunnen zijn, wanneer zij eens met een bedaard gemoed overdachten dat de voornaamste evangeliedienaar die er ooit geweest is, het voorstaan van goede werken een *getrouw woord* noemt, wat alle echte Christenen geloven, en alle getrouwe evangeliedienaars verkondigen moeten.

II. A. *Titus moest DEZE DINGEN ERNSTIG BEVESTIGEN.*

DEZE DINGEN zouden *de inhoud* van zijn prediking zijn.

/ . Hij moest in zijn prediken voornamelijk daarop staan, dat zij die aan God geloven, zorgdragen om goede werken voor te staan.

// . De zaken nu, die Titus naar het uitdrukkelijke bevel van de Geest, tot bevordering van ware Godzaligheid moest verkondigen, dienen ook buiten alle tegenspraak door iedere getrouwe evangeliedienaar aangedrongen te worden. Men moet de waarheden van de ellende en verzoening van de mens, als het enige beginsel van evangelische goede werken, zoals Paulus en Titus gedaan hebben, ernstig, duidelijk, betooglijk en bevindelijk verkondigen. Maar men moet in deze waarheden niet eindigen; maar ze tot hun voornaamste oogmerk brengen, om goede werken voor te staan, wat eigenlijk de zaligheid is waartoe genoemde waarheden als middelen leiden. Want als iemand van de eerstgenoemde waarheden alleen wilde handelen, en deze dingen, waarvan de apostel hier spreekt, overslaan, die zou even zo ongerijmd handelen als iemand die van zekere middelen breedvoerig wilde spreken, maar zich daarbij zorgvuldig wilde wachten dat hij niets van het rechte einde van die middelen vermeldde, en hoe men ze daartoe gebruiken moest. Het is ook nuttig en nodig dat men bij sommige gelegenheden van de bevindingen, gestalten en ongestalten van de begenadigden predikt en spreekt, zoals boven op blz. 248 reeds is aangetekend. Maar het zou dwaas, schadelijk en ongeoorloofd zijn, wanneer iemand daarop alleen wilde staan, en daarvan zijn voornaam hoofdwerk maken. Want wat zou u van een geneesheer denken, die zich alleen wilde ophouden met het spreken van de bevindingen, de kwade en goede tekenen van de zieken, zonder te denken aan de herstelling, de bewaring, en het rechte gebruik van de gezondheid?

/// . Als vele leraars en toehoorders deze dingen recht begrepen, dan zouden zij buiten alle twijfel gewaar kunnen worden, dat zij en anderen aangaande de verkondiging van het Evangelie verschillende donkere en recht schadelijke bevattingen en ongestalten gevoed hadden.

II. B. Titus moest deze dingen niet alleen voordragen, maar ook ERNSTIG BEVESTIGEN.

/ . Hij moest alle vermogens aanwenden (1) om die waarheid in de gemoederen op vaste gronden te bevestigen, (2) om ze duidelijk te verklaren, uit zekere gronden te

betogen, en tegende uitvluchten te verdedigen, (3) opdat de waarheid in het gehele gemoed doordringt, en bestendig geloofd en gedaan mocht worden.

//. Hier vinden dan alle leraars een voorschrift, hoe zij de evangelische waarheden moeten verkondigen. Men kan hier niet volstaan met de dingen alleen te noemen, veel minder met ze verward daarheen te werpen. Ook voldoet het niet dat men de waarheid onder een vreemde, aardige, spelende, gemoedelijke uitdrukking voordraagt. Dit kan wel eens nuttig zijn om een trage aandacht op te wekken; mits men maar voldoende zorg draagt dat de behoorder zich op dit aardig bloemetje niet vergaapt, en de waarheid laat varen. Aan de andere kant is het hier ook niet gedaan met een onstuimig schreeuwen en onverstandig opstapelen van plichten. Maar die de waarheid recht verkondigen wil, moet het *door en door bevestigen*. Hij moet zijn voornaamste zorg laten zijn,

- (1) dat de waarheid aan en in het gemoed van de toehoorders gebracht, en daar bevestigd wordt.
- (2) Hij zelf dient de zaken, die hij bevestigen zal, onderscheiden in te zien.
- (3) Het is nodig dat hij ze aan de toehoorders duidelijk en onderscheiden verklaart, en in het verstand probeert te brengen.
- (4) Hij behoort ze uit zekere en goedbegrepen gronden begrijpelijk te bewijzen. Ik wil niet zeggen dat hij zich naar de regels van de sluitredenen, die de wijsgeren breedvoerig plegen op te geven, schikken moet. Veel minder wil ik staande houden dat hij zijn betoog in de stijve vorm van een zogenaamde wiskundige leerwijze moet dwingen. Maar mijn bedoeling is, dat hij de ontwijfelbare *gronden*, waaruit de waarheid volgt, eenvoudig *aanwijst*, en als het nodig is, ze *verklaart* en *bevestigt*, om dan de *noodzakelijke samenhang* tussen die gronden en de daaruit te bewijzen waarheid, *overtuigend aan te wijzen*.
- (5) Hij is verplicht de *tegenbedenkingen* met voorzichtigheid grondig weg te nemen.
- (6) Hij is ook schuldig *elk wezenlijk stuk*, dat tot de waarheid behoort, zodanig vast te maken, opdat de waarheid *door en door* bevestigd wordt.
- (7) En eindelijk mag hij niet denken zijn oogmerk bereikt te hebben, eer die toehoorders van de waarheid zodanig *verzekerd zijn*, dat zij de aanvallen van de vijanden kunnen doorstaan, en eer de waarheid zulke *diepe wortels* in hun *harten* geschoten heeft, dat zij hun vruchten *in de wandel* openbaren.

De *betamelijkheid, nuttigheid en noodzakelijkheid* van zo'n handelwijze *blijkt* hier immers op het allerduidelijkst, (1) omdat Paulus het aan zijn Titus zo nadrukkelijk beveelt. (2) Bij gebrek van zo'n verstandige bevestiging, loopt de waarheid en Godzaligheid groot gevaar. De gemoederen van de Christenen kunnen tot geen vastigheid komen. En de vijanden roemen dat men voor de grondigste waarheid geen bewijs kan vinden. Misschien kon iemand, die wat te haastig is, denken: “de vastigheid van een gemoed, en de kracht van de waarheid in de harten, hangt immers van de verzegelende en vruchtbaarmakende kracht van de Geest af; hoe kunt u dan zo'n ophef van de ernstige bevestiging maken?” Ik zou hier kunnen antwoorden dat deze zwaarigheid niet tegen mij, maar tegen Paulus gemaakt wordt. Want die schrijft de verklaarde bevestiging aan zijn Titus, en aan alle oprechte evangeliendienaren met zoveel nadruk voor. Maar om de nietigheid van deze zwaarigheid in te zien, dient men maar aan te merken dat het wel een volstreekte waarheid is, die alle oprechte en getrouwe leraars uit hun ondervinding, en die van hun hoorders, dagelijks gewaar worden, dat de kracht van de waarheid in de harten van de mensen van de verlichtende, verzegelende en vruchtbaarmakende kracht van de Heilige Geest afhangt. Maar dat het ook even zo waarachtig is, dat de Heilige Geest redelijke mensen niet als stokken en blokken,

onmiddellijk, maar door gepaste middelen bewerken wil. Want waarom zouden anders de apostelen en profeten, die door de Heilige Geest onfeilbaar gedreven werden, zich van zulke verstandige en krachtige betogingen bediend hebben? Mogelijk denkt een lezer: “Gods tere kinderen houden van geen letterlijk verstandig redeneren en disputeren, maar van een gemoedelijk handelen.” Maar wat denkt zo'n lezer van onze geliefde apostel? Zou men die niet met het grootste recht mogen tellen onder de teerste en gemoedelijkste kinderen van God? Toch was hij een grote liefhebber van het ernstig bevestigen van de dingen. Maar om deze zwaarigheid grondig op te lossen, dient men het volgende maar aan te merken. Men vindt verklaringen, betogingen, redeneringen en disputen, die gewis recht mager, lastig en nadelig zijn. Maar men moet zulke wel onderscheiden van de ernstige bevestiging die Paulus aanprijst. Deze is niet dr, maar recht gemoedelijk. Want wat is toch het gemoed? Gewis geen redeloze lichamelijke beroering, maar de redelijke ziel, werkzaam door verstand en wil, zoals in de Aanmerkingen over 2 Kor. 4:6 breder is aangewezen. Wat is dan een gemoedelijke handelwijze? Buiten alle twijfel zo één, die zich niet vergenoegt de lichamelijke zinnen alleen te beroeren, maar die de redelijke ziel probeert te bewerken. Die door een duidelijke verklaring de waarheid, onder afhangende van de verlichtende genade van de Geest, in het verstand probeert te brengen. Die door gegronde en gezonde betogingen het oordeel van de zekerheid en dierbaarheid van de waarheid probeert te overreden. En die hierdoor de gehele wil zodanig tot de waarheid probeert over te halen, dat hij het betracht in liefde.

Ik beken, zo'n gemoedelijke handelwijze is ook *letterlijk, verstandig, redenerend* en *weerlegend*. Maar u zult toch, hoop ik, zo geesteloos, onverstandig en goddeloos niet willen zijn, dat u deze dingen zou veroordelen! Mishaagt u alles wat *letterlijk* is? Wat zult u dan met de Bijbel doen, die uit enkel letters en woorden bestaat, waardoor de Heilige Geest de mensen tot de betekende zaken wil leiden? En wat zegt u dan van stichtelijke redevoeringen? Want de geestelijkste leerredenen zijn niets anders dan letters, door de dienaar uitgesproken, om daardoor als door middelen tot zaken geleid te worden. Wilt u alles wat *verstandig* en *redenerend* is, dat is, wat de waarheden uit grondige redenen afleidt, veroordelen: tot welke goddeloosheden en buitensporigheden zult u dan vervallen? Hebt u een afkeer van het verdedigen van de waarheid tegen de tegenwerpingen, uitvluchten en lasteringen, waarmee de vijanden de waarheid bezwaren, dan mag u uw liefde tot de waarheid met redenen verdenken. Want als u iemand ontmoette, die het niet horen mocht dat u uw goede vriend verdedigen wilde tegen de kwade verdenkingen en lasteringen, waarmee zijn vijanden hem zonder redenen bezwaarden, zoudt u zo één niet voor een vijand van uw vriend houden? Zou het geen vijand van het gemenebest zijn, die met verdriet werd aangedaan, wanneer men hem verhaalde hoe de verderfelijke aanslagen van de vijanden verijdeld waren? Ik beken, alle onnodige twisten over kleinigheden, omstandigheden en beuzelingen zijn recht schadelijk. Maar het bestaan van hen, die hun vijandschap tegen de waarheid onder dit schone voorwendsel verbergen, en graag zagen dat niemand voor de waarheid opkwam, is zeker zo verderfelijk. Immers, een rechte Christen die in de waarheid belang vindt, verheugt zich in de geest, wanneer hij hoort op welke zekere gronden de waarheid staat, en hoe groot een onderscheid er tussen de waarheid en de leugen is. Want zonder zo'n gemoedsgestel zou men geen genoeg in de Heilige Schriften kunnen vinden, daar de mannen van God, door de Heilige Geest gedreven, zich in zo vele en brede weerleggingen van de dwalingen uitlaten. Zijn er Godvruchtigen die aangaande de nuttigheid en dierbaarheid van zulke bevestigingen wat donkerder zijn, er zijn ook, God zij dank! anderen, die van de Heilige Geest meer licht ontvangen hebben, en die uit

zo'n handelwijze niet alleen een onuitsprekelijk genoeg, maar ook een onwaardeerbaar voordeel in een tere oefening van de Godzaligheid trekken.

U denkt misschien: *“zo'n bevestiging, verklaring, betoging en verdediging van de gronden van de Godzaligheid is zo moeilijk, dat vele leraars en toehoorders daar niet recht vatbaar voor zijn”*.

Ik antwoord: hoewel deze handelwijze meer bedaardheid en nadenken vereist dan vele voortvarende mensen gewend zijn te betrachten, echter is het zo moeilijk niet als men zich verbeeldt. Wanneer men het maar bedaard beschouwt, dan is het recht eenvoudig, aangenaam gemakkelijk, ja de eenvoudigste mens, die toch een redelijk schepsel is, is er niet alleen vatbaar voor, maar kan daardoor op de gemakkelijkste wijze achter de waarheid geholpen worden. En al moest het eerst wat moeite kosten om zich zo'n handelwijze eigen te maken, diende men dan niet zoveel achting voor de waarheid en zijn zaligheid te hebben, dat men deze moeite graag op zich nam? Sommigen zullen wellicht zeggen: *“zo'n handelwijze vereist zoveel tijd, en er zijn vele andere dingen voor te dragen die in de oefening van de Godzaligheid van meer nut kunnen zijn”*. Maar hierop kan men gemakkelijk antwoorden. Kan men de tijd wel beter besteden dan in een grondige bevestiging van een waarheid die naar de Godzaligheid is? Is het niet veel nuttiger dat men weinig zaken tegelijk naar behoren behandelt, dan dat men vele dingen oppervlakkig overloopt? Dat er andere dingen zouden zijn die in de oefening van de Godzaligheid groter voordeel konden doen, is gewis een redeloze misvatting. Want alle echte Godzaligheid bestaat in een redelijke betrachting van de waarheid in liefde. Daar geen kennis, overreding, of liefde van de waarheid is, daar kan geen oefening van de Godzaligheid zijn. Hieruit moet nu noodzakelijk volgen dat niets bekwaam is de oefening van de Godzaligheid, middellijkerwijze meer te bevorderen, dan genoemde ernstige bevestiging van de waarheid die naar de Godzaligheid is. Nog kon iemand vragen: *“zijn er dan zodanigen te vinden, die de waarheid op zo'n wijze als uaanprijst, bevestigen? Is uw voorstel niet een enkele nutteloze bespiegeling, die door niemand waargenomen wordt?”* Ik antwoord: men vindt helaas! velen die zich op zo'n handelwijze weinig toeleggen. Toch zijn er ook, door Gods goedheid, die er ernstig naar streven, omdat ze de nuttigheid ervan inzien; hoewel zij, die de meeste achting daarvoor hebben, zich over hun tekort komen voor God en mensen vrijwillig beklagen. En al was er niemand te vinden die zich op zo'n ernstige bevestiging toelegde, dan blijft het toch de betamelijke plicht van elke evangeliendienaar. Want het wordt hier door de Heilige Geest Zelf zo nadrukkelijk bevolen, en men moet van onze plicht niet naar onze krachten oordelen, maar naar de bevelen van de Heere. Het is hier niet zonder belangrijke redenen gebeurd dat ik op dit stuk zolang heb gestaan. Want ik ben op goede gronden verzekerd dat vele mensen van de waarachtige Godzaligheid zo zeer afkering blijven, anderen in algemene bekommelingen blijven hangen zonder verder te komen, en anderen tot geen vastigheid van hun staat en troost kunnen komen, mede om deze voorname reden: òf dat de waarheden hen zonder betamelijke bevestiging oppervlakkig worden voorgedragen, òf dat zij, hoewel ze zo'n voorrecht genieten, uit duisternis, vooroordeel, eigenzin en traagheid, het rechte gebruik er niet van maken, maar de Heilige Geest in Zijn leiding eigenzinnig tegenstaan, uitblussen en bedroeven.

III. *Dat Titus deze dingen ernstig zou bevestigen, was de WIL van Paulus en de Heilige Geest.*

/. Hij begeerde dit met een rijp en welberaden overleg, en gebod het met een Goddelijk gezag.

//. Die daarom in een grondige bevestiging van de waarheden geen behagen hebben, en het, onder welke voorwendzels het ook mag zijn, veroordelen of verzuimen, zijn aan de heilige Paulus en aan de Heilige Geest zeer ongelijkvormig, ja verschrikkelijk ongehoorzaam.

///. Al riep dan een gehele gemeente hun leraar toe: wij *willen niet* dat u zo verstandig en betooglijk handelt, dan moest hij zich toch daaraan niet keren, maar bij zichzelf denken: "Paulus en de Heilige Geest *willen* het. Ik moet God meer gehoorzaam zijn dan de mensen". Hij diende zonder moedeloze of verkeerde driften, zachtmoedig en naarstig voort te varen, en zich met de gunst van God, die kostbaarder is dan de gunst van alle mensen, vergenoegen.

IV. DIE AAN GOD GELOVEN *moeten zorgdragen om goede werken voor te staan.*

/. Hoewel alle mensen, die door God geschapen zijn, onder deze verplichting liggen, echter zijn zij die door een levendig geloof aan God geloven, alleen bekwaam om deze plicht naar behoren te betrachten en boven anderen nog meer daartoe verbonden. Die dan zijn plicht voorspoedig wenst waar te nemen, moet eerst proberen dat hij aan God, zoals Hij Zich in Christus bekendmaakt, geloven mag. Hebr. 11:6. En die aan God gelooft, moet zich niet verbeelden dat zijn werk nu geëindigd is, maar zich voorstellen dat het nu pas echt begonnen moet worden. Nu moet hij zorgdragen om goede werken voor te staan. Het zou een slechte dienstknecht zijn die zich voorstelde dat hij niet nodig had een hand aan het werk te slaan, wanneer hij in het huis van de Heere, Die hem tot werken gehuurd had, maar overgegaan zou zijn. Dan begint pas het werk van zijn Heere.

//. Zo ziet men dan dat zij hun zaken verkeerd beginnen, en nooit voorspoedig kunnen zijn, die zonder geloof aan God op het doen van goede werken vallen, of zich verbeelden dat zij reeds veel goeds gedaan hebben. De geliefde lezer gelieve zich eens nauwkeurig te onderzoeken of hij dat levendige geloof aan God, dat wij boven in de verklaring nader beschreven hebben, ook bezit en oefent. Laat hij het gezegde eens herlezen met een bedaarde toekering tot zichzelf. Zegt het geweten u dat u het wezen van zo'n geloof nog mist, weet dan dat al uw inspanningen om goede werken te doen, enkel vruchteloze pogingen zijn; en dat al uw werken, die u ooit gedaan hebt, hoe schoon ze u ook mogen toeschijnen, recht kwade werken zijn geweest. Want *een kwade boom kan geen goede vruchten voortbrengen*, Matth. 7:18. En het is onmogelijk dat een persoon of zijn werk, zonder geloof, God behagen kan. Hebr. 11:6. Maar hoewel u zonder geloof onbekwaam bent om recht goede werken te doen, u blijft toch daartoe ten hoogste verplicht. Probeer dan in het midden van de rechte paden te wandelen. Erken uw volstrekte verplichting om goede werken te doen. Maar erken eveneens dat u zonder geloof daartoe onbekwaam bent. En laat u door het een en ander aansporen, om met alle ernst naar het levendige geloof aan God te zoeken, als de rechte weg om echte goede werken met aangenaamheid te kunnen oefenen.

///. Menig bekommerd gemoed denkt wel eens bij zichzelf: ik zou alles te boven zijn, als ik het levendig geloof deelachtig was, en van dat grote voorrecht op goede gronden verzekerd kon zijn! Maar het zou zeer nuttig zijn dat hij, die dat denkt, deze zaak een weinig dieper nadacht. Want als iemand het geloof aan God deelachtig is geworden, en van dat dierbare voorrecht een grondige verzekering heeft, dan is het zijn post om naarstig zorg te dragen dat hij goede werken voorstaat. Dit is het hoofdwerk. Daar vindt men onbedenkelijke strijd, zwarigheden en bekommelingen. Die deze dingen tevoren niet duidelijk genoeg inziet, kan in vele onheilen vervallen, nadat hij tot die genadestaat gekomen is. Want hij kan door die zoete verbeelding, dat hij nu alles te boven is, zich met zijn staat vermaken, en ondertussen vele goede werken, waartoe hij geroepen

is, vergeten. Dat zou lijken op het gedrag van een dienstbode, die nadat hij in een aangename en prachtige dienst gekomen is, zich wilde vermaken met het vrolijk verteren van zijn zakgeld en het spreken van dat heerlijk huisgezin, en intussen vergeten het werk dat zijn heer hem te doen had geboden. Of hij kan aan een andere zijde gemakkelijk overzakken. Want wanneer hij bemerkt tot hoe veelvuldige goede werken hij geroepen is, en wat een strijd tot het doen daarvan vereist wordt, dan kan hij, die zich verbeeld had dat hij alles te boven zou zijn wanneer hij maar genade bezat, in die moedbenemende gedachten vervallen dat al zijn werk niet recht zal zijn, omdat hij het nu anders gewaar wordt dan hij zich tevoren verbeeld had. Ook komt men zwakke begenadigden tegen, die hun goede gestalten verliezen, wanneer hen van het zorgdragen om goede werken voor te staan, een weinig ernstiger wordt voorgesproken. Voor al deze verzoeken zou men in het middellijke veiliger zijn, als men helder begreep dat, en hoedanig zij, die aan God geloven, zorg moeten dragen om goede werken voor te staan.

V. *Het ambacht van een Christen bestaat in het voorstaan van goede WERKEN.*

/. Het zijn (1) *werken*, die iemand welafhankelijk, toch als een waarachtige oorzaak, uit een inwendig beginsel, oefent. (2) Het zijn werken *zonder onderscheid*, inwendige en uitwendige, jegens God, de naaste en onszelf, huiselijke, burgerlijke en kerkelijke, die alle goed moeten zijn.

//. Uit het gezegde mag men met volkomen zekerheid besluiten (1) dat het wezen van de echte oefening van de Godzaligheid niet gelegen is in het *lijden en bevinden* van enige benauwende of verruimende *aandoeningen*, en de gevolgen die daaruit vanzelf, zonder tussenkomst van redelijke werkingen, voortvloeien, zoals de bedrogen geestdrijvers het drijven; maar in *eigenlijke werken*, waardoor iemand zijn natuurlijke en geestelijke vermogens, die God geschapen, herschapen, en als Opperoorzaak bewerkt heeft, als een waarachtige tweede oorzaak, redelijk, vrijwillig, met strijd, vreze en beven, tot zekere voorwerpen en uitwerkingen bepaalt. Filip. 2:12, 13. (2) Men mag de goede werken ook niet bepalen *tot enige weinige uitwendige waarnemingen* van lezen, bidden, praten, kerkgaan, en het geven van aalmoezen, alsof alle andere werken natuurlijk, aards en kwaad mochten zijn. Nee! *Alles* wat een Christen doet met *gedachten, genegenheden, woorden* en alle andere *uiterlijke daden*, moet een goed werk zijn. 1 Kor. 10:31; Kol. 3:17. (a) Alle overdenkingen, redeneringen en begeerten behoren goed te zijn. (b) Het gebruiken van oren, ogen, lippen, handen, voeten en van alle leden dient de eigenschappen van goede werken te hebben. Kol. 3:17. (c) Alle *huiselijke bezigheden*, die binnenshuis of buitenshuis, door man, vrouw, kinderen, dienstboden, arbeiders en bijwoners gedaan worden, het eten, drinken, kleden, samenspreken, en het nemen van ontspanningen, dient ook goed te zijn. Ef. 6:5-9; Kol. 3:22-24. (d) Deze eigenschap behoort ook plaats te hebben in alle *burgerlijke* en *kerkelijke* verrichtingen, die in de verklaring bijzonderder zijn opgeteld.

///. Ach! Hoe ongelukkig bent u dan bedrogen(1) die zich met enige redeloze *aandoeningen* hebt vergenoegd, en nog nooit geprobeerd hebt van enig goed *werk*, werk te maken! (2) Hoe ver bent u van de ware Godzaligheid verbijsterd, die utevreden stelt wanneer u eens terloops iets gelezen hebt, enige woorden uit een gebedenboek of uit uw hersenen hebt opgezegd; met een dode en door allerlei begeerlijkheden beroerde ziel in de kerk hebt gezeten; van schriftuurlijke zaken met verkeerde inzichten gesproken; of iets met een Farizees gemoed aan de armen hebt gegeven, maar onder of na dit alles u overgeeft aan gedachten, begeerten, woorden en daden, die recht gruwelijk zijn, of die

tenminste uw huiselijke en burgerlijke bezigheden niet anders verricht, dan beschaafde heidenen, Joden en papisten.

////. Het hart van alle oprechten is met de bovengenoemde waarheid ten volle verenigd. Hoewel zij over ontelbare tekortkomingen klagen moeten; echter begeren ze van harte dat zij zich in alles als geestelijke mensen gedragen mochten. Ze beginnen het ook door Gods genade te betrachten. Een Godzalig kind, om een voorbeeld te noemen, onderwerpt zich met stilheid aan de al te gestrengte tucht van zijn ouders, omdat de Heere het hem geboden heeft. Het is met ijver en getrouwheid in het werk van de ouders bezig, om des Heeren wil. Maar vele Godvruchtige lieden hebben in dit stuk ook nog grote donkerheden overgehouden. Deze zijn de oorzaak van vele onnodige kwellingen. Want menige oprechte verbeeldt zich dat hij in goede werken onvruchtbaar is, omdat hij zulke gevoelige aandoeningen niet ondervindt als anderen genieten; of omdat hij de Godvruchtige gezelschappen wegens zijn omstandigheden zo vaak als anderen niet kan bijwonen; of ook omdat hij niets tot stichting gesproken heeft. Maar al deze zwarigheden zouden veelal wegvallen, wanneer men maar klaarder licht in genoemde waarheden had. Want hoewel geestelijke gevoelige aandoeningen zeer verkwikkelijk en nuttig kunnen zijn, echter is het wezen van goede werken daarin niet gelegen. Het zou een kwaad werk zijn, wanneer iemand, die door God geroepen is om thuis te werken, naar een Godvruchtig gezelschap wilde gaan. Zoals het een goed werk is, wanneer men op de roeping van de Heere zijn huiselijke bezigheden op de rechte wijze waarneemt; hoewel het zeer kwaad zou zijn als iemand zich uit onverschilligheid of ongezindheid van de gezelschappen van de Godzaligen onttrekken wilde. Zo is het veel beter werk in een gezelschap te zwijgen, opdat men door anderen, die men uitnemender acht dan zichzelf, gesticht mag worden, dan uit verkeerde inzichten veel te spreken. *Een iegelijk mens zij ras om te horen, maar traag om te spreken, en traag tot toorn*, Jak. 1:19. Maar het zwijgen, wanneer de Heere ons roept om raad te vragen, rekenschap te geven van de hoop die in ons is, om te vermanen, te bestraffen, of te troosten, moet men zeer kwaad achten.

VI. *Alle werken die een Christen doet, behoren GOED te zijn.*

? Ze dienen in STOF, BEGINSEL en EINDE met de WET VAN HET GENADEVERBOND OVEREEN TE STEMMEN.

? Het is niet genoeg dat zij met *de natuurwet* of met de *burgerlijke wetten* overeenstemmen. Maar zij moeten ook met de WET VAN HET GENADEVERBOND gelijkvormig zijn.

/. Omdat de wet van het genadeverbond de natuurwet veronderstelt, en alle billijke burgerlijke wetten te gehoorzamen aanbeveelt, daarom volgt dat het geen evangelisch goed werk kan zijn, dat niet natuurlijk of burgerlijk goed is. Maar omdat de natuurwet na de bedroefde zondeval niet voldoende is tot zaligheid, en de burgerwetten alleen op het uitwendige, ten opzichte van de uiterlijke welstand van de burgerschap, zien, terwijl de wet van het genadeverbond geestelijk is, daarom volgt ook even zo zeker dat een werk wel burgerlijk goed, en toch geestelijk kwaad kan zijn. Men ziet hier dan de zekerste gronden, waaruit onbetwistbaar volgt dat alle goede Christenen ook goede burgers, maar ook dat integendeel vele goede burgers zeer kwade Christenen zijn.

//. Ze steken daarom in gevaarlijke dwalingen, (1) de zich verbeelden dat ze goede Christenen zijn; hoewel ze zich aan snode ongerechtigheden, die tegen het natuurlicht en de burgerlijke wetten strijden, als vrijwillige dienstknechten overgeven. (2) Ze zijn verderfelijke voorstanders van het kwade, en bestrijders van het goede, die zichzelf en anderen proberen te overreden dat tot een Christelijk goed werk niets anders dan een natuurlijke en burgerlijke zedigheid behoort. (3) Zij zijn ook in gevaar van eeuwig

om te komen, die zich voor goede Christenen, en hun werken voor goede aanzien, omdat zijzelf goede burgers en hun werken burgerlijke deugden zijn.

Zal iets een goed werk zijn, dan moet de STOF door God Zelf in de natuur of openbaring, uitdrukkelijk of impliciet GEBODEN of TOEGELATEN ZIJN.

/. Daarom kunnen alle dingen, die enkele inzetten van mensen zijn, of op ons eigen goeddunken steunen, geen goede werken zijn; hoewel iemand daaronder een goed einde meende te bedoelen, om God te eren, en zijn eigen welzijn of dat van zijn naaste te bevorderen. Matth. 15:9; Kol. 2:23. En die verzekert wenst te zijn dat zijn werk goed is, dient zich bedaard af te vragen: “kan ik ook zeker zijn, dat dit werk mij door God geboden of toegelaten is?” Hij behoeft niet zozeer te denken of het ook deze of gene mensen behaagt, wat die er van zeggen zullen, als wel wat de Heere, zijn eigen Werkgever, daarvan zegt. En hoewel het een aangenaam voorrecht is wanneer onze werken voor de naaste ook behaaglijk zijn, toch moet men ook tevreden zijn wanneer men maar zeker weet dat God ons een werk geboden heeft, al was het ook dat vele voortreffelijke mensen het anders begrepen.

//. Bij het licht van deze waarheid kan men nu gemakkelijk ontdekken de nietigheid van vele werken die een schone schijn hebben. Ik zal nu van de roomsgezinden en andere sekten, die naar menselijke inzetten of eigen goeddunken vele nietige plechtigheden, gewaden en gebaren verkozen hebben, en dat voor bijzonder goede werken houden, niet spreken, maar mij bij hen die in de gezuiverde kerk verkeren, alleen bepalen. Hier vindt men ongelukkige mensen, die naar hun goeddunken enige tijden van lezen, kerkgaan, enige gedaante of kleur van het gewaad, enige gebaren, stemleidingen, of enige van Gods kinderen overgenomen zwakheden hebben uitgekozen, en zich daarin stipt oefenen; en onder dit alles aan de voornaamste geboden van liefde jegens God, de naaste, onze vijanden en Gods kinderen, van zelfverloochening en verdraagzaamheid, als aan onmogelijke of onnodige zaken niet eens denken; maar in vijandschap jegens God, de naaste en Gods volk, in toorn, wraakzucht, hoogmoed, aardsgesindheid, ongeduld, in liegen, lasteren en achterklappen, en in andere snode gruwelen onboetvaardig, zorgeloos heen wandelen. Dit lijkt immers op het bestaan van de Farizeeërs, die de dille, de munt en het komijn vertienden, maar het zwaarste van de wet, het oordeel, barmhartigheid en het geloof nalieten. Matth. 23:23. De lezer zal wel zien en voelen kunnen dat ik hier in geen geval spreek van de gezette oefeningen, van de nederigheid in het gewaad, en de bedaarde deftigheid in het spreken, aan Gods echte kinderen eigen. Want dit zijn zaken die God duidelijk genoeg geboden heeft. Maar ik doel op de eigenzinnigheden van sommige onbekeerde huichelaars. Hoewel alle oprechte Godzaligen van zo'n Farizees bestaan een innig afkeer hebben; en hoewel hen de zwaarste geboden ook het zwaarst wegen, toch kan men in hun verdorven vlees ook nog enige overblijfsels van deze verkeerdheid ontdekken. Want zij kunnen over het verzuim van enige omstandigheid, die hen niet rechtstreeks geboden was, soms spoediger ontsteld worden dan over het verzuim van een belangrijker plicht, bv. van het geloof, zachtmoedigheid, verdraagzaamheid, enz. Er zijn er ook die sneller kunnen vallen over enige bijzonderheid in het gewaad van een medegelovige, dan over een groot gebrek in het geloof, de liefde, de zelfverloochening, of de verdraagzaamheid.

*. Een goed werk moet uit het *BEGINSEL* van *het geestelijke leven, ootmoed, geloof liefde, gehoorzaamheid* en *zelfverloochening* gedaan worden.

a. Het moet gebeuren uit het beginsel van het *GEESTELIJKE LEVEN*.

/ . De boom moet eerst goed gemaakt zijn, zal de vrucht goed zijn. En zoals er geen redelijk werk gedaan kan worden, waar geen redelijk beginsel is, zo kan er ook geen geestelijk werk zijn, waar geen geestelijk leven is.

// . Hieruit volgt dat alle werken van erbare heidenen, en van alle natuurlijke naamchristenen, die het geestelijk leven nog missen, geen goede werken kunnen zijn, en niet alleen in trap, maar ook in soort en wezen van de goede werken vande heiligen verschillen. Alle natuurlijke mensen die de Geest niet hebben, en zich toch verbeelden dat zij zeer veel goeds gedaan hebben, bedriegen zich jammerlijk. Matth. 7:18. Zo doen ook alle bekommerde mensen, die het leven dat uit God is nog niet deelachtig zijn, vergeefse arbeid wanneer zij hun natuurlijke krachten inspannen om daardoor goede werken te doen. Ze dienden zich eerst als doden en doodschuldigen te erkennen, en uit kracht van Jezus' dood en leven, het geestelijk leven te zoeken.

b. Een goed werk moet in ware OOTMOEDIGHEID gebeuren.

/ . De ware ootmoedigheid erkent dat het recht en de kracht tot de oefening van goede werken, door de zonde verloren is. 1 Gen. 18:27; 2 Kor. 3:5. Het probeert armoedig uit de gerechtigheid en sterkte van Christus te werken, Joh. 15:5.

// . Die dan hun onwaardigheid en onmacht om enig goed werk te doen, nog niet gevoeld hebben, maar zich trots verbeelden dat zij zoveel goed kunnen doen, zonder als schuldigen en krachtelozen aan Jezus' gerechtigheid en sterkte te hangen, die kunnen ook verzekerd zijn dat zij nog nooit enig goed werk gedaan hebben, of ook doen zullen; zolang zij in die trotse staat volharden.

Hoewel elke zondaar, als een mens en een schepsel van God beschouwd, tot het doen van goede werken *verplicht* blijft, omdat God Zijn recht over het schepsel onveranderlijk behouden moet, en wegens Zijn volmaakte heiligheid niets anders dan goede werken gebieden kan; echter heeft een zondaar, als zondaar aangemerkt, het recht om tot de daadwerkelijke oefening van goede werken, als zijn zaligheid beschouwd, weer bekwaam gemaakt en toegelaten te worden, door de ongelukkige afval van God, verloren. En hij is naar Gods rechtvaardig oordeel verbonden om onder de zonde ende satan gevangen te blijven, tot straf van zijn ongerechtigheid. Joh. 8:34; Rom. 6:14, 20; 2 Petrus 2:19.

c. Het moet ook gedaan worden uit HET GELOOF.

/ . Het waarachtige geloof (1) kent God in Christus als verzoend, goedertieren jegens onwaardigen, welgezind jegens ongeezinden, en het haalt zijn recht en kracht om te werken uit Jezus' gerechtigheid en sterkte. (2) Het is op zekere gronden, in de verklaring nader aangewezen, overreed, (a) dat het werk door God geboden of toegelaten is, (b) en dat het niettegenstaande de veelvuldige en grote zwakheden die zich daartussen mengen, om Christus' wil aan God aangenaam zijn, en uit genade beloond zal worden. Hebr. 11:6.

// . Hier ontmoeten we nu een vaste grond waarop wij verzekerd kunnen zijn dat het bestaan de werken van allerlei onbegenadigde mensen, zeer ellendig zijn. Er zijn mensen die zich verbeelden dat een levend geloof van de Goddelijke verzoende goedheid en verschoning omtrent Zijn zwakke kinderen, tot zorgeloosheid en goddeloosheid leiden zou, zoals de roomsgezinden lasteren. Een allerschadelijkste dwaling! Want zo'n levend geloof is de enige weg waardoor de liefde tot God en Zijn geboden, de kracht om Gods inzettingen te doen, en de allerkrachtigste lust en aandrang om God vrijwillig en met vrolijkheid te dienen, in het hart van een zondaar komt. Het gebrek van dit geloof is de oorzaak waarom allerlei mensen tegende oefening van de

Godzaligheid, als een onmogelijkheid opzien, of als een hardheid ongezind zijn. Gewis, hadden Gods lieve kinderen maar meer geloof, dat God in en om Christus jegens Zijn arm en ellendig volk, goed, barmhartig en genadig is, en hun gebrekkige werken en pogingen genadig wilde aannemen en belonen, dan zouden ze ijveriger zijn in goede werken; hun verzoende en verschonende Vader meer beminnen; vrijmoediger om versterking tot Hemkomen; en vrolijker het pad van Zijn gebodenbewandelen. Kan er geen recht goed werk zonder geloof zijn, dan moeten het zeer kwade werken zijn, die gedaan worden door hen die God in Christus nog niet kennen als verzoend, maar die Hem aanmerken als een harde heer, die zij door deze en gene gedwongen inspanningen proberen te verzachten, of tot goedgunstigheid jegens hen te bewegen, zoals sommige Indianen zich omtrent de boze gedragen. Moet iemand die iets in het geloof doet, ook op zekere gronden met zijn eigen ogen inzien, dat de zaak die men doet door God geboden is, of Hem niet mishaaft, dan kan dat geen goed werk zijn waaromtrent men twijfelt of het wel geoorloofd is; of wat men alleen doet omdat men anderen het ziet doen; of dat men voor goed houdt omdat anderen het zo zeggen, omdat het ons dunkt, of omdat wij een bijzondere neiging en opgewektheid daartoe in ons bevinden. Want omdat genoemde gronden niet recht, maar zeer bedrieglijk zijn, om daarnaar van Gods wil en onze plicht te oordelen, zoals in de verklaring breder gezien is, daarom kan het geloof dat daarop steunt niet recht zijn.

///. Hoewel het ongeloof in Gods zwakste kinderen niet meer heerst, toch heeft het nog vele overblijfsels die hun werken zeer gebrekkig maken, in hun ellendig vlees achtergelaten. In sommigen is het nog zo krachtig, dat het hen kan misleiden om de ongelovige duisternissen aangaande Gods verzoende goedertierenheid, de schadelijke onzekerheden aangaande onze plicht, en de ontmoedigende vreesachtigheid dat God het werk om de aanklevende gebreken zeer onbarmhartig zal versmaden, als een heerlijk teken van bijzondere teerheid, nederigheid en armoedigheid voor te spreken en aan te prijzen. En hoewel anderen aangaande dit beter verlicht zijn, echter kleven die ongelovigheden hen tegenbeter weten aan, en bederven hun beste werken.

- (1) Hoe vaak is de goedertierenheid van de verzoende hemelse Vader uit de gedachten geraakt!
- (2) Hoe dikwijls is men twijfelmoedig of men dit doen en dat wel laten mag! Hoe vaak houdt men iets voor goed, alleen omdat men het anderen ziet doen, door hen hoort aanprijzen, omdat het hen zo dunkt, of omdat zij er een bijzondere neiging en opgewektheid toe vinden. Alsof onze veelal blinde en boze neigingen en opgewektheden veilige gronden van ons geloof waren!
- (3) En ach! Hoe weinig wordt het geloofd dat God de ellendige personen en de gebrekkigste pogingen van Zijn kinderen om Christus' voldoening en voorbidding, genadig zal aannemen en belonen! Hoe gereed is men om Hem, met de boze dienstknecht, te beschouwen als een harde heer, die men in geen ding enig genoeg kan geven, die ons gedurig naooft om ons te betrappen, en wanneer hij enig gebrek in onze werken gevonden heeft, het ons met versmading van persoon en werken in het aangezicht zal werpen, en bij de eerste gelegenheid streng straffen en te schande maken! Wat zou men toch wel kunnen uitdenken dat meer tot ontering van de zo hoog geprezen goedheid, barmhartigheid, genade, verschoning; van de voldoening en voorbidding van de Middelaar, en van het beloofde genadeloon strekken kan, dan zo'n gemoedsgestalte? Wat strijdt toch meer tegen het oogwit van Christus, Die ons verlost heeft opdat wij God zouden dienen zonder vrees, Luk. 1:74? Wat kan de oefening van de Godzaligheid voor ons moeilijker maken? En wat kan onze werken meer bederven? Welke knecht zou

een heer kunnen dienen, van wie hij altijd dacht: ik kan niets doen dat hem behagen zal, of waarover ik enige goedkeuring of beloning verwachten kan? Welke heer zou door een knecht, die zo'n gevoel van hem had en aan anderen openbaarde, graag gediend willen zijn? Gewis, als God niet oneindig barmhartiger en lankmoediger was dan de allerlankmoedigste mens, dan moest Hij vele van Zijn zwakke kinderen om zulke gemoedsgestalten uit Zijn dienst laten gaan. Maar hier maakt Hij openbaar dat Hij zo niet is als zij denken. Want wanneer zij hun werken door zulke gedachten allerellendigst bederven, dan neemt Hij toch de personen en dat ellendige werk met een oneindige verschoning aan. Wenst men dan in goede werken meer overvloedig, vaardig, vrolijk en voorspoedig te zijn, dan diende men meer en meer naar het bovengenoemde geloof te streven, en tegen alles wat het onderdrukken kan, met de uiterste oplettenheid te waken.

d. Men moet een werk, wanneer het goed zal zijn, uit LIEFDE verrichten.

/. Het levendig geloof van het Evangelie, dat God in Christus met zondaren verzoend is, de ongerechtigheid, overtreding en zonde vergeeft, aan krachtelozen verbeurde krachten geven wil, endat alle geboden tot eer van God en de zaliging van onze zielen en lichamen zijn ingericht; dit geloof, zeg ik, wekt in het hart een innige vrijwillige toeneiging op tot God, al Zijn geboden, Zijn beeld, volk, en schepsel. Deze liefde dringt een Christen om de geboden van de Heere vrijwillig, met vermaak en aangenaamheid te doen. Want hoewel de verdorvenheid jegens de bevelen van de Heere ongezend en traag kan zijn, en een gemoed over deze onbetamelijke gestalte zeer beklemd kan worden, toch vindt het geestelijk leven in de betrachtting van de wet van de Heere Zelf, zijn innig vermaak. 2 Kor. 5:14, 15; Ps. 1:2; Rom. 7:22.

//. Het kan daarom geen goed werk zijn, wanneer iemand iets, dat stoffelijk geboden mocht zijn, doet zonder lust en liefde, uit sleur, uit dwang, omdat anderen het gebiedten, om de straf te ontgaan, of om een loon te verdienen, met vermoeding en tegenzin tegen het werk zelf.

e. Zal een werk goed zijn, dan moet het ook uit GEHOORZAAMHEID gedaan worden.

/. Men ondervindt een gewillige neiging tot het werk, uit aanmerking van het *gebod* van de Heere, en onze *verplichting* aan Hem.

//. Dit is een hoofdeigenschap van de goede werken. Als de gehoorzaamheid aan een werk ontbreekt, dan kan het niet gebeuren om God, maar om zichzelf of een schepsel te dienen. Een werk nu, dat geen Godsdienst maar schepseldienst bevonden wordt, kan niet goed, maar moet bij uitstek kwaad zijn.

///. Bij het licht van deze waarheid, openbaren vele werken zich, die de schijn van goede hebben, dat ze zeer kwaad zijn.

(1) Alles wat de mensen doen uit een *enkele* aandrift van hun *natuurlijke gematigdheid*, zonder dat Gods wil en hun plicht hen daartoe als een voornamen beweegreden aanspoort, kan geen geestelijk goed werk zijn. Ik zal het stuk met enige voorbeelden ophelderen. Menigeen deelt ruime aalmoezen uit aan noodlijdenden, niet omdat God hem dat als een betamelijke plicht heeft voorgeschreven, maar omdat zijn natuur, zoals het spreekwoord zegt, goedgeefs is. Sommigen kunnen gemakkelijk vele verongelijkingen verdragen, niet omdat God hen de verdraagzaamheid als een plicht heeft geboden, maar omdat hun natuurlijk bestaan of onverschillig of vreesachtig is. Er zijn er die door vriendelijkheid en spraakzaamheid hun naasten het leven aangenaam maken, niet omdat God hen dat bevolen heeft, maar omdat hun natuurlijk bestaan daarheen helt.

(2) Alle werken die men doet uit het *enkele* beginsel omdat mensen het gebieden of graag willen hebben, zonder enige poging om het als onze schuldige plicht, uit gehoorzame onderwerping aan God te verrichten, kunnen geen goede werken zijn. Want men dient daardoor niet de Heere, maar de mensen.

(3) Alle dingen die iemand doet, *alleen* uit aanmerking van het verkwikkelijke en aangename dat daarin is, zonder enige neiging om zich aan Gods wil en onze verplichting gehoorzaam te onderwerpen, kunnende naam van goede werken niet dragen; aangezien men daardoor niet de Heere maar zichzelf dient. Hier ontdekken zich ook de onzuiverheden van vele goede werken van de begenadigden. Iedereen die door God geschapen is, en door het welgeordeneerde verbond tot God is teruggekeerd, heeft Hem als zijn Heere en Wetgever aangenomen, en de verplichting om Hem in alles te gehoorzamen, met een vrijwillige ziel omhelsd. Hier vandaan ligt in zijn ziel die ongeveinsde gezindheid om alles, wat God geboden heeft, als zijn plicht te doen. En hoewel hij in elke daad niet altijd vinden kan dat het bevel van de Heere en zijn verplichting hem zo uitdrukkelijk tot werken aangespoord hebben, toch kan hij, wanneer hij zijn ziel bedaard en onpartijdig onderzoekt, daar die neiging om alles uit gehoorzaamheid aan God te doen, wel gewaar worden. Het is ook een impliciete beweegreden tot zijn werken. Want hij erkent Gods gebod en zijn plicht. Hij wordt daardoor dikwijls opgewekt om genade en kracht tot al zijn verrichtingen te smeken. En hoewel hij wegens de eindigheid van zijn natuur, die maar één zaak tegelijk beschouwen kan, bij elke daad niet denkt: “dat doe ik omdat het mijn plicht is”, echter heeft de overreding van zijn verplichting aan Gods geboden hem tot het werken in het algemeen dikwijls aangespoord, en hij zou dit of dat werk laten staan, als hij dacht dat het hem door God verboden was. Uit het gezegde kan men zien dat de gehoorzaamheid in de goede werken van de begenadigden, zo niet uitdrukkelijk, dan toch impliciet invloeit, en ze daarom ook echte goede werken zijn. Toch kan aan de goede werken vaneen Godvruchtige, ten opzichte van deze eigenschap, een groot gebrek en onzuiverheid kleven. Want het kan dikwijls gebeuren dat de aangenaamheid en het verkwikkelijke dat zijn ziel in het werk geniet, op zijn gemoed meer kracht doet dan de overweging van Gods gebod en onze verplichting. Stel eens, om een voorbeeld te noemen, dat men een Godzalig mens tot het spreken van zijn bevindingen, of tot de oefening van verdraagzaamheid zou opwekken. Men houdt hem daartoe twee soorten beweegredenen voor. Eerst, dat het hem geboden is, en dat het zijn plicht is, waartoe hij om vele redenen verbonden is. Daarna dat zijn ziel onder zijn spreken en betrachten van verdraagzaamheid een aangename verkwikking en stilte genieten kon, zoals de ondervinding zo vaak geleerd heeft. Dan zal men duidelijk bespeuren dat de laatste beweegreden veel meer kracht en klem zal hebben dan de eerste, waardoor zijn donker gemoed wel eens toegesloten kan worden. Maar hoe gebrekkig en onzuiver is dit! Onze verkwikking en aangenaamheid staat op een hogere prijs dan de heilige, verzoende en genadige wil van God en onze wezenlijke zaligheid, dan wij aan zo'n verzoende God verplicht en verbonden zijn!

(4) Opdat men dit gezegde niet misvat, dient men wel aan te merken dat men een *goed temperament*, zoals men het pleegt te noemen, de zucht om zijn *naaste te behagen*, of ons *eigen genoegen* en aangenaamheid, *op zichzelf* niet veroordelen moet. Want het is een ongemeen voorrecht wanneer men een voordelig natuurlijk bestaan heeft, dat door de genade tot goede werken geheiligd is. Zo gaat de betrachtting van weldadigheid, vriendelijkheid en verdraagzaamheid vrij gemakkelijker, wanneer iemand door het gebod van God en zijn plicht daartoe opgewekt, een medelijdend, vriendelijk en zacht natuurlijk bestaan bezit, dan wanneer hij tegen de daartegenover staande natuurlijke

ongestalten worstelen moet. Het is niet alleen geoorloofd, maar ook noodzakelijk dat een Christen zijn naaste, zoveel mogelijk is en met een goed geweten bestaan kan, genoeg probeert te geven. Rom. 15:2. Ook mag een Christen door de aangenaamheid en het genoeg dat men in het doen van Gods geboden vindt, tot het doen van goede werken ook bewogen worden. Want de Heilige Geest Zelf heeft daaraan vele beweegredenen ontleend. Maar de verkeerdheid waarvan ik boven sprak, bestond hierin dat iemand iets verricht, *enkel* en *alleen* omdat zijn natuur daartoe helt, om mensen te behagen, of om zijn eigen genoeg te vinden, zonder opzicht op het gebod van de Heere en onze plicht. Of ook dat iemand door zijn eigen aangenaamheid zich *eerder* en *meer* bewegen laat, dan door de wil van de Heere en onze verplichting aan Hem. Het een en ander is gewis af te keuren, omdat de gehoorzaamheid aan God een wezenlijke eigenschap van de goede werken is.

////. Is de gehoorzaamheid een wezenlijke eigenschap van een goed werk, en bestaat de natuur van de gehoorzaamheid in een gezindheid en neiging om iets te doen, daarom dat het ons door God geboden en onze plicht is, dan ziet men immers duidelijk hoe de dwaling van de grove wetsbestrijders is ingericht om alle Godzaligheid of oefening van goede werken te bestrijden.

En ach! Dat Gods lieve kinderen zich door geen donkerheid of onbedachtzaamheid lieten misleiden, om zo van *wet* of *plicht* te denken en te spreken, dat de gehoorzaamheid aan God, zonder welke geen goed werk gebeuren kan, daardoor benadeeld wordt. Want hoewel men uit de wet of door de plicht zijn gerechtigheid niet moet zoeken; en hoewel men de wet en de plicht uit eigenkracht, zonder Christus, niet kan of moet proberen te betrachten, echter moet een Christen de wet en zijn verplichting beminnen, en uit aanmerking daarvan het werk verrichten, als het goed zal zijn; zoals we over een volgende stof, als de Heere leven en gezondheid verleent, nader hopen te zien.

f. Zal iemands werk goed zijn, dan moet hij ook een waarachtige ZELFVERLOOCHENING hebben.

/. Hij moet zijn eigen gerechtigheid, kracht, verkeerde zin, eer en voordeel verloochenen. Hij moet de nietigheid van deze dingen inzien, en ze vrijwillig laten varen. Matth. 16:24.

//. Het gebrek van deze gemoedsgestalte is een van de voorname oorzaken, waarom vele werken, die stoffelijk goed schijnen, zo kwaad zijn, en waarom zoveel mensen in de oefening van goede werken verhinderd worden. Menig mens is zeer ijverig bezig in het lezen, bidden, kerkgaan, het geven van aalmoezen, en het spreken van zaken van het gemoed. Hoe schoon deze dingen schijnen mogen, toch zijn ze bij uitnemendheid kwaad, omdat ze gedaan worden uit eigen kracht, zonder een ootmoedige aankleving aan Jezus' sterkte, met een kwade poging om daardoor zijn gerechtigheid voor God te vinden, en bij de mensen eer of voordeel te behalen. En waarom vervalt hij tot die boosheid? Omdat hij nog nooit geleerd heeft zijn eigen gerechtigheid, kracht, ongeoorloofde achtung en voordeel te verloochenen. Sommigen worden geroepen tot de oefening van onderdanigheid aan hen, die over hen gesteld zijn, of tot andere betrachtingen van de deugd. Maar zij kunnen er niets van doen. Waarom niet? Eigen zin, eer en voordeel, die zij niet verloochend hebben, staan hen in de weg. Zo volgt dan dat zij, die wensen echte goede werken te betrachten en in de oefening daarvan voorspoedig te zijn, met alle ernst proberen moeten om die voorname eigenschap van Jezus' onderdanen, de ware verloochening van eigen gerechtigheid, kracht, eigen zin en eer, te bezitten, en in alle werken te vertonen.

g. Een werk dat goed zal zijn, moet TOT VERHEERLIJING VAN GOD gebeuren.

/. Men (1) *verheerlijkt God* door een goed werk, (a) wanneer door het werk zelf aan anderen blijkbaar wordt de grootheid van de genade, van de gerechtigheid en sterkte van Christus, Die zo'n schuldige en boze zondaar bekwaam heeft gemaakt om zo'n edel werk te mogen, te kunnen en te willen doen, zoals door de herstelling van een zieke, en door de wetenschappen van een leerling, de geneesheer of de leermeester verheerlijkt wordt. (b) Het gebeurt ook wanneer men door het doen van goede werken *betoont*, wat een *erkenning en indruk* men van Gods heerlijkheid gevoelt, omdat het ons tot het doen van goede werken zo krachtig *opwekt*.

(2) Men doet iets *tot* verheerlijking van God, wanneer men onder het werk, of impliciet of uitdrukkelijk *bedoelt* dat het als een bekwaam middel tot bereiding van dat doeleinde gezegend mag zijn.

//. Die dan omtrent Gods eer en heerlijkheid ten enenmale onverschillig zijn, en die in hun werken hun eer alleen bedoelen, hebben nog geen goede werken gedaan.

///. Hoewel een ieder die maar iets van de Geest van het onderscheid ontvangen heeft, genoemde eigenschappen van goede werken in de allerzwakste van Gods kinderen duidelijk genoeg ontdekken kan, zijn er echter vele oprechte Godzaligen aangaande zichzelf veelal zeer donker en twijfelmoedig, of zij wel ooit iets tot eer van God gedaan hebben. Tenminste kunnen velen van hen niet vinden dat hun werken doorgaans tot verheerlijking van God gebeuren. Ze denken: "ik doe mijn werk maar omdat ik het doen moet, zonder dat de verheerlijking van God het beweegrad is, dat mij tot het werken gaande maakt!" Wanneer deze twijfelmoedige zielen maar onderscheidenlijker opmerkten, hoe God door de werken verheerlijkt wordt, en op welke wijze een Christen de verheerlijking van God in zijn werken bedoelt, dan zouden ze niet durven ontkennen dat zij ook, door Gods grote genade, waren toegerust om hun Vader Die in de hemelen is, door hun werken te verheerlijken. Want God wordt door de goede werken verheerlijkt, wanneer men daaruit ziet doorstralen de heerlijkheid van de verlossende, vergevende en levendmakende genade, die zulke doemschuldige, verdorven en dood-onmachtige zondaren, die naar Gods rechtvaardig oordeel in de ongelukkigste slavernij van de grootste goddeloosheden, voor eeuwig hadden mogen en moeten blijven zitten, tot het doen van goede werken recht en kracht heeft verleend. Vestig eens uw aandacht, opdat ik u, die met zulke knellende twijfelmoedigheden bezwaart bent, nu aanspreek - vestig uw aandacht, zeg ik, op uzelf. Bent u wegens uw erfzonden en dadelijke zonden niet waard dat u aan de snoodste boosheden, als een ongelukkige dienstknecht, was overgegeven om ze met inwendige en uitwendige daden gieriglijk te bedrijven, tot uw tijdelijk en eeuwig verderf? Zou u, blinde, afkerige, dood-onmachtige zondaar, als u aan uzelf gelaten was, wel ooit daartoe geraakt zijn dat u enig goed werk, hoe gebrekkig het ook zijn mocht, geoeffend had? Echter bent u in de betrachtning van goede werken vaak zo bezig. Hoe dikwijls bent u bezig in de goede werken van waarachtige *vernederings*, door u over uw slechtigheden aan te klagen, te veroordelen en te schamen; in het werk van een levend *geloof*, dat werk van God waardoor u tot Hem nadert, Die Hij u gezonden heeft; in het werk van eenzame of openbare *godsdiens oefeningen*; en in het werk van uw burgerlijke of huiselijke bezigheden, waartoe de Heere u geroepen heeft! Uit deze werken van u straalt nu de heerlijkheid van de genade, die u daartoe heeft bekwaam gemaakt, zeer helder door. Kunt u zelf wegens donkerheid, onoplettendheid of vreesachtigheid, Gods heerlijkheid in uw goede werken niet ontdekken, en willen de blinde vijanden van de Godzaligheid ze niet opmerken, er zijn evenwel anderen die God wegens uw goede werken verheerlijken. Vele Godzaligen die op uw inwendige en uitwendige goede werken nauwkeurig letten, aanbidden dikwijls uw Vader Die in de hemelen is, over die heerlijke genade die u daartoe

bekwaam heeft gemaakt. De engelen, die zich over de bekering van één zondaar verblijden, erkennen ook buiten twijfel de genade die u tot het betrachten van goede werken herschepen heeft. Ja, God Zelf, Die Zich in de werken van de eerste schepping verkwikte, moet Zich in Zijn volmaaktheden, die u tot het doen van die werken bekwaam hebben gemaakt, nog veel meer verblijden. Immers, hierin is uw Vader verheerlijkt, dat gij vele vruchten draagt, Joh. 15:8. Maar het is zeer te beklagen dat u zelf, aan wie deze grote zaligheid bewezen is, weigert die heerlijkheid van God te erkennen, die door zoveel anderen met blijdschap geprezen wordt. Laat u toch niet wijsmaken dat dit een nederigheid zou zijn. Dankbaarheid kan niemand het met enige schijn noemen.

U zegt misschien: *“ik kan toch niet vinden dat ik met mijn werken de verheerlijking van God bedoel, of dat dit het beweegred is dat mij tot het doen beweegt. Want ik verricht zeer vele dingen, waaronder ik niet eens aan de verheerlijking van God denk.”*

Maar deze zwaarigheid is gemakkelijker op te lossen dan u denkt.

- (1) Want u kunt niet ontkennen dat in uw ziel die heersende en bijblijvende hebbelijke gezindheid ligt, dat alles wat u doet en laat tot Gods eer verstreken mag, en dat God u toch verlossen mag van alles wat tot oneer van Zijn Naam misbruikt kon worden. U kent geen groter geluk op aarde, dan dat u in alles tot verheerlijking van God mocht leven. Dit acht u groter voorrecht dan alle schatten, eer en vermaak van de wereld. Niets zou u ook pijnlijker vallen, dan wanneer u iets zou doen of laten, waaruit de vijanden van de Heere gelegenheid konden nemen, om Gods Naam, beeld en volk te lasteren. Alle verachting, schade en verdriet in de wereld schijnt u lichter toe, dan zo'n ongeluk. En wanneer u bemerkt dat u uit uzelf niet bekwaam was om tot verheerlijking van de Naam van de Heere te leven, of u voor de ontering van Zijn Naam te wachten, dan heb u zich niet alleen bij aanvang, maar ook bij voortgang menigmaal aan de Heere welmenend en ernstig aangeboden en overgegeven, dat Hij u toch tot het eerste mocht toerusten, en voor het laatste genadig behoeden. En is er wel iets waar u meer en ernstiger om bidt? Zo ziet u dan dat u onder al uw werken die ongeveinsde *bedoeling* als een bijblijvende *hebbelijkheid* in uw ziel bezit.
- (2) En deze hebbelijkheid is verder het *beweegred* dat u tot het betrachten van uw goede werken aanzet. Want zou u vele dingen die u nu doet, wel doen, of andere die u nu laat, wel laten, als u omtrent de verheerlijking van God onverschillig was? Waarom bent u zo gezet op de openbare godsdienst oefeningen? U zegt: of het een middel mocht zijn dat ik ontdekt, bevestigd, of opgewekt mocht worden om teerder voor de Heere te leven, en dat ik anderen door mijn voorbeeld mocht opwekken. Waarom spreekt u van geestelijke dingen tot uw naaste? U antwoordt: of het een middel mocht zijn dat zorgeloozen andere gedachten van zichzelf en van Gods volmaaktheden mochten krijgen; dat bekommerden de genade van God in Christus leerden kennen; en dat Gods kinderen met dankbaarheid de ontvangen genade erkenden, of voorzichtiger wandelden. Waarom smeekt u van God dat Hij u voedsel, deksel, of in ziekte de goede geneesmiddelen beschikt, en tot uw gezondheid of herstelling zegent? Het is ook opdat u de dingen, tot welke God u geroepen heeft, vaardiger kon waarnemen, en dat de vijanden van de Heere aan u geen voorwendsel mochten vinden om de Naam, zaak en het volk van de Heere te lasteren. Is dit niet ook een beweegred die u krachtig aanspoort om uw burgerlijke en huiselijke bezigheden getrouw en ijverig waar te nemen? Waarom is menige Godzalige moeder zo ijverig bezig in het bezorgen van haar tere en lastige zuigeling? Onder andere beweegredenen wekt de verheerlijking van God

haar daartoe op. Want zij denkt: het kind is in de doop aan de Heere plechtig opgedragen. God heeft Zijn zegel er op laten zetten, en dit verzegeld goed van Hem aan mij tot handhaving toevertrouwd. Het mocht wellicht een toneel zijn waarop Hij de heerlijkheid van Zijn genade, op enige tijd in deze wereld, wilde vertonen. Hoezeer ben ik dan verplicht om de Heere in dit verzegelde goed van Hem te dienen! En waarom onthoudt u zich van vele gewoonten en gezelschappen, waaraan u voor uw vernedering verkleefd was? U zegt: omdat ze zondig en gevaarlijk zijn, alsmede dat Gods Naam om mijnentwil niet gelasterd mag worden. Is dan de verheerlijking van God niet mede een beweegreden van bovengenoemd doen en laten?

- (3) U zegt: ik denk toch onder mijn werken niet altijd: dat doe ik tot Gods eer. Ik doe het maar uit gewoonte, of omdat het mijn beroep is.

Maar u kunt wel iets tot verheerlijking van God doen; hoewel u wegens de eindigheid van uw vermogens er niet altijd uitdrukkelijk aan kunt denken, of ook ondergeschikte, geoorloofde einden bedoelt, als u maar in uw binnenste die hebbelijke zucht hebt, dat het werk tot dat einde dienen mag. Herlees eens met een bedaard gemoed de eenvoudige gelijkenis, boven op blz. 242 voorgesteld. Dan zal de zaak u helderder worden.

h. Men mag en moet in een goed werk ook zijn EIGEN ZALIGHEID bedoelen.

/. Men mag niets doen om de zaligheid daardoor te verdienen. Men mag de goede werken niet aanmerken als een moeilijke weg om in een vleselijke of zogenoemde Turkse hemel te komen. Maar men moet een goed werk zelf als zijn zaligheid, en als een aangename weg, om tot meerdere zaligheid en heerlijkheid te komen, aanzien, en daardoor mede tot het werken opgewekt worden. Dit mag het enigste en voornaamste einde van ons werken niet zijn, maar het moet aan de verheerlijking van God, als het opperste einde, ondergeschikt worden.

//. Zij die zo hoog vliegen en van zo'n verloochening spreken die de eigen zaligheid geheel uit het oog moet verliezen, en ook tevreden zijn wanneer God ons om onze goede werken verdoemen wilde, hechten onbestaanbare dingen samen, en vermelden een enkele verbeelding, die tegen de redelijke natuur van de mens, tegen de Heilige Schriften, en tegen de waarachtige Godzaligheid lijnrecht strijdig is. Terwijl zij boven anderen zuiver willen werken, vallen zij, zoals het zulke eigenzinnige hoogvliegers doorgaans gebeurt, in een ellendige onzuiverheid. Ze vermaken zich met een verbeelding van een zaak, die zij zelf niet mogen en niet kunnen oefenen. Want wanneer iemand zich wijsmaakt dat hij zijn eigen zaligheid verloochent, en tevreden wilde zijn wanneer hij verdoemd zou worden, als God maar verheerlijkt werd, dan diende hij zichzelf maar eens bedaard te onderzoeken. En hij zou bevinden dat hij op zo'n tijd van zijn zaligheid, van de verdoemenis of van de verheerlijking van God, geen recht maar een goddeloos begrip gemaakt had. Want een recht evangelisch Christen gelooft met zijn gehele hart dat God hem geen onrecht zou doen wanneer Hij hem in het eeuwig verderf wilde storten; en dat hij verplicht zou zijn om zijn Rechter gerechtigheid toe te wijzen. Hij is verzekerd dat zijn beste werken, zonder een Borg, wegens aanklevende verkeerdheden in Gods gericht niet kunnen bestaan, en ook niets verdienen. Maar dat iemand tot God zou komen en Hem dienen, met verloochening van eigen zaligheid, is een verfoeilijke dwaling, die alle godsdienst probeert weg te nemen. *Want die tot God komt, moet geloven, dat Hij is, en een Beloner is dergenen, die Hem zoeken*, Hebr. 11:6. Het is inderdaad een verloochening van God, van Zijn toorn, en van onze zaligheid. Want wanneer iemand God, Zijn toorn en onze zaligheid recht kent,

dan is het onmogelijk dat hij tevreden kan of mag zijn, als God hem verstoten wilde. Wat voor zuiverheid of verootmoediging is het dan, die God en de zaligheid verloochent! Ach! Dat de mensen toch bedachtzamer waren, nauwkeuriger op zichzelf letten, en zich in een echte ootmoedigheid aan het Woord der waarheid hielden!

///. Moet men in de betrachtning van goede werken zijn eigen zaligheid bedoelen, dan kunnen het geen goede, maar moeten recht kwade werken zijn, die uit hun natuur niets anders dan het verderf van ziel en lichaam naar zich slepen; zoals alle onvruchtbare grove werken van de duisternis doen. En hoewel iemands werken stoffelijk goed waren, en hij in de betrachtning ervan zijn zaligheid bedoelde, zo kunnen zij toch ook kwaad zijn; wanneer hij probeerde zijn zaligheid daardoor enigszins te *verdiene*n en zijn gerechtigheid erin te gronden; of wanneer hij ze met weerzin waarnam, om erdoor in een vleselijke hemel te geraken. Dit laatste is het ongelukkige bestaan van zeer vele mensen. Hun ziel is van de godsdienst en alle goede werken zeer afkering. Hen valt niets lastiger dan van God en Goddelijke dingen te horen. Geen dag valt hen langer en banger dan de dag des Heeren. Wordt een geestelijke redevoeving enige minuten boven de gewone tijd uitgestrekt, dan worden ze zo verdrietig en klagen alsof zij in een voorburg van de hel geweest waren. Als het zonder schande gebeuren kan, dan zouden ze zich met meer vermaak in een tuchthuis kunnen ophouden, waar de ongelukkige mensen hen een verhaal van hun boosheden deden, dan in het huis des Heeren. Immers, wordt een ijdel of werelds gezelschap enige uren boven de bepaalde tijd uitgerekt, dan valt het hen niet zwaar. Zouden zij zo lang in een gezelschap, waar van Goddelijke dingen gehandeld wordt, zitten, dan zouden sommigen wel zweren dat zij er nooit weer wilden komen. Dachten zij dat men in de hemel daarmee eeuwig zou bezig zijn, zij zouden gewis voor de hemel, als voor een hel verschrikken. Wat een afkeer van Goddelijke dingen! Echter bedwingen sommigen zich om die onaangename zaken mede bij te wonen. Waarom? Dezen doen het omdat hun uitwendige betrekking het zo meebrengt. Anderen pijnigen zich af om geen naam van een ongodsdienstig mens te dragen. Maar sommigen vermoeien zich om door die lastige bezigheden in een vleselijke gelukzaligheid te geraken. Ze willen God de dienst doen, dat zij, al is het met weerzin, enige uren in Zijn huis zitten; opdat Hij hen daarvoor die dienst dan weer doet, dat Hij hen in een vleselijke hemel brengt, waar zij geen pijn maar een vleselijk vermaak hopen te genieten. Toch verbeelden ze zich dat zo'n kerkgaan een goed, ja het beste werk zal zijn. Doch die maar enige vermogen heeft overgehouden om naar waarheid te oordelen, moet direct toestemmen dat zo'n bedrijf een verschrikkelijk kwaad werk moet zijn. En zal dit nog het beste werk zijn, hoe ontzaglijk boos moet dan het ergste wel zijn! Gods kinderen zijn geheel anders. De goede werken zelf zijn hun zaligheid. Mogen zij de godsdienst bijwonen, dan kunnen ze niet denken dat zij de Heere daardoor een verplichtende dienst zouden doen; maar dat de Heere hen een grote weldaad bewijst, en om zo te spreken, een grote dienst doet. Want wanneer zij goed gesteld zijn genieten ze daar zo menige zegen, troost en aangename verkwikking voor hun ziel.

////. Mag een Christen met een goed werk zijn eigen zaligheid bedoelen, dan vervallen enige zwaarigheden, waardoor sommige van Gods kinderen zich zonder reden beangstigen. Want wanneer zij eens horen hoe deze of gene roemt van zijn buigingen en zelfverloochening, waardoor hij tevreden was als God hem wilde verstoten, als de Heere maar verheerlijkt werd, dan worden zij bekommerd of hun werk wel zuiver zou zijn. Want zij kennen zo'n gestalte niet, en kunnen omtrent hun zaligheid niet onverschillig

zijn. Maar u, die door deze zwaarigheid geslingerd mocht zijn, hebt geen redenen om u te kwellen, maar mag de Heere plechtige dank zeggen dat u die hooggeroemde gestalte niet kent, maar in uw zaligheid belang neemt. Want de verloochening waarvan zulke onbedachtzame mensen roemen, is een enkel voorgeven van iets dat zij metterdaad niet bezitten, en ook niet bezitten kunnen. En als het mogelijk was dat iemand zo bestond, zoals zij voorgeven, dan zou het een schandelijke verloochening van God zijn. Want die God als het hoogste Goed geestelijk kent en bemint, kan en mag niet tevreden zijn wanneer God hem verstoten wilde, dat hij die zalige gemeenschap zou missen, en God niet zou kennen, liefhebben en dienen, maar Hem haten en lasteren. Ondertussen mag u wel toezien dat u de rechte zaligheid bedoelt, die niet alleen bestaat in enige zinnelijke, voorbijgaande, oppervlakkige aandoeningen en lichamelijke strelingen, maar in een geestelijke en redelijke kennis, liefde en gehoorzaamheid aan God. U dient ook zorg te dragen dat u, wanneer u de goede werken als uw zaligheid beschouwt, Gods gebod en uw verplichting, zonder welke geen gehoorzaamheid of zaligheid plaats kan hebben, niet uit het oog verliest.

i. Goede werken moeten ook gedaan worden TOT STICHTING VAN DE NAASTE.

/. Men moet ze laten zien, niet om daardoor eigen roem of voordeel te behalen, zoals de Farizeeërs deden, maar opdat de naaste daardoor ontdekt, bestuurd, opgewekt of getroost mag worden.

//. Het zijn daarom zeer kwade werken, die geschikt zijn om de naaste in het goede te verhinderen, en tot zonde te verzoeken en op te wekken. Het is wel ook een goed werk wanneer men uit het rechte beginsel en tot het rechte einde, de naasten met *woorden* probeert te stichten. Maar zij die met de *overige daden* tegenspreken wat zij met de mond zeggen, breken door het laatste meer af, dan zij dor het eerste gebouwd mochten hebben, en zij maken het beide tot kwade werken.

///. Zo behoeft dan een Godzalig mens geen zwaarigheid te maken om zijn goede werken *te laten zien*. Hij mag en moet enige in het verborgen verrichten, maar hij moet zijn licht ook naar buiten laten schijnen, opdat anderen zijn goede werken mogen zien. Matth. 5:16. Vreest men dat dit Farizees mocht zijn, lees dan maar wat in de Aanmerkingen over Hebr. 6:11, 12, § 37, IV gezegd is, en deze vrees zal snel moeten verdwijnen. Soms wil de satan en het ongelooft Gods kinderen aanzetten om hun goede werken toch niet openlijk te laten zien tot stichting van anderen, door hen in te werpen dat zij met de tijd zeer ellendig zullen afvallen, wanneer het meer nadeel zou doen, als ze hun goede werken geopenbaard hadden. Maar die de list van de satan maar enigszins onderscheiden kan, ziet gemakkelijk dat deze inwerping maar geschikt is om de stichting van de naaste te verhinderen. Laat men zich daardoor niet af laten schrikken. Want die God, Die Zijn volk tot het doen van goede werken tegenwoordig bekwaam maakt, zal het werk van Zijn handen in het vervolg nooit laten varen. Maar hier doet zich nog een andere zwaarigheid op, die een weinig moeilijker is om op te bidden dan de eerste. Want sommige zwakke begenadigden denken: “moet een goed werk tot stichting van de naaste kunnen dienen, dan zal ik nog nooit een goed werk gedaan hebben. Ik weet geen één werk te vinden dat ik gedaan heb, waarvan ik zou durven denken dat het tot stichting van de naaste verstreken kon. Wat voor stichting zou enig mens toch uit mijn ellendig duister, verward en harteloos spreken kunnen trekken? Wat voor nut zouden mijn godsdienstige, burgerlijke of huiselijke werken toch doen? Ach! Hoe menig mens struikelt over mij, ellendige! Ik denk vaak dat ik alleen de oorzaak ben waarom velen, die dagelijks met mij verkeren, onbekeerlijk worden, omdat zij zoveel gebreken in mijn werken ontdekken. Zijzelf verwijten het mij. Ze zeggen dikwijls: bent u ook vroom? Of, als u Godzalig wilt zijn, moest u dit of dat niet aan u

hebben? Ze zeggen ook de waarheid. Ze behoorden aan mij zulke gebreken niet te bespeuren. Hoe zouden mijn werken dan tot stichting van de naaste kunnen zijn? Ach! Had ik de naam van een Godzalig mens toch nooit gekregen!” Dit is een klacht waarvan hem, die hem met bedaardheid moet aanhoren, het hart dikwijls innerlijk zeer doet. Maar men kan het, God zij dank! zo grondig oplossen, dan zo'n klager zijn klachten in blijdschap zal moeten veranderen, als hij de waarheid maar bedaard kan en wil opmerken. Laat men tot dat doeleinde maar eenvoudig letten op de volgende zaken. Tot een goed werk, dat tot stichting van de naaste zal dienen, wordt in geen geval vereist dat het *volmaakt* zou zijn. Het allergebrekigste werk van Gods kinderen, dat met zichtbare en schadelijke gebreken omhangen is, kan tot dit einde wel zeer bekwaam zijn. Ik zal dit uit ontegensprekelijke gronden bewijzen. Sara verrichtte een goed werk toen zij van haar man, Abraham, met de naam van *heer* sprak. Want zij toonde daardoor haar vrijwillige onderwerping aan de bestelling van God, dat de vrouw onder de man, als haar heer, ootmoedig zal staan. Maar dit goede werk was met grote en schandelijke gebreken omhangen, toen zij het oefende. Want zij maakte zich onder het betrachten ervan schuldig, niet alleen aan een God ontierend ongeloof, maar ook aan een zware bespottung van God, en aan een schrikkelijke leugen, in de onmiddellijke tegenwoordigheid van de Heere. Gen. 18:10-15. Deze parel lag dan in zoveel modder van grote gebreken, dat die Godzalige moeder in haar gehele leven er misschien nooit aan gedacht heeft dat zij toen een goed werk, dat tot stichting van anderen kon dienen, gedaan zou hebben. En wellicht zouden duizend uitleggers over deze geschiedenis een verklaring hebben kunnen maken, zonder dat goede werk, en de stichting die daarin was, op te merken, als de Heilige Geest het door de pen van Petrus zo uitdrukkelijk niet had aangewezen. 1 Petrus 3:6.1 Toch was dit een waarachtig goed werk, dat zeer bekwaam was om alle vrouwen die onder het Evangelie leven, tot aan het einde van de wereld tot ontdekking, opwekking, besturing en vertroosting te dienen. U moest dit nu niet misbruiken om de gebreken te verkleinen. Die zijn en blijven veroordelenswaardige misdaden, waarover de Godzaligen zich zoveel te dieper vernederen moeten, hoe helderder en zekerder het is dat de Heilige Geest omtrent hen zo Hoe nauwkeurig is de Heilige Geest omtrent Zijn Eigen werk! Al ligt het kleinste pareltje dat Hij geschonken heeft, onder vele vuiligheden van gebreken verborgen, Hij weet het toch daaruit op te zoeken en goed te bewaren. De Heilige Geest en Zijn apostelen bestaan in het geheel niet zoals de lieden van deze wereld, die de dierbaarste gestalten van Gods kinderen om een aanklevende zwakheid verachten en vertrappen. Hij handelt ook veel toegevoender omtrent Zijn zwakke kinderen, dan zij zelf van Hem denken, of de allerbeste omtrent zichzelf en zijn medegelovige handelen zou. Waar zou men wel een Godzalige vrouw kunnen vinden, die een onderworpen uitdrukking die de gehoorzaamheid aan de man openbaarde, maar onder een schandelijk ongeloof en een leugen uitgesproken werd, aan anderen zou durven aanprijzen als een goed werk, dat alle Godzalige vrouwen moeten navolgen? goedertieren handelt. Maar u, die door bovengenoemde zwaarigheden geslingerd wordt, diende daaruit te leren dat uw gebrekkigste goede werken, waaronder u de grootste zwakheden openbaart, toch tot stichting van anderen strekken kunnen. Willen onboetvaardige splinterkijkers het goede dat in uw gebrekkige werken is, niet opmerken, maar alleen naar uw splinters, met voorbijzien van de tranen die ze u uit de ogen persen, gedurig starogen, ze door een vergrootglas beschouwen, of u ook zonder grond beschuldigen; dan behoorde u hen toch niet gelijk te worden, ende door de Heilige Geest geschonken parels om het aanklevende stof weg te werpen. Dit is het doen van verduisterde vijanden, die God rechtvaardig aan zichzelf heeft overgegeven, opdat zij hun blindheid en boosheid tot hun eigen schande zouden openbaren, en zichzelf door de gebreken van de heiligen

straffen. Mag u zodanig omtrent uw zwakke broeders niet handelen, dan mag u het veel minder omtrent uzelf doen, omdat u de naaste moet liefhebben als u zelf. Denkt u misschien: “ik moet omtrent mijzelf nederiger dan omtrent anderen handelen”, weet dan dat het een ingebeelde nederigheid zou zijn, wanneer u de wet van de liefde van de naaste wilde vernietigen. Want wat u omtrent uzelf doen mag, mag ook omtrent de naaste gebeuren. En wie zou het willen geloven dat het ene waarachtige nederigheid was, wanneer u de goede werken van uw medebroeders, om de aanklevende gebreken, als geheel onnut wilde verwerpen? Denk niet: zo'n handel kon mijn broeder geen nut aandoen, maar het kon mij tot onderzoek en andere nuttigheid verstrekken. Want wat voor onderzoek kan men verwachten van iemand, die tegen de genadegaven van de Heilige Geest, met vooroordelen zo zwaar beladen is? En wat voor nuttigheid kunt u zich van ondankbaarheid en liefdeloosheid beloven? Of bent u met die goddeloze dwaling besmet, dat men kwaad moet doen opdat het goede er uit voortkomt? Waar hebt u enige belofte, dat de Heilige Geest u meer gaven zal geven, door de weg dat u de ontvangen gaven niet erkent, maar onbedachtzaam verwerpt? Misschien zegt u: “hoewel ik dan mijn gebrekkige werken voor goede kon houden, echter konden zij, waar het hier op aankomt, wegens de aanklevende gebreken tot geen stichting van anderen dienen, omdat velen het mijzelf verwijten”. Maar het tegendeel is uit het voorbeeld van Sara gebleken. En willen sommigen het goede dat in uw werken is, niet opmerken, maar u de gebreken verwijten en zich daarmee nadeel doen, dan is het hun eigen schuld. U moet zich wel veroordelen en schamen dat u hen door uw gebreken aanleiding geeft om het goede boosaardig te bestrijden, maar zij hebben geen vrijheid om zo omtrent uw gebreken te handelen. Matth. 7:3-5. Als zij niet moedwillig blind waren, zouden ze aan u wat zien dat hen ontdekken en bestraffen kon. Ja, ze maken het ook zelf openbaar dat ze in u andere werken dan ze zelf hebben, gewaar worden. Want waarom zeggen zij dat u vroom wilt zijn? Misschien hebben ze deze taal: “ik ben vroom”, uit uw mond nooit gehoord. Hoe weten zij en anderen het dan, als ze het uit uw gedrag en werken niet konden zien dat u vroom wenste te zijn? En waarom zijn velen, die voorheen uw goede vrienden waren, nu tegen u zo bitter? Het is omdat uw goede werken hen in de ogen stralen, en hen veroordelen. Zo blijkt het dan ook hieruit dat uw werken, niettegenstaande de veelvuldige zwakheden die ze aankleven, toch kracht doen om anderen te ontdekken en te bestraffen; hoewel zij door eigen boosheid het rechte gebruik er niet van maken, maar uw gebreken tot verschoning opzoeken, en vijandiger worden.

Maar er zijn nog anderen, die, als ze uw verandering en gedrag beschouwen, bekommerd worden en ook naar bekering zoeken. En wanneer vele van Gods kinderen een aandachtig oog op uw werken vestigen, dan worden zij krachtig opgewekt om hun Vader over de genade aan ubewezen, met innerlijke dankzegging groot te maken. Zo doen dan uw gebrekkige werken meer kracht dan u ooit gedacht hebt. Het gezegde dient alleen om de goede werken van Gods kinderen tegen het ongeloof te verdedigen, en de moedbenemende zwarigheden op te lossen; maar in geen geval om de zwakheden van Gods kinderen te verkleinen of te verschonen. Dat zij verre! Het is gewis een bewenenswaardige zaak dat de kostbare parels van goede werken, om welke de Zoon van God in die diepe zee van helse angsten heeft moeten dalen, met zoveel stof en drek van schandelijke gebreken bemorst worden, en dat zoveel dode vliegen aan die heerlijke zalf de kracht benemen. Het is een van de smartelijkste en nadeligste dingen, die op aarde gebeuren, wanneer sommigen, waarvan men naar de aard van de liefde het goede moet denken, zodanig verbijsterd zijn, en de goede werken met zoveel slijk van verdorvenheden bedekken, dat men er naar buiten niets van kan zien, en zeer

verlegen moet worden wanneer de vijanden vragen: “waarin gedraagt die geestelijke man zich toch anders dan de vleeslijken doen?” Of dat men naar voorgaande overtuiging en bekering, benevens een verborgen gezindheid van het hart moet zoeken, als men zulke vragers de mond zal stoppen. Want de gebreken van de heiligen zijn zeker snode ongerechtigheden, die uit hun aard niets anders dan smet, schuld en zware banden over een ziel kunnen brengen. Ze zijn een dodelijk vergif, waarmee menige onboetvaardige zondaar zich op allerlei wijzen onbekeerlijker maakt. Ze verschaffen ongelukkige gelegenheden, dat Gods Naam, beeld, volk en zaak gelasterd wordt. Hun snoodheid, walgelijkheid en schuld wordt door de ontvangen genade niet verminderd, maar integendeel merkbaar verzwaard. Want ze worden tegen meer licht en plicht gedaan, en ze bedervende edele gaven van de genade. De persoon die genade heeft, is door de ontvangen genade wel beter en ongelukkiger, maar de gebreken zelf worden niet beter of verschoonlijker. Hoewel de Heilige Geest het goede werk uit de gebreken van Sara opzocht, en aan anderen tot navolging aanpreeft, zonder het gebrek te vermelden, echter keurde Hij de zonden zelf daardoor niet goed. God moet ze wegens Zijn heiligheid haten en straffen. De verheerlijkte Christus moet ze met een heilig ongenoegen aanschouwen, omdat Hij het nog niet vergeten is wat een helse angsten Hij om deze gebreken te boeten, heeft uitgestaan. De gebreken van de heiligen kunnen zonder voldoening aan de Goddelijke gerechtigheid, zonder een levendige verootmoediging en bekering, niet vergeven worden.

Wanneer ik hier zeg, zoals ik ook in de Aanmerkingen over Zach. 3:3, § 13, II herinnerd heb, dat de zonden of zwakheden van Gods kinderen niet vergeven kunnen worden zonder een levendige verootmoediging en bekering, dan is mijn bedoeling in geen geval dat een kind van God bij al zijn zwakheden in het bijzonder bepaald moet worden, en over elk van die een uitdrukkelijke verootmoediging oefenen moet. Want niemand van hen is in staat al zijn afdwalingen te verstaan, Ps. 19:13. Ook kan het al te veel gebeuren dat een Godzalige grote en verdoemelijke zwakheden, niet als zwakheden maar als deugden aanziet, en zich daarom over die niet naar behoren verootmoedigt, zoals helaas! omtrent de zwakheden in het geloof al te veel gebeurt. Het is ook niet onmogelijk dat een waarachtige begenadigde, onder het bedrijven van grove zwakheden, zonder *uitdrukkelijke* verootmoediging, haastig sterft, en toch zalig wordt. Maar ik gevoel omtrent dit stuk zo. Een begenadigde heeft tweeërlei beginsel, een vlees en een geest. Gal. 5:17. Het vlees van een Godzalige is niets beter dan van een natuurlijk mens. Maar het geestelijke leven dat in een kind van zijn zwakheden, in de zachte spiegel van Jezus' bitter lijden tot zijn vernedering en bekering niet levendig genoeg kan opmerken, dan zal de getrouwe Vader het door zware kastijdingen daartoe noodzaken. Wat volgt nu natuurlijk uit al het gezegde? Dit. De gebrekkigste goede werken van Gods kinderen kunnen tot nut van de naasten dienen. Het is een goddeloos gedrag, lijnrecht tegen het bestaan van de Heilige Geest strijdig, wanneer de vijanden van de Godzaligheid uit de werken van de begenadigden het gebrek tot hun eigen nadeel opzoeken, en het goede met een nijdig oog overzien of verdraaien. Gods kinderen moeten het goede in de gebrekkigste werken van hen en van hun medebroeders, in navolging van de Heilige Geest, nauwkeurig opzoeken en tot nut van anderen gebruiken. Maar ook dienen ze de walgelijkheid, schuld en schadelijkheid van hun gebreken ter harte te nemen; vergeving en vrijmaking in de gerechtigheid en sterkte van Christus te zoeken; en hoe langer hoe ernstiger de rechte evangelische strijd van het geloof te strijden, opdat hun goede werken zuiverder mogen zijn, en de bitterste vijanden zodanig in de ogen schijnen, dat zij geen gelegenheid mochten vinden om de goede werken met enige schijn te lasteren.

In ieder werk dat goed zal zijn, moeten ALLE GENOEMDE EIGENSCHAPPEN, of uitdrukkelijk of impliciet, samen gevonden worden.

/. Het moet niet alleen in stof, maar ook in beginselen en oogmerken, en weer niet alleen in het oogmerk maar ook in stof en beginselen met de wet overeenstemmen. God altijd is en blijft, bestaat zo. Het kan geen zonde, die het als zonde kent, onder de naam van zwakheid verschonen. Maar het veroordeelt het en verootmoedigt zich daarover. Het kant zich altijd tegen de minste zonde als een verdoemelijk kwaad, wanneer het die als zonde beschouwt. Wanneer het door het vlees overmand wordt om de zonde daadwerkelijk met genoeg van het vlees te bedrijven, dan zal het zich toch zodanig daartegen kanten, dat het de onbetamelijke en verdoemelijke van de zonde te binnen brengt, daartegen zucht, of tenminste verhindert dat een begenadigde die rust en dat genoeg in de zonde heeft, dat een onbekeerde daarin vindt. Het zal in een daadwerkelijke veroordeling, verootmoediging en bekering doorbreken, zo gauw een begenadigde tot bedaren komt. Het oefent een waarachtige verootmoediging en bekering, niet alleen omtrent bekende, maar ook omtrent verborgen afdwalingen. Ps. 19:13. Het is hierin dan eens een impliciet, dan eens meer uitdrukkelijk bezig.

//. Zo is er dan veel meer aan vast om een recht goed werk te doen, dan vele lieden zich verbeelden. Hoe lichtvaardig handelen zij dan, die een werk direct voor goed houden, omdat de stof ervan geboden is, hoewel er niet de minste stip van enig beginsel of oogmerk, waaruit de goede werken gedaan moeten worden, in te vinden is. Even zo onbedachtzaam is het ook wanneer meneen werk als goed aanziet omdat men het met een goede bedoeling verricht, hoewel men niet de minste zekerheid heeft dat het ons door God geboden is. Wellicht kon iemand bij zichzelf denken: "u bepaalt de goede werken al te nauw. Op deze wijze zou men geen goede werken in de wereld kunnen vinden. Het is niet mogelijk dat iemand dan een goed werk kon doen, en u zou zo de mensen van de goede werken wel afschrikken." Ik antwoord: als u de natuur van de goede werken ruimer neemt, dan hebt u te verwachten dat al die werken op de jongste dag verworpen worden. Want Hij Die alle werken alsdan nauwkeurig toetsen zal, vordert in de onbedrieglijke regel van de goede werken duidelijk genoeg al deze eigenschappen in een werk dat goed zal zijn. Uw ruimer begrip kon uw ziel in eeuwige engten storten. En uw vrees dat er dan geen goede werken te vinden zouden zijn, of dat de mensen van de betrachtting ervan afschrikt worden, is zonder reden. Want al de genoemde eigenschappen zijn in de goede werken van alle rechte Christenen duidelijk genoeg te vinden. En hoewel een belialsmens, die zijn ruimte stelt in de eeuwig benauwend zondendienst, daardoor van de goede werken mocht afschrikt worden, echter worden alle oprechten van hart zoveel te meer erop belust.

///. Misschien wordt een donker kind van God, dat dit leest, met een zware beklemdheid overvallen. Mogelijk denkt het: "zijn al deze eigenschappen in de goede werken van Gods kinderen te vinden; en worden de oprechten daarom op de Godzaligheid zoveel te meer belust, dan kan ik mij onder de Godzaligen niet tellen. Want ik kan al die eigenschappen in mijn werken niet vinden. En vaak druip mijn gemoed van benauwdheid weg, wanneer ik hoor wat er al tot een werk, dat goed zal zijn, nodig is." Maar uw beklemdheid zal wel spoedig wegzakken, wanneer u op het volgende maar bedaard kon letten. Ik zeg niet dat genoemde eigenschappen in *al* uw werken zouden zijn. Want u hebt niet alleen *goede*, maar ook *kwade* werken, waarin ze in geen geval te vinden zijn. Maar ik spreek van uw *goede* werken, zelfs de *allergebrekigste*, die alle bovengenoemde eigenschappen, tot één toe, waarachtig

bezitten. Ik wil ook absoluut niet zeggen dat ze er alle *uitdrukkelijk* in liggen, en ook niet dat u het *direct kunt zien*. Want er kunnen vele dingen in u gevonden worden, hoewel u ze niet direct opmerkt. U hebt misschien donkere en verwarde begrippen van de waarheden; leeft doorgaans in het duister; bent met allerlei vooroordelen tegen uzelf ingenomen; en pleegt daarenboven zeer schielijk en onbedachtzaam te handelen. Maar wanneer u uzelf en uw *goede* werken met bedaardheid, zonder vooroordeel onderzoekt, dan zult u zelf die eigenschappen, of impliciet of uitdrukkelijk, in alle vinden kunnen. Want de *stof* van uw godsdienstige, burgerlijke en huiselijke werken is u door God geboden. En wanneer u dat, wat boven van de *beginselen*, en *oogmerken* van de goede werken gezegd is, tot besturing van donkere zielen, maar eenvoudig met opzicht op uzelf herinnert, dan zult u moeten toestaan dat ze ook in uw goede werken gevonden worden. Ze zijn er wel niet volmaakt, zoals ze billijk zijn moesten; maar daarom kunnen ze er in waarheid zijn, zoals wij misschien dadelijk nader zullen tonen. Krimpt u het hart ineen, wanneer u hoort spreken van hetgeen tot een goed werk al vereist wordt - dit gebeurt niet omdat u tegen de nauwheid van de weg iets hebt, maar omdat u direct vreest dat u, geringe, zulke gewichtige zaken mocht missen. Want hoe nauwer de weg is, zoveel te aangenamer is die voor uw ziel. Dit weet u uit eigen ervaring. Immers, hoe teerder u acht hebt op wat u geboden of verboden is, hoe levendiger zich de beginsels van ootmoed, geloof, liefde, gehoorzaamheid en zelfverloochening onder een goed werk vertonen. En hoe ernstiger u het oogdaaronder op Gods eer, en uw zaligheid en die van de naaste, gevestigd hebt, zoveel te aangenamer is het toch voor uw gemoed. Zo'n leven komt u niet pijnlijk voor, maar zou voor u een hemel op aarde zijn. Het schrikt u niet af, maar doet u zuchten: ach! dat een koninklijk heersende genade mij daartoe bekwaam mocht maken! De overgebleven verdorvenheid laat zijn afkerigheid wel eens blijken, maar het geestelijk leven zucht daar tochttegen. Gal. 5:17.

In de overeenstemming van een werk met de wet van het genadeverbond, kunnen verschillende TRAPPEN plaats hebben.

/. Onder de goede werken kunnen zich niet alleen zeer kwade tussenvoegen, maar ook de goede eigenschappen van goede werken zelf kunnen door veel kwade eigenschappen, die ze aankleven, zeer besmet worden. En hierom zijn zij ook in de ene persoon of tijd krachtiger en zuiverder, dan in de andere. Hoewel zij in dit leven nooit tot de volmaaktheid, waarnaar alle begenadigden zuchten en strijden, zullen komen.

//. Hieruit volgt nu dat een werk wel *waarachtig goed* kan zijn, hoewel het *niet volmaakt* maar *zeer gebrekkig* is. Dit blijkt onbetwistbaar uit het gebrekkige werk van Sara, waarvan wij boven spraken, toen wij donkere zielen wensten te tonen hoe hun gebrekkige werken tot nut van anderen dienen konden.

///. Bij dit licht openbaren zich nu de duisternissen, dwaasheden en boosheden van de vijanden van de Godzaligheid, aangaande de gebrekkige goede werken van de heiligen. Men vindt mensen die de Godzaligen verachten en lasteren als zeer kwade huichelaars, die wel van goede werken wat klappen maar er niets vandoen. Welke redenen hebben zij voor zo'n boze handel? Sommigen doen het zonder redenen, uit louter redeloze vijandschap. Maar anderen menen ontegenzeggelijke redenen voor hun gruwelijke lasteringen te hebben. Ze bespeuren dat Gods kinderen aan verschillende kwade werken schuldig zijn, en dat hun beste werken met vele gebreken besmet zijn. Hieruit trekken zij dit besluit: het deugt alles niet, en het is niets anders dan enkel geveinsdheid, wat die mensen zeggen en doen. Want als het waarheid was, dan

moesten ze deze en die zonden niet aan zich hebben. Maar u die zo denkt of spreekt, verbeeldt zich misschien dat u dat volk, waarop u zo verbitterd bent, met redenen beschuldigt en veroordeelt. Maar weet u wel dat u zichzelf door zo'n doen allermeest te schande maakt, als een mens die geen verstand van waarheden heeft, en die door een onverstandige boosheid alle Godzaligen die ooit geleefd hebben, hittig vervolgt? Want u ziet door uw schele ogen aan hen splinters, die alleen in uw nijdige verbeelding plaats hebben. U legt hen vele dingen ten laste, waaraan zij onschuldig zijn. U verdraait vele rechte gebaren, woorden of daden, door uw kromme verdenkingen. En vele dingen beschouwt u met een boos oog, door een ongeoorloofd vergrootglas. Maar, gesteld, Gods kinderen waren aan die zonden en gebreken, die u in hen meent te ontdekken, naar waarheid schuldig. Dan volgt toch niet dat het alles kwaad en louter geveinsdheid zou zijn. Want in deze onvolmaaktheid kunnen onder echte goede werken ook kwade gevonden worden, en de allerbeste kunnen aan vele gebreken onderhevig zijn. U gelijkt immers niet op de Heilige Geest en Zijn apostelen, die uit de gebrekkige werken van de heiligen, met voorbijgaan van het gebrek, het goede opzochten. 1 Petrus 3:6 vergeleken met Gen. 18:10-15. U zelf steekt in de laster van geveinsdheid, die u de oprechte wilt aanwrijven. Want u ziet de splinter, dat is, enige overblijfsels van de verbroken verdorvenheid, in de ogen van uw naaste; maar de balk, dat is, de gehele heersende en onverbroken zonde, die in uw oog is, en wegens zijn gladheid geen pijn of tranen veroorzaakt, zoals gebroken splinters doen, kunt u niet bemerken. Nu zo'n mens wordt door Hem Die naar waarheid oordeelt, een *geveinsde* genoemd. Matth. 7:3-5. Zou u niet, als een verstandeloze, of een hater van het menselijk geslacht worden aangezien, als u alle zieken gelijk doden begraven wilde, omdat de dood zich tussen hun leven mengt, en hun gezondheid niet volkomen is? Of, als u alle granen in de zee wilde werpen omdat er enig onkruid tussen loopt, of zij de volmaaktste was dom niet hadden? Gebruik toch naarstig de raad die u de Leraar der gerechtigheid Zelf aan de hand doet: *gij geveinsde! werp eerst den balk uit uw oog, en dan zult gij bezien, om den splinter uit uws broeders oog uit te doen, Matth. 7:5.*

////. Indien vele moedeloze begenadigden bovengenoemde waarheid onderscheiden inzagen en levendig geloofden, dan zouden zij van sommige zwaarigheden aangaande hun genadestaat, zeer spoedig ontdaan kunnen worden. Want ze zijn veelal bevreesd dat hun werk niet in waarheid zal zijn. Om welke redenen? De voornaamste zijn dat zij, niettegenstaande hun zuchten en pogen, nog zoveel kwade werken bevinden, en dat in hun beste zich zoveel ongeloof, liefdeloosheid, ongehoorzaamheid en onverloochendheid ontdekt. Maar hoewel dit alles waar is, en u daarover hartelijk moet treuren, echter kunt u daaruit niet besluiten dat uw werk geen waarheid zou zijn. Want alle oprechten die er ooit geweest zijn en nog zijn, hebben naar waarheid met woorden en werken beleden dat zij zondigden. Het zal onnodig zijn dit met vele zonden van de allerheiligsten te bewijzen. Nu zijn de zonden, door wie zij ook begaan worden, geen goede maar kwade werken. Als u dan oordeelde dat uw werk niet in waarheid kon zijn, omdat onder uw goede werken zo veelvuldige kwade zijn, dan moest u tegelijk al de heiligen veroordelen; omdat zij ook aan vele kwade werken schuldig zijn geweest.

U zegt: *“er is toch niemand geweest die aan zo grote en kwade werken onderhevig is geweest als ik ben.”*

Maar dit kunt u met geen grond, die enige schijn heeft, ooit bewijzen. Want als u dat zou weten, dan moest het u, of onmiddellijk geopenbaard zijn, of u moest alle heiligen, en al hun en uw werken door en door gekend hebben; en dan nog zoveel verstand,

bedaarheid en getrouwheid bezitten, dat u tussen alle werken van alle heiligen en de uwe, een gegronde vergelijking kon maken, en daaruit naar waarheid oordelen. Het een en ander zult u zich niet durven aanmatigen. Uit de Heilige Schriften kunt u uw zegen niet bewijzen. Want Paulus heeft door onfeilbare ingeving van de Geest geschreven, dat hij de voornaamste der zondaren was. Ik beken, dat het iemand die de afgrond van zijn rampzaligheid bevindelijk en levendig kent, bezwaarlijk, ja onmogelijk zal vallen te zegen: Paulus is een groter zondaar geweest dan ik ben. Maar het zou ook te bezien staan of een onbedachtzame pleit daarover met Paulus te voeren, wel inderdaad zo nederig en geestelijk is, als het in de eerste opslag schijnen mocht. Misschien houdt u aan met zwaarigheden te maken, en tegen te werpen, het zeggen van Christus: *een goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen*, Matth. 7:18; en *Ik heb u nooit gekend; gaat weg van Mij, gij, die de ongerechtigheid werkt!* vers 23. U meent hieruit te bewijzen dat zij, die kwade werken hebben, geen oprechte Godzaligen kunnen zijn. Maar als dit uit genoemde plaatsen volgde, dan zou u daarmee bewijzen dat niet alleen u, maar ook de allerheiligste bedrogen mensen waren. Want zij hebben ook na hun bekering zonden, dat is, kwade werken gedaan. Dit is ook een van uw kwade werken dat u zo onbedachtzaam met de Heilige Schriften omspringt; de woorden van de Heere tegen het oogwit uit de samenhang rukt; en er uitleggingen van maakt waardoor u de genade aan u en alle heiligen bewezen, als bedrog veroordeelt. Wanneer u genoemde woorden in de samenhang met het voorgaande en het oogwit van de Heere beschouwt, dan zult u bevinden dat u het bovengenoemde besluit er in geen geval uit kunt trekken. Want de Heere wil in dat hoofdstuk de onderdanen van Zijn rijk waarschuwen, dat ze zich van de door Hem gepredikte leer van de Godzaligheid, door de valse apostelen of profeten niet zouden laten aftrekken. Deze mensen gaven voor dat ze profeten van de Heere waren, en zij probeerden de onderdanen van Jezus met pluimstrijkende woorden en gebaren, wijs te maken dat zij hun zaligheid bevorderden. Maar onder dit voorgewen waren zij in werkelijkheid grijpende wolven, die hen probeerden te verscheuren. Maar waaraan kon men het wetend dat zij onder het schaapskleed zo'n wolvenaard verborgen hadden? Moet men dan de mensen op hun woorden niet geloven? De Heiland toont dat men hun wolvengestel aan hun *vruchten* kennen kon. Door deze vruchten moet men vooreerst verstaan hun *verderfelijke leringen*, waardoor zij de onderdanen van de Heere, van het rechte verstand, geloof en beoefening van de hen gepredikte waarheid probeerden af te trekken, zoals onze geachte overzetters zeer wel hebben aangemerkt. Want het zijn vruchten die van hen als *valse profeten* en *grijpende wolven* voortkomen. En de Heiland brengt het, Luk. 6:45, uitdrukkelijk tot de kwade *woorden*, die de kwade mens uit de kwade schat van zijn hart voortbrengt. Uit deze vruchten kan men nu een zeker en veilig besluit van de binnenste gesteldheid van hun harten maken, hoe zorgvuldig ze die ook onder hun schaapskleed probeerden te verbergen. Dit volgt uit die algemene en onbedrieglijke grondstelling, dat de boom aan de vrucht gekend wordt, en dat een goede boom geen kwade vrucht kan voortbrengen. Hoedanig dan de vrucht is, die zich naar buiten vertoont, zo is ook de binnenste gesteldheid van het hart. Brengt iemand de vrucht van verderfelijke leringen voor de dag, dan heeft hij ook van binnen de boze gesteldheid van een verscheurende wolf; al gaf hij ook met de krachtigste betuigingen voor dat hij een profeet en een zacht schaap was. Brengt iemand kwade werken voort, dan heeft hij ook een kwaad gestel in zijn binnenste. Maar doet iemand goede werken, dan moet hij ook een goed gemoed hebben. En naarmate de vruchten kwaad of goed zijn, naar die mate moet de boom ook kwaad of goed wezen. Die een werker der ongerechtigheid is, dat is, die niets anders dan ongerechtigheid in leer of leven voortbrengt, die daar zijn ambt van maakt, en die van een geestelijk leven dat tegen de ongerechtigheid strijdt, en ook goede werken doet,

ontbloot is, die is buiten alle tegenspraak een geheel goddeloze, die, als hij zo sterft, in het jongste gericht zal worden afgewezen. Maar die kwade en goede werken onder elkaar doet, die is ook van binnen ten dele kwaad en ten dele goed. Want de kwade werken kunnen uit geen goede, ende goede werken kunnen uit geen kwade grond komen.

Wilt u dan een waarachtig besluit uit de woorden van de Heiland maken, dan moet u in geen geval zo redeneren: ik en mijn medegelovigen hebben kwade werken; daarom zijn wij geheel boze mensen, werkers der ongerechtigheid, en al onze goede werken zijn enkel bedrog. Maar udiende zo te besluiten: ik en mijn medegelovigen hebben *kwade* en *goede* werken; daarom blijkt het uit de kwade werken dat wij ook nog een kwade gesteldheid van het hart hebben; uit de goede werken, dat wij ook ontwijfelbaar een goed gemoed hebben; en hieruit dat het kwade en goede *beide* in ons woont, volgt het dat wij wel waarachtige begenadigen zijn, die wezenlijke genade bezitten, maar ook tevens onvolmaakt zijn, die nog aan vele hebbelijk een dadelijke zonden onderhevig zijn, waarover wij ons schamen, en tot die genade welke het goede in ons gewerkt heeft, gedurig komen moeten om hoe langer hoe meer van het kwade verlost, en tot het goede toegerust te worden, totdat wij tot de gewenste volmaaktheid geraken.

Zegt u verder: *“ik durf mijn goede werken ook voor geen goede te houden, omdat ze eveneens met zoveel blindheden, ongelovigheden en bijoogmerken besmet zijn”*, dan dient tot antwoord, dat hieruit volgt dat uw goede werken niet volmaakt, maar gebrekkig zijn. Maar daarom kunnen zij waarachtig goed zijn, zoals boven overvloedig en grondig genoeg bewezen is. Want een goed en volmaakt werk zijn zeer onderscheiden dingen. U moet daarom in uw goede werken twee zaken onderscheiden. Vooreerst het goede dat daarin is, wat goed blijft, en door God en alle heiligen voor zodanig erkend en bemind wordt, met hoevele en grote gebreken het ook omgeven mocht zijn; en daarna het gebrek dat altijd kwaad blijft, en door God en de heiligen gehaat wordt, hoe uitnemend de deugden waaraan het kleeft, ook zijn mochten. Want wanneer een kenner een kostbare parel in een stinkende drek mocht vinden, dan zal hij die parel achten en bewaren, hoewel hij in de drek gelegen had; maar hij zal van de drek walgen en het wegwassen, hoewel het aan de parel gezeten had. Als u zich zo ook omtrent uw gebrekkige en goede werken gedraagt, dan zult u verstandig handelen.

U klaagt misschien: *“het is toch ellendig met mij gesteld! Hoewel ik de beginselen van waarachtige genade en echte goede werken deelachtig mocht zijn, zo is het toch beklaglijk dat ik meer kwade dan goede werken doe, en dat in mijn beste werken meer kwade dan goede eigenschappen te vinden zijn!”*

Nu komt u, waar wij u graag zagen. Want wij hebben van de eigenschappen van de goede werken zo uitvoerig gehandeld, opdat onbegenadigden uit onbedrieglijke gronden met overreding mochten zien dat zij nog nooit een echt goed werk gedaan hebben, en opdat u met alle Godzaligen in ootmoedige nederigheid mocht erkennen hoe gebrekkig uw goede werken zijn, en hoe ver u nog van de gewenste volmaaktheid bent. Probeer deze dingen maar helderder en levendiger op te merken. Want uw gebrek hierin is nog groter dan u begrijpen kunt. Maar zie toe dat u er geen misbruik, maar het rechte gebruik van maakt. Wacht u dat u het goede, dat in uw gebrekkigste werken is, niet overziet, verloochent of veroordeelt, en ook niet in moedeloosheid wegzinkt, of u met enkel klagen over uw gebrek tevreden stelt. Want door het een of ander zou u zich aan een onbetamelijke lichtvaardigheid en ondankbaarheid schuldig maken, en u tot een vrolijke dienst van de Heere, en een levendige hoop nog onbekwamer maken. Maar

probeer hoe langer hoe nederiger bij u zelf te worden, en in een evangelische schaamte en droefheid over uw gebrek te wandelen. Erken de grootheid en zuiverheid van de genade, die aan zo'n ellendige als u bent, de beginselen van het goede geschonken heeft, en die zulke gebrekkige werken wil belonen. Probeer en strijd op de rechte wijze met alle ernst om verder te komen, om van uw gebreken meer verlost, en tot het goede meer toegerust te worden. Leer uit uw gebrek uw onwaardigheid en ongeschiktheid tot het goede, en de noodzakelijkheid van Jezus' gerechtigheid en sterkte, hoe langer hoe levendiger in te zien. Geef de grote Ambtsman Jezus gedurig werk om u te verlichten, te verzoenen, op te wekken, te regeren en te sterken. Zoek zijn genoegzaamheid en bereidvaardigheid daartoe, op de verklaring van het Evangelie en de bondszegels, als een onbedrieglijke waarheid te geloven en te omhelzen.

VII. *Een Christen is verplicht om alle goede werken als zijn ambacht VOOR TE STAAN.*

/. Hij merkt het doen van goede werken als zijn ambacht aan. Hij neemt het voor zich, om er dagelijks met genoegen in bezig te zijn, en probeert het hoe langer hoe beter te doen. Hij zoekt werk. Hij probeert zijn ambacht in ere te houden. Hij prijst het anderen aan, en wil hen daarin naar zijn vermogen wel graag onderwijzen.

//. Maar die in dit evangelisch voorstaan van goede werken voorspoedig wil zijn, moet het van een onverstandig zogenaamd *wettisch voorstaan en woelen* zeer zorgvuldig onderscheiden. Want het eerste wordt in armoedigheid van geest, in een gelovige aankleving aan Jezus, aan Zijn gerechtigheid en sterkte, in ongeveinsde liefde, in waarachtige zelfverloochening, door de kracht die men uit Jezus' gerechtigheid en sterkte ontvangen heeft, geoefend. Maar het laatste mist genoemde eigenschappen, en bestaat in een onbedachtzaam aanvallen op het werk, in eigen gerechtigheid en kracht, zonder Christus, of in een onverstandig schreeuwen en roepen van de plicht, zonder zich te bekommeren over de rechte weg en wijze, waardoor die gebeuren kan en moet.

///. Zo zeker het nu is dat alle Christenen die aan God geloven, de goede werken als hun ambacht moeten voorstaan, zo zeker is het dan ook dat zij, die de goede werken niet voorstaan maar *tegenstaan*, zich zeer onchristelijk gedragen.

- (1) Zo handelt u dan niet als een Christen behoort te doen, u die met alle goede werken, godsvrucht en zedigheid een openbare spot drijft.
- (2) En u, die een heidense of enkel burgerlijke zedigheid voorstaat, maar de oefening van goede werken naar de geestelijke eis van de wet, uit het beginsel van geestelijke armoede, geloof, liefde, gehoorzaamheid, zelfverloochening, tot de rechte einden, als een onnodige en onmogelijke zaak veracht, veroordeelt en bestrijdt, gedraagt u gewis als een ongelukkige tegenstander van het Christendom, die het wezen van goede werken in een blote schijn wil veranderen.
- (3) Ook staat u als een tegenstander van goede werken aangetekend in het gedenkboek, dat voor Gods aangezicht is, u die tenminste *sommige* goede werken of bedekt of openlijk tegengaat. Ziet u het gebod om onze vijanden hartelijk lief te hebben, en hen die ons kwaad doen naar vermogen goed te doen, niet aan als een onmogelijke, onnodige en schadelijke zaak, waardoor men maar teweeg zou brengen dat anderen met voeten over ons heen liepen? Veroordeelt u niet het spreken van gemoedelijke bevindingen tot ontdekking of bemoediging van anderen, als een hovaardigheid of een ongeoorloofde veroordeling van de naaste? Stuit het u niet zeer tegen de borst, wanneer uw echtgenoot, kinderen of dienstboden, naar het bevel van Christus een eenzame plaats opzoeken om hun hart voor Gods aangezicht uit te storten? Probeer u zulke werken niet als onnodige bijzonderheden te verhinderen? Daarom bent u dan een ellendige tegenstander van goede werken.

- (4) Misschien stemt u met uw mond toe dat een Christen goede werken moet doen. Maar als u zich hiermee kunt vergenoegen, en de goede werken met de daad zelf niet oefent, dan kunt u de naam van een voorstander van goede werken toch niet dragen, maar handelt als een trouweloze verzuimer van zijn ambt.

////. Maar het is allereerst te betreuren dat ook sommige echte Christenen in hun ambt niet alleen te zeer vertragen, maar het in hun haasten kunnen tegenstaan.

(1) Ik spreek nu niet van hen die het in tijden van aanvechting en verlating zeer slordig en ellendig laten liggen.

(2) Maar ik doel tegenwoordig op hen die wegens donkerheid in sommige waarheden voor sommige goede werken bevreesd worden, of tot nadeel daarvan denken en spreken.

(a) Het geloof moet buiten alle twijfel naar de uitspraak van Christus, Joh. 6:29, als een voornaam goed werk, en het voornaamste beginsel van alle andere goede werken worden aangemerkt. Wanneer men nu bevreesd is dat het kwaad zou zijn Gods getuigenis door een eenvoudig geloof voor waarheid te houden en zich daarop te verlaten, wanneer men denkt: “dat mocht lichtvaardig zijn, of ik mocht daardoor zorgeloos en werkeloos worden”, en wanneer men alles opzoekt om zich of anderen in de oefening van het geloof te verhinderen; dan staat men immers de goede werken niet voor, maar tegen. Maken zich nu niet velen, waarvan men op goede gronden het best denken moet, aan zo'n tegenstand schuldig?

(b) Anderen doen het uit een ander beginsel. Ze ondervinden een zonderlinge bemoediging en opwekking wanneer zij in een redevoering of samenspraak horen voorstellen hoe het in de eerste overtuiging en bekering toegaat, hoe slecht het met een Godzalige kan zijn, en hoe hij daaruit gered wordt. Want ze bevinden deze dingen in zichzelf zeer helder en levendig. Maar wanneer zij horen een voorstel van de snoodheid van de gebreken, en van de betamelijkheid om tegen de zonden te strijden, en naar een uitgebreider betrachtting van goede werken te jagen, dan worden ze moedeloos, beangst, en soms werkeloos. Niet omdat zij van die zaken afkerig zijn, maar omdat zij geen raad zien om zo te werken. Hieruit komt men op die gedachten dat alleen de eerste handelwijze nuttig, en de laatste schadelijk is. Men denkt: “dat is zo hoog, zo werkelijk, daar kan een arme zo goed niet bij, of er enige nuttigheid van hebben, als van het eerste”. Men zou daarom wel wensen dat van het naarstig voorstaan van goede werken niet veel gepredikt of gesproken werd. Maar dit bestaan is in werkelijkheid een bedekte tegenstand tegen goede werken. Lees eens met aandacht wat Christus, de profeten en de apostelen gesproken en geschreven hebben. Hoe vele en krachtige vermaningen tot het doen van goede werken zult u daar vinden! Zouden deze tot de ware Godzaligheid niet nuttig of nodig zijn? Is het dan geen tegenstand tegen de Godzaligheid, wanneer men wenste dat die dingen niet aangedrongen werden? Zou u wel kunnen denken dat een ambtsman een ijverige voorstander van zijn ambacht was, wanneer zijn hart voor een ernstige aanprijzing en verdediging ervan terstond toekneep? (c) Er zijn er ook die zich door verwarde begrippen of door traagheid beminnde ambtsbroeders tot het tegenstaan van hun eigen ambt laten misleiden. Want men hoort hoe schadelijk de werkheiligheid is; hoe vruchteloos het wettische woelen in eigen krachten, tot wettische einden is; en hoe onverstandig dat onstuimige dringen op de plichten, zonder de rechte weg tot de betrachtting ervan aan te wijzen, geoordeeld wordt. Men hoort hoe vaak deze of gene, die de naam heeft of zich verbeeldt boven anderen geestelijk te zijn, een ernstige vermaning tot goede werken van de hand wijst, met te zeggen: “die man sprak al te werkelijk, te

plichtelijk of te wettisch; hij was niet arm en ook niet klein genoeg”. Men bespeurt ook dat sommigen, die het niet zo nauw nemen, van enigen die teerder voor de Heere leven, om hun ruimigheden te verschonen, weleens zeggen: “zij zijn al te zeer op het werken en op de plichten gezet”. Hierdoor krijgt men een heimelijk vooroordeel tegen het ernstig aandringen om goede werken en plichten voor te staan, zonder onderscheid. En sommigen nemen verschillende uitdrukkingen, die zij zelf niet eens verstaan, van anderen eenvoudig over. Tenminste, men vindt in ernstige vermaningen tot goede werken dat genoeg niet, dat zij die aan God geloven daarin hebben moesten. Maar deze dienden wel aan te merken, dat er een oneindig onderscheid is tusschen verkeerd wettisch aandringen op wettische werken, en tusschen een betamelijk evangelisch vermanen tot evangelische goede werken. Zo schadelijk, vermoeiend en walgelijk het eerste is, zo nuttig, opwekkend en aangenaam is het laatste voor een Christen, wanneer hij recht gesteld is.

VIII. Een Christen moet **ZORGDRAGEN** om goede werken voor te staan.

/. Hij moet dit veel bedenken; zijn hart en zin er op zetten; en met vele bekommering aan de gerechtigheid en sterkte van de Heere, onder een naarstig gebruik van de middelen, door een levendig geloof vastkleven.

//. Hieruit ziet men dan (1) dat het voorstaan van goede werken zo gemakkelijk niet toegaat als velen zich verbeelden. Er wordt een heilige wijsheid, voorzichtigheid, waakzaamheid en strijd toe vereist. (2) Een enkel weten waarin het voorstaan van goede werken gelegen is, maakt hier de zaak niet uit. Een onbedachtzaam, luchtig of driftig gesprek daarover te voeren, kan hier ook niet voldoen. Die hier voorspoedig wil zijn, moet *zorgdragen*.

IX. *Het ernstig zorgdragen om goede werken voor te staan, en het ernstig bevestigen van deze dingen, zijn de zaken DIE GOED EN NUTTIG ZIJN VOOR DE MENSEN.*

(1) Het *zorgdragen* om goede werken *voor te staan*, en het *ernstig bevestigen* van deze dingen, is *beide* goed en nuttig. (2) Het is zo niet alleen voor de *aders* ervan, maar ook voor allerlei soorten van *andere mensen*. (3) Het is voor hen *goed*, prijselijk en heerlijk. Het is voor hen *nuttig*, want het dient om ziel en lichaam van vele rampzaligheden te bevrijden, en vele verkwikking en zaligheid toe te voegen, in die zin die in de verklaring breder is aangewezen en bevestigd.

Hier hebben wij een onbedrieglijk beginsel waaruit wij enige gewichtige, donkere en zeer verschillend begrepen vragen, met voldoende zekerheid en helderheid kunnen beantwoorden.

a. De eerste vraag is deze. *Wanneer heeft een kind van God het goed, en wanneer geniet hij wezenlijk nut voor zijn ziel onder het bidden, lezen, prediken of spreken?*

Op deze vraag wordt zeer verschillend geantwoord.

(1) Er zijn er die zich verbeelden dat zij het dan zeer goed, ja op het allerbeste hebben, of voedsel voor hun ziel genieten, wanneer zij enige redeloze lichamelijke strelingen en beroeringen, door een opgewekte verbeeldingskracht of door een beweeglijke stemleiding van de bidder, lezer, of spreker gevoelen. Maar hoewel deze dingen weleens goede gevolgen kunnen hebben, wanneer men daardoor tot stilstaan en bedaren mocht komen, echter is in die dingen *alleen* geen wezenlijk goed of nut voor de onsterfelijke *zielen* te vinden. Integendeel kunnen allerlei soorten van mensen het dan zeer kwaad en schadelijk voor hun zielen hebben, omdat zij in

gevaar zijn om van deze dingen die schandelijke en schadelijke misbruikente maken, die in de Aanmerkingen over 2 Kor. 4:6 breder zijn aangewezen.

- (2) Sommigen denken dat zij het goed hebben en uitnemende nuttigheid voor hun zielen genieten, wanneer zij zich enige beloften van het Evangelie toeëigenen, en daaruit vele aandoeningen van verwondering en blijdschap ondervinden, en onder overvloedige tranen met een buitengewone vloeiendheid van woorden spreken of bidden kunnen. Ik beken ook dat vele Godvruchtigen, die zich de rechte beloften op goede gronden, met de rechte gevolgen, toeëigenen, het dan bij uitnemendheid goed hebben. Maar het is ook even zo zeker dat verschillende mensen het dan zeer kwaad hebben kunnen. Want de tijdgelovigen, die zich de beloften zonder grond lichtvaardig toeëigenen, met het gevolg van enige oppervlakkige aandoeningen van verwondering, blijdschap, tranen en vloeiende woorden, hebben het op die tijd buiten alle twijfel zeer kwaad. Want zij worden op die ongegronde oppervlakkige dingen, zonder waarachtige armoede, geloof en bekering, gerust; ze maken zich voor de waarachtige overtuiging, geloof en bekering, onvatbaarder; ze wandelen in hun bedekte of openbare ongerechtigheden, ijdelheden, wulpheden, overdadigheden, onrechtvaardigheden, gierigheden en hovaardigheden ongestoord voort; en ze verachten stoutmoedig hen, die hen op de rechte weg proberen te brengen, als letterknechten of vijanden van de Godzaligheid. Wie ziet niet dat deze bedrogen mensen het dan zeer ellendig hebben? Ja, zo'n toestand kan ook voor Gods echte kinderen op meer dan één wijze kwaad en nadelig zijn. Want het kan gebeuren dat een Godzalige zich een belofte, die aan hem niet gedaan is, onbedachtzaam toeëigent, met dit ellendige gevolg dat hij wel enige verwondering, blijdschap en opgewektheid gevoelt, maar de hem voorgeschreven geboden van zelfverloochening, onderwerping aan God, en vertrouwen op Hem, overziet, en dat hij naderhand, wanneer die onbedachtzaam toegeëigende belofte niet vervuld wordt, in een zee van twijfelmoedigheden stort, waarin hij alle beloften die in waarheid aan hem gedaan zijn, ongelovig verloochent, zoals in de Aanmerkingen over Ps. 130:7, 8 breder gezien is. Ook kan het wel eens gebeuren dat een waarachtige erfgenaam van de beloften zich een belofte die hem in waarheid toekomt, op goede gronden met veel aangenaamheid toeëigent, maar in die aangenaamheid, die hij daaronder gevoelt, blijft hangen zonder verder met de beloften naar behoren te werken. Die nu iets van de Geest van onderscheid deelachtig is, zal gemakkelijk kunnen zien dat Gods lieve kinderen het dan zo goed niet hebben als enigen zich misschien verbeelden. Het zou dan goed en nuttig zijn dat men in zo'n geval, waarvan wij nu spreken, niet al te haastig dacht: "nu heb ik, of heeft die het goed en nuttig voor de ziel", maar dat men eerst onderzocht: "heb ik ook grond om mij deze belofte toe te eigenen, en maak ik nu ook het rechte gebruik daarvan?" Door deze weg zouden sommigen wel zo snel met hun blijdschap niet voortkunnen, en anderen het geheel moeten laten varen. Maar het zou ook een middel kunnen zijn dat ongelukkige tijdgelovigen overtuigd en bekeerd, en dat vele Godzaligen voor zware verzoeken bewaard werden. En al gebeurde het eens dat een of andere Godvruchtige door deze weg wat langzamer getroost werd, en wat meer bekommelingen voelde, wat voor nadeel zou hem dat toch doen, als zijn troost naderhand gegrond, bestendiger en nuttiger was? Is niet een troost die gegrond en bestendig is, al werd die wat langzaam, onder vele bekommelingen verkregen, veel voortreffelijker dan een andere, die ongegrond is, en die snel in troosteloosheid verandert, al was men er wat spoediger en gemakkelijker aan gekomen?

- (3) Anderen geloven dat zij dan het meeste nut voor hun zielen genieten, wanneer zij met mindere of meerdere helderheid denken durven, dat zij genade bezitten. Ik sta toe dat het een aangename, en in allerlei opzichten nuttige zaak is, dat een kind van God van zijn staat op goede gronden verzekerd is. Maar hierin is het wezenlijke nut van de ziel alleen niet gelegen. Ja, het zou kwaad en schadelijk kunnen zijn, wanneer men zich daarmee alleen ophield, of daarin berusten wilde.
- (4) Men vindt ook begenadigden, die denken dat zij of anderen het goed en nuttig hebben, wanneer zij onder hun geestelijke werkzaamheden vele *zinnelijke* vlugheden, opgewektheden en levendigheden gevoelen. Maar zij denken niets bijzonders, of zelfs het zeer kwaad te hebben, wanneer die levendigheden ontbreken, en zij wat bedaarder werken, en vooral wanneer zij op gebreken gewezen, over die door de Geest bestraft, en zeer beklemd worden. Maar in de bredere aanmerking over 2 Kor. 4:6, hebben wij gezien dat die zinnelijke gevoeligheden in allerlei opzichten goed en nuttig kunnen zijn. Maar het is daar ook uit onbedrieglijke gronden, hier niet te herhalen, gebleken, wat een groot nadeel vromen en onvromen zich daarmee kunnen aandoen. En het is een volstrekt zekere waarheid dat een Christen het bij uitstek goed voor zijn ziel heeft, wanneer de Heilige Geest zijn strafambt aan hem verricht, hem de zonden en gebreken onder het oog brengt, hem daarover kastijdt, en hem daardoor krachtig aandrijft om tot Christus om gerechtigheid, sterkte en verlossing te vlieden, al was het met vele beklemdheden, onder een geweldige strijd tegen de geestelijke vijanden. Ja hij kan het in zo'n toestand veel beter en nuttiger hebben dan wanneer hij in die zinnelijkheden bleef hangen, daar het wezen in stelde, omtrent wezenlijke dingen onverschilliger werd; of ook in zijn zinnelijke levendigheden tot al te levendige onbedachtzaamheden en kribbigheden oversloeg. Welk kind, denkt u, zou het wel op het best hebben, òf dat door een toegevende moeder gestreeld en met zoetigheden gevoed werd, en daaronder van nuttige wetenschappen en zijn gebreken onkundig bleef, en ook tot dartzelzamen overzakte, òf dat door een getrouwe vader, die hem met wijsheid en voorzichtigheid de gebreken aanwees, met matigheid kastijdde, in allerlei wetenschappen oefende en gezonder voedsel bezorgde, een weinig gestrenger werd opgevoed?
- (5) Om nu bovengenoemde vraag nader en grondiger te beantwoorden, daarom heeft een Christen naar het oordeel van Paulus en de Heilige Geest, het dan goed, ja allerbest voor zijn ziel, wanneer hij onderscheiden en levendig inziet tot welke inwendige en uitwendige werken jegens God, de naaste en zichzelf, hij naar de geestelijke inhoud van de wet al geroepen is; uit welke beginselen en tot welke einden die gedaan moeten worden; hoe zeer en krachtig hij daartoe verbonden is; wanneer hij ze ernstig *voorstaat*, als zijn ambacht rekent, daarin daadwerkelijk met genoegen bezig is, hoe langer hoe verder probeert te komen; en wanneer hij ernstig zorg draagt om ze hoe langer hoe meer voor te staan.

DEZE DINGEN ZIJN HET, DIE GOED EN NUTTIG ZIJN DEN MENSEN.

b. Ten andere kan men vragen: *welke is toch de beste en nuttigste predikwijze?* Sommigen antwoorden: deze prediken naar mijn oordeel op het best, die zich niet altijd en ook niet het meest bij algemene stoffen van geloof en bekering, of van bevindelijke werken van de Godzaligheid ophouden, maar die doorgaans donkere, hoge, geleerde, geschiedkundige, profetische, of ook zedekundige stoffen verkiezen; daarover een verstandige, redeneerkundige, korte verklaring, met een ernstige vermaning tot een korte toepassing plegen te maken, zonder veel van de verschillende staten van de mensen, van de gebreken en besturingen van de vromen te talmen. En die hun

verhandelingen met een deftige, dat is hoogdravende ongewone stijl, met zinrijke uitdrukkingen, op een gewoonte van de ouden, op een vreemde geschiedenis, of op het zeggen van een wijsgeer, spelen, en dan nog met een levendige stem en gebaren versieren. Want, zeggen zij, uit zo'n predikatie kan een verstandig man nog wat leren. En ik heb altijd van zo'n handelwijze voor mijn gemoed veel meer stichting, dat is, genoeg en stille gerustheid, dan wanneer ik zogenaamde ernstige predikers hoor, waaronder ik of ijdel, of verdrietig, of ook onrustig en melancholiek kan worden. Misschien meent u, die dit antwoord geeft, dat u verstandig bent, en aangaande de beste predikwijze, boven het eenvoudige gemeen, en zelfs boven vele predikers die zich hun leven lang daarin geoefend hebben, veel verlicht bent. Ik wil u uw roem van verstandig te zijn in andere zaken in geen geval betwisten. Maar u zult het mij niet kwalijk nemen wanneer ik u uit ontegensprekelijke gronden bewijs, dat u aangaande de beste predikwijze, zo niet uit gebrek van verstand, dan toch uit onbedachtzaamheid, vooroordelen, of ook uit liefde tot uw stille en dodelijke gerustheid, zeer onverstandig geantwoord hebt. Want zal een Christelijke predikatie goed en nuttig zijn, dan moet het zich het Christelijke oogwit helder en krachtig voorstellen; het meest zulke stoffen behandelen, die de geschiktste middelen kunnen zijn om dat einde te bereiken; en ze dan zodanig uit te werken als de natuur van de zaak het vereist, om aan het beste einde het beste te voldoen. Die dit in twijfel wilde trekken, zou buiten alle twijfel niet verstandig zijn. Nu is het buiten alle tegenspraak dat het hoogste einde, dat het Evangelie van Christus bedoelt, en waarop daarom alle Christelijke predikaties moeten uitlopen, voornamelijk op deze stukken uitkomt, dat Gods heerlijkheid in het aangezicht van Jezus Christus, geestelijk, duidelijk, grondig en levendig wordt gekend, geloofd en ondervonden, teneinde verloren zondaars zich door Christus laten leren, rechtvaardigen, opwekken, regeren en besturen, om in Gods gemeenschap alle Christelijke deugden op een Christelijke wijze, in, uit en door Christus te betrachten. De stoffen die het meest tot dat einde dienen, moeten ook het meest behandeld worden. En de uitwerking van deze stoffen moet ook Christelijk zijn, dat is, zodanig als Christus en Zijn apostelen in het Evangelie hebben voorgeschreven, namelijk eenvoudig, klaar, deftig, betooglijk, zonder inmenging van Joodse of heidense beuzelingen die het Evangelie der zaligheid kunnen bedekken, bederven, of naar de smaak van vleeselijke mensen vervalsen, zoals in de Aanmerkingen over 2 Kor. 4:6 bewezen is. Wanneer u nu de predikwijze, die u voor de beste houdt, met deze waarachtige eigenschappen van de Christelijke predikwijze vergelijkt, dan zal het duidelijk blijken dat die in werkelijkheid de slechtste is. Het besluit volgt dan vanzelf, dat uw antwoord, waardoor u de slechtste predikwijze de beste noemt, of zeer onverstandig, of dat niet beter is, zeer spotachtig zijn moet.

Anderen zullen wellicht op de gedane vraag tot antwoord geven: "ik houd die predikwijze voor de beste, die van geloof en bekering doorgaans pleegt te handelen; die zich niet ophoudt met letterlijke en verstandige verklaringen en betogingen van waarheden, en ook niet met voorzichtige bepalingen van de mening van de Geest in deze plaats naar het algemeen en bijzonder oogwit en verband; maar daar men in de voorrede, de verklaring en de toepassing even bevindelijk handelt; die de eigenschappen uit de bevindingen en het hart van de vromen opent; die de gestalten en ongestalten van Gods kinderen naar het leven voorstelt, en doorgaans pleegt aan te tonen hoe het toegaat, wanneer men overtuigd en bekeerd wordt, hoe slecht het met Gods arme kinderen kan zijn, en hoe zij onder het allerslechtste toch iets bezittend dat de beste natuurling niet kent; die Gods zwakke kinderen medelijdend beklagt, vertroost en bestuurt; welke plat en eenvoudig behandelt en de eigen uitdrukkingen van

Godzaligen het meest gebruikt; maar die onder dit alles zich zorgvuldig wacht van Gods arme en zwakke kinderen door nadrukkelijke vermaningen tot vele plichten op te wekken, of over de gebreken ernstig te bestraffen, omdat sommige Godzaligen daaronder verdrietig of dor en droog plegen te worden. Immers ik en velen met mij worden door genoemde predikwijze het meest gesticht, dat is, wij vinden daarin de meeste aangenaamheid en verkwikking, tenminste meer dan in predikaties, van welke men zegt dat de verklaringen naar het oogwit van de Heilige Geest verstandig en betooglijk ingericht zijn, en van welke de toepassingen tot goede werken ernstig vermanen. In dit antwoord vindt men zeer goede en zeer kwade dingen, tot een onbeschrijfelijk nadeel van de ware Godzaligheid en de troost van de rechte Christen, onvoorzichtig ondereen gemengd. Het zal goed en nuttig zijn enige van deze dingen voorzichtig te schiften. Het is een zekere waarheid dat een goede en nuttige predikwijze is ingericht om geloof en bekering bij aanvang en bij voortgang te bevorderen. Maar als u meende dat die altijd van geloof en bekering uitdrukkelijk moest spreken, of dat het altijd een verhaal van de eerste bekering en de bijzondere omstandigheden daarvan moest doen, dan zou u sterk dwalen. Want er worden zeer goede en nuttige predikaties gehouden zonder van deze dingen uitdrukkelijk te melden. Ja het zou voor de verdere opbouw van het Koninkrijk der hemelen nadelig zijn, wanneer men zich bij deze eerste beginselen alleen wilde bepalen. Zie het gevoelen van Paulus, Hebr. 5:12-6:2. Dat een goede en nuttige predikwijze in de verklaring en toepassing bevindelijk handelt, en de eigenschappen uit de bevindingen en het hart van de vromen opent, kan goed en ook kwalijk verstaan worden. Verstaat u erdoor dat verklaring en toepassing zodanig ingericht wordt dat de toehoorders het rechte verstand, geloof en kracht van de waarheid mogen ondervinden, en dat de uitdrukkingen, die van de werkzaamheden van de heiligen spreken, zoals zij in het gemoed van de heiligen omgaan, verklaard worden, dan hebt u de zaak zeer goed begrepen. Maar meent u dat men in de verklaring en toepassing de bijzondere bevindingen van deze en gene Godvruchtige mengen moet, of zelfs de verklaring en toepassing naar hun bevinding schikken en wringen, dan hebt u een zeer schadelijke misvatting, en begeert dat de gebrekkige bevindingen van de Godzaligen, waar zich zoveel kwaad tussen het goede mengt, tot een beginsel gesteld worden, van daaruit de Heilige Schriften te verklaren. Waar moet dit heen? Wat zou er dan van de Heilige Schriften en de gehele Godzaligheid worden? De Heere verhoede zo'n omkering! De verklaring van de Schriften moet niet naar de bevindingen van de vromen, maar de bevindingen naar de Schriften geschikt worden. Het spreken van de bijzondere leiding, in de eerste of vervolgende bekering, van de gestalten en ongestalten van de Godzaligen, en hoe zij onder het allerergste toch iets hebben dat de voornaamste natuurling op zijn best nog mist, is in sommige predikaties en gevallen nuttig en nodig, om de vijanden van de Heere de mond te stoppen, en worstelende zielen voor wanhoop te behoeden. Maar als u dacht dat een goede en nuttige predikatie daarop altijd alleen of voornamelijk moest staan, dan zou u zeer grof dwalen; vele predikaties van Christus, de apostelen, en profeten als kwaad en schadelijk veroordelen; en de Godzaligen een onbeschrijfelijk nadeel doen. Herinner wat dienaangaande boven op blz. 248, 250 gezegd is. Het medelijden met Gods zwakke kinderen moet zeker in een goede en nuttige predikatie plaats hebben en doorstralen. Maar het bestaat niet zozeer in enige bijzondere, lage of vleiende uitdrukkingen. En een medelijden dat hende gebreken niet eenvoudig en verstaanbaar, maar voorzichtig durft aanwijzen, uit vrees dat zij beklemd of verdrietig mochten worden, is eigenlijk een grote onbarmhartigheid, die zeer gelijk is aan het medelijden van een heelmeeester die, uit vrees dat een zieke mocht schreien of verdrietig worden, de wond niet durft te openen, maar laat vervuilen. Het kan ook goed en nuttig zijn dat men de eigenbewoordingen en uitdrukkingen van de

toehoorders gebruikt, om door hen des te gemakkelijker verstaan te worden. Toch is het niet prijselijk of nuttig dat men alle lage, donkere, verwarde of dubbelzinnige uitdrukkingen als bijzondere sieraden of tekenen van geestelijkheid liefkoost, of ook boven de onverbeterlijke uitdrukkingen, waaronder de Heilige Schriften de geestelijke dingen plegen voor te stellen, verheffen zou. Een onverstandig wettische drijven van plichten uit wettische beginselen, en tot dergelijke verkeerde einden, moet men zeker in een goede en nuttige predikatie met alle zorgvuldigheid vermijden. Maar een evangelische ernstige vermaning tot goede werken als onze betamelijke plichten, en een evangelische bestraffing van de heiligen over hun gebreken, zijn voorname stukken die tot een goede en nuttige predikwijze noodzakelijk vereist worden. Want die maken in de meeste redevoeringen van Christus, Zijn profeten en apostelen, het grootste deel uit. Maar dat een goede en nuttige predikwijze zich met geen letterlijke verstandige verklaringen, met geen betogingen van de waarheden, en ook niet met zorgvuldige bepalingen van de mening van de Geest naar het oogwit en de samenhang van de Schriften, zou ophouden, is een stelling waaraan ik, hoe ik hem ook beschouw, geen gezonde zin kan geven. Of men moest zijn oog hebben op enige onvruchtbare redeneringen over taalkunde, verscheidene gevoelens, gedwongen en onverstaanbare sluitredenen, die niet tot verklaring, en ook niet tot betoging van de mening van de Geest dienen. Als u dit door genoemde stelling verstaat, dan hebt u in de zaak wel gelijk, maar bent tegelijk te bestraffen omdat u zo spreekt, dat geen mens u verstaan kan, en rechtmatige verdenking geeft alsof u wilde dat een predikatie onverstandig zou zijn, Gods Woord, dat uit letters bestaat, zonder verklaring overlopen, en de waarheden zonder betoging aan de bestrijding en verdraaiing van het ongeloof maar overlaten. Maar als u, dat ik niet wens, van een letterlijke verstandige verklaring en betoging van de rechte bepaalde mening van de Geest afkerig mocht zijn, dan moet u weten dat u zich in dit stuk gedraagt als een alleronverstandigst mens, of een bittere vijand van Gods Woord en van alle waarachtige Godzaligheid. Immers, Paulus wilde dat Titus zijn voornaamste werk van zo'n ernstig bevestigen van de waarheid maken zou. Zie wat aangaande dit boven, op blz. 250-253 breder is aangemerkt.

Het bewijs dat u voor uw antwoord bijbracht, is zeer armhartig. Want het wezen van de stichting bestaat niet in de aangenaamheid of verkwikking die een hoorder onder de predikatie geniet, omdat de verdorvenheid in iets dat schadelijk is, aangenaamheid, en in iets dat stichtelijk is, onaangenaamheid kan vinden. En omdat een Godzalig gemoed zeer gesticht kan worden wanneer hem zijn gebreken tot diepe vernedering en smartelijke schaamte, ernstig worden voorgehouden. En hoe buitensporig zou hij handelen, die de goedheid en nuttigheid van een predikatie wegens de verdrietigheid en dorheid van de toehoorders wilde verdenken. Waar zou men dan met die beste en nuttigste predikatie, die de Leraar der gerechtigheid in Joh. 6 gehouden heeft, toch blijven. Want zelfs kunnen Gods echte kinderen, die onder een onverstandig verdorven vlees moeten zuchten, door het dwarszitten daarvan, onder een zeer goede en nuttige predikatie zeer verdrietig, dor en dodig zitten. Maar laten we eindelijk eens vernemen hoe Paulus, door de onfeilbare Geest gedreven, genoemde vraag beantwoordt. Hij zeg: een goede en nuttige predikatie is voornamelijk bezig *om hen, die door de rechte weg van de verzoening aan God geloven, duidelijk te verklaren, grondig door en door te betogen, dat zij zorg moeten dragen om alle evangelische goede werken als hun ambacht en plicht met alle ijver voor te staan.* DEZE DINGEN ZIJN HET, DIE GOED EN NUTTIG ZIJN DEN MENSEN.

c. Ten derde, vraagt men: *waardoor kan een Christen zijn medemensen allermeeft tot nuttigheid zijn?* Sommigen verbeelden zich dat zij voor de naaste het nuttigst zijn, wanneer zij een onbegrenadigde met scherpe uitdrukkingen toevoegen, dat hij een kind des satans en des toorns is, of zichzelf bedriegt; wanneer zij een bekommerde, die nog niet recht ontdekt is, het Evangelie zorgvuldig verbergen en hem met onbarmhartige woorden en gebaren zoeken meer en meer benauwd te maken, zonder hem precies zijn ellendestaat medelijdend open te leggen, opdat hij toch, zoals ze zeggen, geen napraten mocht leren. Het kan gebeuren dat God, Die gezegd heeft dat het licht uit de duisternis zou schijnen, enig licht van nuttigheid uit deze duisternis doet voortkomen. Maar op zichzelf aangemerkt kan deze handelwijze niet goed en nuttig zijn, maar moet doorgaans kwaad en schadelijk zijn. Anderen denken dat zij voor de naaste zeer nuttig zijn, wanneer zij van predikanten, predikaties, catechisaties, oefeningen, geruste, vijandige, overtuigde, bekeerde, verbijsterde of herstelde mensen, dikwijls zeer onbedachtzaam spreken; alsof ze dan van geestelijke en nuttige dingen gesproken hadden. Enige van Gods oprechte maar donkere kinderen zijn van oordeel dat zij dan alleen voor de naaste tot nut kunnen zijn, wanneer zij van hun bevindingen spreken, of wanneer zij de naaste lijnrecht ontdekken, bestraffen, vermanen, vertroosten of besturen, met dit gevolg dat een of ander mens daardoor krachtadig overtuigd wordt. Want, gebeurt het dat zij wegens donkerheid, beklemdheid, of gebrek van gelegenheid van hun hart niet gesproken hebben, en ook de naaste niet hebben durven of kunnen bestraffen en vermanen-; en gebeurt het dat niemand door hun spreken overtuigd wordt, dan denken ze dat ze nutteloze, ja schadelijke ballasten op de wereld zijn. Maar hoewel een verstandig en voorzichtig verhaal wat God aan anderen of ons gedaan heeft, en een Christelijke, vrijmoedige, bescheiden, voorzichtige bestraffing, vermaning of vertroosting zeer goed en nuttig kan zijn -; en hoewel het een onuitsprekelijk aangenaam voorrecht is wanneer ons spreken tot overtuiging van anderen heeft mogen verstreken, toch zou hij zeer dwalen die zich verbeelden wilde, dat dit de enige weg is om de naaste tot nut te zijn. Want er zijn ook andere dingen, die goed en nuttig zijn voor de mensen, die in alle tijden en gelegenheden tot nut van de naaste kunnen en mogen geoefend worden. Daar het spreken van onze bevindingen en van die van anderen, het lijnrecht vermanen en bestraffen, in sommige tijden, gevallen en plaatsen schadelijk zou zijn, en door de onvoorzichtige veelvuldigheid ervan tot een gewoonte worden, of de gemoederen kunnen verharden. Weinige woorden op hun plaats en tijd in het geloof en de liefde gesproken, zijn wel eens van meer nut en kracht dan brede en gedurig herhaalde vermaningen, bestraffingen en vertroostingen, zonder aanzien van tijd of omstandigheden, en zonder openbaring van geloof en liefde voorgedragen. Ook kan men op de wereld wel nuttig zijn, hoewel men niet weet dat men een middel tot iemands aanvankelijke overtuiging van zonde geweest is. Want die zijn naaste in lichamelijk omstandigheden, uit het beginsel van geloof en liefde met raad en daad tot hulp, ondersteuning en troost is geweest, en die door zijn woorden, gebaren en gedragingen heeft mogen medewerken dat onbekeerde zondaars beschaafder, toestemmender en godsdienstiger; dat overtuigden van zonde voor het geloof in Christus vatbaarder; en dat Gods kinderen meer bevestigd, opgewekt en getroost zijn geworden; die, zeg ik, kan niet met redenen klagen dat hij een onnutte ballast op de wereld is geweest. Maar om nader te komen, welke zou dan de weg zijn waardoor men allerlei mensen de meeste nuttigheid zou kunnen doen? Naar het voorschrift dat Paulus hier aan Titus geeft, en dat door zijn geliefde broeder en medearbeider Petrus, 1 Petrus 3:1, wordt toegestemd, zal deze weg in de volgende zaken bestaan. Die de naaste, hij mag dan vroom of onvroom zijn, een bestrijder of toestemmer van de waarheid, gerust of bekommerd, tot wezenlijk en het meeste nut wenst te zijn, *moet*

ernstig zorgdragen dat hij goede werken voorstaat, en dat bij geloof aan Gods Woord, liefde tot God, de naaste, de Godzalige, zelfs zijn vijanden, verloochening van zichzelf en alle wereldse begeerlijkheden, geduld in tegenheden, verdraagzaamheid in verongelijkingen, bescheiden vriendelijkheid jegens alle mensen, en oprechtheid jegens God en de naaste, door zijn woorden, gebaren en daden, duidelijk en bestendig openbaart. DEZEDINGEN ZIJN HET DIE GOED EN NUTTIG ZIJN DEN MENSEN. AMEN!

9. Index

A aanbidding 73
aanbieden 28
aanbieding 27; 28
aanmerkingen 14
aardsgezindheid 162
Abraham 55
afgoderij 164
afzondering 39
akker 220
algemene 27
algenoegzaamheid 204
Algenoegzame 76
alle creaturen 29
alle mensen 29
ambachtslieden 230
ambt 224

B barmhartigheid 110 *bedaardheid* 50; 56 *bedroefd* 70 *begeerlijkheden* 163; 165 *begeren* 222 *begrip* 109 *bekeerden* 59 *bekentenis* 56 BEKEREN 176 goddelozen zullen zich tot de Heere bekeren 173 tot de Heere onze God 192 *bekering* 198; 199 *bekwaam* 51 BEKWAME TIJD barmhartigheid op de bekwame tijd ontvangen 11 BELIJDEN de apostel belijdt dat God in hun harten geschenen had 146 *belijdenis* 73 *belofte* 54; 55; 56 *beloftenis* 162 *benemen* 30 *beproeving* 50 *beroep* 230 *berouw* 110 *beschaamd* 199 *Beschermers* 11 *bescherming* 218 *beschouwing* 56 BESLUIT 15 een juist begrip van de natuur van het besluit 15 *besnijdenis* 53 *bespiegelingen* 218 *Besteller* 11 *bestendig* 219 *betamelijkheid* 232 BEVESTIGEN het voorstaan van goede werken ernstig bevestigen 220 Titus moest het voorstaan van goede werken ernstig bevestigen 237 *bevestiging* 47; 55 *bevindelijk* 100; 222 *bevinding* 119 *bewenen* 171 *bijwoners* 38; 40 *bijzonder* 27 *bitter wenen* 198 BITTERLIJK Petrus weende bitterlijk 203 *blijdschap* 83; 110; 202 *blinden* 29 *blindheid* 102 *bondgenoten* 40 *boos hart* 164 *boosheid* 30 *Borg* 168 *borgtocht* 77 *boze weg* 164 *buitengewoon oordeel* 61 BURGEMEESTERS EN RAAD besluiten over een beroep 11 *burgerlijk* 60; 218 *burgerlijke werken* 225

C Christus 30 *consciëntie* 109 *creaturen* 29

D daad 15 *daadwerkelijk aandeel* 54 *dankzegging* 83 *David* 73 *dichter* 73 *dierbaar* 175 *dierbaarheid* 219 *dierlijke werkingen* 111 *dode bespiegelingen* 120 *dode mens* 60 *donkerheid* 102 *dood* 48 *doop* 35 welke kinderen hebben recht tot de doop? 57 *doopcedel* 56 *door en door* 220 *doorbraak* 31 *doorvloeien* 79 DORDTSE LEERREGELS Index 279 geciteerd 22 *droefheid* 110 *drukkers* 13 *duidelijke verklaring* 220 *duidelijkheid* 113 DUISTERNIS 94 waaruit het licht scheen 94 *dwaze vragen* 220; 232 *dwingen* 29

E eerlijkheid 232 *eisen van de wet* 168 *ellendigheid* 56 *ernstig bevestigen* 220 *Evangelie* 47; 57; 58; 92; 103 *Evangeliedienst* 58; 222 *evangelische goedheid* 226

G GANSE WERELD Christus' dood genoegzaam voor de zonden van de ganse wereld 22 *gebed* 50 *gebieden* 222 *Gebieder* 59 *geboren* 36 *gebrek* 74 *gebruik van de kinderdoop* 56 GEDACHTEN 164 de man der ijdelheid zal zijn gedachten verlaten 163 *gedachtenis* 47 *gedoopte* 55 *gedoopte kinderen* 56 *gedwongen* 17 *geestelijk* 222 GEESTELIJK LEVEN van de wedergeborenen voeden 46 *geestelijke leven* 60 *geheugen* 95; 110 *gehoorzaamheid* 227 *geloof* 48; 73; 166; 227 *geloofwaardig* 219 *geloven* 110 die aan God geloven, moeten zorgen goede werken voor te staan 240 *gelovig* 51 *gemeenschap* 45 aan de enige offerande van Christus 46 GEMEENTE 52; 55; 57 dierbaarder geworden omdat hun predikant een beroep mocht afslaan 12 *gemoed* 117 *gemoedsgestalte* 117 *genadegoederen* 45 *genadeleer* 71; 72; 73 het rechte begrip hiervan geven juiste gedachten van Gods gerichten en verdrukkingen, en versterken de hoop 90 *genadeverbond* 39; 226 *genegenheden* 95 *genoegdoening* 22 *genoegzaam* 22; 28 *genoegzame grond* 162 *geordineerd* 25 *gepast* 22 *gerechtigheid* 24; 74; 77 de gerichten van de Heere zijn de gerechtigheid 86 Gods gerichten zijn de gerechtigheid 74 is een overeenkomst met het recht 77 *gerichten* 74; 76; 79 David noemde de tegenheden die hem troffen, de gerichten van de Heere 85 Gods gerichten zijn de gerechtigheid 74 *gescheurd* 79 *geslachtsrekeningen* 220 *gestalte* 117 *gestalten onder de kinderdoop* 56 GETROUW 219 een getrouw woord en aller aanneming waardig 219 GETROUW WOORD de plicht dat zij, die aan God geloven, zorgdragen om goede werken voor te staan, is een getrouw woord GETROUWHEID God had David uit getrouwheid verdrukt 89 God verdrukte uit getrouwheid 79 wat het betekent 80 *gevoel* 118 *gevoelen* 111 *geweten* 109 *gewilligheid* 204 *gewoonte* 56 *Gezelschap* 11; 199 *gierigheid* 164 *glans* 93; 98 GOD de evangeliedienaars erkennen dat zij die heerlijke verlichting van God ontvangen hadden 104 *Goddelijk* 29 *Goddelijke volmaaktheden* 25 *goddeloos* 162 GODDELOZE Gods bekerende genade wordt tot de goddeloze uitgebreid 162 het is een goddeloze die zijn weg verlaten zal, en zich tot de Heere zal bekeren 181 is een oproermaker 162 *godsdienst* 218 *Godvruchtigen* 72 *Godzaligheid* 48 *goeddenken* 164 *goede werken* 218 men moet zorgdragen om goede werken voor te staan *goederen* 40 *goedertierenheid* 30 *goedheid* 24; 25; 26; 226 *grof* 164 *grond* 31; 55 Index 280 *gronden* 15 *gruwelijke oogmerken* 92

H *haastigheid* 113 *haat* 110 *handelwijzen* 15; 61 *hart* 95; 114 HARTEN God had de zaligmakende verlichting in de harten geschonken 107 God scheen in onze harten 95 *hartstochten* 114 *Hebreeuws* 71 HEERE de tegenheden die David troffen, waren gerichten van de Heere 86 HEERE ONZE GOD men bekeert zich tot de Heere 191 *heerlijkheid* 30 HEIDENSE WIJSHEID vervalst het Evangelie 151 *heilig* 38 *Heilige Geest* 35; 58; 100; 222 *Helper* 11 *herhaling* 72 *Herschepper* 72 *Hervormde kerk* 63 *historisch* geloof 224 *hoop* 72 Davids hoop verlevendigd door de zekere kennis van Gods getrouwheid 90 *hopen* 110 *hovaardigen* 72 *huiselijk* 218 *huiselijke werken* 225

I *ijdele dingen* 220 IJDELHEID 163 de man der ijdelheid zal zijn gedachten verlaten en zich tot de Heere bekeren 181 Gods bekerende genade wordt uitgebreid tot de man der ijdelheid 162 *inblijvend* 15 *inhoud* 73 *inwendig* 27; 36 *inwendige kerk* 36 *inzicht* 56

J *Jehovah* 73; 76 de HEERE 173 *jeugd* 72 JEZUS CHRISTUS 99 God schonk de evangeliedienaren de kennis van Zijn heerlijkheid in het aangezicht van Jezus Christus Gods heerlijkheid in Jezus' aangezicht geopenbaard 98 *Joden* 29 *Joods* 96 JOODSE SCHADUWEN vervalsen het Evangelie 151

K Kajafas 199 *kastijding* 74 **KENNIS** van Gods heerlijkheid 137 wat het is 100 *kerk* 35 *kerkelijke werken* 226 *ketens van de dood* 60 *ketters* 218 *kinderdoop* 35; 52 *kinderen* 36; 38; 52; 55 welke kinderen hebben recht tot de doop 57 *kwade weg* 164

L lasteringen 75 *ledigheid* 163 *leerstijl* 69 *letterkunde* 72 *letterkundig* 67 *letterlijke zin* 60 *levend geloof* 168 *Levenskracht* 97 **LICHAAM** is een stoffelijk werktuig van vaste en vloeibare delen, door ondoorgrondelijke almacht samengesteld 111 *lichamelijke weldaden* 40 **LICHT** 96; 97 God zeide dat het licht uit de duisternis zou schijnen 93 *Zinnebeeld van Gods geestelijke genadewerkingen in het hart* 105 *lichten* 93 *liefde* 110; 166; 175; 202; 227 *lijden* 45 *luisteren* 50 *lusten* 163

M macht 59; 60 **MENIGVULDIG** God zal menigvuldig vergeven 178 *menselijke natuur* 30; 168 *merkteken* 47; 55 *Messias* 78; 81 *Messiasschap* 198 verzekering van Jezus' *Messiasschap* 217 *middel* 31; 58 De zekere kennis van Gods getrouwheid was het middel waardoor Davids hoop verlevendigd werd 90 *Middelaar* 45; 99 *middelen* 75 *Index* 281 *middelmatig* 230 *mondbelijders* 37 *mondchristenen* 84 *Mozes* 93; 98 *murmuringen* 89

N nabetrachting 50 *nabetrachting van de kinderdoop* 56 **NATUUR VAN HET BESLUIT** een juist begrip hiervan 15 *natuurstaat* 164 *nietigheid* 163 *Nieuwe Testament* 104 *nieuwe verbond* 39 *nijd* 110 *nodigen* 28 *nodiging* 27; 28 **NUTTIG** goede werken zijn nuttig voor de mensen 232 *nuttigheid* 219

O oefenscholen 81 *offerande* 22 *omhelzing* 219 *Onafhankelijke* 76; 204 *onbekeerden* 59 *onderscheiding* 55 *ondervinding* 119 *ondervindingen* 83; 118 *oneindige kracht* 22 *oneindige waarde* 20 *ongelovig* 51 *ongelovigheid* 202 *ongeschapen* 97 *ongevormde afgrond* 98 *onmacht* 59; 60 *onmatigheid* 164 *onnutte dingen* 220 *onoplettend* 202 **ONTFERMEN** betekent de innerlijke beweging van de ingewanden door tere liefde 177 God ontfermt Zich over goddelozen 193 *ontferming* 177 *onverwachtheid* 113 *oordeel* 61; 109 **OORDEEL OVER DE BEKENDE VIJF HOOFDSTUKKEN** Dordtse Leerregels geciteerd 22 *oordeelkunde* 68 *oordelen* 74 **OORZAAK** de oorzaak die Petrus tot inkeer bracht, was dat de Heere hem aanzag 217 *ootmoed* 227 *opbouwning* 218 *Opperheere* 77 *oppervlakkige* 96 *oprecht* 28; 29 *oproermaker* 162 *Origenisten* 24 *Oude of Nieuwe studie* 64 *Oude Testament* 104 *overgaand* 15 *overtuigen* 30 *overweging* 50

P personen 29 **PERSOON** die spreekt in Psalm 119 73 **PETRUS** naar buiten gaande, weende bitterlijk 198 *pijnen* 74 *plechtigheid* 45 *pleegvader* 80 *pleiten* 56 *plicht* 59; 166 *predikdienst* 57 **PREDIKEN** van Jezus Christus, als gevolg van Gods weldaad 147 *prijselijkheid* 232 *profetische woord* 219

R Raadsman 11 *rampzaligheid* 166 *recht* 30; 55 beduidt een *richtsnoer* of een *grond* waarop iemand iets toekomt 77 *rechtvaardigheid* 26 *rechtvaardiging* 77; 170 *redelijk verstand* 95 *redelijke gevoel* 118 *redelijke hartstochten* 114 *redelijke ziel* 220 *redeloze bewegingen* 121 *reden* 109 *redeneringen* 165 *richtsnoer* 77 *rijkdom* 162 *roeping* 27; 28; 228 *rustdag* 65

S sacramenteel 48 *sacramenten* 35; 40; 47; 49 *satan* 75; 80 *schaamrood* 199 *schaamte* 110 *schande* 74 **SCHEEN** God Zelf scheen in de harten 144 *Schepper* 59; 72 *schepping*

15; 96 SCHIJNEN 93 het licht schijnt uit de duisternis 93 *schoot* 36 *schrik* 110 Index 282 *schuld* 30 *sleurwerk* 164 *smaadheden* 74 *smaadheid* 74 *smaak* 69 *smarten* 75 *springbron* 81 *stijl* 69; 73 *straffen* 168 *strijd* 50 *strijdingen over de wet* 220

T tegenheden 74; 79; 80 *tegenstand* 223 *teken* 47; 55 *tekenen* 47 *testamenten* 65 *Titus* 221 *toepassen* 161 *toorn* 89; 110 *treurigheid* 110 *troost* 48 *Trooster* 11 *trouw* 78 *tuchtigingen* 74 *twijfelen* 110 *twijfelmoedig* 31 *twistingen over de wet* 220 *twistvragen* 218

U uiterlijk waterbad 56 *uitlegging* 65 *uitspuwing* 172 *uitverkorenen* 30 *uitvluchten* 30 *uitwendig* 27; 35; 39 *uitwendig lidmaatschap* 55 *uitwendige kerk* 36 *uitwendige roeping* 27

V vaderlijk 78 *verbeeldingskracht* 113 *verbintenis* 28; 56 *verbond* 35; 40; 78 *verbonden* 65; 77 *verbondsmatige wandel* 50 *verdienen* 161 *verdorvenheid* 79; 80 *verdrukkingen* 72; 74; 78; 79 de gericht en oordelen die God Zijn gunstgenoten toeschikt, zijn zeer nuttige verdrukkingen 88 VERDRUKT God verdrukte uit getrouwheid 79 *verfoeien* 171 VERGEVEN God zal de schuldige zondaar vergeven 177 Gods menigvuldige vergeving 194 *vergeving* 177 *verheerlijking van God* 229 *verheven stijl* 69 *verklaring* 50 *verkondiging* 28; 47; 57 VERLATEN de goddeloze zal zijn weg verlaten 183 goddelozen verlaten hun weg 165 *verlichting* 102 van de kennis van Gods heerlijkhed, toen God in de harten van de heiligen geschieden had 139 *verloochend* 202 *veronderstelde wedergeboorte* 55 *verplicht* 51 *verplichting* 27; 30; 55 *verruimen* 58 *verruiming* 227 *verschoningen* 30 *verstaanbare woorden* 219 *verstand* 109 *versterken* 48 *versterking* 56 *vertroosten* 58 *vertrouwen* 110 *vervalsen* 103 *verwardheid* 113 *verwonderen* 110 *verwondering* 73 *verzoenbaar* 32 *Verzorger* 11 *vijandige neigingen* 165 VITRINGA schreef over de uitleg van de profetie i.v.m. Voetius/Coccejus 66 *vlieden* 70 *voedsterling* 80 *voorbereiding* 50 *voorbereiding tot de kinderdoop* 56 *voortreffelijkheid* 71 van het Nieuwe Testament boven het Oude 104 *voorzienigheid* 61 *Vriend* 11 *vrije goedheid* 25 *vrijheid* 27; 30; 55 *vrijmoedigheid* 56 *vrucht* 49 *vrucht van de kinderdoop* 56 *vruchten* 58

W waakzaamheid 50 *waarachtig* 28; 29 *waardigheid* 22 *walgelijk* 166 *walging* 172 *wandelen* 50 *wanhoop* 31 *wedergeboorte* 55; 170 WEG Index 283 de goddeloze zal zijn weg verlaten 163 *Wegwijzer* 11 *welgevoeglijk* 29 *wellustigheden* 164 *welmenend* 28; 29 *wenen* 198; 201 Petrus weende bitterlijk 201 Petrus weende bitterlijk over zijn zonde 212 *wereld* 80; 163 *weten* 82 David wist het dat de gericht van de Heere de gerechtigheid waren, endat Hij hem uit getrouwheid verdrukt had 89 *wettige gebruikers* 51 *wettische goedheid* 226 *wijsheid* 24; 25 *wil* 110 *wonderbaar* 94 *Woord* 96 een getrouw woord en aller aanneming waardig 219

Z zaad 40; 57 *zak* 79 *zaligheid* 161 *zaligmakend geloof*, 35 *zaligmakende geloof* 224 *zedekundige goedheid* 226 *zegel* 47; 55 *zegels* 48 *zeker* 219 *zelfverloochening* 229 *zenuwen* 112 *ziel* 95 is een enkelvoudige zelfstandigheid, werkzaam door verstand en wil 109 *zieleheil* 71 *zinnelijk lichamenlijk gevoel* 118 *zinnelijke tochten* 114 *zinnen* 112 *zondaar* 162 *zondaars* 22; 161 *zonde* 20; 74 *zonden* 70; 78 *zondigheid* 166 *Zone Gods* 22 *zorgen* 162